

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TÖZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Kapható:

Írók Boltja – 1061 Budapest, Andrássy út 45.
Bródy Sándor Könyvtár – 3300 Eger, Kossuth Lajos utca 16.

Előfizethető: info@brody.iif.hu

Előfizetési díj 1 évre: 2000 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.

3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különbéféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Nemzeti Kulturális Alap

Tartalomjegyzék

ARTériák

<i>Nagy Zita</i>	
A szépség szélén	13
<i>Serfőző Simon</i>	
Mindig másnak	17
Azt is hallom	17
Szállnak	17
<i>Fecske Csaba</i>	
Egy hajdani tanyasi kisfiúnak – <i>Serfőző Simon 80. születésnapjára</i>	18
Serfőző Sifon, Kossuth-díjas posztetnorock költő: Tanyán	19
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
A kökényszemű ősz	20
Álmodók	21
Csokoládé	21
Salamon	22
Időszámítás	23
<i>Bobory Zoltán</i>	
Kháron úr kérem!	24
Kháron válasza	24
A holt lelkek üzenete a ladikból	25
Drága jó Kháron Uram!	26
<i>M. Fehérvári Judit</i>	
A Feltámadás ciklusának verseiből (<i>[De akkor is...]; Menedék; A megváltást várva</i>)	27
<i>Búzás Huba</i>	
Szimfonia a tavaszhoz	29
<i>Baka Györgyi</i>	
Szegénységben, szabadságban – <i>Csengey Dénes megidézése</i>	31
<i>Antal Attila</i>	
Korok	32
Kortárs költő palackpostája	32
Előérzet	32
Arcunkon gyertyafény vibrál (<i>Egy erdész emlékének</i>)	33
<i>Lajtos Nóra</i>	
Beszél velem a hús tokaji szél... – <i>Oláh János emlékére</i>	34

„Szerelmem a kő, a márvány” – Bérczessy András beszélgetése Rostás
Bea Piros szobrászművésszel

35

ARTériák

Aknay Tibor

Botjára hajlik az alkony	43
Mit ér a szó	43
És az Isten	43
Kézmadarak	43
Alszom majd	44
Jóslat	44
Minden érthető	44
Álmod szital	44
Archaikus sorok	44
Ősz közelít	45
Délután	45
És hazatér	45
Csak anyyi	45
Sűrűsödnek az Idő ráncai	46
Lebeg a hegy	46

Csontos Márta

Fordulatszámom kívül	47
Futómadártávlát	47

Káliz Sajtos József

Népünk gondjával válladon – <i>A 80 éves Serfőző Simonnak</i>	48
Biztatás barátomnak	48
Derűre ború	48
Estébe hajló napjaim	48

Péter Erika

forróság	49
lázadó napraforgók	49
napraforgó	49

Balajthy Ferenc

Tiszavirág	50
Fényévnvi ölelés (<i>Manna-Hozsanna</i>)	50
Aranyba mártott emlék (<i>Székesfehérvár, 1222–2022</i>)	50
Fehérvári vastuskó (<i>Petőfi Sándor 200</i>)	51
Versfolyam (<i>Bobory Zolinak a folytatásokhoz</i>)	51

Csáky Anna	
Szállj, pillangó! – <i>Kóbor János halálára</i>	52
Lángok között – <i>Háború van most a világban</i>	53
Az elmúlás csendje	53
Tell Imre	
jelenkori frázisok	54
kárpáti harangszó	54
Pravda	54
Tűzárnyék	54
Landolás	55
ártatlanok	55
A nap végén ...	55
Harangjáték	56
Vadász János	
Búcsú	57
Rombol és épít	57
Kékestető	57
Váraljai Szabó László	
Hajnal	58
Fecske Csaba	
Feljegyzések (<i>Dohnál Tibor képei alá</i>)	59
Dohnál Tibor LXXX	
<hr/>	
Jámbor Ildikó	
Dohnál Tibor keze nyoma	60
Cs. Nagy Ibolya	
„Minden hagyomány végső soron a múlt olyan meghaladása, ami közben a múlt nem sérül meg. S ezzel válik időszerűvé.”	63
G. Komoróczy Emőke	
A Jubileumi kiállításához	65
Döbrentei Kornél	
Képzettársítások	67
Márkus Béla	
Egy értelmiségi népkönyv	69
Druzsín Ferenc	
Dohnál Tibor megkésett(?) levele Nagy Lászlónak	71
Bertha Zoltán	
Jelek és üzenetek – <i>Dohnál Tibor köszöntése</i>	72

<i>Kenessei András</i>		
Nap-Virág-Ölelés. Dohnál 80		74
<i>Tari István</i>		
Fontosat fölragyogtató (kapszulakeresztjét hányja a világ)		
<i>Dohnál Tibor köszöntése</i>		75
<i>Ács Margit</i>		
Asszonyok dicsérete (1972)		76
<i>Löffler Erzsébet</i>		
Laudáció a 80 éves Dohnál Tibor tiszteletére		77
<i>Serfőző Simon</i>		
Dohnál Tibor alakzatai		78
<i>Csonka György</i>		
DOHNÁL 80. Azon gondolkodám		79
ARTériák		
<hr/>		
<i>Péntek Imre</i>		
Egy festmény ürügyén, L. Simonról		80
A nejlonszatyor dicsérete		81
<i>Szuromi Pál</i>		
Fénylő alma mater – <i>Részlet egy önéletírásból</i>		84
<i>Győri László</i>		
Kiment a ház az ablakon		90
<i>Domonkos László</i>		
Úriemberek		92
<i>Kaszás István</i>		
Álruhás tündér		95
<i>Konczek József</i>		
Fohászzkodás régiekhez – <i>Könyvem írása közben</i>		99
Fohászzkodás 2		99
Cultura Agriensis		
<hr/>		
<i>Lisztóczy László</i>		
Negyedszázados az egrri Dsida Jenő Baráti Kör		100

ARTériák

Fellinger Károly

- Muravidék (*Kapornak; Domonkosfalva; Pártosfalva; Kisfalu; Csekefa; Szécsiszentlászló; Dobronak; Zsitkóc; Kámaháza; Radamos; Hídvég; Hosszúfalu; Hosszúfalúhegy; Lendva; Alsólakos; Felsőlakos; Gyertyános; Csente; Petesháza; Hármashalom*) 115

Műhely

Bertha Zoltán

- Magyari rózsafa.
Tamási Áron regénypéldázata az 1940-es erdélyi revízióról 120

ARTériák

Pataki István

- míg átrágott 129
nők után 129
madárcú 129
törött lábbal 129
Ha jön 130
Szépasszony képében 130
virágtartó síromnál 131
utólagos 131

Németh István Péter

- A patakban két gyermek fürdik (*Gobelin Gárdonyi Géza emlékének*) 132

Biernaczky Szilárd

- „Nyitás a végtelenre” (1. kommentár; 2. poszt-globalizmus? –
avagy üzenet a múltból a jövőbe?!) 136

Gál István

- Odafent 138

Demeter József

- Beporzás(ok) – *Nagy László emlékének, tisztelettel* 140
Szent(ség) 140
Plakát(ária) 141

Bíró József

- Újhold – *Nemes Nagy Ágnesnek* 142

Lipcsei Márta

- Hull a táj – *Nemes Nagy Ágnes emlékére* 143

Laudatio

Ködöböcz Gábor

- Intenzív jelenlét és értékteremtő dialógus. A 'non recuso laborem'
jegyében Bakonyi Istvánnak a hetvenedikre 144

ARTériák

László Zsolt

- Estefán Uram! 145

Saitos Lajos

- Egy másik kő (*Vers és aforizma*) – *Bakonyi Istvánnak, a hetvenedikre!* 147

- Kényszerleszállás 148

- Az örök egy 148

Almássy Katinka

- Időn kívül 149

- Magyar Zene Háza 149

- Utolsó dal 149

Műhely

G. Komoróczy Emőke

- A misztériumvallásoktól a személyes Isten-kapcsolatig 150

ARTériák

Tornai Xénia

- Adventi emlék 167

- Teljesség 168

Pozsgai Györgyi

- Misztikus vágy 169

- Égitestek 169

- Hullámszó 169

- Szélvihar 169

- Fény – homály 170

- Kizárhatatlan 170

Bakacsi Ernő

- A levél 171

Fazekas József

- Tabula rasa 178

- A kalap 178

- Római út 178

- És testében 179

Homa János	
Agónia (<i>Piroska édesanyámnak</i>)	180
Nem lehet	181
Visszafele	181
Jób imája	182

Bulla Márta	
Rezgés	183

Sipos Anna	
Halhatatlanság foglyai	186
Túlnóttek a magaslaton	186
Nyárvégi szélcsend	187
Reggeli Gondolatok II. (<i>Kirakatlan puzzle a szívem</i>)	187

Ambrus József	
illúzióhajhász	188
percekbe zárt kövek	188

Laudatio

Mihályi Molnár László	
Nehéz magyar örökség. <i>A Magyar Örökség-díjas Mács József életműve</i>	189

ARTériák

Ferenczfi János	
Hol van a ház?	191
Jesuah	191
Holnap is felragyog	191
Tél Vándora (<i>Tisztelettel Weöres Sándor iránt</i>)	192

Műhely

Kovács Sándor	
A Mátravidék remenyiki színei. Gondolatok Remenyik Zsigmondról	193

ARTériák

Wessetzky Dániel	
Nyugat harangja	200
A Megváltó	200
Leoninus Endre urunk pincéjéről	201
Kint és bent	201

ArtMűhely

Bozók Ferenc	
Veronika, aki sosem létezett és máig él	202

ARTériák

Hadnagy József

Ördög a híd alatt	204
Hajsza	204
Hárman vagyunk	204
Forma és tartalom	205

Szabadkéz

Bérczessy Lajos

Kulturális körrajz	206
--------------------	-----

ARTériák

Deák-Sárosi László

Krétikus tánc	211
---------------	-----

Szabadkéz

Juhos-Kiss János

Mit jelent nekünk Kolozsvár?	213
------------------------------	-----

ARTériák

Törő István

Anya és Föld	216
Ahol felnőttem	216
A könyv ígérhet – <i>A Költészet Napjára</i>	217

Kegyelet és emlékezet

Szíki Károly

Éltető forrásunk volt – <i>Búcsú Miska Jánostól</i>	218
---	-----

ARTériák

Veszely Ferenc

Epigramma Miska Jánosnak	221
--------------------------	-----

Csák Gyöngyi

Bűn	222
Egy darabig még	222
Töredékek II. (<i>Ópium; Mutatvány; Moszkitók; Bumeráng; Mostanság; Megrendítő élmény</i>)	222

In memoriam

M. Fehérvári Judit

- Egy elpazarolt, de mégis maradandót hátrahagyó élet
Mocsár Gábor (1921. február 24. – 1988. december 3.) 223

ARTériák

Sztaskó Richard

- azt mondják 225
visszabújnék 225
nélkül 225
nem sok közös 225

Jámbor Ildikó

- Mindenek előtt 226

Török Nándor

- Süllyedő szavak (*balatoni jambusok*) 227

Könyvjelző

Sz. Tóth Gyula

- Török Nándor: Útról valló útravaló (*Versek 2017–2021*) 228

Sziki Károly

- „Ő, véled gondolok most, tollas jobbkezemmel”
– Költők egymáshoz és egymásról
(Válogatta, szerkesztette és az előszót írta: Lisztóczy László) 235

Antal Attila

- Átmeneti idők. Mohi Sándor beszélgetései Huszárík Zoltánról 239

Domonkos László

- Jezsó Ákos: Megyek túlra; Mécses a ködben 241

ARTériák

Csatáné Bartha Irénke

- Biztató közelséged – *Fülöp Lajosnak a 90.-re* 243

Farmosi László

- Föld angyala 245

Könyvjelző

Madarász Imre

Petrás Éva: Álarcok mögött. Nagy Töhötöm életei 246

Jámbor Ildikó

Gál Ildikó: Életem képei 248

P. Buzogány Árpád

Bölöni Domokos: A harmadik pohár – Karcolatok, novellák 251

Jahoda Sándor

Lukáts János: Tájak tenyerén 253

ARTériák

Sajgó Szabolcs

Fel nagy öröme, ma született

(*Jan Twardowski: Isten születik, a hatalom megremeg című versének átköltése*)

255

Varyó Zsuzsanna

„És felragyog neked a Krisztus”

256

Nagy Zita

A szépség szélén

mint szaruhártya a fényhez
árnyhoz
csökönnyös alkalmazkodom
a létezéshez
minél kevesebb a szépség
annál többet kell látnom
hinni hitetlen
a szurdok legszélén
szívek rubinreliefjében
mely egyszer
magasabb lehet
időnk démonainál

– a bíborvér melegében –

kölyökhittel
könnyű volt
együtt szökellni az éggel
trükköztem
tenyeremben fekvő tükörrel
nagyzüleim udvarán
mezítláb
kavicsokon lépkedtem
bár lefelé néztem
felhők haván
lombok koronáján
villanypóznák csúcsán
járhattam mégis
– a teljesség ultramarinján –
érzetre legalább

ami maradt –
– halovány –
elég-e bennem

lázás ágyamban
a virrasztás
amely most
a méregmélyzöld cölöpök
közt
– rekedt –
éjjeli csönd
meztelen könyörületén
méláz
sötétkék koromöltönyét
kigombolva
kergetni
mellkasán
a ködös fényt
szaporán
– lüktetőn –
üvegszívembe olvasztani azt
amelyet a holnap szilánkjaira zúzhat
és azután –
mintha
a nappalok bűneit is átírhatnám
de követelhetem-e könnyező csillagok
ígéretét
ragyogásként –
öltöm magamra a káoszok rongyos
foszlányait

fakón még –
ki voltam
elég-e –
ki lehetek
a vesztegzár alá űzött
emberi lélek alkonyán

Európa fagyott mosolyában –

szesz és ammónia gőzében
 aprók fémcörgésében
 koldul a boldogság
 kapualjakban
 meddig kifogás a közös kínba
 bódult közöny
 átlépni
 a magántragédiák
 borzalmán
 az ember tömegben is
 az egyetlen
 megismételhetetlen személy

nincs visszaút
 még sosem volt

erősebb a szükség –
 várunk a holt hollótolú lebegést
 mert nekünk elég lesz a Hunyadi-madár
 megtartó vaskorlát
 várunk lehet talán
 míg hetedik farktollát
 nem veszti
 feketén –
 osztogatták
 jegyeink
 egy hullámmenetre kegyetlen rég
 szanaszét –
 a mise-történt-volna társadalom
 áldva álmatagon
 fitness-mindenmentes-cicus
 fityeg oltárán
 a mindennapi
 cukimuki idétlen blódség
 és a zászlócsíkos profilképpel
 a legvéresebb terror felmosva
 sietséggel –
 mert nem maradhat el
 a milliomodik

szelfifotó
 az edzőterem öltözőjében
 tényleg azt látjuk
 amit láttatni csalunk
 filterrel –
 nem élünk pillanatokot
 sajátként
 értékként
 valósként
 ha kéretlen
 tesszük kirakatba
 minden szűziesség álságos
 ami kirakatban van
 látványos
 onnantól kezdve
 egyszersmind ára van

de hová tűnik a tömérdek
 öntömjénezett színlelés
 szerver lesz-e, amely elbírja az
 exhibicionista fontosság-érzést?
 az édes-bús barlangrajzokkal
 kifejezett világ
 majd kullog tovább
 követni parttalan patkányfogóját

hamis furulyaszavában fulladozva –
 globalizálták a kozmosz lelkiismeretét
 tévesen
 holott minden nemzet
 csakis saját
 bűneiért térdepeljen
 ki marad állva az őrületben?

a politikai valutává kényeztetett
 morcos tekintetű
 tinédzserek
 kérészeltű
 nyergén a klímások

is f-ordítva nyelvelnek
 most festményeket ellenségként
 mert nem megfelelők
 eleséggként
 a nélkülözésben –
 mint Van Gogh ki ismerős
 jobban –
 mint József Attila
 libasültje is csak versben illatoz
 ijesztő igyekezett
 mely nem becsüli
 többé
 amelyet a legaljasabb
 korok is megkíméltek

mert a felszínen
 nem tart semmi más

tükör az égnek
 csönd a zajnak
 ásó a földnek
 még választhatunk
 mélyítjük-e gödrét
 a hétköznapiaknak –

józan bolondjai –
 kik szavakat számúzva
 tudják le propaganda-
 jóvátételüket

torz a tolerancia mely
 másban a különbözőséget
 nem tiszteli
 ellenben tagadja
 és kijelenti
 az ugyanaz

miért nem firtatják az eltérő értékét
 egyenlőség helyett soha

nem lesz inkább az igazságosság a
 mérték?

minden szín összessége
 a művészet törvényszerűsége –
 nem szívárványt
 sugaraz
 kátyvasz, barna mocsármelasz
 nem-semleges unikornissal tetején
 az érzékeny(er)ítés
 művilág
 művirággal
 fedett ricsajos
 marketingje

nincs kezelés
 operáció
 csillámporos
 mely
 harminchét billiónál több sejtünk
 felülírhatná
 bőven az enyészett után is
 kétszázhat csontom tanúskodhat
 – minimum -
 nememről, származásomról
 vétkesek kik a tiszta tényeket szitokká
 deformálják –

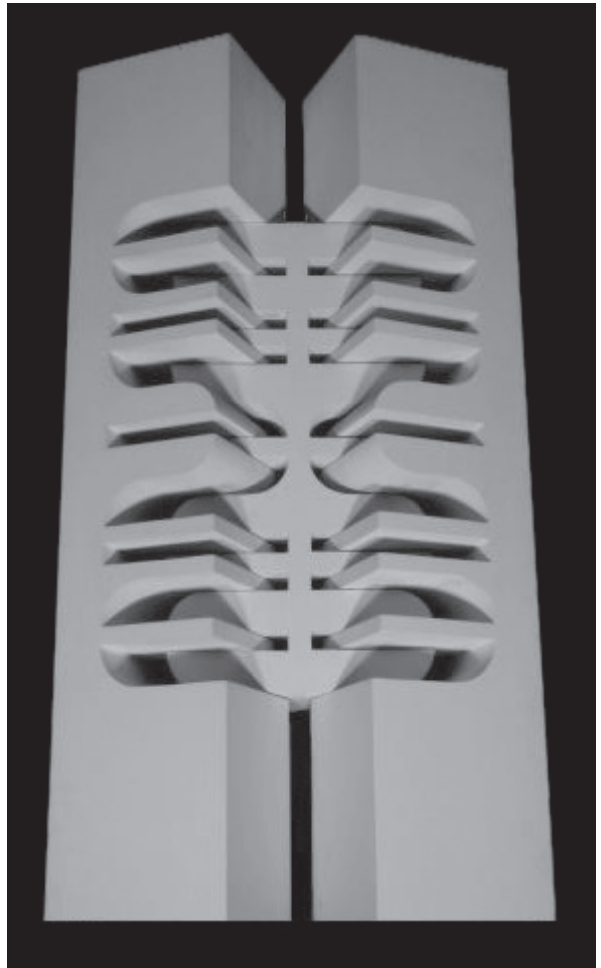
a biológiát
 hanyagul a szögbe dobták
 hogy addig az esszenciális emberi
 már mit sem tesz
 de isteni törvényeket függeszthessék
 fel
 ismét

elszámoltatás nélkül lehessen fenevaddá
 a civilizáció –
 a kóla és kvasz kóstolópróbáján

kényelmes a tombolás
– idegen házban –
az öldöklő partit –
jó volna
egyszer
a tengerentúlon tartani
romjaira hányszor építhető még
egy agg kontinens

középtáján
mesevilág
mesevilágom
uralta nyugat
kelet
délről nem is szólva
a százötven évről

varázslat
ha csonkán is
de létezik
maradt
egy misztikus nyelve
mindennek ellenére
amelyen az első szót
legyek bárhol
az utolsót is azon mondom ki

Emlékjel (1976)

Serfőző Simon

Mindig másnak

Nincs bennem a jólérsültek
fölnye,
a kíváncsiság fölnézne rám,
mint az égre.

Nem járom a titkok
szivárgó részű bozótosait,
ahol az alkuk
és árulások főnek.

A fintorgó szagot érzem csak,
az álnokságok bűzét
terjengeni a szélben.
Csak az egyezkedő önérdekek
acsarkodását hallom,
mintha ádáz kutyák
marakodnának valahol.

Hátrányok hányatottja,
tapasztalt ismerője
a kijátszottságnak vagyok.
S amitől a Nap vöröslő düh
az égen,
vagyok tehetetlen nézője,
földbe vetett erőnk
mindig másnak zöldell.

Azt is hallom

Zaj lépdel a tetőn,
reng, hajlong a fedél.
Be is szakad
három cserép.

Döglött kutyánk
csahol a föld alól,
kazlak mögül is
behallik az ajtón.

Azt is hallom,
mozog a kerítés
körül a házon,
el is tűnik belőle
tizenkét léc,
meg egy karó.

A szegénység velük
merre oson?
Egy szál gunarunk
merről kiáltoz?
Vére a Holdból csöpög,
literes lábasból.

Szállnak

Fölriadva vérereim bokrából
szállnak hozzád a vágyak.
Mutatom az irányt nekik,
amerre majd megtalálnak.

Ne bennem gubbasszanak,
suhogjanak azok a szárnyak!
Süssön fel öröm, mint a Nap,
felszáradjon a bánat.

Fecske Csaba

Egy hajdani tanyasi kisfiúnak

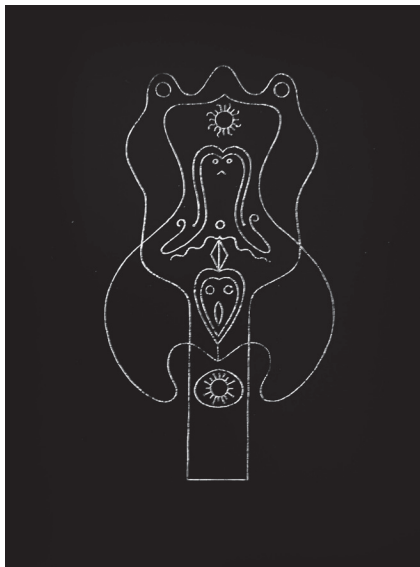
Serfőző Simon 80. születésnapjára

Kedves simon, rendben, hogy nyolcvan,
de a többi hetvenkilenc hol van?
Megszorultál és zaciba tetted,
vagy nem jól számoltál, elvétted?
Szétszaladtak, mint falánk malacok
azok a szépségre éhes évek
fürgén, hiába is csalogatod
kis kondádat fölfalta az élet.
Botladozik már a költő nyelve,
a kor minden mocskát lenyelte.
Meggyötört téged is a század,
kussoljon a költő, ne üvöltsön,
legfőnnebb ha rímet rímbe öltson.
Lassacsckán tudomásul kell venni,
hogy itt nem, lehet nyolcvannal menni,
a sebességből vissza kell venni.
Légy ámokfutó, meg se állj százig,
míg oda nem érsz a glóriádig,
és mint rizsszem a hurkalében
úszkálj boldogan az üdvösségben!

Serfőző Sifon Kossuth-díjas posztetnorock költő:

Tanyán

Tolukombinés liba illegeti magát a gúnárnak,
már itt a tanyán is dúl az erotika.
Odalett a tisztesség régen, üres a szív, mint az ól,
marha helyett a gazda bög, téeszbe
kényszerítették a jövőt. A múlt nem akarja
magát bevallani, már a jegenyék is balra hajlanak.
A mászás fölkúszik a fára körtét lopni,
de most látom csak, hogy nem is körte,
hanem alma, ráadásul a miénk.
A szomszédé a szomszédban van, és kutya őrzi.
Én különben is csak a napot lopom
apám szerint, mikor verset írok.
Nem lököm fel magam a nagy sietségben,
hagyom, hogy a munka elvégezze magát.

Oh, Tihanyak... (1970)

Sebestény-Jáger Orsolya

A kökényszemű ősz

Mint ki vállára vette megélt időnk,
szőlősgazda, ki baktat föl a hegyre,
s míg lent aranyló kérgét növeszti farönk,
moccanását sűrű csönd övezte.

Lásd, a borból font áldomás
derűs koccanását pincénk kapujában
egymásnak adtuk át megannyi este.

Színe úgy ragyog, akár az achát,
s amint szikrázva összeér
az ezer ráncból bölccsé lett tenyér
magunkkal visszük emléke zamatát.

Majd tél lesz: tiszta és átható:
Szikrázó pontba sűrített álom,
s míg nyelvünk hegyén keressük az őszet,
motyogjuk zavartan: ej, sehol sem találom...

Pedig itt volt, de feledtük megint.
S ő néz ránk némán, félrehajtott fejjel,
mint ki bölcs, s csak szelíden legyint:
Nahát, a vének miről is beszélnek.

S mielőtt átadja helyét a közeledő télnek,
szívünkben még egyszer hosszan elidőz
a kökényszemű ősz.

Álmodók

Csurrants egy cseppet csenedből Uram.
Látod kiszikkadt immár a szívem,
mit rozsdásan tátongó ősi üst,
nincsen már szavam, csak szalmafüst.

Tudom, ha szólhatnál, elmondanád,
amiről hallgatnak ködbe fúlt hajnalok,
midőn erdők felett megtorpan a tompa éj,
utolsó lépte: a hófehér.

Csurrants egy cseppet csenedből Uram,
hogy halljam hangodat a mélyben is,
ha borzolod szeleddel lomha nagy tavad,
hol szarvasok isznak, és szállnak a madarak.

Majd talán az alkony enyhet ad
ránk boruló, hallgatag fák alatt,
csurrants egy cseppet csenedből Uram,
hogy hallhassam mindörökre, hallhassam szavad.

Csokoládé

Úgy evett volna egy kis csokoládét,
egy marék diót, de leginkább mégis kenyeret.
Ott, negyvennégyben a Duna partján,
a hársak alatt.

Az est lopva meghozta a telet,
s hogy ne fázzon, magára húzta zubbonyát,
füttyörészte kedvenc dallamát,
de belül reszketett.

Másnap agyonlőtték.
A felhők, s a fák hosszan siratták,
talán még mindig zokognak.
Fehér kavicsot ejtek a Duna vízébe.
Mondd, mi mindent kellett már
végignéznie a csillagoknak?

Salamon

(1Kí 3)

Te tálcán kínáltad bíborló kincseid.
Én szívemben tudtam: ez történelem.
Roppant sziklákról nézett rám a jövő,
és sarokba dőlve szunnyadt még a jelen.

Útjaid oly magasak, oly véget nem érők,
eltörpülök önmagam kicsinységét látva.
'Kérj valamit és megadom neked.'
Így szóltál Uram. Bár ne szólnál hiába.

Eléd borulok, mint büszke cédrusok
hódoló hitükkel viharban hajolnak,
mert gyökerük sejtjein felsejlik a titok:
a jelen csöndjénél fontosabb a holnap.

Te tálcán kínáltad bíborló kincseid.
Én szívemben tudtam: ez történelem.
Hogy különbséget tegyek jó és rossz között
– bölcs szívet adjál, Uram, ha kérhetem.

Időszámítás

A hegyek felől érkezett az Idő.
Zubbonyán kéklő reggelek.
Ki látta meg elsőként, nem tudom.
Ott álltak, körbevették,
mint rőzselángos tüzeckét a Pásztorok
csodálva csendben az egyszervolt csillagot.

Ez a hely oly egyszerű – az idő vásta el.
Árnyak a falon, de fények is – pazarul.
Bámulják Őt, s most mind térdre hull.
Látom: ott állnak Körötte,
s néznek könnyeken át az Örökre.

S mint álmos szelek suhannak Betlehem felett,
úgy suhannak fölöttünk az évezredek,
de csillagjuk az égen időtlen örvény.
Betelt az Idő – betöltetett a törvény.

Bobory Zoltán

Kháron úr kérem!

Azért írok önnek, mert szeretem az életem.
S sokan vannak, akik szeretnek, fontosak nekem.

Értelmetlen hát minden követés, ladikozás,
hajnali suttogások, ringató, konok varázs...

Hát Kháron úr! Én Bobory Zoltán arra kérném,
egyelőre ne zaklasson, hagyjon engem békén.

Ám, hogy barátságunkon ne essen csorba, végül,
ajánlok önnek néhány címet. Persze, név nélkül!

Kháron válasza

Én egy egyszerű révész vagyok,
ki mint más is, a piacról él.

Reggel kimerem a vizet,
öreg, kiszolgált ladikomból,
fölveszem a rendeléseket,
aztán indulok a munkába.
A Stüx kérem, nem gyerekjáték!

Hogy maradnék sokszor az ágyban!
Mert nem könnyű ám ezzel a sok
unalmas, hallgató lélelkel.
Viszont a pénz, az meg kell, jól jön
ha befolyik némi obolosz...

S bár tudjuk, a Főnök haragszik,
mégis van, aki megveszteget.

Hogy megéri-e? Hát nem mindig...
Múltkor alaposan ráfáztam,
mert visszavittem a H. urat;
egy esztendő ültem bilincsből...
Így aztán meg kell jól gondolnom,
a váratlan ajánlatokat...
De maga tisztességes ember!

Kedvelem azt, ki szeret élni,
pedig félttem ezt a munkámat;
Mert legalább van! Mit csinálnék?

Szóval, halaszthatunk, csak kérem:
Maradjon közöttünk az üzlet.

Tudja, Erebosz és Nüx fia,
nem kerülhet senki ajkára,
holmi kis korrupció miatt.

Tehát kezet rá, áll az alku.
Ha valóban végiggondolta.
És közben a Főnök parancsa.
Mert az, azért – tudja - kell hozzá.
Nélküle tehetetlen vagyok.
Forduljon felé bizalommal.
Könyörögjön egy kicsit neki.
Az önérzet, uram ilyenkor...

És – kérem -, ne feledkezzen meg
az oboloszról sem, mint mondtam,
én is csak a piacról, élek...

A holt lelkek üzenete a ladikból

Mi már jól vagyunk...

Bármilyen is a Stüx,
háborgó, félelmetes és
zavarosan morajló,
nincs ok a félelemre.
A mi öreg révészünk
furcsa figura, az biztos,
de, meg kell mondani,
érti a szakmáját.
Biztos kézzel irányítja
a rozoga, agyonhasznált,
sokat látott ladikját.
Pedig micsoda örvények,
vad hullámok, szél rázza!
És ez az örökös sötétség...

Tudja, hiába próbálna
kérdőzködni, beszélgetni,
mi már csak a fenebbvaló
szavát értjük. Ezért aztán
inkább őt emlegeti-
jobb ha ezt nem idézem.
Ilyenkor persze úgy teszünk,
mintha nem hallanánk.

Inkább várjuk a fényt,
ami majd azt jelenti, hogy
vége ennek az utazásnak...
Átértünk. Valahova...

Az Öreg néha mordul egyet,
kérdő valamit, de láthatóan
figyelnie kell mindenre:
ha nem érünk át, oda még
az a kevés obolosz is.
És ugye ő is a piacról él.

Szóval, nagyjából értjük egymást.
Néha tesz ugyan kétértelmű
utalásokat, kenőpénzről,
de mintha nem hallanánk.

Ebből volt elég!
A fene sem akarja
azt a Világot.

Csak érzünk át – végre

Drága jó Kháron Uram!

Bocsánat a közvetlen megszólításért,
de nagyon hálás vagyok, hogy újfent halasztott.
Nem tudom, minek köszönhetem jóságát.
Talán az újabb megfejtelt obolosznak
vagy esetleg a Főnök volt elnéző?

Mindegy is, a lényeg, hogy még maradhatok!
Tudja, mint már írtam, van bőven tennivaló.
Család, unokák, munka s egyéb szolgálat.
Nagyon szeretem őket, a Főnök tudja jól.

Hát ijesztő volt a csobogást hallani,
jött, jött egyre közelebb rozoga ladikja.
Aztán csend lett, mert megállt, jó Révész uram.
pedig már majdnem a sötét styxnél jártunk.
nem tudom, hallotta-e – hálaimát mondtam.
Ön, ha jól láttam, mosolygott? Ne szégyellje!
A holt lelkek a ladikban úgysem láthatták...

Viszont, Révész uram, elfogyott az obolosz.
Nincs más hátra, mint bízni az imádságban,
és visszagondolni arra a sok szépségre,
amit láttunk a Canale-n és lagúnákon.

Mondhatnám, hogy elég is volt a boldogsághoz.
Mindezt itthagyni – ezt várom nehéz szívvel.
És most s aztán „ott” is, fájni fog a sok könnycsepp,
amit fájdalmukban ejtenek mindazok,
akik végigkísértek az izgalmas úton.

Hát, jó Révész uram, még egyszer köszönöm.
A Főnök előtt hallgatni fogok, mint a sír.
Egyébként hiszek benne, hogy megértő lesz,
s sokára fog szólni Önnek, hogy jöhet értem.
Akkor nem lesz mese, ugye Révész uram...?

M. Fehérvári Judit

A Feltámadás ciklusának verseiből

[De akkor is...]

A létezés találkozás a mostban,
minden egyetlen pillanatban
olvad, oldódik, vegyül, összeforr
áttűnik, él egy másik dimenzióban.

De akkor is, de akkor is megyünk,
ha az út elfogyott, s aknákra lépünk
és idegen katonák szemébe nézünk
szemeikben gyűrődött életünk: sebek.

De akkor is, de akkor is lépünk,
ha lábaink csonkja fájdalomba szédül,
megromlott a világ, s csak rusnya céda,
Krisztusra vár, nem lehet más Megváltója.

Utóhang

Az időtlenségbe úgy kapaszkodok,
mint gyermek az égi kékbe,
vagy rekkenő nyarakban
a szikla oldalán futó forrás vizébe.

A tisztaságot hol keressem én?
A tisztaságra hol vigyázhatok?
Az égi felhők most mind feketék...

Menedék

Krisztus a szenvedések sokasága,
a feltámadás, a végtelen szabadság, a hit.

Krisztus az emberség: a bonyodalmak hiánya.
az irgalmasság, a szeretet, a béke, a hit.

Isten az alfa és ómega, itt jár e Földön
és Krisztussal érkezik, ki önmaga a hit.

A megváltást várva

Uram, bocsásd meg a vétkeinket:
gondolataink hatalmát, cselekedeteink
szándékát, és add meg kegyelmed
irgalmát, hogy benne legyen élő és holt,
s így legyen letéve gonoszság, jóság!

Mert a jövőnk erről szól nekem:
majd itt ülünk együtt, öleljük a csendet,
és gyertyát gyújtunk, várjuk szentséged,
hogy minden bűnünk megbocsáttassék,
s tudjunk szeretni minden tévelygőt,
hogy ne legyünk élő temetők!

Add meg nekünk az álomszöttes éjszakát,
és add meg a Nap megújult sugarát,
és adj hosszú évtizedeket e népnek,
hogy ne alamizsnát osszon a szegénynek,
hanem keze nyomán szülessen megújult világa!

Mert hinni kell! Nem lehet tétlenül henyélni,
dolgozni kell: szántani, vetni, esztergálni, írni...
Teremtés nélkül nem lehet Mennyország...
Naponta útnak indulunk, s Te küldesz egy csillagot.

Búzás Huba

Szimfonia a tavaszhoz

feküdnék hajnalpír szűz combjai közt,
ölelném át a fák derekát, amint
a nedv kering hamarost szövetükben
nászéj-piros felhők alatt leborulva
birsalmafák közt bűvó új tavaszon;

ölelném nap-tavakon szeretkező madarak sokaságát,
békák örületét bujazöld pocsolyákban,
ligetek neszeit, a zsongó nádasokat,
gőrény-gavallérok, menyétke-hölgyek
véres, nagy lakodalmát...

óh, sokezernyi naplesi fészek a fákon!
e nászidő ujjongó ünnepeit mind-mind megölelném!
de honnan a rothadás televényéből
fakadó születés öröme,
honnan e létharc, honnan e vad szerelem,
honnan a szőlők száraz kérgeiben, venyigékben
a föl-föltámadás, rügyezés új őseje,
honnan a látnoki kép: az isteni fürt?
virágba borulnak a völgyben a mandulafák...
de mondd hol rejtekezel, honnan e nemzés, gyönyörérzet?

honnan törsz rám új tavaszom?
szállnék, mint a madár és föl, föl,
mind magasabbra! kereslek,
látom e pannon tájban a tó
violába révedt kék szemeit,
távoli rétek, tarkabarka mezők
különös hímzésű szőnyeget körülötte...

szállnék megbabonázott fényfotonokként
szelve a végtelen határait,
hasítva a nincsen-időt,
de hiába kereslek!

zord zivatar-felhők fölött feketéllik az űr,
semmibe izzik a nap, akár a kohószáj,
a Föld picic gömbje csupán a kepleri hold
és lángol a messzi tejút, milliárdnyi a fényév,
óh, hova visz az az út!
fejemet tenyerembe hajtva zihálok...
hol vagy új tavaszom! hazatérjek-e? óh, ez az itthon!
mondd, hol rejtekezel és honnan e gerjedelem?

és ... honnan e nő?
tán hírnököd ő, télvégi leányka-kökörcsin?
honnan a hangja, beszéde, zenéje szavának,
honnan a teste, e nyíló tűzliliom,
levendula-illatú bőre, mi ránctalanul beborítja
– tapintani kéj...

mit tegyek, tavaszom, mirtuszgally-zuhanású fürtjeivel?
mit a félholdakkal ajkai árnyán?
éjsötét pillái alól – tünemény –
százféle ezüst-mosolyát ~ pillangói tán ezek is –
pirongatózza felém
és mintha-mintha csókjaival
elhalt gyökerem megitatná,
orcapirulva, lám, adakozna a kebleiből...

vagy ő a tavasz? ő a tavasz nagy meg-megtestesülése?
óh, megölelném én vele együtt újra a mindent!
birsalma-fák közt búvó új tavaszon
nászéj-piros felhők alatt leborulva
ölelném át a fák derekát, amint
a nedv kering hamarost szövetükben,
feküdnék hajnalpír-szűz combjai közt.

Baka Györgyi

Szegénységben, szabadságban

Csengey Dénes megidézése

Fájdalmas világossággal
megéreztem, hogy elég volt
a lappangó szomorúságból

Örökös ébredésben
csillapíthatatlan szabadságsóvárgás
életet, megtörni a némaság-bilincset

Csendes kérlelhetlenséggel
hirdetem: hazugságból nem
szülehet megigazulás

Hiszem és harcolok érte:
feladhatatlan küzdelmünk
a lelki szabadságharc

A dolgok rabságából kitörve
a tűz-lobogót égre feszítem
sejtjeimben csillagok robbanása

Etűdök a múlt századból (1975–1991)

*Antal Attila***Korok**

Vánszorgott a rézkor
 a kőkor kövecsein
 ballagott a bronzkor
 patinazöld haván a rézkornak
 szedte lábát a vaskor
 kongott a bronzkor a talpa alatt
 robogott az acélkor
 vaskori rozsdamezők riadoztak

 száll a támasztalanság kora
 buborék-világok rajzanak
 erre is
 meg arra is
 olyik valós
 olyik hamis

**Kortárs költő
palackpostája**

Rőt üzeneteik halmait
 gázolják a fák meztelen
 nem is tudom már ki vagy mi vitt
 rá hogy verseljek szüntelen

tócsa jegéből csöpp vitorla:
 újság mered ki – sors üzen
 írok mint tört hajó matróza
 ki maga teng egy szigeten

verseim – fals hit űz? vak ösztön? –
 hardver palackjába töltöm
 ezerképp ugyanazt üzenem:
 sirály se siratja szívem

Előérzet

Mennyi baljós jel!
 Mintha humán-programját
 készülné kivezetni
 magából az idő

Tavaszi szél
 allergiát áraszt
 Vegyszerezett nyárban
 frivol korszellem érlelődik
 túlhajtott divatok leve fő

„Minél gazdagabb valaki
 annál több a szemete”
 dünnögi az őszebe
 a zúzógépet kezelő férfi
 a hulladékudvaron

Karácsonykor műangyalok
 özöne integet szerte
 De sehol a valódiak
 szélbe font éneke
 madárka-árnya a havon

Arcunkon gyertyafény vibrál

(Egy erdész emlékének)

Gyantaillatú bizakodást hozott a fenyvesekből, nyirkos magányt az örök alkonyú völgykatlanok páfrányai közül. Puskája fényesre markolt vasán nyiladékok sarjadék-zöldje emlékezett egykor volt tisztások meghitt mosolyára.

Idősödve mind nehezebben viselte az erdőfaló gépek zakatolását. Világa szigetetté lett, melyen makacsul őrizte korszerűtlennek bélyegzett meglátásait. Azt például, hogy az erdő nemcsak nyersanyagforrás és/vagy a kikapcsolódás helye, hanem emberré nevelődésünk segítő közege is. Vagy azt, hogy a ledöntött fáknak éppúgy kijár a tisztelet s az együttérzés, mint az elejtett vadaknak.

Nyugdíjasként a hegyek tárt karjai közül városszéli „szeretetotthon” cellájába került. Már csak álmában hallotta, miről pusmog a nyár végi bükkös, mit süvít böjti szelekben a meztelen tölgyes, s a kemény fagyok beálltával a sziklák pengő ajka mit híresztel.

Arcunkon gyertyafény vibrál. A városszél kigyúló fényreklámainak, feldübörgő forgalmának szorításában fordul az estbe a temető. Elkészönünk a csontokba zárt világtól, csapatba verődve indulunk a kapu felé. Rövid szavakat hosszú csöndekkel váltogató beszélgetésünk: akár az erdőlakóké.

Capsúle Cross (1981–1987)

Lajtos Nóra

Beszél velem a hús tokaji szél...

Oláh János emlékére

Beszél velem a hús tokaji szél,
halkan beszélget, nem hallhatni, mit.
Fűszál szélén vérző sebhelyek még,
frissen ültetett tölgyfám merengve rázza megszentelt leveleit.
Délelőtt van, nyújtózom
családom s barátaim körében lelkesen.
Leveleimre hajtva szárnyait, pihen
tokaji védőmadaram mélyen, csendesen.

Egyik ágamon édes szendergőm,
hű madaram lüktető kebele.
Másik ágam imazsámoly,
rajta térdepel az évszázad embere.
Minden térdhajlítás egy szózatként
hullámszik keresztül megfáradt lelkemen.
Leveleimre hajtva szárnyait pihen
tokaji védőmadaram mélyen, csendesen.

Elrepül majd aztán e kedves védőmadár,
magával viszi lombhullató álmait.
Nem beszélek. A föld befogad immár.
Egyenes törzssel állok reggelig.
Azután délig, majd alkonyatig...
Hú hantmadaram, gyere leveleimre,
hadd érezzem, kik szeretnek, azok
sóhajtásnyi-tokaji szívdobbanásait.

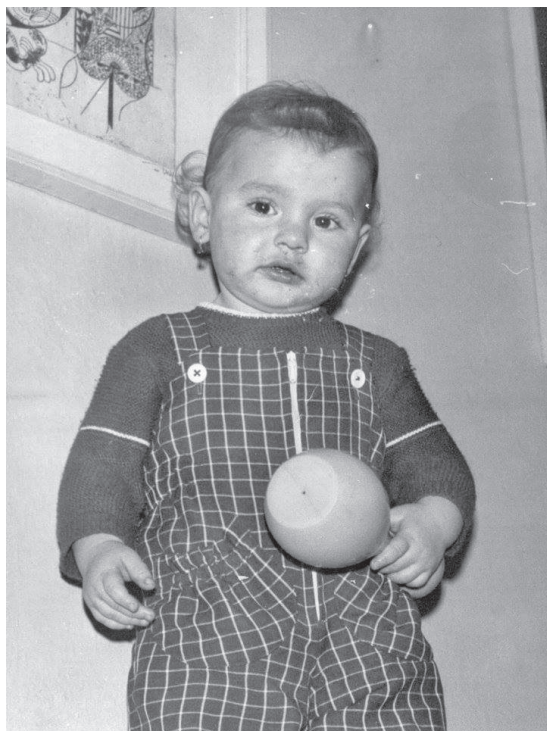
„Szerelmem a kő, a márvány”

Bérczessy András beszélgetése Rostás Bea Piros szobrászművésszel

– Hogyan léptél az alkotó pályára, honnan az indíttatás?

– Gyermekkorom családi tragédiákkal telt, másfél évesen édesapámat vesztettem el, majd nagymamát és dédit, 13 évesen anyukám lett nagyon beteg. Már akkor egyértelmű volt a művészeti irány, csak akkor még a kitarulkozás volt az eszköze, musicalszíniésznek készültem, énekeltem, szerettem szerepelni, középpontban lenni, a figyelem pótolta a szeretetet, amire nagyon vágytam. A rettentő sok energia belső indíttatásból jött, a sok veszteség, apám hiánya, az elvesztés – akit szeretek, elvesztem – feldolgozása egy gyermeki lélekben egyfajta feldolgozhatatlan érthetetlen, ismeretlen dühöt képzett. Nálam a segélyhívás a bajban hangoskodással, figyelemeltereléssel, szerepléssel leplezve tört elő, amit sokan félreértettek. Ez a mai napig így van, a jellememmé vált, minél hangosabban vidámkodok, annál nagyobb a baj... A sírva vigad a magyar! mondás nálam inkább *Mulatva sír a magyar...* Nem mutattam ki felé a szorongásaimat, a fájdalmaimat, az érzékenységet.

Életem fontos része volt az Angolkisasszonyoknál töltött 8 évem. Első saját felelősségteljes döntésem volt a szigorú és vallásos iskola választása, katonai szigorra és erős oktatásra vágytam. Érzékeny voltam és őszinte, nyitott, nem tudok hazudni, kamuzni, mindig lebukok. Viszont az őszinte tekintetem sokszor igazságtalan büntetést szült, míg mások lapítottak, én néztem fel nyitott tekintettel, és vittem el a balhét sokszor úgy is, hogy nem is voltam jelen. A *bűnös vagy* érzést nagyon sokáig vittem az életemben, a környezetem rángatott ki ebből a pecsétből.

– **Mikor dőlt el, hogy a művészet lesz a fő irányod, megélhetésed?**

– 15 éves voltam, mikor a nagypapám, Papóm tüdőrákot kapott, illetve egy év alatt zajlott le a teljes leépülése, majd elhunyt. Papóm velünk élt, apám halála miatt ő vállalta, hogy segít édesanyámnak a nevelésünkben, végig támogatta a lányát, vigyázott ránk, amikor anyum dolgozott.

Akkoriban kezdődött az Angolkisasszonyoknál a kerámiaszakkör, ahol, mikor agyagot adtak a kezembe, csodák csodája csendben maradtam, elmélyültem az alkotásban, és önkifejezésre törekedtem, nem dekorációt szerettem volna készíteni. A mai napig megvannak az akkor készült munkáim, kis figurákkal kezdtem. Most is előttem van, ahogy a szoba ajtajában áll, és nézi, ahogy 14 évesen belefeledkezve az agyagba készítettem az *Özvegy és lánya* szobrot. Nagypapám halála nagyon megviselt, ez a fájdalom csak erősítette bennem az alkotót, kifejezni vágytam, kitörni magamból, a gondolataimból, az érzelmekből, és belegyúrni másba.

– **Melyik anyag a kedvenced? Van ilyen egyáltalán?**

– Az agyag egy állandó szobrászanyag, de a szerelmem a kő, a márvány! Minden anyagnak megvannak a szabályai, lehetőségei, mit enged meg, építheted és rombolhatod, elvehetsz belőle vagy hozzá is tehetsz, mennyire tervezek vékony vagy stabil formát, ezeket mind meghatározzák az anyagok. Így először általában a forma születik meg a fejemben, és ahhoz választok anyagot. Viszont fordítva is működik, mikor adott egy kő, adott méretekkkel, és abba kell, hogy belelássam a formát.

Kő és kő között is különbség van, a szerkezete, a színe stb., ez mind-mind beleszól abba, hogy a tervezett szobor hogyan alakulhat. Elsősorban klasszikus szobrászati anyagokkal dolgozom: agyag, kő és bronz, de például a Törökországban töltött doktori tanulmányaim alatt a mestereim nem engedtek kővel dolgozni – merthogy abból kaptam már eleget –, kortárs művekre vágytak, ezért a helyi anyagokból hoztam létre a munkáimat. Ilyen volt pl. a szappan fűszerekkel, a kender, a textil stb. Nagyon izgalmas, érdekes tapasztalat volt. Különben, én

úgy gondolom, minden szobrásznak megvan a maga fő anyaga, ez függ a szobrász személyiségétől is. Nekem például lételemem a törés, vágás, a rombolással építés. Habár ma már igazán gyorsan meg tudom valósítani a megálmodott szobrot – köszönhetően a tapasztalatnak és a tudatos alkotói folyamatnak –, fontos, hogy az alkotás hova készül: kinti vagy benti térbe. Számos meghatározó tényező van, amely befolyásolja az anyagválasztást.

– Mit fejez ki számodra a kő?

– A kő egy misztikum! Zárt, stabil, tömör, mégis törékeny. Ki kell fejtsd belőle, amit belelátsz. A kő is törik, nem mindegy, hol ütöd és mekkora erővel. Én mindig úgy jellemzem, mint egy kapcsolat létrejötte férfi és nő között... Van egy elképzelésed,

amit szeretnél kihozni belőle, de a kő rögtön helyrerakja az erőviszonyokat. Minden kő más, máshogy reagál, és bizony, ő maga is formálja magát, illetve az alkotót.

Az erről szóló illusztrációk bizony igazak, ez egy párbeszéd, nem az én monológom. Ritka, hogy pontosan az legyen a végső forma, ahogyan én terveztem. Mindig hagyok lehetőséget az improvizációra, a végén mindig kap egy extra részletet, üzenetet, és ettől csodás a „viszony”. A végén mindenki boldog, a kő is, és én is...

– **Előtted egy nagy kőtömb, amit kiválasztottál vagy kaptál. Hogyan ismerkedsz meg vele, hogyan szelídíted meg?**

– Ez általában a leghosszabb pillanat. Azért mondom, hogy pillanat, mert, ugye abban a rendszerben, amiben én dolgoztam elsősorban, a szimpóziumok világában, ott minden perc számít, nagyon rövid időn belül el kell készülni, minden körülmények között. A körülményeket sose tudod kiszámítani, mert az mindig más. A pillanat, amikor megvizsgálom a követ, van-e benne repedés, törés, hol lesz az alja, a teteje, az eleje-háta, megmérem, hogyan törik, szilánkosan vagy porózusan – ezek az első lépések. Utána felrajzolom rá, amit tervezek, majd – általában a következő nap – nekiesek a gépekkel, vésőkkel. Először nagyon óvatosan, ki kell választanom a legmegfelelőbb szerszámokat, vágókorongokat, majd elindul a kő szoborrá válása.

– A szobrászatban talán kevés lehetőség van a „javításra”, vagy legalábbis nem olyan egyszerű, mint mondjuk egy grafika esetén egy elcsúszott vonalat visszatörölni. Ez másfajta gondolkodást igényel?

– Abszolút! Ahogy említettem, van olyan anyag, ill. technika, ahol nagyobb a lehetőség a javításra. Ez mindig az anyagtól függ. De egy szobrász mindent megold, a mesterem erre tanított.

– **Minek tudható be, hogy Egerben – a többihez képest – viszonylag később lehetett köztéri szobrod?**

– Ez jó kérdés, sokáig nagyon kínozott ez a dolog, nem vigasztalt „*A saját hazádban nem lehetsz próféta!*” elmélet. Miért? Már 32 szobrot kifaragtam szerte a Világban, mire végre itthon is lehetőséget kaptam. Én mindig nagyon tudatosan próbálok politika és pártmentes művész maradni! Ez számomra alap. A politikus jön-megy, én maradok. Hiszek a jó emberekben, és szerencsére léteznek is. Egy köztéri szobor viszont függ a helyi önkormányzatoktól, hogy mit és hol képzelnek el, honnan lesz rá anyagi forrás, és szinte lehetetlen, hogy mindenki elégedett legyen az elkészült szoborral, nem számít, hogy az absztrakt vagy realista. A szobrász nyilván az akkor épp tőle telhető legjobbat próbálja létrehozni, de van, hogy alkalmatlan helyre rakják a művét, megrongálják stb. Az egeri szobrom nagyon fontos volt nekem. 11 tervet küldtem a városvezetésnek, én nem ezt szerettem volna, de ezt választották – ez is az én „gyerekem”, de van egy gyerekkori álmom, amit amíg meg nem valósítok, nem halhatok meg! Az Egernek szánt szobor még várát magára.

– **Öt évvel ezelőtt a sajtó is nagy szeretettel adta hírül: „Elkelt Rostás Bea Piros”, s címlapot is kaptatok. Milyen szerepet játszik az alkotásban a férjed?**

– Teljesen eggyé olvadtuk, együtt élünk, alkotunk, sokszor bár a saját dolgunkat kell intéznünk, de a nap nagy részében együtt vagyunk, elválaszthatatlanul. A szerelem csak erősödik köztünk, ahogy együtt élünk meg dolgokat, együtt küzdünk, együtt vigadunk. Tudtuk, hogy változtatnunk kell az életünkön, miután összeházasodtunk. Nem élhettük tovább az addigi életet, át kellett teljesen gondolni, alakítani a célokat. Lét-rehoztuk közösen a kettőnk tudására épülő A&B Többnyelvű Összművészeti Alkotóműhelyt, amely ma már

4-5 éve létező közös formáció, mindketten megtaláltuk benne a szerepünket, a helyünket, dolgunkat, és teljesen az életünk részévé vált.

– **Egyedi módon foglalkoztok fiatalokkal. Miért fontos, hogy ők is belekóstoljanak – akár igen ifjan – a művészetbe az A&B Többnyelvű Összművészeti Alkotóműhelyben?**

– A gyerek még alakítható, friss, nyers, és fogékony a tudásra. Mi nem szeretnénk rájuk erőltetni dolgokat, ez egy új generáció, segíteni próbáljuk őket a tudásunkkal, tapasztalatunkkal, hogy technikailag is készen álljanak a szakmára. Túlnőnek rajtunk, alig várjuk, hogy egyszer láthassuk, hova jutnak az életükben, élvezünk minden pillanatot, amiben együtt fejlődünk. Sajátunkként tekintünk rájuk...

– **Férjeddal közösen különleges módon képviselitek a kultúrák találkozását. Hogyan inspiráljátok egymást?**

– Mindketten nagy utazók voltunk, vagyunk, magunkba szívtunk sok látványt, kultúrát, ez a szemléletünket és életünket is mindennapos szinten befolyásolja, akár abban is, mit eszünk, mit veszünk meg, hogyan vélekedünk a Világ dolgairól. Nagyon nyitottak vagyunk mindig, imádunk új helyekre menni, új kihívásokkal szembesülni.

– Számos elismerés mellett megkaptad a „Pro Agria” szakmai díjat is. Hol foglal helyet a szívedben ez az elismerés?

– A szülőhelyem a legfontosabb. Kaptam már számos elismerést külföldön, voltam sokszor piros szőnyegen, de a saját szülőföldeden a környezetben, ahol élsz, ott végtelenül fontos, hogy elismerjenek, tiszteljenek, megbecsüljenek.

– A művészeti alkotóknál a tehetség mellett nagyon fontos a képzés, ezt meglátásom szerint te is osztod, hiszen egészen a doktori fokozatig jutottál. Ez kevésbé szokványos talán, mi sarkallt erre?

– Magyarországon háromszor felvételiztem sikertelenül, mikor megkaptam a Prima Primissima díjat, és befektettem a törökországi tanulmányaimba. Ez persze csak arra volt elég, hogy fedezzem a 6 hét nyelvtanulást, ami alatt felsőfokon meg kellett tanulnom a nyelvet. Küzdelmes évek voltak, de sikerrel végeztem.

– Munkáidban fontos téma a nőiség, az emberi kapcsolatok. Miért kerülnek ezek középpontba?

– Édesanyám a mindenem, erősen jelen van az életemben, anyám-apám egyben, tehát van ez az erős gyökér, meg hát, ugye, én is nő vagyok, még akkor is, ha poros, és török-zúzok időnként.

– Konkrét személyeket is meg szoktál mintázni. Legutóbb Eger első szabadon választott polgármesterének, dr. Ringelhann Györgynek az emlékművét alkottad meg. Mit jelentett neked ez a munka?

– Gyuri bácsi volt az első polgármester Egerben, aki ösztöndíjjal támogatta, hogy szobrászati tanulmányaimat tudjam fedezni. Személyesen is ismerem, nagyon megtisztelő volt a felkérés.

– **Hogyan élted meg, amikor megrongálták az egyik művedet, Evlija Cselebi szobrát?**

– Összetörték a szívemet, de a sanyarú sorsa, ami konkrétan a *nincs, és nem is lesz*, az jobban megvisel. Ígéretet kaptam a szobor újra megvalósításának lehetőségére, de ma már feledésbe merült. Semmilyen szinten nem lettem kárpótolva, se anyagilag, se erkölcsileg, se emberként, ez egy megbocsáthatatlan dolog a városnak, mert egy köztéri szobrot nem lehet semmilyen díjjal vagy mosollyal kárpótolni. Evlija Çelebi utazó, író szobra különleges volt. A Világban egy kézen megszámolható, mennyi van belőle.

– **Nemcsak „statikus”, kézzelfogható alkotások fémjelzik a nevedet, performanszok is fűződnek hozzád, s az énekhangodat is ismerheti a közönség. Ez miért fontos?**

– A nőiségemnek. Mikor „férfimunkát” végzel, egyensúlyozni kell, ezt segíti a *nőciskedés*. Ezenkívül ott rögtön kapsz reakciót, a színpadon. Nagyon fel tud tölteni.

– **Viszonylag szokatlan helyen, bevásárlóközpontban is nyílt már kiállításod, kiállításotok. Miért fontos a művészetet más terepekre is kivinni?**

– Ott állítunk ki, ahol lehetőség van rá. Az előnye az Agria Park Galériának, hogy elég sokan megnézik, bejön a közönség. Általában szinte csak a megnyitóra mennek el az emberek, mikor bármilyen kulturális intézményben van a kiállítás, sajnos.

– **Bűvészkedjünk egy kicsit a számokkal! Évente hány darab vágó/csiszolókorongot koptatsz el?**

– A kőtől függ, grániton 1 kövön akár 15 korong is megemésztődik. Márványon 1 korong többhöz is elég.

– **Hány tonna kőfelesleget faragtál le pályád során?**

– Egy iskolányit biztosan!

- **Hány tanítvánnyal foglalkoztál eddig?**
- Kb. 100 gyereket kínoztam eddig...
- **Mik voltak a legnagyobb küzdelmeid eddigi pályádon, akár emberi, akár alkotói szempontból?**
- A mindennapi túlélés művészként, a számlák fizetése nehezebb, mint a kőfaragás!
- **A pohár félig tele van, vagy félig üres?**
- A pohár méretétől függ, illetve előtte vagy utána?
- **Hogyan képzeled a jövőt személyes vonalon, illetve alkotóként?**
- Amíg élek, alkotok! Terveim vannak, de hagyom is magam sodródni az árral néha...

Aknay Tibor

Botjára hajlik az alkony

Botjára hajlik az alkony,
fáznak az álmok a parton.
Holt levelek ha zörögnek,
felsikolt lelke a földnek.

Mogorva koldus, a város
rossz kedvét veri fogához,
gyúrt hite nap szítta arcát
hűsleges gondok faragják.

Mit ér a szó

Mit ér a szó, ha súlya nincs,
szélben felszálló ködbilincs,
és a hit, melynek szárnya tört,
kóróvá aszott zsenge zöld,
mit ér kitervelt holnapod,
a szív halott, a szív halott.

Ha nincs tovább, mit ér az éj,
magát emésztő szenvedély,
gyermek ajkára hűlt mosoly,
jövőd bora hiába forr,
mit ér kitervelt holnapod,
a szív halott, a szív halott.

És az Isten

Alszik a föld és alszik a kő,
alszik a fénylő bádogtető,
alszik a kert és alszik a ház,
alszik a jó kedv, alszik a gyász,
alszik a nádas, alszik a rét,
alszik a konyha és az ebéd,
alszik a holnap, alszik a múlt,
alszik a sült hús, jól megpirult,
alszik a szó és alszik a csend,
alszik az emlék már idebent,
alszik az ifjú, alszik a vén,
alszik az árnyék, alszik a fény,
alszik a farkas, alszik az őz,
alszik a vesztes és aki győz,
alszik a tenger, alszik a hold,
alszik a boltos, alszik a bolt,
alszik az ajtó és a kilincs,
és az Isten, ha más dolga nincs.

Kézmadarak

Kezem, ahogy kezedre száll,
gyöngye, öreg két kezedre:
fészkére a fáradt madár.

Mégis, erő gyöngesége,
hogy a társát óvja, féltse,
s ne engedje el soha már.

Alszom majd

Szél kócol siheder diófát,
vers halak úsznak az időn át,
s akár az alkonyi borostyán,
pihen a jóllakott oroszlán.

Újszerű légváram eladom,
alszom majd mennyei padokon,
angyalok adnak víg parolát,
hej, az lesz igazán jó világ!

Jóslat

Ráég arcom a kövült időre,
és titkos jellé így nemesedik.
Mindenki mást olvas ki belőle,
s véli érteni üzeneteit.

Felhő leszek talpalatnyi vízben,
amely majd Napjához visszaszáll,
és szivárványt rajzolva szelíden,
megpihen Isten lábainál.

Minden érthető

Az ég a folyóban mossa arcát,
s a csillagok mind életre halnak,
a szakadt hálót összevarrják,
begyűjteni kis zsákmány-nyugalmat,
minden érthető, igaz, de végül,
az ész a csodába beleszédül.

Álmot szítál

Felhőludak
legelik a
sarjadó időt,
álmot szítál
szorgosan a
nyári délelőtt.
A nagy égi
kemencében
kisült már a Nap,
Arany héjú,
tüzes bélű,
isteni falat!

Archaikus sorok

reményre születni,
félelemre halni:
holnapról holt napra
magunkat siratni.

egymást nem ölelni,
mindent elveszítni,
akármí' világtól
végbúcsút ím venni.

nézd, hol a sziklákat
életre repeszti,
sárga kicsi virág,
mindig újakezdi.

Ősz közelít

Ősz közelít.
A nyári zöld
lassan rőtre vált,
és karámba
tereli nyáját
az idő.
Kávézunk,
ketten a teraszon,
egy felhő
tejszínhabként
olvad a napsütésben.
Élvezzük a
kert hangjait,
épp nem fáj semmi,
és ifjúnak
gondoljuk
egymást.

Délután

A málló falon
fénybárányok
legelik a
sarjadó időt,
a kert fölé
a kiszáradt kút
szivárványt álmodik.

És hazatér

Felhő haját az este
sötét fürtökbe fonja,
lila szalagot köt rá,
feltúzi könnyű kontyba,
majd ráborul a tájra
a csillagfényes sátor,
és hazatér útjáról
a fáradt égi vándor.

Csak anyyi

Csak anyyi terhet rakj
vállamra, Uram,
hogy egy lépéssel mindig
folytathassam az utamat.
Csak anyyi szenvedést,
amennyitől
még erősebb leszek.
Csak anyyi örömet,
hogy éppen
bele ne haljak.
Csak anyyi erőt,
hogy vállalhassam
gyöngeségeimet.
Csak anyyi boldogságot,
hogy tudjam,
mit veszíthetek.

Sűrűsödnek az Idő ráncai

Sűrűsödnek az Idő ráncai,
fel felfeslik az éj sötétje.
Miért kell folyton másnak látszani,
belehalva a létezésbe?

Lebeg a hegy

Lebeg a hegy a völgy felett,
remeg a völgy az ég alatt,
csillag köd hallgat idelent,
most születik a pillanat.

Etűdök a múlt századból 2 (1975–1991)

Csontos Márta

Fordulatszámom kívül

Valami szorítja a torkomat, valamit nem jól csinálok, fejemben üres a fotópapír, nem villan a vaku, az élmények lelépnek, csak a gondolatok szemétládája marad, s ahogy hirtelen megöregszik bennem az egyszemélyes történelem, módosul az eredeti terv, amit még az anyagtalanság zónájában kötöttek velem egy gyümölcs nélküli almafa árnyékában. Már nem tudok azonosulni a bizonytalansággal, meghibásodni látszanak bennem az időspirálok.

Esettanulmány vagyok a megölt pillanatok hullaházában, érzéseimet bezúzták a saját döntések alapján végzett kísérletek, lassan nem értem már önnön nyelvem, nem tudom használni azokat a stratégiákat, melyek értékmérők lehetnek az utolsó ellenőrzésen, ahol már senkit nem érdekel, miként oszlik szét saját nyomorom a Fény láthatatlan tartományában.

Futómadártásvlat

Másik madarat választanék, hogy a metamorfózis után könnyedén átíveljem a mások által megemelt falat, mert így csak szerény utánzata vagyok a repülésnek, s a pályám nem több, mint egy kiköpött alma-mag halálugrása ismeretlen pályáiven. Nehéz elfogadni, hogy csak később kaphatok helyett a gyűjteményben, bizonytalan ideig ott kell a sárban töprengnem és sorsközösséget vállalnom egy elhullajtott madártollal, mely kiszakadt a testmelegből, hogy megízlelje az önálló lét örömét, de bele-tántorodott a szélbe, s ahogy a Nagy Forgatókönyvben meg van írva, a *casting*ban nem jutott neki más, csak statisztaszerep. Most itt lapulok az árnyékból kibontott kékség harangjában, testemet turbózza az igyekezet, de minden hiába, futómadarat még korbáccsal sem lehet repülésre kényszeríteni.

Káliz Sajtos József

Népünk gondjával válladon

– a 80 éves Serfőző Simonnak –

A gyötrelmes években
– még gyermeki fővel –
falvad népének sorsa
beléd égett örökre.

Az ifjonti küzdelmekről
tudtad: meg kell majd írni,
ezzel erőt, hitet adsz:
hogyan nem szabad földadni!

A biztatást s a derűt,
ami lelkedből süt ránk,
szívből megköszönjük. –
Drága Simon bátyám!

Azt kívánom Néked,
adjon a Fönnvaló
termékeny éveket,
sok jó egészséget!

Biztatás barátomnak

Elgurult az igazgyöngy...
Ne bánd, majd megtalálsz. –
Az Úr látja az igazat, a jót...
S beteljesül majd régi álmod.

Mint az öreg molnár,
nyisd föl a zsilipet:
könnyes szempilládat.
Örülj, új napra virradtál.

Derűre ború

Forgatom a fejem,
akár az a magányos
kócsag a Sárréti vetésben,
ahogy körbenéz a *birodalmán*.

Balga fejjel azt gondolom én is:
a Sárvíz menti dombok, rétek,
a Mezőföld mind az enyém!
S végül kapok egy kis parcellát...
...mibe a *kicsike* láda befér. –

Estébe hajló napjaim

Megint elillant egy napom.
Behúzódok könyves szobámba,
megszokott bortönömbe...
Mint egy középkori remete,
ki esténként magába roskadva
csak ül ábrándos tekintettel,
s mohón szürcsöli az italát,
ami maradt a bortömlőben. –
Én is elvackolódom a 'priccsen'.
Adj nyugodt éjt, jóságos Isten!

Péter Erika
forróság

hőségtől forrnak
 a perzselő falak
 a fák SOS-t kiáltanak
 a nap bőrünkbe préseli magát
 száz karjával ölel
 de fojt is ez a nyár
 ereinkben feszült
 várakozás lüktet
 várjuk felzendüljön
 az ég zenekara
 villámvonói
 ökölként sújtsanak
 a nyár mellkasára

lázadó napraforgók

hunyorogva nézek
 a vakító fénybe
 augusztus a nyárból
 őszbe andalog
 láthatatlan mérget
 cipelnek a felhők
 hamiskártyások
 az évszakok

ma a napraforgók
 hátraarccal állnak
 virágfejük lázad
 mind fonák tenyér
 életük kizökkent
 ősi ritmusából
 az örökzöldekről is
 hull már a levél

napraforgó

rég mondtad,
 szép a mellem,

esedeztem, hogy
 fotózz le meztelen
 a fejemre nőtt
 napraforgók között
 – szerettem volna
 keblemre ölelni
 a kertet –

de te nem tetted meg,

prűdségből
 vagy gyávaságból,
 nem tudom miért,

ma csak a lehetetlen
 anyaság szomjazik
 blúzomban
 semmiért

Balajthy Ferenc

Tiszavirág

(„Lég öléen, víz körén
mindenütt vagyok,")
(Weöres Sándor)

Három év vízben, – utána tiszavirág, –
Kérész lét, de egyszeri gyönyörű nász.
Hogy mit miért, soha nem lesz rá felelet,
Szállni kell, amíg a fény el nem temet!

Szóke Tisza felett örült bál, és tánc ez,
Lombok közt a szél halál nótába kezd.
Domboreded keblű évek oly messzi távol,
Fehér víztükör tudja csak, itt nász volt!

Kilenc hónap a magzatvízben, s utána
Kérész lét születhet, – várva a nászra.
Hogy mit miért, soha nem lesz rá felelet,
Szállni kell, amíg a fény el nem temet!

Fényévnyi ölelés

(Manna-Hozsanna)

Te a test vagy, benned én a lélek vagyok.
Kirepedt szőlőszem csókját neked adom.
Egybekelünk, és nincs már aki elválaszt,
Add a szívedet, s ne vonogasd a vállad!–
Vér pezsdül, és tüzet szíthat, ami eljön,
Paplanos ágyat vet fenn egy bárányfelhő.
Kulcslyukon kilesnek a szende csillagok,
Mannával etetlek ott, s jó mézbort hozok.
Hozsanna néked te test és szabad szellem,
Galaxis magzatból, ha újraszülsz engem!
Isten vagy te, ostya anyagba begyúrva,–
S fényévnyi ölelés, – számtalanszor újra!

Aranyba mártott emlék

(Székesfehérvár 1222–2022)

(„Ha lehet és ha nem lehet
szeretni kell ezt az elesett
daliát ezt a nemzetet...")
(Gyurkovics Tibor)

Csak mindig emlékezni, ha kellene, –
Az emlék néha seb, – nyílt fájdalom,
Mint egy ember jó, vagy ha ártalom,
A győzelem él, a gyász csak eltemet.

Mégis mi érdemes, ha el nem vészett,
Gyilkol vagy éltet az emlék, hagyom
S szeretni lehet, vagy nem, vállalom!
Dalia legyen, – vagy rongyos elesett!

Bronznemes, Ezüstdénár, Aranybulla,
Nem éltetve, mind darabokra hullna,
Saját vérünkben, verejtékünkben még,
Égre emeljük, – tőlünk el ne vegyék! –
Hazánkat, nemzetünk segítsd Istenem,
Mert miénk a legszentebb történelem!

Fehérvári vastuskó

(Petőfi Sándor 200)

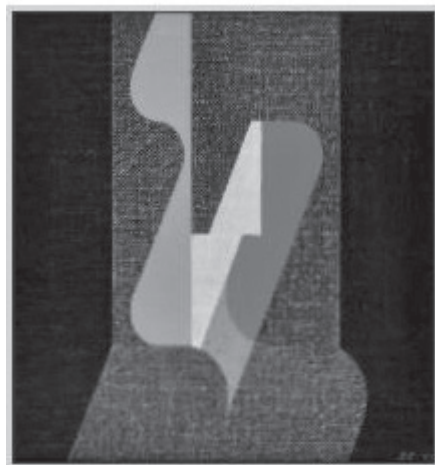
Ezernyolcszáznegyvenkettes
Réz, egykrajcárost vert Petőfi
Sándor a fehérvári vastuskóra.
A Pelikán fogadó színpadán
Tapsolták a színészt estelente.

Költő-komédiást Isten küldte,
Hogy, szívünkbe emlékszögét
Majd örök időkre belénk üsse!

Versfolyam

(Bobory Zolinak a folytatásokhoz)

Álmok árnyékán egy szív, ha fennakad,
Élet Fánk gyökere, akkor sem szakad!
Mit úgy hiszel örök, csak egy pillanat, –
Vers az álom, szabad, – ki költ az a rab!

Etűdök a múlt századból 3 (1975–1991)

Csáky Anna

Szállj, pillangó!

Kóbor János halálára

Szállj, gyönyörű pillangó,
az égből arany napsugár pereg
áttetsző, feszes szárnyaidra,
világos-sárga, narancs-okkerek.
A nap-hajú mezőkön lila, kék,
piros szín-terek,
pipacs-bíborral habos a rét,
s hullámzik, hív száz berek,
de te ne fordulj vissza,
csak szállj tovább!
A nap könnyed majd felissza.

Szállj, gyönyörű pillangó!

Siratod tán a kék eget,
mely esővel mosdik nyáridőben?
Az ősszel kigyúló fák fénye lett
vagy a ködös erdő fáklyalángja,
mely rabul ejt még ma is?
Talán a bimbók kibomló vágya,
a fűben megbúvó haris,
a sikongó haraszt fogva tart?
Gyümölcsfák ágain futó madárőrület,
zaklatott, szélfúttá kósza hang
csiklandja dalra szánt füled?

Sok itt a káprázat, illat, délibáb,
most tart a nap delelőt,
de te ne nézd, – szállj tovább! –
miként szorongnak őszi ködben
a bokrok hullás előtt!
Szállj, ahogyan száll egy lepke
illanó, könnyes sóhaja,
mintha a nap ideszédült lelke
zokogva búcsút mondana!

Kihulltál belőlünk, kék üstökös,
bár csillagod sok, még marad itt,
s lelked gyönyörű virága
talán nyitja szirmait.
Nézz a pergő napsugárra:
égbe billenő fejed koszorúzza,
ne gondolj többé ideátra,
kivérző szívekre, csak a TÚL-ra!

Bennünk a hulló fájdalom-könnyek
sötét gyöngyöket mosnak,
minden cinegénk szárnyaszegett lett,
ereje nincs a mosolynak,
az éj csillaga, holdja
bennünk ma szívig ég el,
s minden bánatunk, keservünk
homlokunkra ül ki éjjel.

Szállj, gyönyörű pillangó,
szívárvány-hidakon égve,
szórd ki szét szárnyaid hímporát
a táguló messzeségbe!

Lángok között

Háború van most a világban

Tüzek lobognak, gyilkosak, emberek!
Riadót fúj, sikolt a szél, köröz fenn,
lángol a város, zöldülő kert, berek,
leomló világok narancs-vörösben.

Látom a Félelem vész-teli lázát,
ropogó, füstben fuldokló tetőket,
az utakon ágfaló tűz cikáz át,
felforr a járda, pokoli mező lett.

Tüzeket okád most egy Kapzsi Sárkány
létfaló, nagy, kitátott sárga szája,
s a haldokló szépség hullása láttán
egész világunk lelkét is zabálja.

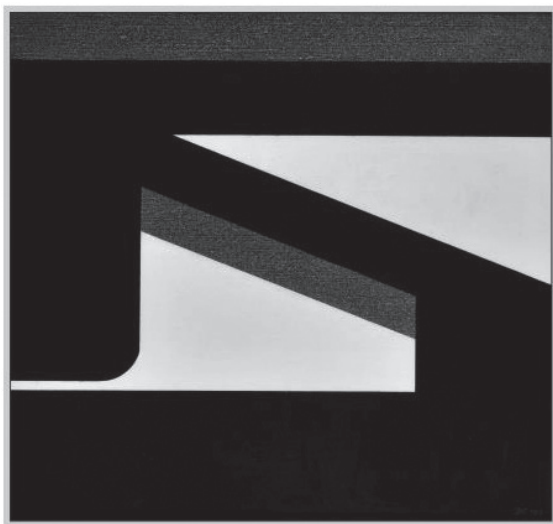
Gyújtsatok tüzet a *szíveken* belül!
Közöttük tátongó, jéghideg terek...
Mit ér a hatalom, a pénz egyedül,
ha a Teremtő Isten is didereg?

Az elmúlás csendje

Hull a hó, mily szép a táj most:
fehér ruhában állnak a fák,
néma csend üli, őrzi a várost,
s kelti a múlás hangulatát.

Zúzvara csipkét fest fel az ágra,
jégtulipán az ablakokon,
tél-szerelemtől égi az álma
szürkeacélos hajnalokon.

Szunnyad a légi dunna, a felleg,
eldől a szél is, s mind, ami fáj,
lágý, puha fények villánya mellett
hallgat a csend, és hallgat a táj.

Tisztelet Barcsay Jenőnek (1981)

Tell Imre

jelenkori frázisok

hogy érezhetném
jól magam,
pernye van a torkomon
megölik minden ünnepem
mikor hazardjátékosok
körmei között vergődik
agyonkínzott hajnalom

kárpáti harangszó

manapság mikor annyian
viselik a krisztusi cégért
tehozzád kiáltok Uram
a magyar népért

a népért mely fül és hörög
amelynek teste félelemtől nyirkos
míg kezét mossa az ördög
és prosperál a vörös gyilkos

a szigonyos állam fegyvert kíván
és tombol a csillagos yenky...
Uram odatárom neked
a te néped, Kárpátalján... mentsd ki!

Pravda

kemence szögletében,
egy bábi kuporog,
olvasó van kezében,
de az ajka nem mozog.
a tévét nézi-nézi,
a múltakat felidézi,
s könny szökik a szemébe...

Tűzárnyék

Lobogó, áttetsző sötétség,
szellemek tánca a falon –
betelik teveled a mérték,
már nem még el fiatalon:

amit szolgáltatál, áll az oltár,
és állni fog, ha elmerülsz –
te itt a tűz árnyéka voltál,
s ahová hazatérsz: a tűz.

Landolás

Remegéseim, szorongásaim
üres teréből egy napon kilépek
és irányt veszek kőkeményre égett
bolygóm felé, mint kormos Gagarin.

Szép volt az űr oldott homálya,
szépek a csillagok, de kiköt a kabin
a vízszintes valóság síkjain:
a kő kínál munkát és menedéket.

Igen, a kő. Nézd, Uram, a követ.
Új fogcsikorgás és új bűvölet,
a megmunkálás kínja ég előttem.

A terveket, miket lebegve szőttem,
lebegni hagyom s egyet ismerek:
bennem a követ, magamat a Kőben.

ártatlanok

láttál-e a rém portáján
ilyen fiatal
olyan pici a bárány
hogy meg se találja a kard

láttál-e a tűzbe bevetve
kicsinyke lomblevelet
harapva és sercegve
mit a lángfüggöny belep

kis szíve halálos mágnes
égnek acél falai
kardját köszörülve reá les
a világ szennyei

teköréd gyülekeznek Ágnes
Isten bárányai

A nap végén ...

a káplánszoba mélyén
kifolyt belőlem a napfény
és szétterült a szőnyegen,
magába itta a mohó rémrés
a parketta lécei között.

Próbáltam utána nyúlni,
menteni, ami menthető,
de ujjaim közt megszökni
láttam, mint a pergő időt.

És ott álltam a hasadék felett
kopott szürkén és csak vártam
hátha kimászik, s fénytelen
szemembe költözik megint.

Nem jött.
Csak lapult, s hallgatott.
Mebántam árva kuporgását
és szánakozva magamon
lehajoltam hozzá elnyűtten,

és ajkamon igaz hittel
kértem ragyogását vissza.

S akkor rám nézett az Isten,
felemelt és új fényt adott.

Harangjáték

Harangszóra ütött a óra,
ütött, ötöt, lassú felhő
a föld fölött.

Az árnyék terül, messze kerül,
hét óra már és meg nem ül,
ballag tovább.

Gyerek a perc, táncos kis terc,
hová sietsz?
Apád, az óra visz tovább,
lapát kabát
s már itt az éj, jó éjszakát.

Kevesebb lettem,
Óra, én.
Fogy az időm, a földi fény...
Nyúlik az árnyék.
Éjszaka!
Megállok én, ő megy tova.

Az Idő felettem sakkozva áthalad,
s reggel nem jön, új pirkadat.
Megállt az óra.
Félreteszik, sötét raktárba vermelik.

Időnek Ura, Végtelen,
ki velem voltál, maradj velem!
Ki, Percem, Óram és Napom, Időtlened hadd hordozom.

Vadász János

Búcsú

végül
boldog vagyok

csak a zápor
állít falhoz
embereket

élhetek élek
élünk

európa
mocskos poharában

Rombol és épít

rombol és épít a kín
apokalipszisi láng
lelked hídján süvít át
a vonat – te vagy a sín

emel nem roppant össze
léted ha fáj szemedben
semmi nem ismeretlen
tudod közel a messze

nap éget tűri szíved
nincs oltalom délibáb
minden izzó por követ

ózonos jövő nem vár
szivárvány nincs feletted
– de benned él a sugár

Kékestető

messze fölötted a hegy tetején
karcsú torony tör a kéklő égbe
kétszeresen hiú ábránd

Ikarosz legén szállni igyekszik
éter hullám-tengerét öleli
napba bukó álom-idill

mintha az ember végül értené
föld szívdobbanását szó igazát
parázsló létét menteni

körülötte tünékeny szivárvány

Váraljai Szabó László

Hajnal

*„A hajnali csillag ragyog,
Én még a korcsmában vagyok.
Jaj, Istenem de szégyellem,
Hogy reggel kell haza mennem.”*

(Kalotaszegi magyar népdal)

Hajnali csillag fölöttem ragyog,
köröttem hullámozó tenger az éj.
Világ pulzusa – fordul a lány is -
dobok ütemére lüktet a vér.

Vijjog a vonó, viszket a talp is,
dobban a padló, porzik az élet.
Ifjak karéja tűz-ívbe hajlik,
lobban, örvénylik, fölszáll az ének.

Hegedű cicáz, bong a cimbalom,
ős-erőt mozdít, ujjong, bizserget.
Forgósél hátán érnek arcomhoz
mámoros, forró veríték-cseppek.

Lassan fölszikkad körben a tánc is,
csillagfény bomlik ezüstös hajjal -
szakadt húrok néma fém-gerincén
tétován egyensúlyoz a hajnal

Fecske Csaba

Feljegyzések

(Dohnál Tibor képei alá)

Erős vágy

a méhből
kitaposni a mézet

*

Odaadás

vaksötétben hallgatni
némaságot

*

hajléktalan szél

*

Vízcsepp mosolya
egy őszi fűszálon.

*

időm kávéján
áthajolva nézek a
halál tükrébe

*

tűntöd szélcsendje
ez már a semmiben is
megkapaszkodhatsz

Jámbor Ildikó

Dohnál Tibor keze nyoma

Az idén nyolcvanesztendő s lesz az Egerben élő képzőművész. A nyár közepén szülővárosában, Cegléden nyílt retrospektív kiállítása volt, a közeli napokban pedig december 2-án a születésnapjához kapcsolódóan két tanítványának tárlatát rendezgeti, ahol az ő munkáiból is megtekinthetünk néhányat.

Dohnál Tibor mindig is egy mentoráló művész volt. Több évtizedes ismeretségünk Egerben úgy kezdődött, hogy a megye településeinek képzőművészeti eseményeit mentünk előkészíteni, zsűrizni a megyei tanács megbízásából. Kiváló művészek ismeretségét köszönhetem ennek az időszaknak. Az amatőr művészek munkáit Nagy Ernővel, s gyakorta Dohnál Tiborral, Magyar Istvánnal, Herczeg Istvánnal válogattuk.

Dohnál alapos művészettörténeti tájékozottsága már ekkor szembetűnő volt, nemcsak a keze nyomán születtek emlékezetes alkotások, de ahogyan mondani szokás „fejben is ott volt”, ismerte a kortárs képzőművészeti irányokat, trendeket, s természetesen a külföldi és hazai elődök hagyatékát is. Megvolt az érvrendszer, megvoltak a tájékozódás sarokpontjai. Kezdő kulturális szakemberként, népművelőként sokat tanultam tőle, engem is meggyőzött, s volt, hogy Trabantjával kettesben mentünk egy helyszínre, róttuk a megye kacskaringós útjait, beszélgettünk. A pécsi tudományegyetemen szerezte az esztétikai alapokat, s később tagja lett a Magyar Alkotók Országos Egyesületének, a MAOE-nak, majd rá két évtizedre megteremtette az Európa 24 művészcsoporthoz, melyet, míg egészsége engedte, működtetett, életben tartott.

Dohnál Tibor tájékozódásának, művészetszemléletének alapja mégis az a ceglédi tanyavilág, ahol felnevelkedett. Testközelből ismerte a néplélek gondolatvilágát, tárgyait, Nem is véletlen, hogy azokkal az alkotó művészekkel tartott baráti kapcsolatot, akik hasonló tájékozódással rendelkeztek. Nagy Lászlóval, Sára Sándorral, Kokas Ignáccal, a szobrász Papi Lajossal. A népművészet formavilágával is szimbiózisban volt mindig is, hiszen a gyerekkorát körülvevő tárgyakon, s aztán az elméleti munkákban is megjelent a világfa, az életkerék, az élet teljességét összefoglaló virágmotívumok.

Grafikai munkáinak szimbólumaiban ezek az ősképek jelennek meg. A világteremtő mandala, a teremtett világot jelképező életfa, de mind szubsztanciaként, a művészi sűrítés letisztult darabjaként. Viszonylag kevésszer állított ki önállóan Egerben, de megmozdulásai mindig emlékezetesek voltak. A Gárdonyi-kerti művészlakásokban lakhelyet kapott ösztöndíjas művészek igyekeztek meghálálni a városnak a támogatást. A nyolcvanas években Népkertként aposztrofált Szmre-

csányi Lajos Érsekkert megállító fái, iránymutató oszlopai Dohnál Tibor tervei alapján készültek, – míg csak a fa bírta – évtizedekig köztéri alkotásokként beilleszkedve az egri életbe.

Dohnál egyéb megmozdulásokban is igyekezett egrivé lenni. A kilencvenes években az ő közbenjárására került Egerbe Kepes György világhírű fotó- és fényművész alkotói hagyatéka, előbb a Vitkovics Házba, majd önálló kiállítóhelyre, a volt Ifúsági Házba, amelyet ma már Kepes Központként ismerünk.

A hetvenes évek világitótorony nagyságú lírikusa, Nagy László (1925–1978) halálának évfordulóján fagyos januárban többször is konferenciát tartott, összehozva az ország legnagyobb szellemi erőit. Az arra érdemesek kitüntetését, elismerését előmozdítva ajánlásokat írt.

Dohnál Tibor meggyökeresedett Egerben. Felesége (a közelmúltban elveszített Szabó Mária) hűséges társa, és alkotótársa is volt egyben. Gyermekai Ada, Imola és Áron pedig táplálkoztak abból a szellemi erőből, alkotói szikrából, amit édesapjuk folyamatosan ébren tartott. A legmesszebbre Áron vitte. Sajnálatosan rövid idő volt számára kiszabva, harminckét évesen, amikor már festőművészi munkája beindult, egri és budapesti kiállításon is megismerhették, egy gyilkos betegség véget vetett életének. Áron kislánya, és a művész menyee szellemileg őrizte és folytatta ezt a hagyatékot. Veszprémben élve folyamatosan tarják a kapcsolatot a nagyapával, s mint a művész mondja, szép reménye van arra, hogy kamaszkorban lévő unokája ezen a művészi pályán halad tovább.

Dohnál Tibornak tanítványa, Dobos Éva kiállításán volt az utolsó nagyobb közszereplése, hetvenéves korában, tíz évvel ezelőtt a Bródy Sándor Könyvtárban megrendezett tárlaton.

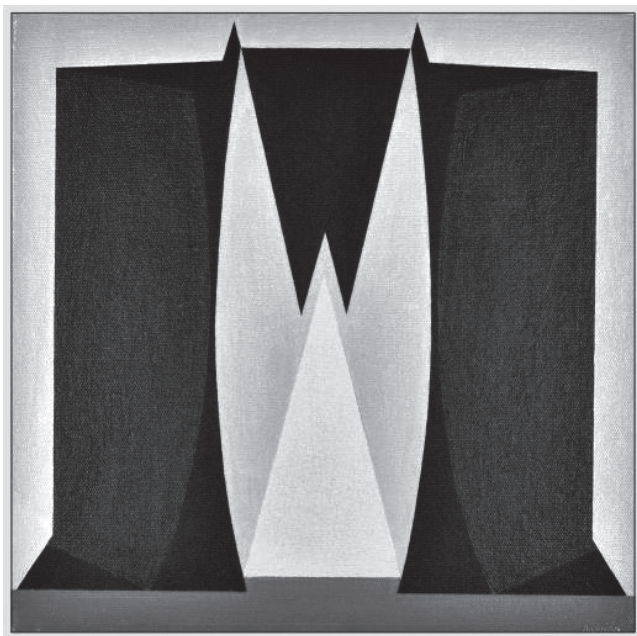
Nagyon fontos számára a művészi szabadság. Ez nem megy ütközések nélkül. Gondoljunk csak bele, 55 év az alkotásban, évtizedek a művészetoktatásban és szervezésben, nyolcvan év a mindennapiságban – mindezekből 45 év Egerben! S a nagy család! Saját munkássága kétszáznál több kollektív és egyéni kiállítás – szinte az egész országban, és szerte Európában. Elévülhetetlen érdeme, hogy a Kepes György gyűjtemény Egerbe kerülhetett. Hihetetlen szívóssággal az Európa 24 akkori elnökeként ő járt el a miniszternél és a köztársasági elnöknél, hogy a kilencvenéves Kepes György magas állami kitüntetésben (Magyar Köztársaság Csillagokkal Ékesített Babérboszorúja) részesült.

Egerben, 1989-ben rajzakadémiát alapított, rendszeresen korrigált, többször rendezett – saját műtermében és kertjében – szimpóziumot és kiállítást egri és gyermekgyógyászmiklósi fiatal tehetségeknek. Műterméből néhány év alatt 8-8 kvalifikált hivatásos művész került ki, köztük saját fia, Dohnál Áron is, akinek meredeken ívelő pályáját derékba törte a halál, de említendő a Gárdonyi-díjas Dobos Éva, vagy éppen a már egyetemi tanár, a gyermekgyógyászmiklósi Polgár Botond szobrászművész.

Idén 80. születésnapja ünnepén Detkovics Anikó szobrászművész és Tengely Nóra ékszerművész egri kiállítással kívánja köszönteni a mestert. Kivételes érdem az is, hogy 1989-ben kezdeményezésére alakult meg Egerben az Európa 24 nemzetközi képzőművészeti társaság, mely fölött az Európa Tanács főtitkára, és Magyarország miniszterelnöke vállalt védnökséget. S a világhírű Vasarely is csatlakozott a társasághoz! Ő tiszteletbeli tag lett. Jelentős kiállításait és szimpóziumaikat számos Európai nagyvárosban megrendezték. 1992-ben Dohnál megalapította az Európa 24 nemzeti tagozatát, a Hungária 24-et Kárpát-medencei, nemzetközi rangú művészek részvételével, s a védnökséget maga Habsburg Ottó vállalta. Mind az Európa 24-et, mind a Hungária 24-et egész nemzetünk szempontjából nagyon fontos kezdeményezésnek méltatta.

Dohnál Tibor alapító tagja és elnökségi tagja lett az ugyancsak Egerben 1999-ben alapított Nemzetközi Kepes Társaságnak, s levezető elnöke volt a nemzetközi fényszimpóziumoknak. Háromszor szervezte meg emblemikus költőnk tiszteletére a Nagy László emléknapokat Kárpát-medencei kiválóságaink érdeklődő és aktív részvétele mellett. A Kárpátok Európai Régió kiállításain Dohnál mindig díszvendégként szerepelt. Most 80 évesen is, nagy projekten dolgozik.

Dohnál Tibor keze nyoma kitörölhetetlenül ott van nemcsak a nemzetközi, hanem a hazai. Hanem az egri kultúrában is.

Megkéssett levél Nagy Lászlónak (1979)

Cs. Nagy Ibolya

„Minden hagyomány végső soron a múlt olyan meghaladása, ami közben a múlt nem sérül meg. S ezzel válik időszerűvé.”

Csoóri Sándor fenti mondata nem az 1978-ban született, de csak 1980-ban megjelent (majd a *Forrás* 2-es számaiból politikai utasításra azonnal pengével kivágott), ikonikussá lett *Egy nomád értelmiségi* című esszéjéből vétetett, hanem az arról való, emlékező videó-dokumentumból, illetve a belőle született tévésorozatból: amely, a többi interjúval együtt, a hetvenes évek „nomád nemzedékének”, a helyüket kereső fiatalok népművészeti mozgalmainak a szerepét elemzi, vizsgálja. Csoóri úgy folytatja: írásában arra az értelmiségre gondolt, „amely hagyományt keres, hagyományt keres a múltban, hagyományt keres a gondolkodásban és az érzelmekben. Arra az értelmiségre, amely a nemzeti gondolkodás folytonosságát kereste.”

Arra, azokra a művészekre is gondolt tehát, akik a népi kultúra hagyományértékeit kísérelték (s kísérlik) meg zenében, táncban, faragásban, kerámiában, építészetben, festészetben, hímzésben, szövésben, egyáltalán: a népművészet szellemi és tárgyi kincseiben megtalálni. Ám, egyúttal, annak jelrendszerét, a *hagyományelemek sérülése nélkül* időszerűvé, a jelen kultúrájába és gondolkodásmódjába építhetővé, a nép kultúrájának folytonosságát jelentően élővé tenni. Az 1970-es években kiteljesedő népművészeti mozgalmak a „hagyomány hangját” megszólaltató, táborokat, népművészeti műhelyeket megteremtő igénynek, elkötelezettségnek a kifejeződései voltak.

Dohnál Tibor pályaképen is feltűnnek ez idő tájt a magyar népművészet szimbolikus jeleit fölmutató művek: például a *Nap, virág, ölelés*, az *Ormánsági asszonyok életfával*, vagy éppen a *Jelek égről, földről* (*Életfa* címen is látható). Nem kell e művek megértéséhez, befogadásához a sok százados jelrendszer jelképi-szimbolikus tartalmainak dekódolásához néprajzi, kultúr-antropológiai szakismeret. Népművészetünk vizuális térképén eligazodik az e hagyománykincs formáival szinte észrevétlenül, mégis gyakorta szembesülő, mert a kultúra értékeinek befogadására általában érzékeny, vagy éppen a falusi életmód, szemléleti-gondolkodásbeli szokásrend ismerveit, írott és íratlan hagyományait tapasztalatból ismerő ember is. Elég például felfigyelni arra, hogy az *Ormánsági asszonyok életfával* című linómetszeten aligha véletlenül feketék-fehérek az asszonyalakok. Mert a magyar népművészet egyik legismertebb jelképi eleme, az *égig érő fa*, vagy más néven az *életfa* alatt csoportosuló, a görög sorstragédiák világát is megvillantó,

de mindenekelőtt a mi temetési siratóasszonyainkat megidéző kép élet és halál együtt-valóságát sugallja. De annak a népi, temetési hagyományrendnek a vizuális kiemelésével, mely szerint az Ormánságban fehér a gyász színe! S talán az is kiolvasható e képből, hogy azért csak asszonyok sorjáznak itt, mert ők azok, akik ott vannak az emberi élet két legfontosabb stációjánál: a születés (szülés) és a halál valós és szakrális pillanatainál.

A *Nap virág, ölelés* című képnek már a címe is feloldhatja az első rátekintésre csak körkörösen burjánzó vonalak – látszólagos – rejtélyét. Az óriáscsillagunkat, életet adó Napunkat megjelenítő, egyik legismertebb szimbolikájú forma a kör, a belőle kifelé hullámzó fényvonalakkal: így rajzolja a Napot a kisgyerek, így faragja botjára a pásztor, háza kapujára a gazda, így, ilyenre hímzik, szövik a nők ruhákra, kendőkre, terítőkre. A nagy kör közepén, Dohnál Tibor képén, ugyanakkor ott van egy kicsi is: ez, így, már egy virág, virág is. S ha úgy akarjuk látni, a fényhullámokat meg-megszakító, a folytonosságot finoman szakaszossá daraboló vonalak láttán fölsejlenek szemünk előtt a búzavirág farkasfog-recés, háromszögletű szirmai is. S csupán egy kicsit kell még tovább néznünk és *látunk*, hogy észre vegyük a szirmok egymást átölelő *karjait* is. Nap, virág, ölelés: külön-külön, a hagyományos népi jelképtár szerint mindegyik motívum mást jelenthet: a képen, együtt, szép élet-szimbólummá válnak.

Meghittén ismerős a művész több alkotásán is megjelenő, a *Jelek égről, földről* című alkotásban éppen faszobor-alakban testet öltő *életfa* is. Három dimenziós létében ez a jelkép szinte valóságossá válik, konkréttá, megfoghatóvá, tapinthatóvá. S most sem kell szakirodalmi búvárkodás, hogy értelmezzük: e *valóságos* fa három nagy főága pontosan mit jelent. Nem kívántatik a pogány magyar hitvilágnak a kereszténység felvétele utáni lassú pusztulásáról való tudás sem. Értjük az üzenetet, mert népmeséink, hitregéink világából is kihallik. E jelrendszernek, az égi és földi, az alsó, középső és felső tereket összekapcsoló képzetnek mögöttes tere őseink ma már csak részelemeiben, a folklór, a népi tárgyművészet, azaz a szellemi vagy tárgyi formákban tovább élő kozmológiai világképe. Ősi magyar hitvilágunk vizuális elképzelése létezésünk egyetemes, az embert életében és holtában befogadó, kozmikus keretéről mesélnek a tárgyak, szólnak dalok, gyermekmondókák, játékszövegek: a népművészet hagyományelemeit fölhasználó modern művészet a bennünk, mert kultúránkban élő világképet írja, festi, faragja, éneklí, meséli tovább.

Dohnál Tibor népművészeti ihletésű képein – idézzük fel ismét Csoóri Sándor gondolatát – sem sérül, ellenkezőleg, kiteljesedik e hagyomány. Sok százados útján valamivel mindig gazdagodik, dúsul, a korhoz szólóbbá válhat, tehát megőrződhet, föltehetően csak így őrződhet meg a hagyományos kultúrkincs: Dohnál Tibor idézett képei segítségével is.

G. Komoróczy Emőke

A Jubileumi kiállításához

A Ceglédi Kossuth Múzeumban rendezték meg Dohnál Tibor jubileumi kiállítását. A sok évtizedes munkásságról számot adó tárlat lenyűgöző, egységes és emelkedett. Megálltam a *Felröppent egy lány* című, 12 darabból álló – itt textilbe átírt, általam linómetszetben jó 50 éve ismert – első darabjánál.

A 60-as években kezdett kibontakozni Dohnál Tibor sajátos, azóta is folyamatos kiteljesedésben lévő egyedi képvilága, amely – immár minden figurativitás nélkül is – számomra mindig valamilyen konkrét üzenetet hordoz. A hajszálvékony vonalak hálójából kialakított formaalakzatok jelentéstartalmakkal telítettek. A jubileumi kiállítás ezeknek a textilátírataival indít. *Egy találkozás emléke* (1968) kitörölhetetlenül él a művész szívében, amelynek sodró varázsát (a virágszemű tündérlánnyal való elementáris találkozást) próbálta vonalakba zárni, hogy annyi évtized múltán is eleven élményként maradjon meg benne. Az érzelemgazdag lelkületű, több műfajban alkotó Dohnál Tibor lírai hevülettel, az évek eredendő titkát megismerni és feltárni vágyó lendülettel formálja meg hajlékony vonalakból a gyönyörű Tulipán-Lányt, akit elbűvölt a Kígyó, s hagyta magát „elcsábítani”. A Tündérkirálynőt egymással összekapaszkodó, harmonikusan rendeződő, kecses indalakzatok ölelik körül, elvegyülve a kígyóvonalakkal, s a Kígyó szájából újabb vonalláncok burjánzanak. Ravasz, hódító-kúszó mozdulatokkal ölelik körül a Viráglányt, akinek karívéből tulipánok fakadnak; s a Lány mintha színompás virágként lebegne; fején stilizált négylevelű lóheréből készült diadalkorona: a megtalált évek szerencseszimbóluma. Sorsdöntő találkozás (volt) ez a Szerellemmel: a Lány körül vibráló áramvonalak a szemlélőben is tüzes szikrákat pattantanak. A kinyíló Tulipán-Lányból az ősi Éva csábító varázsa árad, amellyel mindenkor – bármikor – könnyedén (újra és újra) elbűvöli a Kígyót; s a korszerű, indázó rajzolat, a Létezés öröme, Teljességét sugározza. Egyszerre személyes – és személytelenül „közös” élmény ez (gondolom, minden férfinban): az első megrendítő és a lépét felforgató Találkozás a Nő csábító hatalmával, amelynek ellenállni lehetetlen...

Egy találkozás emléke (1968)

Dohnál ez idő tájt készült grafikái az egymásratalálás boldogságát árasztják: lágyan kanyargó-tekeredő vonalaival az életforgatag dinamikáját s a szerelem sodrását, elementáris érzelmvilágát képezik le. Minden ilyen Találkozás magába rejti a „Folytatást”: kezdettől fogva jelen van benne a férfi-nő szintézisét megteremtő 3. személy: egy aprócska, csillagalakú sejtcsíra formájában. Ez a kis sejtecske a *Nap-Virág-Ölelés* (1969) című képen egyre szebb, nagyobb, élő virágerdővé bomlik. Ezernyi apró tulipán ágbogak-indák, szimmetrikus vonulata sarjad az egymásba kapaszkodó ábrákból, mígnem az egész sugárzó napkorongszerű képződményé válik, osztódik-szaporodik, majd élő virág-alakba rendeződik. Az aprócska sejtől kis lény bontakozik ki: az ölelés gyümölcse: *a gyermek*. Az Élet legszebb ajándéka, boldogságforrás: a szülőpár örök összetartozásának záloga. Hiszen a megtermékenyült kicsi magsejt a Jövőt hordozza magában: magzattá érve az anyaméhben, védelmet-táplálékot merítve az anyatestből, egyesítve az anyai-apai géneket, felépül a kis Lény, mindkét szülő adottságait-hajlamait, testi-lelki, tulajdonságait egyesítve önmagában. Kilépve a Világba, majdan örök kapocs lesz az egymástól esetleg elváló szülőpár között.

Ezt a csodát jeleníti meg szimbolikusan az *Oh, Tihanynak...* című textilkép (Eger 1970), egyetlen alakzatba belevetítve a földi „hármasságot”: az égi Szentháromság evilági vetületét. A női és a férfi test rajzolata egy furcsa alakú (béka? avagy halszerű?) test és egy öblös kehely egymásba épített vonalaiból alakul ki – mintha varázsgömbben lebegne a két egymásba kapcsolódó alak. A termékenység szimbolikus megjelenítője ez a (külsőleg torznak látszó) alakzat, amelynek *bensejében* a kettőjük egyesüléséből származó magocska eleven, az Életet továbbadni képes Virággá változik. Az összefonódó kettős testben belül már érlelődik – növekszik az Új Élet: az életadók génjeiből épülő harmadik. A Sellőszerű viráglány arc fölött a sejtmag-napocska tündököl – hiszen az Élet tovaáramlását semmi nem tartóztathatja fel: a sejtmagocska majdan egy új életbe ismét tovább vándorol. Ez az Élet megmásíthatatlan Törvénye, az újrakezdés varázslata: mikor az életadók már rég eltűntek a föld porában, szellemük sellőlényük őrzi a hajdani virágbaborulás emlékét. „Oh, Tihanynak riadó leánya...” – asszociálunk Csokonai versére, a „magányos árva szív” fájdalmas Dalára, illetve a balatoni „kecskeköröm” meséjére. A Sellőlány hívásunkra mindenkor ráfelel – kiáltó szavunkat az egész part visszhangozza; de Tihany Tündérlányát immár soha senki sem látja a maga hajdani valójában (ez a tihanyi visszhang csodája!). Az Évet forrásból táplálkozó elemi sejtecskéek másokban újra és újra egymásra találhatnak – a Szerelem örök: csak a párok változnak. Az életáram nemzedékről nemzedékre így halad tovább a szent Hármasság jegyében.

Dohnál az Életet magát kozmikus keretbe zártnak érzékeli, szinte kutatói kíváncsisággal veszi szemügyre az ember ösztönstruktúrájának (animális, fiziológiai meghatározottságának) és lelki-spirituális dimenziójának összefüggéseiben.

(részlet egy készülő nagyobb tanulmányból)

Döbrentei Kornél

Képzettársítások

Dohnál Tibor, emberi, művészi világba – kivetettségének alkotás – gyümölcsei jubileumi szürethez értek. Megérttek. Frissek és ránctalanok, étvágy gerjesztően gusztusosak, avagy fensőbbsegesen taszítóak. Lélekmélyből. Számomra Tibor képcímei mindig eligazodási pontokat jelentettek, irányadóak voltak, mert ezek a „műmeghatározások”, témaelnevezések egyben egyetemes művészeti-filozófiai kérdésfeltevések is. Válaszkeresésre ingerlőek, a reprezentáló alkotások, engem a konok továbbgondolásra ösztönöznek, nem sajátítanak ki, pontosabban nem szűkülnek le a műfaj sajátosságai kényszeréből következően csak egy lehetséges értelmezési tartományra.

Összetett jelentésű tág dimenziókat kínál a mostani jubileumi kiállítás címe is: *MAGAMHOZ KÖZELÍT avagy etűdök a múlt századból*, melyet megélni, pontosabban túlélni alkotóerővel, ideákkal, eszmékkel, tragikus téveszmék ellenében – így visszagondolva, kivált bravúros teljesítménynek minősül. A világháborúk utáni mindkét drámai időszak az Igazság – legyen az a romantikus vagy a realista – szisztematikus felszámolásának a legitimizált hazudozás kezdete volt, s ez a folyamat válik egyre durvábbá, már a látszatra se különösen ügyelve a mostani időkben. Brutális átértelmezésbe leledzik a világ, természetes, magától értetődő dolgokat kell megvédeni hamis, mesterségesen, erőszakoltan, ember ellenes tendenciákat szolgáló gondolatoktól, eszméktől, történelmi-politikai folyamatoktól. Régi századok pusztító hagyományai élénkülnek föl, telnek meg például „*jaj a legyőzöttnek*” valóságtartalommal. (Ellentmondás, hogy némely körökben már nem érvényes a valódi valóság), avagy „a cél szentesíti az eszközt” és még folytathatnák a felsorolást az emberiség-viselkedést, szellemiséget megrontó, rothasztó sátáni tradíciók felélesztéseiből. Valószínű, hogy ha lappangva is, de a Teremtés kezdete óta jelen vannak. Jócskán több, mint valószínű.

Szerencsére, az ellenállók, szintén a teremtő erő fegyverével a birtokukban sorakoznak föl, így a művészek többsége is. Dohnál Tibor közéjük tartozik. A Tóth Árpád-i reményt éltető gondolat: a „lélektől lélekig” versbéli marathoni táv, de rajtnak már az is biztató, amit Tibor jubileumi kiállítás címében közöl és ez meszsze nem egoizmus: A magamhoz közelít. Mára nagy lépés, akár a Holdraszállás az egész iránt, amely, mint tudjuk eltörött. Leküzdi az elmúlt századok etűdjei által felszínre hozott alaproblematikát s egyben rosszlelkű pénzes nímándok célkitűzését egy általános elbizonytalanodás (-nítás) előmozdítása érdekében: kerüljünk minél távolabb maguktól, lélek az emberből, az ember az önazonosságtól, hittől, hazától, a lényeg, hogy könnyen kezelhető gyurma legyen. Mondhatnánk

frivolán: egyre messzebb guruljon a „saját fájától”, ideértve az édeni egyetlen tiltottat is. Az utóbbi esetben elgondolkodtató, az Úr és az ördög érdeke egybeesik? Akad azért itt ellentmondás. A tudás almájából keveset haraptunk, ez a féltudás veszélyes és a kártékony sátáni erőknél kedvez.

Az almahullás mibenlétének felismerése, lásd Newton, a nehézségi erő felfedezése, az emberiség reményteli távlatait élteti. Miként más módozatokban Tiboré is. Almák? jelek az almafákról, Tibornál, más dimenziókban ugyan, de Jelek Égről, Földről. Magyar jelek Napkoronás, tulipános motívumokkal. Ez így, mondandóját tekintve, nemzeti vélemény.

A Nap nem véletlenül makacs, visszatérő jelkép: egyben a ma-

Hárman voltunk (1970)

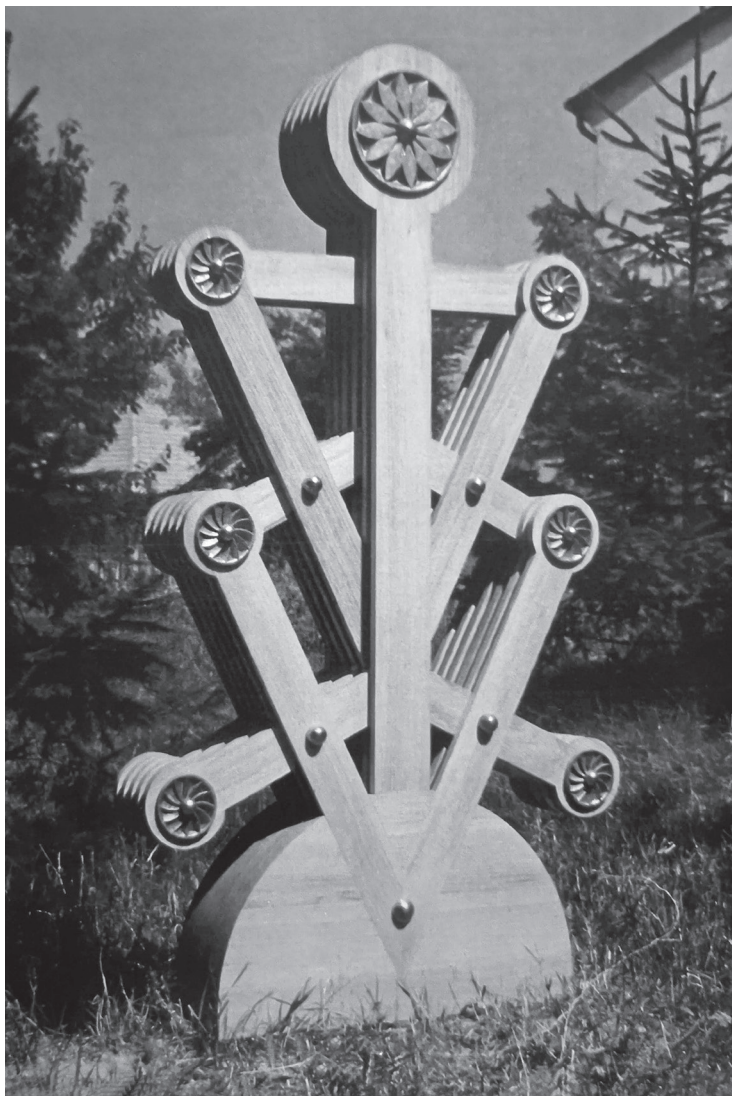
gyarság gondolatrendszerének logikai láncolata: *Nap – Virág – Ölelés*, a megmaradás törvényszerű stációi. Ebben – anno dacumal – Csokonai is oly mélységesen hitt, hogy versei akkor nem maradtak visszahangtalanok s bár felidézte a leányt mint akár, akár Dohnál, *Oh Tihany* című munkája a milliőt, mely szintén nem volt visszahangtalan, viszonyt a tihanyi visszhangot örökre tönkretették. Szerencsére a magyarság önmagához hívebb részének rezonálóképességét nemigen. Vállalom, hogy ebben a tisztelgő írásban az alkotások címének hozadék értelmet adok, mert ez inkább bocsánatos, mint főbenjáró bűn. A *Hárman voltunk* című például felébreszti bennem a keresztény szellemiség hármas egységét, hogy mindig is hárman voltunk, vagyunk, leszünk: Atya, Fiú, Szentlélek és ez túlmutat Egy találkozás emléke eredeten, s megelőlegezve betetőzi a jövőt.

Márkus Béla

Egy értelmiségi népkönyv

... hogy az emlékek mennyire megbízhatatlanok, ám lehet – ha nem galád módra –, csálnak is, erre most a nyolcvanadik életévébe lépő Dohnál Tiborral való ismeretségem részleteinek a reménytelen felidézése ébresztett rá, mert hiába igyekeztem a feledés kútjából felszínre hozni, kimerni az első találkozásunk idejét és helyét, annál tovább, többre nem jutottam, mint hogy alighanem Debrecenben eshetett ez meg velünk, talán valamelyik országos nyári tárlaton, amelyet az 1970-es, 80-as években rendszerint vagy a Kossuth Lajos Tudományegyetem díszudvarán, vagy a Kölcsey Művelődési Központ tereiben rendeztek két évenként, nagy sereggel, jeles alkotókkal – hogy az utóbbiak között ott volt-e a mai ünnepe, azért gyaníthatom, mert a tavaszi és az őszi tárlatokon aligha lehetett jelen, ekkor ugyanis szinte kizárólag a város és a megye művészei mutatkozhattak be új alkotásaikkal – annyi bizonyos, legalábbis az emlékeim szerint, hogy személyes kapcsolat előzte meg (lehetett ez, persze, egyszerű levélváltás is) az *Alföldben* történt „szereplését” 1987 februárjában, amikor is a folyóirat teljes illusztrációs „anyagát”, beleértve a két borítólapon négy oldalát, Ő „prezentálta” emberi alakok vagy természeti tárgyak formázását, portrékat vagy enteriőröket kerülő ceruza-vékony vonalú, egy lendületből fakadó, hangulatot, érzéseket ekképp sugalló, zömmel cím nélküli rajzaival, melyek szabad teret adtak a néző képzeletének, mintegy kitégítették azt, hogy akár egy népművészeti motívumot, akár a termékenység Madonna-alakjainak körvonalait, akár a létezés félbemaradt, torzó voltát fedezték fel a hol szabályosan, ám inkább kiszámíthatatlanul kanyargó vonalak játékaiban, mert a játékon volt a hangsúly, az alkotás fakasztotta kedven, túl a művészet megbecsülésén, amelynek alázatos módon példáját adta a debreceni folyóirat 1993-as novemberi számában is, amikor az illusztráció szerzőinek sorában a saját műveit mellőzve annak az Hungária 24 Nemzetközi Képzőművészcsoporthoz a tagjait vonultatta fel, ahová ő maga is tartozott, sőt alapítója és elnöke is – ha az emlékezés ennyire gyatra, gyenge nem volna, szemben a feledéssel, akkor tán ez időre lehetne tennem immár azokat a személyes találkozásokat, amelyek Egerben estek, s amelyek alkalmá Dohnál Tibornak a szellemi-szemléleti irányultságát, elkötelezettségét igazán nyilvánvalóvá tették: a művészt mintegy háttérbe állítva a multidiszciplináris gondolkodó, az önkéntes művészetszervező mutatkozott meg abban, hogy a városhoz amúgy kevés szállal kötődött Nagy László emlékére évente tanácskozásokat szervezett, mintegy az élő hagyományban tartani az akkor már a „kánonból” több irodalomtörténész által kiszorításra ítélt költő életművét, vállalva a vitát is, de e költő munkásságának maradandóságát más, gazdag program-

mal tanúsítva is, melynek résztvevői később, talán a második vagy a harmadik alkalom után kénytelenek voltak tudomásul venni a tanácskozások, találkozások megszakadását, végét, noha lett volna miről beszélni, mit mondani egymásnak, hogy ami akkor abbamaradt, az ne csak évtizedek múltán folytatódjék, például ebben a köszöntésben, amelyik Dohnál Tibor személyéről szólva az életműve előtt is tiszteleg...

Jelek Égről, Földről (1973)

Druzsín Ferenc

Dohnál Tibor megkésett(?) levele Nagy Lászlónak

Kedves Nagy László!

Leírom egy festményre való látomásomat, s elküldöm utánad „a túlsó partra”. Fehérben – ezüstben – sötétben a kép, az alapzat téglavörös... Koronás vitéznek rajzollak. Vagy emlékoszlopot írok, koronásat.

Szófia, 1949.

A hófehér Zsana Nikolova asztalánál ül, ablaka tárva. Torkából végzetes szenvedély tolul felfelé: pirinyó kápolnából a bizánci angyal. Bolgár népköltést olvas. Mögötte fehérlik a Vitosza. Az angyal megszólít: ülj asztalhoz fordítsd a folklór világnyelvén a Bolgár kincseket. A hegyek lányának szavait, ahogy óvja szerelmesét a messzi úttól, a hosszú távolléttől:

Ne menj, szerelmem ebben a télben, / ebben a télben, ebben az évben./ Pénz a kezekben mindig akadhat, / de az ifjúság egyszer ragyog csak, / de az ifjúság, akár a harmat:/hajnalban gyöngy még, nappal már semmi.

Fordítsd le szamodivák káprázatát: hogy szedte rá az Irin–Pirin planinán Sztoján egy vízitündér:

Sztoján, te Sztoján kedvesem, / Tudd meg, Sztoján ha nem tudod: /Ház a tündérnek sose kell, / Tündér gyereket nem nevel!

Add tovább a prilepi Krali Markó hírét: vétett, a nép erkölcs meg is büntette, ám egerutat ügyeskedett a vitéznek a megváltódához. Így lett példázat, határokon átérő:

Attól fogva sok-sok idő eltölt /Idő eltölt, megmaradt az ének, /énekeljük, ti édes testvérek...

Volt aki látta Szmoljanban a Nagy László emlékházat. Azt állította, hogy a Rodopi sötét szorosában az épület a költő egekbe magasodó alakja – „ezüstben”.

S ha Dohnál Tibor nem „súgja meg” a kép címét? Akkor súg a kép! A sötétségben támadt jel, (világító)torony, fáklya; mindenki reménysége „Az emberélet útjának felén”. Vergilius – fehérben! Az égbe magasodó alakja megszólít:

Mért nem törekszel fel a szép halomra,
melyen kívül nem lehetsz üdvösséget?

És: ha most követsz és az én vezetésem útát neked az örök helyre tárand.

Első olvasatra ennyi Dohnál Tibor „levele”: tört-fehér és hófehér korona (emlékmű), jelkép –téglaszínű(?)alaplapon. Szín és mértan a képbe zárt bensőségérték gazdagsága, s mindenfelé tereket (termeket(?)sejtet. Valójában „lefordíthatatlan”; csak a kép nyelvén olvasható.

Üi.: A 80 esztendő Dohnál Tibort Isten éltesse! Éltetik alkotásai is. Ismerői, hívei, barátai. Köztük Druzsín Ferenc

Bertha Zoltán

Jelek és üzenetek

Dohnál Tibor köszöntése

Az autentikus magyar modernista képzőművészet egyik legkiválóbb, legjelesebb alakja Dohnál Tibor, aki különleges értékmentő és értékalkotó irányokban teljesítette ki életművét. A magyar neoavantgarde mozgalmak szinte a föld alá kényszerültek a hatvanas-hetvenes években, a tiltott vagy alig megtűrt jelenségek körébe – miközben olyan világnagyságok reprezentálták, mint Korniss Dezső, Schéner Mihály, Halmy Miklós, Deim Pál, Fajó János, Csiky Tibor, Molnár V. József, Bak Imre, Hencze Tamás, Csáji Attila – és még jónéhányan, közöttük jellegzetes alkotásaival Dohnál Tibor is. Aki Pécstől Kolozsvárig végezte tanulmányait, mesterei Platthy Györgytől és Martyn Ferenctől Gy. Szabó Béláig sorolhatók, s akit maga Victor Vasarely hívott meg személyesen Franciaországba (a legendás Aix-en-Provence-ba) vendégtanárnak. S akinek aztán több száz rangos nemzetközi és Kárpát-medencei kiállítása keltett különleges figyelmet a világ minden égtáján, keletől nyugatig, déltől északig, Párizstól Prágáig és Rómától Moszkváig. S aki végig vidéken, a nyilvánvalóan nehezebb vidéki körülmények között, a művészeti központok figyelmétől távolabb eső helyen (ötödik évtizede Egerben élve) fejtette, bontakoztatta ki munkásságát – mégis általános hazai és nemzetközi hírnévre, elismertségre téve szert. Széles körű missziós kultúra- és művészszerző, művészetpedagógiai tevékenységével is, amelyről szintén sokan állapították már meg, hogy a nagyvilágban szétszóródó magyar művésztársadalom összefogásában is milyen aktivitással és milyen elévülhetetlen érdemeket szerezve vesz részt hosszú idők óta a mai napig.

Sajátos „alkotói metódust, másokéval össze nem téveszthető képi-plasztikai rendszert dolgozott ki, tökéletes mesterségbeli perfekcióval” – állítja róla többek között a pályatárs Csáji Attila is (mostani jubileumi ceglédi tárlata alkalmával). S hogy nála az egyéni és a közösségi létszemléleti dimenziók, illetve az ősi és a modern formák egészen lenyűgöző szervezővel kapcsolódnak össze. Lélegző struktúrák ölelkeznek a tágasság atmoszférájában; láthatóvá lesz a láthatatlan; egyben érzékeltetve mindaz, ahonnan ered s ahová mágikusan visszaszervesül a kép: a lélek és a képzet, a történelem és a tapasztalás, a borzongató időmúlás és az időtlenség rejtélyes koordinátái közé. Talányosan feltárva és bemutatva és újrateremtve, ami előttünk világlik, bennünk rejtezik és fölöttünk lakozik. Amit az érzékszervek fölérnek és ami már megfoghatatlan; ami a képzeletből megragadható és ami minden képzeletet felülhalad.

És valóban, ha a bartóki modellnek és szintézisnek a lehetséges vizuális mélységeit és felemelő perspektíváit valaki egyszerre összművészeti értelemben is konkrét és absztrakt, érzelmileg erőteljes és geometrikusan-intellektuálisan elvonatkoztató alakzatokban képes egységessé forrasztani, s a kassági konstruktivizmusból, vagy a későbbi konceptualizmusból, a szuprematista tradícióból és az örök érvényű folklorisztikus mitologizmusból táplálkozó forrásokat össze tudja egyeztetni: az Bartók és Kodály, meg a szellemóriás költőbarát Nagy László útját járva teremti meg archaikum és jelenkoriség elbűvölő, felzaklató, s döntően mégis megnyugtató harmóniáját. Katartikus Dohnál Tibornak már a nemesveretű, csipke-finomságú grafikai munkássága is: a rajzos figuraábrázolásokat is a népművészeti stilizálás tulipános, gömbölyded, kikerekítő látásmódjával eleven szimbiózisba hozó szemléletvilága – de hasonlóképpen a letisztultan kanyargó színes vonalakat, síkokat összekötő és hullámoztató aránymegragadása a festményeken, s a primordiális (akár kollektív tudattalan) szférákban gyökerező formavariációkat, meg az átszellemítő életfa-motívumokat kilomboztató plasztikai, szobrászati műveit átható jel- és jelentéstani univerzalitása. Ha van – és látjuk, hogy de mennyire! – népi, magyar, nemzeti avantgárdizmus, keresztény modernizmus, friss leheletű és szintéziselvű tradicionalizmus: Dohnál Tibor mesteri életművében ez maradéktalanul megvalósul. Az organikusan megtisztuló és elvonatkoztató, a létezés árnyalatait a tömény vizuális remeklések szerkezeteibe sűrítő látomásrend: a lélek magasztos dicsőségét hirdetik. Az elpusztíthatatlan humanitás szabadságát és értékteljességét.

Isten éltesse a nyolcvanéves Dohnál Tibort!

Kenessei András

Nap-Virág-Ölelés

Dohnál 80

Amikor egy XIX. századi ítésk (nevét a feledés homálya fedi) nekiállt egy frissen megjelent Arany János-verset elemezni, akkor valahogy efféleképpen tette: „... amikor a költő ezt és ezt írta, akkor azt gondolta, hogy... és amikor a költő ezt és ezt írta, akkor arra gondolt, hogy ...” Később, amikor jóakarói megmutatták a koszorús költőnek, ő csak annyit mondott: „Gondolta a fene.”

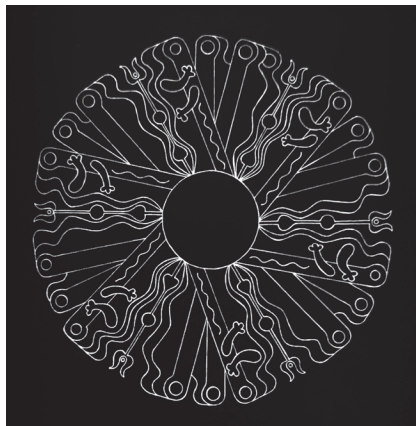
Dohnál Tibor nagykiállításán az első textil képet, a *Nap-Virág-Ölelést* választottam, amely immár több mint fél évszázadot meg-

ért, ma is ugyanolyan friss és sokatmondó, mint születése pillanatában. Nonfiguratív, mégpedig abban az értelemben, hogy nem ábrázol semmit, ami a minket körbevevő tárgyi világban fellelhető volna, viszont az emberi szépérzéknek jóleső látványt nyújt. Főként azoknak, akik szeretik a harmóniát, a kiegyensúlyozottságot, mert maguk is harmonikus és kiegyensúlyozott személyiségek. De milyen érdekes! Azok is megnyugvást találnak benne, akik zaklatott, rohanó, kisebb-nagyobb bajokkal, kellemetlenségekkel, netán tragédiákkal súlyosbított életet élnek, mert háborgó lelkük hosszabb-rövidebb időre megpihenhet a mű szemlélése közben.

Akik átnéznek ezen a művön, vagy átlapozzák, talán tudni sem fogják, hogy a primér látvány mi mindent rejteget magában. Amit a mű kedvelői talán megkaphatnak jutalmul. Babits Mihály egyik művében arról ír, hogy csak azok értik mások énekét, akiknek „lelkében szépen szól az ének”. És ha ez az ének a művész lelkéből fakad és kezének ügyességével tárul az értő néző elé, akkor másra sincs szükség, mint elmélyedni az adott műben. Állni, vagy ülni előtte, csendben nézni és várni a pillanatot, amikor az alkotó lelke átsugárzik szemünkön keresztül a saját lelkünkbe és mindaz, amit addig tanultunk, olvastunk, láttunk és értettünk (mi több: megértettünk!), utat nyit egy újabb, ismeretlen világba.

A magyar népi művészet sok évszázados, nagyon mély értelmű és nagyon magasan szárnyaló műveihez való kapcsolat megértésébe: a székely sírkövek díszes faragásainak világába, amelyek életről és halálról, küzdelemről és megbékélésről, megnyugvásról és feltámadásról szólnak. Mint a *Nap-Virág-Ölelés*.

Bár az is lehet, hogy mindezt olvasván, a művész csak ennyit mond: *gondolta a fene*.

Nap-Virág-Ölelés (1969)

Tari István

Fontosat fölragyogató

(kapszulakeresztjét hányja a világ)

DOHNÁL TIBOR köszöntése

az újdonság megérkező szelíd
pillanata MAGAMHOZ KÖZELÍT
földes szobában ha visszahozod
dohos papírok közt lapozott
gyermekkori vendég volt a dohnál

FRÁSZKARIKÁN átbújtatott sorsnál
GYORSULÓ TÉRBEN az egyszerűség
fölemelő erejével DOHNÁL
csuklópántos emlékjelet formál

a lényeges szétnyíló derűjét
a látás nyelvét értők csendjével
bámulja míg fölösleget gyomlál

fogazott fakötésű EMLÉKJEL
fecskefarkú csapolásra vontál

fontosat fölragyogató DOHNÁL.

Ács Margit

Asszonyok dicsérete (1972)

Az első kép Dohnál Tibor legújabb katalógusában: lány vonalak, nemesen tartózkodó színek, épp csak egy keskeny okker csíkból villan ki némi játékos kacérság. Szeretem és ruháimon viselem ezeket a színeket, tehát megakad rajtuk a szemem. Nézem a kép címét, és felhorgad bennem a dac. Dekoratív kuglibábok, ezek lennének mi, asszonyok? Tallózva a képekről készült fotóanyagban látom, hogy Dohnál más kompozíciókban is gyakorta használta ezt a motívumot. Mi talán nem vagyunk „egyedüli példányok”, amilyenek soha többé nem születnek, amíg világ a világ? A sokmilliárdnyi különböző mosoly, testhajlat, illat, maga a női univerzum hová lesz ebből a sémából? Csak azért, mert kebelméretünk nagyobb elkeskenyedő derekunk körfogatánál, s széles a medencecsontunk, hogy jól elfészkelődhesen csontbölcsőjében a magzat, nemünk jelölésére a művészetben is elegendő az a hullámvonal, amelyet az általunk használatos mellékhelyiségekre szögeznek ki?

Bosszankodom. Zúgolódásomban bizonyára benne rejlik csitri korom keserősége, amiért túl magas, túl fiús testalkattal „büntetett meg” génállományom, miközben körülvettek begyes, formás társnőim, akiknek jól állt a népitánc, darázs-derekukon ringott-pördült a bő rokolya, én meg esetlenkedtem közöttük, táncolni se mertem piszkafa voltom tudatában. Dicséretes önkontrollal ráébredek tehát elfogultságomra, és eközben rátéved tekintetem az otthonom polcain sorakozó cserépkancsókra, korsókra, köcsögökre, bokályokra, szilkékre, csuprokra. Nézem csinos formájukat, a habáni kecsest, a korondi nyúlánkot, a somogyi józan, kissé zömök átlagost, hogy mennyire alkalmasak a mindennapi használatra, miközben megőrzik bájukat. Mennyire kézbe való! Kézbe simulók. Hát az asszonyok ívelt dereka nem ugyanígy kézbe való-e? Férfi táncosa tenyere alá simuló? Vagy arra való, hogy párja leemelje a szekérről, a magas lépcsőről, átsegítse sziklás akadályokon? Hogy vigasztalón végigsimítsa a hát ívét, vagy szerelmesen magához vonja derekát átfogva?

Nem lehet az véletlen, hogy ama Nagy Fazekas kancsó alakúra gyúrta Évát az agyagból, mielőtt életet lehelt belé. Mert hiszen hasznosságra teremtette az asszonyt, de arra is, hogy szeressék. Hogy könnyű legyen szeretni. Dohnál Tibor megbékéltette bennem az önérzetes individuumot a nembeliség általánosságával, vagyis asszonyvoltom univerzalitásával. A világ jelekké, kódokká alakítása Dohnál Tibor festészetének egyik értelmezési kulcsa, s lám, az asszonyok ikonja számomra nemcsak szépségével vált jelentős alkotássá, hanem az ősi, az eredendő szeretetet sugalmazó jelképiségevel is.

Löffler Erzsébet

Laudáció a 80 éves Dohnál Tibor tiszteletére

Minden városnak vannak polgárai, akiket különös tisztelet övez. Nálunk, Egerben ezek egyike Dohnál Tibor, a több műfajban is jeleset alkotó, jelentős életművet létrehozó képzőművész. És ennek az életműnek arányos része városunkban keletkezett! Dohnál Tibor épp 80 éve született Cegléden, 18 éves koráig tanyán élt és nevelkedett. Ez szikár-kemény tapasztalat volt, de végigkísérte emberi és művészi kiteljesedésében. Az élet rengeteg impulzussal szolgál egy művész részére, ám a motiváció belülről, megmagyarázhatatlan mélységekből érkezik. Az őskultúrák és a magyar népművészet nagyszerű szellemiségéből sokat merített. Talán így magyarázható – amint egyik közelmúltbeli interjújából kiderül –, hogy tudatosan vállalta egész pályáján a vidékiséget, annak minden hátrányával együtt. Érettségi után, Ceglédet elhagyva tanult Pécsen, Kolozsváron, Budapesten. Sokoldalú tanulmányai végeztével élt Győrben, Kecskeméten, Sopronban. Egyre több kiállításon szerepelt. Tevékenysége egyáltalán nem provinciális, sőt ...! Több mint 200 hazai – és külföldi, egyéni – és kollektív tárlaton keltettek figyelmet munkái. A hatvanas évek végétől, illetve a hetvenes évek elejétől egyre inkább érződik munkáin a letisztultság, a rendszerelvűség, a monumentalitásra való törekvés.

A 45 évvel ezelőtti megyei és városi vezetés bölcs döntése volt, hogy Egerben, a Gárdonyi-kertben létrehoztak egy művészkolóniát, ahová – az akkori kulturális vezetők többszöri invitálására, megnyerő ígéreteire – költözött nagy családjával együtt az akkor már országosan ismert Dohnál Tibor is. (Ünneprontás volna taglalni, hogy a nagy ígéretek hogyan teljesültek). Dohnál első egri kiállítását – a vendégkönyv tanúsága szerint – mintegy 3000-en nézték meg. Ő gründolta, az Ifjúsági Ház galériáját, melyet 1983-ban Bodó Sándor megyei múzeumigazgató az ő kiállításával avatott.

A Magyar Állam által akkor már befogadott világhírű, nagy értékű Kepes-gyűjtemény Egerbe kerülésében perdöntő szerepe Dohnál Tibornak volt.

A Kepes-gyűjtemény idekerülése felbecsülhetetlen rangot biztosít Eger város művészet iránti érdeklődők és művészettörténészek általi megítélésében.

Dohnál Tibor a 90-es években oly hatásosan karolta fel az ifjú egri és gyergyószentmiklósi (Eger testvérvárosa) tehetségeket, hogy egri műterméből 8 hivatásos művészt indított el a pályán.

1989-ben Egerben hozta létre Európa egyik legrepresentatívabb képzőművészeti társulását az Európa 24-et, majd 1992-ben annak nemzeti tagozatát, a „Hungária 24”-et.

Mi, a város polgárai büszkéek vagyunk arra, hogy életének több mint felét közöttünk töltötte, hogy alkotói, oktatói és művészetszervezői tevékenysége itt érte el csúcspontját, és evvel nevét örökre beírta a város művészeti életének történetében.

Serföző Simon

Dohnál Tibor alakzatai

Olyan behatóan nem ismerem Dohnál Tibor életének fordulatait, munkásságának stációit sem, amikből kikövetkeztethetném, mikor számolta fel a külvilág ábrázolásának külső megjelenési módját. Mikor fordult az emberi kapcsolatok szabad szemmel nem vagy csak kivételes eseteiben felfedezhető megnyilvánulásainak irányába. Mikortól már nem a külvilág érdekelte, hanem a szellem szabad szárnyalása, érzékeink egymáshoz való kapcsolódása, bonyolult viszony rendszere. S ezt nem a külsőségek leírásával kívánta elmondani, inkább a népi kultúrából eredeztethető új fajta alakzatok tömörítésével.

Bizonyára hatással voltak rá európai utazásai során szerzett tapasztalatai, valamint az ottani avantgárd irányzatokból levonható tanulságok. Hozzátenném a vidéki-tanyasi származásából gyökerező ismeretei is segíthették ebben a felfedező munkában, hozzájárulva tisztánlátásához, világképe ősi eredetének megértésében. Mindezen tanulságok érezhetőek Dohnál Tibor művészetén, hiszen munkáiban nem az egymásnak feszülő erők állnak egymással szemben, nem a lázadás, hanem a megoldások keresése, kiegyenlítődése. Nem a forma bontás, hanem annak egybe rendezése.

Jubileumi kiállításán tiszteleg azon szellemi teljesítmények előtt is, amelyek befolyással voltak a nem olyan távoli múltunk művészetének alakulására. Saját munkásságával is nagyban hozzájárulva annak beépülésére a mindennapokba. Olyan nagyságok kortársaként, s mondani valójukat tovább gondolva, a saját művészetét is kiteljesítve ez által, mint Barcsay Jenő vagy Korniss Dezső, Nagy László, Tóth Menyhért...

Közben jeleket állít önmagának, s ennek a kornak, amelyben élnie adatott. Legyőzve betegségeket, magán életi megrázkódtatásokat, a vidéken élés hátrányait is vállalva, amelyekből minden időben győztesen sikerült felemelkednie.

Élni segített mindazoknak, akik figyeltek, s figyelnek rá ma is.

Csonka György

DOHNÁL 80

Azon gondolkodám

Örvendjünk, reméljünk. A 45 éve Egerben alkotó köztisztviselőben álló, magára sokat vállaló, soknál is többet tevő Dohnál Tibor megélhette az 80 évet! Köszöntik egriek, vidékiek, pestiek, külföldiek – köszöntöm én is.

De vajon foglalkozott-e, törődött-e valaki avval, hogy Dohnál Tibor és a három gyerekes nagy család milyen egzisztenciális körülmények között él(t)?

Vajon elgondolkodott-e azon valaki, hogy mi okozhatta Dohnál Tibor súlyos betegségeinek sokaságát? Elgondolkodott-e valaki azon, vajon mi okozhatta nagyobbik lánya diploma előtti (ELTE) végzetes idegösszeroppanását?

Elgondolkozott-e valaki azon, hogy művész fiát mi kergethette a halálba, a gyilkos kór által? Vajon mi kergette halálba művésznőjének feleségét? Vajon volt-e aki teendőt érzett ezért a kivételes művészcsaládért?

Volt-e aki Dohnál Tibor méltó elismeréséről gondoskodott volna. Netán volt-e olyan egri polgár, aki a 45 év alatt, csak egyetlen festményt, szobrot, vagy akár grafikát vásárolt volna Dohnál Tibortól?

Örvendjünk, hogy Dohnál Tibor megélhette a 80 évet! Tegyük érte, hogy tovább öregbíthesse Eger jó hírét! Köszöntjük és ünnepeljük az őt megillető elismeréssel! Vigyázzunk Dohnál Tiborra!

Péntek Imre

Egy festmény ürügyén, L. Simonról

Van egy festmény rólam.

Egy amatőr munka.

Kezdetben nem tetszett.

A nejem mondta, hogy
ez egészszó, kár lenne mellőzni.

S beláttam, hogy igaza van. Így meg is kapta a méltó helyet
a lakásban.

Ez már Agárdon készült – a fotó -, onnan
lett lelopva a portré.

L. Simonék pincéjében borozgattunk,
már nem is emlékszem, mi volt az apropó.

Egy hosszú nagykabát volt rajtam, meg egy
lelógó, kinyúlt sál, s kezemben – mint annyiszor –
a megszokott fehér boros pohár.

A pince akkor már ismerős volt.

Két tágas cső futott az agárdi talajban,
az egyikben óriás hordók sora,
a másikban a vendégek fogadására székek és asztalok.

Itt készült a pillanatfelvétel.

Többször szerencsétlenné tettük az L. Simon családot,
akiknek módjuk nyílt arra, hogy befogadják az irodalmár társaságot,
amelynek egyre jelesebb tagja lett a fiúk.

Avantgárd költőként kezdte,

„ismeretlen emberek terheit cipelem,

Így könnyebb,

könnyebb elviselni,

hogyminden kép és költemény”

Így lett felkentje az átváltozásnak,

jelképét,

a jellegzetes hajlított X-et variálva,

mint egy közlekedő edényt, amelynek

csővezetékében a fehér semmi cirkulált,

hogymelnyerje végleges állapotát.

Már nem merem mondani neki: „Laci, te, hallod-e?”

Főleg, hogy 50 éves lett. Ez már tekintélyes kor.

(Kár, hogy betegségem miatt kimaradt az ünnepség.)
Már fiatalon metonímiákban gondolkodott.
S költőként megtartotta ezt a jó szokását.
Esszéit is figyelemmel kísértem.
Konzervatizmusa egyre elmélyültebb formákat öltött.
Lassan tőle tanultuk a két világháború közti
gondolkodók eredeti elképzeléseit.
„Ördög és pokol” – mondtam magamban,
de elismerően csettintettem a két ujjammal.
„Ez a gyerek befutotta a pályáját.
Hát akkor, mit akarunk még tőle?”

A nejlonszatyor dicsérete

A nejlonszatyor korunk nagy találmánya,
vegyipari boszorkánykonyhák leleménye,
hódolat az árukat cipelő ember előtt,
aki nem tud betelni az áruházi bőség látványával,
legszívesebben mindent beletömne a nejlonszákjába,
ősember módjára elejtve a zsákmányt a pláza-barlangokban,
és viszi, cipeli két kézzel megmarkolva, görnyedve
a plázák fizetőképes ajándék terhét
az otthoni frigóba, mélyhűtőbe, hűtőládába,
hogy a lakótelepi konyhában
a mosogatópultra kipakolva
készítsen pazar lakomát
megtérő/megértő szereteteinek.
De a nejlontasakot nem dobja el!
Dehogy!
Külön polcra helyezi, gondosan összehajtva,
mint értékes holmit, nélkülözhetetlen lét-tartozékot,
a modernitás megtestesült szimbólumát.
Kegy tárgy ez, imádni való sacrilégium,
melyhez illik elmondani egy-két gyors fohászt,
kegyeletes könyörgést.
A nejlontáska – adjuk meg a tiszteletet nevének – korunk
legpraktikusabb hordozó eszköze, de nem csak az!

Esztétikai jelenség, vizuális kellék, a készletbe begördülő aranyvonat.
A lélek is nemesül tőle, szelíd szárnycsapásokkal felemelkedik
a magosabb szférákba, mint megható, mindenható égi reklám,
tartós kínálat, eltéphetetlen monolit-elem, a vásárlások csereértékén
egyensúlyozó ikonikus kincs,
mely tágas tereket ölel fel és apró női retikulókba is elfér, szerényen meglapul,
mint a vásárlások anyatigrise, hogy aztán elnyelje a legjobb falatokat,
egy szusszanásra, bajuszt se törölve,
a lomha terheket, melyek gúzsba kötik a legszebb mozgulást,
amitől feje állhat a növekvő forgalom, a százalékos bővülés,
a sehol meg nem álló, magaslati csúcsárendmény.
A szerénység és nagyság kvintesszenciája, hogy tort ül
a nem nyugvó helyzeteken,
és meglapul, alaktartó-és változtató, jelentéktelenségével
provokál, meghódítva csuda magaslatokat, anélkül, hogy
megérintené az ilyen-olyan flancos hivalkodást.
A változatossága elkápráztató:
van egészen miniatúr, aprócska méret, szinte rejtőzködő hasznosság,
s van egészen óriási zörgő-börgő alkalmatosság,
baromi tartós anyagból, leszakíthatatlan fülekkel,
de itt álljunk meg egy szóra:
mert a „füles” szatyor egészen más dimenzió, mint a nem füles,
aminek csak kivágott, tenyérnyi fogója van.
Nem lenezés ez, csak áldozatbemutatás az Örök Praktikum előtt!
A neve is más, „piskótafüles”, az eladónál is úgy kell kérni: „szalagfüles”.
A füles jószág magasabb rendű termék, cikk, holmi.
Ennek méltósága van, presztizsértéke.
Változatos színekben pompázik,
s rajta emblémák, szövegek, mintázatok szövedéke.
A nyelv sokféle, de főleg angol (amerikai),
a képtelenségek templomából,
a piac szürreális álomterméke,
kitágult költői hószentáregere,
mely lötyög, de azért nem esik le – a színvonal.
A reklámpiac fantáziájának ideális felülete
a költség nélkül mozgó hirdetés,
amikor a vevő maga a szuper reklámhordozó,
ingyen és bérmentve viszi világgá a tömegtermelés dicséretét,
mint valami globális postás, anyagkiszervező,

önkéntes boldogságbeszervező,
önkéntes panel-háziáldás.

A reklámszatyor gyúrhető, gyúrható,
összehajtható zsebkendőnyire és a legváratlanabb
pillanatban előrántható.

Hányszor menti meg a helyzetet ez a modern csodalény,
amikor bele kéne rakni valamit valamibe!

S ekkor jön a szinte önkéntes felajánlkozás!

Az Engem szeress, ne más. Dicsekedj velem
nyugodtan, minden dicséret rám fér.

Hisz a jó nejlonszatyornak lelke van, önérzete, böcsülete,
tartja magát a végtelenségig, amikor irdatlan súlyokkal
megpakolva a cipekedő is érzi: határértékhez érkezett,
és magában imádkozni kezd: csak még a lépcsőházig tartson ki.

(S az ima meghallgattatik.)

S ehhez is kell némi önérzet, önértékelés: nem

a lehetetlen szituban szakad ki, mozgólépcsőn, taxin kilépve,

a kedves előtt, a gyűlölt szomszéd mellett,

mert a jó nejlontáska ideális partner, szerető szív,

a megértés koincidenciája,

magányos utakon hivatást kölcsönöz a cipekedőnek,

a tétovázó megtalálja azt a viselkedési formát,

aminek nyomán felnéznek rá.

Mert a járókelők nyilvánvalóan látják: itt kérem önfeláldozóan
visznek valamit valahová, a nejlonszatyor segítségével.

A bámulat és megelégedés hullámai végigsöpörnek

az utcafronton, elősegítve a vivés szent folyamatát

(természetesen rikító nejlontáskába rejtve)

a felfoghatatlan célállomásig.

Szuromi Pál

Fénylő alma mater

– Részlet egy önéletrészből –

... Gimnáziumba Egerbe kerülök. A döntés, hogy egri diák és „dobós” legyek, nem igazán az enyém. Hevesnek nem volt gimnáziuma, még a századforduló táján mondtak le róla a „városatyák”, s a szóbeszéd szerint így jutott hozzá a szomszédos Jászapáti. A jászapáti gimnázium nem állt rossz hírben, ám közelsége s rövid múltja miatt még nem érett „patinássá”. Törekvő ember Egerbe adta a fiát: apám döntésébe saját sorsa, egykori vágyainak kényszerű megtorpanása is belejátszott. Ma már kellőképp tudom a döntését becsülni – minden későbbi vonzalmam, humán érdeklődésem az egri években alapozódott meg.

... A várossal már jóval korábbról ismertük egymást, hétéves koromban (később a hőstetté gyúrt napok s orromban az altató éter emlékével) itt vették ki a mandulát. Más időkben pedig édesapám (ki a hevesi a tejcarnok alkalmazottja volt), olykor megengedte, hogy a kannákat begyűjtő Csepelen Egerbe utazzak. A csibész rakodók remek szórakozásnak találták ilyenkor, hogy menet közben a fülkéből csúzlizzanak ki a város szélén kóborló ebekre, akik persze nyusztolva menekültek...

Ezerkilencszázhatvanegy nyarán költöztem be Egerbe, két nappal a tanévnyitó előtt. A Foglár utcai Kollégium, mely a háború előtt maga is egyházi intézmény, az ekkor is működő papnevelde innenső oldalán állt. Két ikerépület, ám míg amott a „retrográd klerikális eszmék sötétsége honolt”, addig ideát, nálunk, a jövő fiatal építőinek „a világot megváltó lenini gondolat fáklója égett!”. Gyakran fölremlik akkori életünk egyik *diszkrét bája*, amint a nyitott ablakon át, a kispapok idáig hallatszó zsolozsma-énekére tőlünk a *Vörös Csepel* vagy *Az amúri partizánok* vadul harsogó indulója felel. – Jellemző tizennégy-tizenhat éves kori megronthatóságunkra, hogy mindettől akkor nemigen borzadtunk el, s ezeket a dallamukkal ravaszul fülbemászó indulókat agyunk olyan mélyen szívta magába, hogy ál-munkból ébresztve tán előbb elhibázzuk *Anna szőkeségét*, mintsem ne tudnánk folytatni a munkásór-puska him-nikus (és ostoba) dicséretét. „*Munkásórnek egy baja, így van e, mért nincs három élete, élete?...*”

A kollégium? Kétszintes épületünket vasrácsos ablakok zárták, vigyázva benn a „századot” s a nap minden óráját szabályozó kaszárnyai rendet. Korabeli „szenvedéseim” dacára (melyeken sokat enyhített az összetartás, a diákok törzsi szelleme), ma azt mondom, mégis csak az a fegyelem tarthatott kordában, anélkül elkallódtam volna. Később a *különösnek* járó érzéssel, szorongva ébredtem rá erre, felismervén, hogy *alattvaló típus* vagyok, legalábbis apa-fiú kapcsolatokra, s abban a

fiú szerepére vágyó. Olyan, ki gondoskodó *figyelem* és *fegyelem* mellett képes csak kibontakozni, különben újra meg újra az anarchia sodrában találja magát. – T. J. „igazgató elvtárs” őszinte buzgalommal próbált a szocializmus odaadó gyermekeivé faragni minket, ám szerencsére itt is közöttünk munkált a gyermeklélek, az ifjúkor azon különös kegyelme, amely révén minden dresszúra, szigor és fenyegetés megannyi „jó heccé”, kinevethető kalanddá szelídült közöttünk. A ránk nehezülő nyomás egymás felé olvasztóan hatott, közösséggé formálóan. A külső erőszakból, a „falak hatalmából”, így olyan védő-burok lett, amely alatt összemergedtünk.

Bár az „erőszak”, „a falak hatalma” – évtizedekről visszatekintve – nem volt elviselhetetlen, gerincet ropasztó. Katonás fegyelemben éltünk, de mindezt egy célszerű Rend égboltja alatt. Kollégiumi éveimet ma már csak erős túlzással nevezném lelkünkre kártékonynak, amely személyiségünkben mélyebb *traumát* okozott volna.

Ha beléptél az ajtón, a naposfülke előtt kellett elhaladnod. Ez volt a háromtagú szolgálat: a *napos*, *szolgálatos* s az *ügyeletes* őrhelye – körülhatárolt és számon kért feladatokkal. Itt adtuk le a kimenőkönyvünket, és ide érkeztek a levelek is. A lépcső egy félemeleti, hosszú folyosóra vitt, ennek egyik végében honolt az igazgatói iroda, míg a másikon (előtte kis haranggal) az ebédlő. Hazatérve (igazgatói iroda!) az első szintet gyorsan elhagyta az ember. A másodikon szintén egy hosszú folyosóra jutottunk, s itt, a fal mentén sorakoztak a szekrényeink. Erről a folyosóról nyílt a *Nagytanuló*, itt ültünk a „stúdiumokon” mind a százhuszan. A folyosó végül a hálótermekhez vezetett, melyek eltolt félszinteken helyezkedtek el: néhány lépcső az alsó háromhoz, illetve a felsőkhöz vitt. A hálótermek előtt spártai mosdók: öntöttvas mosdótálak hidegvíz-csapokkal.

Napirend. Ébresztő 6-kor (vasárnap fél 8-kor), mosakodás, majd fél 7-től negyed 8-ig *stúdium*. Utána reggeli. Ebéd 2-kor; kimenő hétfőn, szerdán és pénteken fél 3-tól $\frac{3}{4}$ 4-ig. Stúdium 4-től negyed 6-ig, majd folytatás fél 6-tól 7-ig. Hétkor az ebédlő előtti kis harang jelezte a vacsorát! Utolsó stúdium 8-tól $\frac{3}{4}$ 9-ig. Készülődés, lefekvés; villanyoltás negyed 10-kor. – Szigorú napirend volt, de nem embertelen. Egyetlen célt szolgált: a munkát.

Nekem szerencsém volt a kollégiummal, mert a honvágy első könnyei után jól megtanultam „befelé élni”. Odakinn nem voltak barátaim, rokonaim, s ami vonzott a városból, azt a kimenőkön kielégülésig magamba szívhattam. A falak, a pontosan szabályozott élet, s a stúdiumokon szemmel is érzékelhető nagy közösség biztonságot adtak. Szerettem a névtelenséget, egynek lenni a százból, de mégis szuverénnek a magam asztalánál. A zárt kollégiumon belül „névtelenül” a sorban, ám magam felelni a munkámért s az időm kitöltéséért – ez mindig több-rétegű élményt adott. A fizikai biztonságon túl ott volt az a „védett megfigyelői”

állás”, amit gyerekkoromban is annyira szerettem a felnőttek között. De a legkülönösebb öröm a saját személyiségem megtapasztalásából eredt. Eddig sohasem élhettem át így a magány és a közösség megtermékenyítő ambivalenciáját. Hogy ez számomra különösen védettséget és ihletet adó, később is számtalanszor tapasztaltam, könyvtárakban, egyetemi előadásokon, de színházakban s hangversenyeken is. Az idők múltával ez az érzés más tónusokat, más felhangokat kapott, de első varázsát itt, Egerben mutatta meg. Először éltem át a helyszínek s a múltó idő közegének azt az inspirációját, ami gondolkozásra – *szellemi munkára* késztet.

Hevesen, falusi gyerekként, még ha jó tanuló is voltam, inkább az iskolában tapadt rám a tudás. Otthon a tanulásnak sem állandó helyszíne, sem állandó ideje nem volt. Tanultam a konyhában, a szobában, a kert végén, az udvaron – hangulatomnak a család elfoglaltságai közt mikor mi kínálta magát. Volt ebben valami „kommunális”, ha arra a magától értetődő természetességre gondolok, ahogyan a nép integrálta, a maga szerves életébe beépítette a „tudományt”. Mindenki megfért egymás mellett: a tészta gyúró anya, az éppen borotválkozó apa, a kissámlin leckéjét tanuló gyerek – s a macska a *sparhelt* alatt. („*Apa mosdik, anya főz, együtt lenni jó*” – Z. Z. megkapó soraival.) Egyik munkának sem volt különösebb pátosza, illetve mindegyik egyaránt élvezte elismert létjogosultságát.

... Jól emlékszem, Egerben milyen hedonista módon kezdtem élvezni a tanulást. S egyszerre mennyi érzéki örömet jelentett a tanulás számtalan rekvizituma: a könyvtárak temérdek polca, a gimnáziumi könyvszekrények, régi tablók a falakon, szertárak, a Líceum épülete – és maga az egész város. Az az életérzés ugyanis, ami ottani, nemes állapotként észlelt magányomban (s kissé pátoszos tudatomban) kiteljesedett bennem, maga alá vonta az egész várost. S a gyermekien nagyképű, de mindig euforizáló tudós-érzést most már irodalmi és történelmi szellemek is szították: a kollégista Nyilas Misié, vagy Gárdonyié, amint képzeletemben, a szászadelőn, a Minoriták templománál egy regény tervein mereng... Magányos játékok voltak ezek, és a legmélyebb titkok is egyben, nyilván ellensúlyozóiként is annak, hogy az osztályban kissé szobatudós, félszeg gyerekként kezeltek.

S milyen volt a gimnázium? Szerettem a Dobóba járni, amely mellé a kollégium adta azt az érlelő csöndet, ahol az élmények, a „napok hordalékai” mintegy fajsúlyt kaptak és helyükre kerültek. Így lett az *alma mater* kettős gyökerű, a kollégiumi és a gimnáziumi érlelődés révén...

A „Dobó” a kétszáz éve alapított jezsuita iskolának volt az utóda. Az én időmben még tiszta fiúgimnázium; negyedikes korunkban kerültek be az első lányok, s ezzel egy atmoszféra, a fiúszellem varázsa végérvényesen megszűnt. Valóban erős gimnázium volt, nem a régi dicsőség kései kamatából élt – s ezt jó volt megtapasztalni. Serdülőkorban az ember már szeret ellenállásokkal szemben élni, ha ezeken átverekedheti magát, s az érdemeket nem kötik öncélú vagy abszurd telje-

sítményekhez. S bár a Dobóban nagy volt a szigor, a követelményeket mint ésszerű próbákat elfogadtuk.

Tanáraink autonóm, ép lelkű emberek voltak – még érezték a pálya rangját, s nem tette törpe diktátorokká őket az élet. Még jó immunitással álltak ellen a külvilágnak.

Az „új világban” nálunk tán azok voltak az utolsó idők, mikor a mesterségek – makacs erkölcsi nosztalgiával – még őrizték az évszázadok során megszerzett tekintélyüket, amikor a polgár és a társadalom magától értetődően a *mestert* tartotta hivatottnak a szakma dolgában. Megbízta, rendszeresen számon kérte, s közben bizalommal hagyta dolgozni. A bizalom biztonságot adott, és érlelő módon hatott ki az Isten melletti legfőbb szabályozóra, a lelkiismeretre. „Normális ember” nem élt vissza a *fair play* szabályaival, hiszen egyértelműek voltak a következmények, másrészt a civil életben ő is bizalomra szorult.

Mindezt a szocializmus értékrendje változó módon írja át, vagy zilálja szét. „Demokrácia”, „néphatalom”, „éberség” ürügyén nemsoká tanulatlan kibicek állják körül a pályát, hogy leszólják a szakértelmet, a tudást; hogy a parvenük féltékeny kisebbségével kompromittáló híreket terjesszenek a Mesterekről; hogy gyűlölettel célba vegyenek minden kultúrát és magatartást, amiben megsejthető az egyéniség. Néhány év, s mindenki tudja, a piaci árustól az iszákos melósig, hogyan kell matematikát tanítani, sérvet operálni, hidat tervezni vagy zenét szerezni. Mert eljön a jakobinusok napja, és lehanyaglanak a mesterségek – s velük hanyatlak le az emberi méltóság, a jól végzett munka nyugalma, magabiztossága s a holnapba vetett remény.

Az idők fordulóján éltem, s az emberibb idők maradéka egy percre még megmutatta magát, hogy később annál inkább fájjon, ami elvész... (Elismerem, leginkább az '50-es, '60-as évek igazsága ez. De vajon csak azoké-e?) Kikre gondolok szívesen a tanáraink közül?

Nincs olyan tanárom, kire ne szeretettel vagy legalább ne rokonszenvvel emlékeznék, bár ketten nőttek igazán a szívemhez, akik gondolkozásomra s a jellememre is hatottak. Osztályfőnökünk, Fejér Barna volt a legmarkásabb, férfias személyiség. Szangvinikus, gerinces embernek ismertük, aki, ha kellett, apostoli indulattal, „*szent furorral*” védte az osztály érdekeit. Ő is, mint sok tanár abban az időben, katonás gesztusokba rejtette ritka ellágyulását. Kihívás volt előtte szerepelni, mert úgy érezted, nem is annyira a *matekot*, inkább a becsületet, a helytállást kéri tőled számon. (S iskolai vándormotívum-e, vagy valóban megtörtént: róla emlegettük, mint egyszeri kurucos tettét, hogy egy osztályozó értekezleten a tanári asztalra fölugorva, kartársai nem kis megdöbbenésére, szónokolt értünk.)

– Az irodalom gimnáziumi műzsája pedig Moys Klára tanárnő volt, egy csúnyácska arcú, görbe hátú kis nő. Ám senkit se láttam még ilyen furcsán és zavarba

ejtően megszépülni, mint őt, ha versekről, kedves íróiról – az irodalom fényes lapjairól beszélt. Moys Klára nem is órákat tartott, hanem együtt lobogott az irodalommal, azzal, ami egyedüli szívügye volt – Arannyal, Babitscsal, a Reformkorral, a kódexmásolókkal, – miközben nagylelkűen tűrte, hogy ennek a lázas szertartásnak és átalakulásnak mi is tanúi legyünk. Azt hiszem, kölcsönös barátság is összekötött minket, mert az osztályból – a józanságon túli szenvedéllyel – leginkább engem kapott meg ez a lobogás. Akkoriban kezdtem verseket, gyöngécske elbeszéléseket írni, és a termésből pár oldalt megmutattam neki. S ő azzal a figyelemmel, az iskolai protokoll fölött átnyúló komoly szakértelemmel fogadta, ami nem is a műnek, hanem a minden első írás mögött föltételezett, megelőlegezett tehetségnek szól. – Enyhe szégyennel és bocsánatkéréssel ismerem el, hogy várakozását inkább csak meghasonlott életpályán s nem annyira az írásaim teljesítették be. – Ha ennek a csúnyácska, szenvedélyes kis nőnek a hatását próbálom megragadni, kapcsolatunk a megtermékenyítésre fölkészült várakozás és a vakon suhanó végzet találkozása volt. Nyomában az élet értelmessé, elszenvedhetővé és igazolhatóvá lett számomra is. Az irodalom, ez a szürreális valóság adott igazolást a belső világomra, arra a részemre, amelyik elszakadt a földtől. Föleszmélve az „erdei emberek” magukat száműző riadalmából, megértettem, hogy az ügyem nem reménytelen, csak ezeken a sámán-igéken kell tudnom kifejeznie magam... A magyarórák így jelentették nekem a mű és az instrumentum megfigyelését, a bekéredzkedést a Parnasszus ligeteibe.

A nyarak otthon teltek, szüleim és nagyapámék között. Három nyáron át, a szünidő felében, János barátommal rakodni jártunk: egy pótkocsis Csepelen paradicsomot fuvaroztunk a hatvani konzervgyárba. S egy különös szépségét éltem meg azoknak a nyaraknak, melyet a hajnali fölkelések nélkül így soha nem tapasztalok meg.

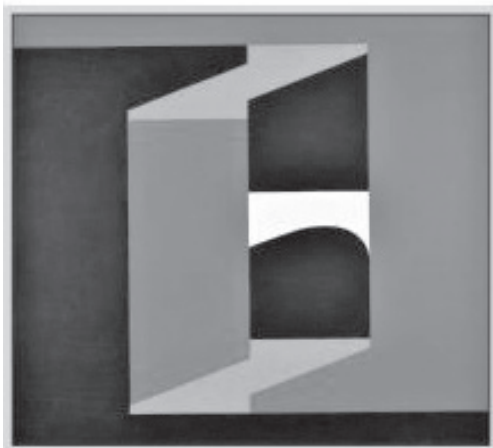
A természet egy teljesen új arcát mutatja a hajnali ébredéskor, tisztán, elemmentáris bőségben. Míg a telepre, a raktárhoz biciklizek, kristályos vörösével látom a kirobbanó napot – borzongatóan átjár a hajnali szél – jegenyék nyújtóznak a félhomályban – valahol megszólal, csupán a pianissimo erejével egy madár – s a dermedésből megelevenedik a csönd. Kozmikus kapcsolat volt ez is, akár az ősember ébredése: anyám szavaival élve a hajnalban ott lebegett az Univerzum.

Ezek azok az évek, amikor minden érzékszervemen megszólít, lenyűgöz és szintet túltelít a világ. Erről is írtam később, a kamaszkori versek forrása után kutatva. „... lehet-e nem írni verset, ha az ember tizenhat-tizennyolc éves? Mikor még csupasz idegekkel áll a világban, s védtelenül perzseli az öröm, és védtelenül taglózza le a bánat? Amikor nincs két egyforma reggel, és nincs két egyforma este, s gyakran oly különösek, tán nem is evilágiak a színek, a szagok, a patadobogás s a levetett ruhák suhogása. Amikor kiszakad a szív egy érintéstől, de kitaszítótá válsz, ha az állomáson, ŐRÁ várva, nélküle fut be a vonat.”

Ez az ifjúság.

Az akkori létnek a sűrítményét ma se tudnám jobban elmondani. S emlékszel-e még a túlcsonduló érzékszervi örömeinkben a fájdalom szorítására? A kínra, hogy nem ölthetsz más formát, nem cserélhetsz anyagot és testet, hogy magad is fénné, vízzé és szélrohamokká válj? Mennyi alkonyatban, milliárd évről szólító napfölkeltében, vizek, folyók sodrában, erdők morájában volt benne ez a kín!

Milyen természetes a gondolat, hogy nem a csapdába zárt anyag, az Univerzum örök és egyetemes atomjai vágytak-e elszabadulni, hogy egymással egyesülve beteljesülhessen a Megváltás rajtunk...? Én mindenesetre ezzel a kínzó és boldog kielégületlenséggel szívtam magamba mindent, a dolgok látható és megsejtett jelentését, s tudatomban ködös édességként keringett önmagamnak, létemnek rejtélye, meghatározhatatlansága. Egy Szent Iván éji álom erdejében éltem.

Etüdek a múlt századból 4 (1975–1991)

Győri László

Kiment a ház az ablakon

Tarka metlachis folyosó
kockáján csörgő morzsoló
ontja a sárga tengerit
*májusi morzsol*t hirdetik

világra szóló betűi
anyámnak ahogy kitűzi
ablakunkba mint a jó hírt
mely ezúton kitudódik

fekete fényes antracit
három ontja a lángjait
megannyi kísérteties
lidérc ajtónyitásra les

mind a három csak addig **él**
ameddig az a két tenyér
ajtót nyit nekik enni ad
a láng az **élet** ennyi csak

a kamrában hármaz osztat
három rekesz egy a rozsnak
egybe búza egybe **árpa**
mind a jövőendő határba

a határt hogy elorozták
üres kamra **üres** ország
szelet kenyérjegyen **élünk**
édes Jézus légy vendégünk

kecske **ődöng** az udvaron
tejjé lesz az eperfalomb
tejjé a fű a ház előtt
meglegeli a szintetőt

kis kertben egész nyáron **át**
bugyborékol a borvirág
kibugyogja a szirmait
lecsuklik este **újra** nyit

padlásan a marokszedő
ágból amely görbére nő
szemfüles ember lelte meg
annak ez **éppen** jó lehet

az **ásó** ha múlik az **ős**
már nem a régi nyári bős
akár a költöző madár
kitelelő helyére száll

kapa fején a kapanyél
egész télen **át** henyél
tavaszra kiszárad lötyög
ékkért vagy vízért könnyörög

vödörben **ázik** reggelig
nyele megdagad vihetik
üti is már a kalapács
a kalapáccsal a kapás

telente szikra **özönű**
bakon bicegő köszörű
élezi a disznóölőt
a visítást **ólunk** előtt

fa derekán hosszanti mély
vízben forog a kőszegély
favágón **áll** mert lába nincs
a félkész mű hiába kincs

félkész **örökre így** marad
mert a játszma hatalmasabb
sürgetőbb **örökre** a sakk
minden biccenés emiatt

kasza lóg ereszalj alatt
várja a búzát a nyarat
a nyár hahogyha **érkezik**
élet habosra **élezik**

idő múltával a búza
gondját nagyobbakra bízva
ezer **évig** millióig
eresz **árnyékán** halódik

a kaszaüllő mereven
hever a megszokott helyen
gyökér görcsébe **ütötték**
mert az sohase reped szét

a tokmány meg a kaszakő
nagy bujdosó jövő-menő
istállóablakba kívül
ahogy a pókhálóba **ül**

mellette csorba százéves
kihunyt ottfelejtett mécses
a kanóc csutakja hibbant
avas бүдös zsríba fulladt

a fakampón durva iстрáng
húzza a múlás **árnyékát**
horizontot szűkre metsző
a két zsarnok szemellenző

a két oldalt letakarta
nem nézhettünk jobbra balra
csak előre vitt a kényszer
hol szelíden hol veréssel

góréból a kukoricacső
léc közül hömpölyög elő
forog csörög a morzsoló
morzsolódik a folyosó

a kert elé deszkapalánk
van fölhúzva mintha talán
azzal mélyen eltitkolnák
az **évszázados** diófát

az alma férges kukacos
de a kisfiú **óvatos**
úgy harapja a kis malac
kipöndörül a kis kukac

a sóska a lucernásban
nő a szétszórattatásban
mint a nyulacska meglapul
fűlön csípi a gyermekujj

ez is meg az is erre van
itt van **és** olyan messze van
hogy már sohase láthatom
nyoma sincsen de volt-e nyom

kiment a kert kiment a ház
vele a sok **év** az a száz
az a száz **év** eladódott
boldogtalanok a dolgok

a sok eszköz ember kettő
teli szekrény **övszj** kendő
tányér tető fában a szű
a sírokon a koszorú

kiment a ház az ablakon
kiment a négy **üveglapon**
szilánkokra tört mind a négy
fekete lyukba hull a légy

Domonkos László

Úriemberek

Eszükbe sem jutott forgatócsoportnak nevezni magukat. Pedig hát szigorúan annak minősültek, így üdvözölték őket a nagykövetség fogadásán is, sőt, ide-oda telefonálgatván még az a külhonba szakadt festő is így emlegette őket, aki gálánosan vendégül látta a társaságot, vagyis a technikust, az operatőrt és a szerkesztőt (forró, enyhén magyaros stílusú húsleves, ismeretlen eredetű és elkészítésű húsok, egészen pocsek körettel, viszont kiváló italok, imponáló választékban). A művész úr egyébként is alig tudta, mivel járjon kedvükbe, így megfelelő kapatossági szint fölött már meg sem lepődtek, midőn kiváló kapcsolataira hivatkozva, „egészen kiváló” helybéli lányokat ajánlott, jutányos áron, de annál vonzóbb technikai-felkészültségi együttthatók ígéreteivel. Béla, a technikus fintorgott egyedül valamicskét, talán mert ő volt a legidősebb vagy a legfáradtabb, de némileg ernyedtnek ható szabadkozása egyáltalán nem volt hatásos – a telefonok után jó félórával már szolt is csengő a nagyváros széli lakópark földszinti lakásának ajtaján.

A három hölgy közül kettő kimondottan vonzó küllemű, fiatal teremtés volt, természetes dekorativitásukat a prostituáltak közismert nemzetközi reklámfogásaival többszörösére növelve, kilónyi festéközöntől a több mint kihívó-feltűnő öltözékig. A harmadik, már jócskán középkorú, jóval hervadtabb-elhasználtabb nő, illendően leghátul maradt és vitézül állta a leplezetlenül fitymáló pillantásokat, no meg Béla határozott pakolgatását – „én visszamegyek a szállodába, lefekszem, közsi” –, nemsokára szemmel látható megkönnyebbüléssel fordult a következő telefon után az ajtó és az érkező taxi felé.

Attila és Gábor, az ifjú operatőr és az alig néhány évvel idősebb szerkesztő érdeklődéssel fordult a festő invitálására éppen-csak-helyet-foglaló lányok felé. Mindketten ugyanazt bámulták: királynői tartású, hosszú combú, ragyogó fekete szemű, álmosmacska-tekintetű-jellegű jelenés, fitosorrú, bögyös kis társnője helyes kis pofijával valósággal elszürkült mellette. „No, ő nekem”, szólalt meg Gábor rekedten, „Végtére is én vagyok a stábvezető”, tette hozzá hamiskás mosollyal. „Te vagy az idősebb”, szólalt meg Attila, a festő elégedetten bólogatott, egy kedélyes sátán enyhén bamba vigyorával konstatálva a fejleményeket.

Az árak, ha nem is voltak éppen jutányosak, elviselhetőnek számítottak – minden futotta a dollárban kapott napidíjból. Akkurátus sportszerűséggel el is rendezték, amint a szállodában felértek a szobába. A királynői tartású álmos macska kifejezetten unott-merev semmilyenéget mutatott, merengve nézegette a mennyezetet és a falakat, miközben kezei hanyag könnyedséggel pihentek Gábor vállain, csak később lehetett észrevenni az úgy-ahogy mégiscsak leplezni-tompítani

próbált rágógumi-kérdést, de Gábornak ekkor már a jó évtizeddel azelőtti fekete szerb leányka, Miljana járt az eszében, aki egy idő után váratlanul rászólt: „szfrsite sze, befejezted...?”

Éppen csak öltözködni kezdtek, amikor megszólalt a telefon, megütközve hallotta Attila hangját: „te, ez itt beszélgetni akar, mindenfélét mond meg kérdez, egy szót sem értek. Megtennétek, hogy átjöttök?” A hosszú combú jelenéssel előzőleg váltott ugyan német–angol–oroszcsevegés keveréknyelven néhány mondatot, de most meglepte, hogy egy hosszabb csevegéshez ifjú kollégája sziklaszilárdan bízik világát átfogó nyelvtudásában.

A lány kifejezetten készségesnek mutatkozott a kérés teljesítését illetően, Gábor úgy látta, mintha még valami felszabadult öröm is megvillant volna a tekintetében. Viszonylag felöltözve – bugyi-melltartó, ing-alsónadrág, ezen a nagyon kései órán ez is inkább csak az illendőség kedvéért – kopogtak a szomszédos szoba ajtaján, Gábor megkönnyebbülve látta, hogy a kis fitosorrú bögyös fesztelenül mosolyogva félmeztelenül fogadja őket, kedves mosollyal helyet mutatva a szétdúlt széles franciaágyon. Attila a minibárból előszedett borosüveget nyitotta, mind a négyen az ágyra telepedtek, laza kört formálva, szájról-szájra járt a borosüveg, a Miljana-utód valami keksz-szerű rágcsát is odavarázsolt. A csevegés viszonylag gyorsan megindult, a lányok csacsogni kezdtek, a korábban valamennyire bevált keveréknyelv körbecsobogta a szobát, Gábor igyekezett olykor oda-vissza fordítgatni, nem nagy sikerrel. Attila mind gyakrabban közbeszólt – „hogymit? Mitmond?” – Gábor végül begurult, odavágta magyarul, „mitmond, mitmond, Attilám, mért nem figyelsz...?” A hangulat mindezzel együtt egyre fesztelenebb és fiatalosabb lett, Gábor már jó ideje a külvárost látta maga előtt, az ő Rókusát, a Jenőéknél tartott bulikon megélt hasonló jelenetek hangulata végigsimított a tarkóján, majdnem kedve támadt a régi jó üvegpörgetős módszerrel újrakezdeni a hancúrt, a lányok már korábban megértették velük, hogy ezen az éjszakán már nem kell időre menniük sehová, most már majd csak lassacskán haza, pihenni...

Mikor később elvonultak rendbe tenni magukat, Gábor félrevonta Attilát: „Attilám, úriemberek vagyunk. Nem ám hogy kilököd a folyosóra, eredj isten hírével, kösz, szevasz...! Felöltözünk, lekísérjük őket a recepcióra, szépen elköszönünk, kérünk nekik egy taxit, annak adunk is valami előleget, úriemberek vagyunk, édesapám...! Aranyosak voltak, végül is...!”

Az elegáns belvárosi szálloda hatalmas halljának barna bőrfoteljeiben mindössze néhány felnyírt hajú fiatalember unatkozott, a recepcióslány egy képeslap mögött ásítozott. Az éles fények vakítóan vágtak a hangtalanul érkező liftből kilépett négy ember szemébe. Gábor meglepetten vette észre az undorral elegy rettetet a két lány arcán. A hozzájuk lépő két fiatalember, ha a szavak értelmét nem is lehetett kivenni, olyan lenéző megvetéssel beszélt velük, hogy Gábor a szín-

tén dermedten figyelő Attilával meg sem látta, hogy a másik három lassú, határozott léptekkel közeledik feléjük és már szorosan közre is fogja, mintegy ostromgyűrűbe zárva be is keríti mindkettőjüket. A lányok, üggyel-bajjal áttörve-átszólva a testőr-zátonyokon, zavartan, láthatóan szégyenkezve és kényszeredetten, immár közös keveréknyelvükön közölték a kifizetendő összegeket, per kop és azonnal. Mennyi van nálad, nyögte Gábor, Attila csak intett és már kotorászott a tárcája után. A lányok ernyedten lépdeltek a forgóajtós bejárat felé, odakinn, látszott, megérkezett a taxi. Attila és Gábor kisiettek a bágyadtan istenhozádót intő lányok után, de már csak az autó környékénél vöröslő lámpa-párosát láthatták, elkanyarodóban a lassan érkező hajnal felé.

Etűdök a múlt századból 5 (1975–1991)

Kaszás István

Álruhás tündér

A hely, ahol szárnyaikat bontogatták, valaha élhető volt. Idővel a zöld zöldecs lett, a múltból elveszett a meseszerű, a jelen egyszer csak beszürkült, régi önmaga tetszhalottá vált. Városukat kiforgatta az őszi és tavaszi vásárok ripacskodó magamutogatása, a régiiek síron túlról érkező intelmeit elnyomta az autók és buszok berregése, amit álszent tapintatból sokan nem akartak észrevenni. A város már régen valóságon túli volt, de a mindig rohanó tömeg nem érzékelte. Nehéz is lett volna, mert a fülekhez odaragadt a telefon, a pihenni vágyó test tekintete pedig a képernyőre tapadt. Lábuk alatt kőként ott porladt az eltörlésre ítélt múlt. Úgy tűnt, hogy a további rombolás megakadályozására kevés az emberi erő, csak a csodák segíthetnek, jóságos tündérek közreműködésével. Szamizdat formájában meg is jelent egy reményt adó, figyelemre méltó tanulmány, *Hogyan ismerjük fel a tündéreket* címmel, mely a hatalom minden ármánykodása ellenére is eljutott az általuk csak *széles népi tömegeknek* leminősített olvasóközönséghez. A könyv a legfontosabbat hozta el a csodára éhes embereknek: a Reményt! A tanulmány szerzői mindjárt az elején leszögezik, hogy a tündérek itt élnek közöttünk teljesen hétköznapi külsővel, de csodálatos átváltozásokra képesek. Nem kell feltétlenül a férfinak egy békát megcsókolnia, hogy ez a mesés átváltozás bekövetkezzen, de az igazsághoz hozzátartozik az is, nem mindenkinek van meg a képessége, hogy egy hétköznapi nőben megsejtse a tündért.

E hétköznapiságba csomagolt kedves teremtések nem kedvelik a feltűnést, sem a tolakodó pillantásokat, a felállványozott épületek felől hallatszó füttyögetést, de még a túlzott udvariasságot sem a bejárati ajtóknál, ahol a nőt maga elé engedő férfinép arról próbál meggyőződni, hogy a hátsó formák összhangban vannak-e mindazzal, amit szemből láttak. Mivel sok férfi kicsinyesen megragad a külső szemlélődés mellett, észre sem veszi, a forma mögött megbújó csodát. Elbizonytalanodás idején nagy segítséget jelenthet az illegálisan terjesztett szakkönyv, mely tudományos igényű magyarázatait olvasmányos formában tárja a nyájas olvasó elé. Tekintható afféle füves könyvnek, és számos általánosítható érvényű megállapítása könnyebbé teszi eligazodásunkat ebben a túlságosan is anyagelvűvé kényszerített világban, ahol a csodákat is bizonyítási kényszerek alá vetik, és egy jóságos tündérnek majdnem úgy kell félnie, mint hajdanán a seprűn száguldozó boszorkányoknak. A könyv egyébként tárgyilagos, végigolvasva mégis az a benyomásunk, hogy hajszálnyira – ami tündérekről lévén szó természetesen aranyhajszálnyit jelent – a tündérek felé enyhén részrehajló, de azért pártossággal nem vádolható. A mű nagyon gyakorlatias példákön át vezet bennünket, hogyan tegyük

szert kellő jártasságra e tüneményes teremtmények felismerésében. Megkímél bennünket olyan nyilvánvaló banalitásoktól – egyetlen példától eltekintve – amikor százszázalékos bizonyossággal felismerhetjük a tündért. Leszállunk a buszról, és széles mosollyal egy manökenszerű hölgy megkér bennünket, hogy legalább a színházig kísérjük el, hogy megkímélhesse magát a tolakodó pillantásoktól, és a tapintatlan megjegyzésektől. – Addig is beszélgessünk – javasolja meghitt bizalommal, majd úgy folytatja: – magáról első pillantásra látszik, hogy rendkívül értelmes ember. Teljesen egyértelmű ilyenkor, hogy a lelkünk mélyébe látó, féltett belső értékeinket azonnal felismerő tünemény, nem akárki Tündérországbán. Mindjárt az elején ajánlja a könyv, hogy figyeljünk jobban azokra a magukat külső jelentéktelenségbe rejtő nőkre, akik amikor a csekk köteget beadják a postán, az üvegportáiban, mint egy tükörben, alig észrevehetően ellenőrzik magukat, hogy a legmegfelelőbb külsőt öltötték-e magukra. Legyünk résen olyankor is – javasolják a szerzők – (öttagú tudós csoport közös műve a könyv) ha a piacon feltűnik egy jelenség két jó nagy bevásárló szatytorral megpakolva, és így, súlyos terheket cipelő kezeivel is próbálkozik egy-egy homlokába nem megfelelően lógó hajtincset megigazítani. Kezdjünk el rögtön gyanakodni. Mint köztudott az álruhás tündérek a szerénynek tűnő álca mellett is rendkívül igényesek. Ha kint a szabadban, erdőben – folytatja a bizonyítékok sorát a könyv – találkozánk egy olyan hölgygel, aki előtt a hazafelé tartó ösvényen egér futna át, és ő arrafelé már egy tapodtat sem hajlandó tovább menni, inkább kilométereket kerül, szinte biztosra vehetjük, hogy álruhás tündérral találkoztunk. Óvni kell ezeket tiszta szívű csodálatos lényeket, nem szabad őket megrikatni, mert bánatkönnyeikből halálos veszedelmet jelentő feneketlen tó keletkezik, ahova ártatlanok is beleveszhetnek.

A szép Margit nem tudta magáról, hogy tündér, kezdetben Gerzson sem, csak sejtette. Hosszas bizonyítási eljárás során győződött meg róla. Az csak egy dolog, hogyha a Jobb mint otthon sörözőbe – ahol süteményeket is árultak – ha Margit belépett, akkor a csapos többnyire túlfuttatta a korsóba szánt sört, mert nem tudta levenni pillantását a nőről, a gépkocsivezetők pedig nagyon udvariasan megálltak a zebra előtt, mert álló járművel hosszabb ideig gyönyörködhetnek a jelenségben. Gerzsont nem is ez győzte meg.

Margit egyszer a *Nagyi konyhája* étteremben fél ebédjét otthagya az asztalon. Az éppen arra posztoló hajléktalanok egyike lecsapott rögtön az ételmaradéokra. Margit valamiért tíz lépés után visszafordult és meglátta a tányérjába beletúró éhes embert, aki csak úgy tömte a szájába a maradék sült krumplit. Talán még a tehénszemű Hérának sem kerekedett el soha úgy a szeme, mint Margitnak. Lassan, de határozottan visszasétált. Megállt a kanál, a kés, a villa a levegőben. Az étterem feszülten figyelte mit tesz most a nő. Nem fintorgatta az orrát, rámosolygott a férfira – Ne azt egye jóember! Jöjjön velem és válasszon, mit szeretne. A nyáron is hosszú kabátot

viselő férfi tündért látott maga előtt. Nem is étteremben volt már, hanem egy palotában. – Ne háláلكodjon, válasszon! Én is voltam már elég mélyen. Kifizette a kiválasztott ételt, és a maga természetességével észrevétlenül távozott, azaz csak hitte, hogy észrevétlenül. Gerzson meg volt győződve róla, hogy tündér sétált ki az ajtón. Követte a nőt az esős időben, ahol még a tócsák is tükrözték a tavaszi tünemény szépségét. Gerzson legszívesebben leterítette volna elé kabátját, hogy az esővíztől megóvja, de a részegítő májusban már nem volt rajta kabát. Csuda módon egyszerre esett az eső, és sütött a nap, ez a lányt nem érdekelte, ő magában hordozta a csodát. A fiú, valami – elég jól esik most, nem de? – kérdéssel lépett be a nő mágneses vonzás terébe, ahonnan már nem tudott, és nem is akart szabadulni. Később, amikor már néhány próbát kiállt Margit mellett, a lány megengedte, hogy további szigorú próbatételek sikeres teljesítése esetén reménykedjen. Addig úgy viselkedett Tiborral, mint egy kézilabdakapus. A fiú a hatoson belülről nem jöhetett. Tibor emlékezett még régi tanulmányaira, hogy a nagy változásokat előre jelzik a csodák: egy üstökös, egy tündér, vagy más égi jelenség. És tényleg, jöttek a változások. Észrevették, hogy egyre kevesebb ügyet tussolnak el. Egyik munkahelyi főmufti úgy fizetett jutalmat a kiválasztottnak, hogy több pénz átvételét íratta alá velük annál, mint amit ténylegesen felvettek, a különbözetet zsebre vágta. – Örüljenek neki, hogy kaptak – vélte az igazgató. Valamelyik elégedetlenkedő, lebuktatta. Nagyot azért nem zuhant, más városban folytatta munkáját. A másik igazgatót nyugdíjazták, miután kiderült róla az a hanyagság, hogy az elhunyt munkatársak nevét nem vették le a bérkartonról, és fizetésükön a beavatottak osztoztak. Nyugdíjazással megúsztta. Egy másik vezetőt be is kaszlisztak, mivel a kereskedelmi egységben saját árut, saját számlára értékesített a vezetés. – Nem biztos, hogy a mai időkben ezek a cselekmények egyáltalán feltűnnének a futottak még kategóriában – próbálta Gerzson a jelen viszonyokhoz hasonlítani a korábbi történéseket. Mindenesre akkor nagyon újszerűnek tetszett, hogy a törvény vonatkozott a főnökre is, nem csak a melósra. – Margit üstököszerű feltűnése, vajon még milyen változásoknak az előjele? – tette fel óvatosan magának a kérdést.

Gerzson jobban bízott azokban a nőkben, akik elsőáldozók is voltak, vagy konfirmáltak, mert ha máskor nem is, gyerekkorukban imára kulcsolt kis kezükkel kapcsolatba kerülhettek a teremtővel. A tündérek száz százalékig élvezték bizalmát. Annak ellenére, hogy a tudományos ismeretek bővülése egyre nagyobb önbizalommal töltötte el az embereket, akik a természet leigázásáról, és nem a megóvásáról beszéltek, a szerelmes fiú egyáltalán nem hitte azt, amit számos média csatornán is sulykoltak, hogy a boldogság érzésének kiváltója az agyban játszódó kémiai folyamat. – Érdekes, az igazán nagy tudósok, mind arról vallanak, hogy a teremtő intelligencia léte nélkül nem tudják elképzelni a világunkat. Ő is így vélekedett.

Margittal régen egyetértenek abban, hogy mindenki csak abból adhat, ami van neki. Boldogságot csak boldog embertől kaphatsz, és az nem úgy van, hogy szereket viszel a testedbe, a kémiai folyamatok hatására boldog leszel te is, és a társad is. Tudást is csak az adhat neked, aki nem csak hiszi, de képes is kulturáltan bebizonyítani igazát. És ugyanígy van a célokkal is, arra figyelj, akinek vannak céljai, és azokat folyamatosan el is éri. A mikroszkóp, és a távcső kitágította a világot, amit az ember érzékelt tud, de a hatalmas léptékváltás szinte megemészthetlenné vált a földi halandók számára. Már nem csak eső és hó, hanem hírek tömkelege zúdult az emberek nyakába, amit képtelenek voltak feldolgozni. Azelőtt a sarki kocsmában, vagy a házmestertől minden lényeges dolgot meg lehetett tudni. A tündér és rajongója ekkorra már egymás mellé bújva beszéltek az énekes madaraktól ünneppé varázsolt világról, ahol talán ők is együtt raknak majd fészket. Ha egy ideig nem találkoztak, széttépett ölelésüket álmországban fércelték össze. Bókokkal, a fiú ugyan nem nagyon kényeztette el kedvesét, de mindaz, amit tett, ahogy mozdult és nézett, folyamatos szerelmi vallomással ért fel.

A környezeti silányulás Gerzson lelkét is megráncigálta, feneketlen kútba vetette, ahol élesre fent pengék sebeket ejtettek rajta. Elképzelte, hogy azt hazudja majd az ő tündérének, hogy nem szereti, de már csak a képzelgésre is, kongóan üres lett körülötte az addig könyvekkel és vágypakkal zsúfolt szoba. Mint aki gondolatban nagyot vétkezett, szinte futott, hogy bűnét jóvátehesse. – Szeretlek ebben a ruhádban! – mondta az ajtót nyitó lánynak kiszáradt torokkal, mégis megkönnyebülve, mint aki a sivatagból végre a vágyott oázisba megérkezett. – Mondd még egyszer! – gyorsult fel Margit lélegzete. – Ebben a ruhádban. Ne azt mondd, az elejét! – Szeretlek! E szóra a vázában a hervatag virágok karcsún imbolyogva felemelkedtek, szirmaikat kitárták, az ablakban a fagyottnak hitt orchidea virágba borult, odakint pedig rózsaszínbe öltöztek a barackfák. És a csodának még nem volt vége! A fiú ingeről lepattogtak a gombok, a cipőjére boruló nadrágszár bokája fölé kúszott, orra alatt csiklandós bajusz nőtt. Gerzson felnőtté vált.

Koncsek József

Fohászkodás régiekhez

Könyvem írása közben

Ígéretet nyomják vállam,
alig írok mostanában,
kérdőzetek régieket,
jaj, mesterek, segítetek.

... felhívom hát da Vincit,
azt felelik, „de nincs itt.”
Mondom, „hogyhogy hogy nincs itt,
nem ott nincs itt, itt nincs itt”

Keresem hát Van Goghot,
oldaná meg a dolgot,
ám azt mondják, „van Góghunk,
miatta is van gondunk.”

Tán Proust? Őt sem találtam,
a tűnt idő nyomában,
egész más volt az a korszak,
s a szép lányok elbimbóztak.

Megkérdeztem Mikszáth Kálmánt
„Mit tehetnék ilyen árván?”
„Mert te nem úgy mesélsz, mint én,
vagy a Jókai, úgyszintén.

Node a bú ne lankasszon,
írd meg könyved, A kőasszonyt,
látom, mennyit kínlódsz velem,
s nincs meg csak a lelke fele.”

Gondolhatok én sok nagyot,
áttöröm a vakablakot.

Fohászkodás 2

Fáj a fejem, győzni bírok,
szeretnek a szűz papírok.

S Vasy Géza fog egy krétát,
égnek támasztja a létrát:
odaírja: „Édeseim,
valljátok meg, édes e kín.”

S akkor mondja Juhász Ferenc:
„Tinta köll meg konyhakredenc,
azon írom époszaim,
s túlnőnek a lét hosszain.”

Lisztóczy László

Negyedszázados az eгри Dsida Jenő Baráti Kör*

Az első – és tudtommal mindmáig az egyetlen – irodalmi egyesületet, melynek az erdélyi „poeta angelicus” a névadója, pontosan huszonöt esztendeje hozta létre egy alkalmoszerűen, de korántsem előzmények nélkül összeverődött és mindössze öt főből álló baráti társaság. Az ötlet tőlem, az egyesület későbbi elnökétől és a feleségetől, „Margó néni”-től származott. A további három alapító tag – Hunyadi Zsuzsanna, Román Éva és Szalai Katalin – régi tanítványaim közül verbuválódott. Közülük ketten konzulens tanári irányítással Dsida Jenő költészetéről írták diplomadolgozatukat az eгри Eszterházy Károly Főiskola (ma már: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem) Irodalomtudományi Tanszékén. Négyünk aláírása olvasható az egyesület létrejöttéről tudósító jegyzőkönyv záradékában is, mely már korábban elkészült, és csak a kedvező alkalomra várt, hogy életbe lépjen. Azért csak négyünké, mert Margó néni az aláírási szertartás alatt épp a konyhában tüsténkedett, és azt mondta, hogy ő velem egy, tehát aláírásom az övét is magában rejti. Szövegét teljes terjedelmében idézem:

1997. július 24-én baráti találkozó zajlott le Egerben, a Honfoglalás utca 21. szám alatt, amelynek résztvevői Dsida Jenő Baráti Kör néven új keretek közé foglalták együttműködésük korábbi gyakorlatát.

A Kör alapvető célja a Dsida-kultusz ápolása. Tagjai meghatározó élményüknek tekintik a „poeta angelicus” emberi és költői magatartását, „szelíd mosollyal” néznek földre és égre, életre és halálra, rendületlenül hisznek az erdélyi magyarság értékteremtő hivatásában, a szépség és a jóság missziójában.

A Körnek tisztségviselői és protokolláris szabályai nincsenek. Tagja lehet bárki, aki azonosulni tud szellemével, s akinek a belépését a közösség osztatlanul támogatja. Elhatározását e jegyzőkönyv aláírásával szentesíti.

A Kör tagjai minden év nyarán összegyűlnek az alapító ülés színhelyén, és kötetlen beszélgetés formájában adnak számot egymásnak arról, hogy előző találkozásuk óta mit tettek a fenti eszmények megvalósításáért.

A jegyzőkönyvet rövid kommentár kíséretében, egy Dsidáról szóló dolgozat szövegébe iktatva közreadtam *Erdélyi arcok* című, 1997 karácsonyán megjelent tanulmánykötetemben. A személyes hírverésen kívül elsősorban ennek köszönhető, hogy a kezdeményezést viszonylag széles körben megismerték, hatósugara az idő múlásával Egertől Szombathelyig, Kassáig, Beregszászig, Csernátonig és

* Az írás társszerzői: Kelemenné Csuhay Zsuzsanna, Láng Gusztáv, Bozók Ferenc, Gránitz-Pápai Judit, Ködöböcz Gábor

Cambridge-ig ívelt: felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és emigrációban élő tagokkal és pártfogókkal is gazdagodott közösségünk. A napjainkban már közel száz főből álló tagság zömét azonban mindmáig régi és új tanítványaim, barátaim alkotják, közöttük azok a hajdanvolt magyar szakos egri főiskolások, akik Dsida Jenő életművét választották szakdolgozatuk tárgyául.

Az irányítást öt főből álló vezetőség végzi, melynek az összetétele a megalakulás óta alig változott. Mai tagjai az alapító elnökön kívül: Hunyadi Zsuzsanna, Demkó Balázs, Nádasdi Sándor, Németh Zoltán és Ungvári P. Tamás. Hunyadi Zsuzsanna a titkárunk, Németh Zoltán a jogi tanácsadónk, Demkó Balázs a lelkipásztorunk. Demkó Balázst megelőzően Mikolai Vince, az egri Hittudományi Főiskola rektora töltötte be ezt a szép funkciót. Őt 2003-ban Diósgyőrbe helyezték, Balázs akkor lépett a helyébe.

Közös megegyezésünk szerint hagyománnyá vált, hogy az alapítás – és egyben az első „közgyűlés” – időpontjához legközelebb eső hét végén évről évre találkozunk. Ezekről az ülésekről csak indokolt esetben maradhatott bárki is távol. Az első összejövetel egyetlen napirendi pontja az volt, hogy mindannyian elmondtuk, legutóbbi találkozásunk óta mit tettünk az alapító okiratban rögzített elvek és célok megvalósításáért, a Dsida-kultusz ápolásáért. Később székfoglalókkal, szavalatokkal, versműsorokkal, ének- és zeneszámokkal, előadásokkal, könyvbemutatókkal és kiállításokkal is kiegészült az összejövétel.

Törekvéseink három irányban kristályosodtak ki a mögöttünk álló negyedszázad során. Az első és a legfontosabb természetesen névadónk költészetének, világképének a népszerűsítése volt. Magunkénak vallottuk, gondolkodásunk és magatartásunk ihletőjévé, formálójává avattuk azokat a szellemi és erkölcsi értékeket, amelyek a „poeta angelicus” életpéldájából és verseiből áradnak. Ezzel fonódott össze az a segítő akarat, amely a határon túli magyarság gondjainak megismerésére és enyhítésére, kultúrája népszerűsítésére irányult. Tevékenyen bekapcsolódtunk továbbá Eger és Heves megye kulturális életébe, részt vettünk irodalmi, művelődési hagyományainak ápolásában. E hármas törekvés jegyében kulturális programokat és tudományos konferenciákat szerveztünk, amelyhez segítséget nyújtott és infrastruktúrát biztosított a Keresztény Ifjúsági Klubbal, a Segít a Város Alapítvánnyal, a Forrás Gyermekek és Ifjúsági Központtal, valamint a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárral kialakított együttműködésünk. A könyvkiadás is munkásságunk részévé vált, kötetbe rendeztük például a Dsida Jenő életművéről szervezett tudományos tanácskozásaink anyagát. Számos kötettel gazdagítottuk a helytörténeti irodalmat is. Egyebek mellett leporoltuk és közreadtuk az Egerhez is szoros szálakkal kötődő Pájer Antal – részben időszaki kiadványokban és a kéziratos hagyatékban kallódó – költői és lelkipásztori örökségét.

Honlapunknak Kovács Mihály a tervezője, a szerkesztője és az egyik fotója. Az érdeklődők föllapozhatják Dsida Jenő összes versét, műfordítását és számos

fényképét. Meghívók, plakátok és rendezvényeinken készült fotók segítségével kaphatnak képet irodalmi egyesületünk életéről, programjaink tárgyköréről és hangulatáról. Megtekinthetik „élő” bibliográfiánkat: a Dsida-kötetek, a róla szóló tanulmánygyűjtemények, monográfiák címlapját és válogatott illusztrációit. Meghallgathatják az egyik Dsida-versekből összeállított műsorunkat, elolvashatják néhány névadónkról írt és közzétett kiadványunk teljes szövegét.

Annak idején arra kértük tagjainkat, hogy akik fölkeresik Dsida Jenő síremlékét a kolozsvári Házsongárdi temetőben és fényképet is készítenek, küldjék el azt címünkre. Ezek a fotók követik honlapunkon a Dsida Jenőt bemutató fényképssorozatot. Az egyikken régi, kedves tanítványom, Maginé Piller Rita látható általános iskolai osztályával. Egy másikon Dsida Ottó, a Dsida család győri leszármazottja áll a síremlék előtt szatmárnémeti tagunk, a jeles újságíró és művelődésszervező, Muzsnay Árpád és felesége társaságában.

A Dsida Jenő Baráti Kör által képviselt értékrend egyik legjellemzőbb alkotóelemét egymás között a legegyszerűbb és a legkézenfekvőbb szavakkal „életöröm”-nek, „életszeretet”-nek nevezzük. Ehhez Dsida Jenőnek a keresztény hagyományokban gyökerező embersége és költői világképe, szenvedélyes, kozmikussá táguló életszeretete és életöröme ad mintát, ösztönzést számunkra. Tanácskozásainkat a mámoros életöröm, a kivételes izzású, egymás iránt is megnyilatkozó, „dsidas szeretet” atmoszférája hatja át. A „dsidas szeretet” jelzős szerkezettel az először közénk látogató, kiváló Dsida-kutató, Láng Gusztáv ajándékozott meg minket: a költőről írt monográfiájának a bemutatóján ezekkel a szavakkal dedikálta művét az egyesületet irányító házaspárnak.

A „dsidas szeretet” avatta legszebb ünnepünkké a Megváltó születésnapját. Karácsonyt követően, december 28-án hetvenen–nyolcvanan évről évre találkoztunk a „székházban”, az alapító elnök és felesége otthonában. Ebben az épületben zajlott a Dsida Jenő Baráti Kör „magánélete”, itt rendeztük meg nyári tanácskozásainkat, vezetőségi üléseinket, olykor szűk körben az illusztris vendégekkel és előadókkal folytatott beszélgetéseket is. A dsidas karácsonyokon és a nyári találkozókön mutatták be felnőtt tagjaink újszülött gyermekeiket, akiket a „tagjelölteknek” kijáró örömmel és szeretettel köszöntöttünk. Már akkor örvendeztünk a létszámgyarapodásnak, amikor „tagjelöltünk” szíve még az édesanyja szíve alatt dobogott. Lelkipásztoraink a székházban megrendezett összejöveleteken áldották meg a kismamákat, akiknek a létszáma egy időben akkora volt, hogy külön frakciót hoztak létre, és Margó nénit választották frakcióvezetőnek.

A dsidas karácsonyokat elsősorban Margó néni tette emlékezetessé. A magasba nyúló karácsonyfa csúcsán, a betlehemi csillag alatt középen Jézuska, két oldalán pedig a Dsida Kör újszülötteinek a nevét helyezte el mézeskalácsokra „írókázva”. A gyertyákat a gyerekek gyújtották meg, annak fényénél imádkoztunk, énekeltünk,

muzsikáltunk és szavaltunk verseket. Az első években Mikolai Vince, majd görög-katolikus lelki atyánk, Demkó Balázs és felesége, Ács Katalin közreműködésével adtunk hálát a Teremtőnek azokért a kegyelmekért, amelyekkel elhalmozott minket az elmúlt esztendőben. Az ünnepi áhítat végén Margó néni egy régimódi, elődeitől örökölt, muzeális tárgynak is tekinthető szakajtóból névre szóló mézeskaláccsal ajándékozta meg az összes jelenlevőt. Ezek voltak együttlétünk – és egész működésünk – legmeghittebb, legfölemelőbb pillanatai.

A „dsidas szeretet” ösztönzött minket arra is, hogy 1998-as összejövetelünkön megszervezzük a kör gyermektagozatát. Ide az egyesület munkájába bekapcsolódó felnőttek gyermekei – a korábbi „tagjelöltek” – jelentkezhettek, és belépésük feltételül először csupán azt szabtuk, hogy tanuljanak meg könyv nélkül egy Dsida-verset, és szavalják el valamelyik rendezvényünkön. Később ki-ki maga döntötte el, hogy milyen témában és műfajban tartja meg székfoglalóját. 1998-ban Nádasdi Zsuzsanna és György, később Molnár Anna és Flóra, Salánki Teodóra, tehetséges rajzaival és bohócmutatványaival Pintér Áron, majd Németh Anna és Lacika esett át a próbán. Tóth Anna azzal szerzett jogot a tagsághoz, hogy 2002-ben a Dsida Jenő Baráti Kör karácsonyfája előtt a saját furulyáján játszotta el a *Csendes éj* dallamát. A 2003-as nyári találkozón Gaál Anna édesanyja ölében szavalta el Dsida Jenő *Ki-ki a maga mesterségét* című versét. Karácsonyfa előtti éneklésével és muzsikálásával lépett be a gyermektagozatba 2003-ban Deé Anna és Ungvári Zsófia, 2004-ben Okos Viola, Salánki Zsófia, Tóth Ilona és Ungvári Anna, majd Fekete Borbála is

Az életkori sajátosságok figyelembe vételével a gyermektagozat tagjaira is ugyanazok a szabályok voltak érvényesek, mint a felnőttekére. A 2001-es nyári találkozók alkalmából közös képzőművészeti kiállítást rendeztek. A 2004-es találkozó programját Pintér Áron egyéni rajzkiállítása gazdagította. A gyermektagozat és kis tagjelöltjeink látványosan szaporodó létszáma jelentette számunkra a reményt, hogy a Dsida Jenő Baráti Kör emléke és szelleme akkor is élni fog, amikor mi már nem leszünk. Tagjai közül jó néhányan országos hírnevet szereztek. Fekete Borbála például két alkalommal is sikeresen szerepelt a *Fölszállott a páva* vetélkedőjén, ma már az egyik legnépszerűbb népdalénekesünk. Okos Viola és Okos Gergely is kitűnt zenei tehetségével, az előbbi hegedűművészként és énekesként, az utóbbi virtuóz dobosként. Pintér Áron – aki egyik nyári összejövetelünkön lépett föl először – artista bohócként vált ország-szerte ismertté. Az utóbbi esztendőben a Németh- és a Lisztóczy-fiúk muzsikálása színesítette programjainkat, növelte örömünket és büszkeségünket.

Felnőtt tagjaink közül hárman is József Attila-díjasok: e sorok íróján kívül Füzesi Magda, a kárpátaljai származású, jelenleg Kolozsvárt élő költőnő és Ködöböcz Gábor egyetemi tanár, irodalomtörténész, az *Agria* című folyóirat főszerkesztője. Irodalmi egyesületünk legidősebb tagja, az idén 90 éves Fülöp Lajos Toldy Fe-

renc-díjban részesült. Okos Tibor, a Gajdos Zenekar vezetője és szólistája a Népművészet Ifjú Mestere cím büszke viselője. Pintér Tamás a Nagy Háború Blog keretében fejtett ki értékes, az anyaország határain is túlmutató, értékes tevékenységet. Bartók Béla az egri egyetem történelem tanszékének tudós oktatója. Kolozsvári frakciónk vezetője, Szabó Zsolt széles körű alkotói és szerkesztői munkát végez az erdélyi magyar kultúra felvirágoztatásáért. Ugyanezt elmondhatjuk az úgyszintén a „kincses város”-ban élő Cseke Péterről, a jeles művelődéstörténészről, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem professzoráról és a *Korunk* szerkesztőjéről is. Budapesti frakciónk kiválósága, Meskó Bánk irodalmi műsoraival járja az országot. Az övéhez hasonló sikerekkel büszkélkedhet Jónás Zoltán és Ungvári P. Tamás is. Bozók Ferenc, az egri főiskola hajdanvolt hallgatója a szemünk láttára növekedett nemzedéke egyik legtehetségesebb költőjévé és esszéírójává.

Az 1999. július 24-én és 25-én lezajlott – sorrendben a harmadik – összejövetelünk önmagában is igazolta a kezdeményezés értelmét és szépségét. A vendéglátó házaspárral együtt összesen harminchárom sugárzó szemű és szívű résztvevője volt. (Azóta ez a létszám, a Dsida Jenő Baráti Kör szűkebb tagsága – mint említettem – a háromszorosára nőtt.) Bekapcsolódott eszmecsserénkbe Kárpátalja küldötte, Füzesi Magda költőnő, aki elmondta, hogyan őrzik Dsida Jenő emlékét Beregszászon. Vallasek István fizikus, egyetemi tanár Kolozsvárról jött közénk és hozott híreket: ő a „kincses város”-nak abban az utcájában és házában élt, ahol a Dsida család talált otthonára az 1930-as években. Ez indította őt arra, hogy Dsida-relikviákat gyűjtsön egy megalapítandó múzeum számára a költő hajdani szobájában. Turcsány Péter Pomázt és Budapestet képviselte az ülésen, s bemutatta az egybegyűlteknél Dsida egykori fölfedezettjét, Lakatos Demeter csángó költőt és mai utódját, Duma–István Andrást. Ő és az általa vezetett Kráter Műhely Egyesület, mely a *Polisz* című folyóiratot megjelentette, a leghívebb támogatóink közé tartozott. Sokan megsirattuk őt, amikor az elíziumi mezőkre költözött. Küldöttséggel vettünk részt pomázi temetésén is. Cseh Károly, a Mezőkövesden élt tanár, művelődésszervező és poéta az égő gyertyák mellett, Dsida-versek társaságában eltöltött nagycsütörtök esték varázsát, Ködöböcz Gábor Kányádi Sándor lírájának Dsida-reminiszcenciáit idézte.

Miközben a felnőttek a kertés családi ház teraszán komoly – bár sok-sok nevetéssel fűszerezett – tanácskozásukat folytatták, a gyermektagozat tagjai és tagjelöltjei – néhányan még édesanyjuk karjában vagy a szíve alatt – a befüvesített udvart vették birtokukba, hogy önfeledt játékkal, kiabálással és kacagással múlassák az időt. Olykor a terasz magasáról figyelmeztetni is kellett őket, hogy egy kicsit csendesebben vigadjanak, mert alig értjük egymás szavát.

Az említett eseményekkel egy időben a porta szalonnasütésre kiszemelt helyén nagy bográcsban főtt a halászlé. Ezt a vele párhuzamosan zajló történésekkel teljes mértékben egyenrangú műveletet Margó néni irányította pár önként jelent-

kező és hozzáértő tagunk segítségével. Amikor a halászlé illata ellenállhatatlanul elárasztotta az udvart, a teraszt és az egész környezetet, s a felnőttek az élet megfejtethetetlen titkai és lenyűgöző hiábavalóságai, a gyermekek pedig a labda utáni futkosásba végképp belefáradtak, kezdetét vette a *Vidám kínálgatás keresztényi lakomán* című Dsida-versből ismert – bár az ott leírtaknál kissé fegyelmesebb –, másnap kora délutánig tartó és csak rövid alvással megszakított „vidám keresztényi lakoma”, a puhára főtt hal ízének dicsérete szóval és szájhoz emelt kanállal. Mindezt később kiegészítette a „tarisznyában” hozott gyümölcsökből és süteményekből történő – s nem csupán a létfenntartás ösztönétől vezérelt – jókedvű falatozás és az azzal összefonódó, kötetlen beszélgetés.

2000 januárjában új fejezet kezdődött közösségünk életében: bíróság által is bejegyzett „közhasznú” egyesülettel alakultunk. Ugyanakkor beléptünk az Irodalmi Társaságok Szövetségébe (az ITÁSZ-ba), mely nevét később a „Kárpát-medencei” jelzővel, mozaikszavát pedig „K” betűvel egészítette ki. Ettől az évtől kezdve – a pályázatokon elnyert támogatások révén – Eger nyilvánossága előtt is bemutatkozhattunk. A Keresztény Ifjúsági Klubban, később pedig a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban megszervezett előadóestjeink élénk érdeklődést keltettek, csaknem kivétel nélkül teltházások voltak.

A Keresztény Ifjúsági Klubban zsúfolt nézőtér előtt zajlott le például az erdélyi *Művelődés* című folyóirat Szabó Zsolt és a Kriterion Könyvkiadó Szabó Gyula vezette alkotói közösségének bemutatkozása; Romsics Ignác fejtegetése a trianoni békeszerződésről; Lisztóczy László és Ungvári P. Tamás *Trianon a magyar költészetben* című irodalmi estje; Eperjes Károly műsora a modern magyar líra istenkereső verseiből; a Turcsány Péter, Medvigy Endre és Szabó András közreműködésével megtartott Wass Albert-est; Láng Gusztáv Dsida-előadása; Ungvári P. Tamás *Angyalok citeráján* című Dsida-műsora; Jelenits István nagyheti elmélkedése a XX. századi magyar líra szenvedés-élményéről és Pilinszky János költészetéről; Benkő Samu áttekintése Erdélynek a magyar művelődéstörténetben betöltött szerepéről és jelentőségéről vagy Jankovics Marcell *Lékiratok* című memoárjának a bemutatója.

Irodalmi egyesületünk az évek múlásával a Dsida-kutatás egyik központjává, szellemi műhelyévé fejlődött. Szoros együttműködést alakítottunk ki a Dsida-életmű jeles kutatóival, például az Angliában élő Gömöri Györggyel; a Kolozsvárról Miskolcra áttelepült házaspárral: Kabán Annamáriával és Mózes Hubával; továbbá Láng Gusztávval és Marosi Ildikóval. Tiszteletbeli tagunkká fogadtuk Muzsnay Árpádot, aki Dsida Jenő szülővárosában, Szatmárnémetiben – olykor a mi közreműködésünkkel – ápolja a „poeta angelicus” emlékét.

Egyik legjelentősebb vállalkozásunk a *Poeta angelicus (Írások Dsida Jenőről és költészetéről)* című tanulmánygyűjtemény kiadása volt. A 2003-ban megjelent 192 oldalas kötet – melyet e sorok írója szerkesztett és Mózes Huba lektorált – közzétett egy

ismeretlen Dsida-verset és fölvonultatott kilenc Dsida-kutatót. A munka szépségét szemlélteti, ha a szerzőket lakhelyük föltüntetésével nevezzük meg: Cseke Péter (Kozlovár), Gömöri György (Cambridge), Kabán Annamária és Mózes Huba (Miskolc), Láng Gusztáv (Szombathely), Lisztóczy László (Eger), Marosi Ildikó (Marosvásárhely), Pomogáts Béla és Sas Péter (Budapest). A kötetben megjelent tizenkét tanulmányt két ciklusba rendeztük. Az első *Krisztus követése* címmel Dsida Jenő szakrális költészetéről – elsősorban Assisi Szent Ferenchez fűződő viszonyáról – tárt föl új adatokat. A második *A teljesebb Dsida-képert* címmel a költő és Erdély kapcsolatairól – elsősorban újságírói és szerkesztői tevékenységéről – szerzett ismereteinket egészítette ki. Gömöri György tanulmánya kitért arra is, hogy Dsida Jenő életműve dacolt a „szemhatárszűkítő provincializmussal”, költészetére jelentős hatást gyakorolt például a világirodalom két kiemelkedő alakja, Edgar Allan Poe és Georg Trakl.

Czegő Zoltán így méltatta a kötetet *Dsida Jenő, épp Egerben* című cikkében: „Az egeri Dsida Jenő Baráti Kör... rakosgatja a maga tégláit Erdélyország felé, gyűjtögeti a perselypénzeket, tudván, hogy azt nem lopják el ilyen-olyan hivatalfik. Gyönyörű tanulmánykötetet tettek most a szakma (figyelem: *minden rangú tanárok*) és a széperért rajongó, a művészetet *belülről* is érteni, látni akaró olvasók asztalára...”

2009-től a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárral együttműködve szerveztük meg nyilvános programjainkat. A következő írás ezt az időszakot mutatja be.

Kelemenné Csuhay Zsuzsanna

A Dsida Jenő Baráti Kör 25 éve – könyvtáros szemmel

Nem sok civil szerveződés, irodalmi kör dicsekedhet olyan negyed évszázados múlttal, mint a Dsida Jenő Baráti Kör, amelynek sikeres működését színes programsorozatok, konferenciák, irodalmi délutánok, változatos tematikát nyújtó saját könyvkiadványok és folyóirat-cikkek sokasága fémjelzi. A tudós, lelkiismeretes József Attila-díjas pedagógus-irodalmár és a tudásra szomjazó tanítványok legnagyobb sikere érhető tetten a Kör 25 éves fennállásában, aktív közösségteremtő erejében. Lisztóczy László tanár úr és a többi alapító tag 1997-ben létrejött kezdeményezése az idők folyamán helytörténeti, sőt a megye- és az országhatárokat is átlépő kulturális irodalmi műhelyé nőtte ki magát. Különös büszkeséggel tölt el, hogy az alapító tagok közül kettőnek is tanítványa voltam: Lisztóczy tanár úr előadásait az egeri tanárképző főiskola világirodalmi szemináriumain hallgattam,

magyar szakos tanítási gyakorlatomat pedig egy másik alapító tagnál, Hunyadi Zsuzsannánál abszolváltam.

Irodalom- és művelődéstörténészek, irodalomtanárok és tanítványaik, helytörténészek, kutatók, könyvtárosok, előadóművészek tartották fontosnak, hogy kezdeményezésükkel és az évek folyamán kiteljesedő tevékenységükkel új megvilágításba helyezték, a fiatalabb generációt megszólítva szélesebb körben is megismertessék Dsida Jenő költészetét. Mottójuk napjainkig a névadó erdélyi költő világképe nyomán az „életöröm”, „életszeretet”, a „keresztény hagyományokban gyökerező emberség”.

Részben a Kör székházában (Lisztóczy tanár úr otthonában) tartott családi hangulatú összejöveteleken szerveződik mind a mai napig az egyesület irodalmi élete. Itt körvonalazódnak, kristályosodnak ki az év aktuális eseményei a vezetőség útmutatásával a decemberi karácsony-ünnepektől a nyári találkozókra át a tavaszi-őszi programkínálatig az alapító elnök céltudatos irodalomszervező összefogásával, akit egyetlen szenvedély hajt: az irodalom és ezen belül is a magyar irodalom szenvedélyes szeretete. Ez a szenvedély és a tagok lelkes hozzáállása tartotta meg két és fél évtizeden át a civil kört. Létrehozták gyermektagozatukat is, sokan közülük nemcsak az egyre gyarapodó Kör büszkeségei, hanem a rendezvények aktív szereplői, a dsidas értékek továbbvivői.

Ebbe a kulturális milióbe cseppentem bele 2009-ben a Bródy Sándor Könyvtárban, ettől az évtől kezdve töretlen az együttműködésünk. Tanár úr irodalmi estjeit már korábban is élvezhette a könyvtár olvasóközönsége, ám a Dsida Kör programjai javarészt ekkor még a Keresztény Ifjúsági Klubban zajlottak. Ebben az évben kezdődött az első európai uniós támogatással megvalósuló olvasásnépszerűsítő pályázati programunk, melynek részeként a Körrel közös *Hevesi Honfoglaló* helyismereti előadássorozatot szerveztünk középiskolás diákok számára. Hamarosan befogadott a Dsida Kör, ettől kezdve már nemcsak külső szemlélője, hanem aktív részese, háziasszonya lettem a könyvtár és a kulturális egyesület közösen szervezett rendezvényeinek.

2014-ben a *Nyisd ki a világot!* európai uniós pályázatban már teljes programozatot hirdettünk „*Olvassunk, beszéljessünk a Dsida Jenő Baráti Körrel!*” címmel. Eközben a magyar, kiváltképpen az erdélyi irodalom – köztük számos ma is alkotó – jeles képviselőjének a művészetét ismerhettem meg. Büszkeséggel töltött el, hogy a Dsida Jenő Baráti Kör alkotói kötelékében együtt dolgozhattam neves irodalom- és művelődéstörténészekkel, történelemkutatókkal és oktatókkal, előadóművészekkel határon innenről és túlról. 2014-től a Kör pályázati tevékenységét koordinálok, évről évre az egri önkormányzat által meghirdetett kulturális pályázatok nyertesei között tudhatjuk magunkat, amit elsősorban a tematikus sokszínűségnek köszönhetünk. A Kör vezető irodalmárai (Lisztóczy László és Fülöp Lajos) alkotói tevékenységét – köteteinek, tanulmányainak megjelenését – folyamatosan nyomon követtük. Bemutattunk helyi alkotókat: Gál Elemért, aki Egerbe hozta Erdély szel-

lemét, megemlékeztünk az egyházi költészet Petőfijéről, Pájer Antalról, Zalár József költészetéről középiskolai irodalmi vetélkedőt is szerveztünk.

Nyári találkozóinkon a jeles évfordulókat állítottuk középpontba. 2016-ban az I. világháború emlékezetét tették mérlegre történészek és levéltári kutatók, a doberdói expedíció tagjai. Az alapító elnök *Álmok a romokon* tanulmánykötete a két világháború közötti magyar irodalomról nyújtott impozáns és hiánypótló áttekintést. Lisztóczy László és Fülöp Lajos a *Nyugat* című folyóirathoz tartozó szerzők jelentőségét méltatta több kötetbemutaton, ennek kapcsán ismerkedhettünk meg Turcsány Péter és Szappanos Gábor írói, műfordítói, szerkesztői munkásságával is. Tudományos konferenciát szerveztünk az erdélyi Helikon-íróközösség megalakulásának 90. évfordulóján Fülöp Lajos, Kabán Annamária, Mózes Huba, Szabó Zsolt és Ködöböcz Gábor közreműködésével. Előadások hangzottak el Benedek Elekről, Áprily Lajosról, Kós Károlyról és Kányádi Sándorról.

Trianon tragikus következményei ihlették a marosvásárhelyi Kilyén Ilka *Búvópatakok* című összeállítását. Elbe István, az OSZK információszolgáltatási igazgatója a magyar emlékművek sorsát mutatta be az elszakított területeken Trianon után.

A nyelvművelő és nyelvteremtő Dsida Jenő ars poeticájával ismerkedhettünk Cseke Péter irodalmi estjén. *Tarkabarka strófák* című műsorát Dsida Jenő verseiből állította össze Marosán Csaba kolozsvári előadóművész.

2017 nyarán Dsida Jenő születésének 110. évfordulójára és a Dsida Jenő Baráti Kör megalakulásának 20. évfordulójára emlékeztünk. Vincze Ferenc Dsida Jenő költészetét méltatta, Muzsnay Árpád a Dsida család és Szatmárnémeti kapcsolatait boncolgatta.

A nagy klasszikusok is helyet kaptak műsorkínálatunkban: Csergő-Herczeg László és Dsupin Pál zenés irodalmi délutánján idéztük föl Arany János alakját, költészetét, Urbán László Bródy Sándor és kortársai kapcsolatáról beszélt.

A 2018-as év volt programokban a legszínesebb és a leggazdagabb. A könyvtár kezdeményezésére és a Dsida Kör közreműködésével Egerbe hívtuk az Isonzó Expresszt. A nosztalgiaevonaton lezajlott virtuális utazás során kilencszer harminc percben történelmi előadásokra és kötetlen beszélgetésekre került sor Pintér Tamással, Rózsafi Jánossal, Stencinger Norberttel és Bartók Bélával, a Nagy Háború Blog történész kutatóival. *Az iskolapadból a doberdói pokolba* című kiállítás pedig Kókay László naplója és fotóalbuma alapján a doberdói mindennapokról tudósított.

2018 és 2020 között a *Tudás – Könyvtár – Közösség* európai uniós pályázat köré szerveződött irodalmi körünk élete: három év alatt három irodalmi szabadegyetemet valósítottunk meg a Kör hármass célkitűzésének jegyében. 2018-ban fát ültettünk az Érsekkertben Dsida Jenő tiszteletére. A nyár folyamán Erdélybe utaztunk: Szatmárnémetiben Muzsnay Árpád kalauzolt minket, Kolozsváron Szabó Zsolttal, Füzesi Magdával és Vallasek Istvánnal eredtünk Dsida Jenő nyomába.

2019-ben a Bródy Sándor Könyvtárban a *Légy már legenda!* című konferencián a Dsida-kutatások új eredményeiről, az erdélyi magyarság helyzetéről, irodalmi és művészeti életének a sokszínűségéről hallhattunk előadásokat. E tanácskozás anyagából „*A szép mindig korszerű*” címmel 2020-ban kötetet is megjelentettünk. 2020-ban *Helyismereti értékek nyomában* Pécsen jártunk. Ez alkalommal alakítottuk ki kapcsolatunkat az ott működő Csorba Győző Társasággal.

A családi légkör fontos összetartó erő az irodalmi kör életében. Alkotóink jelesebb évfordulóit, születésnapjait a tanítványok által írt, a fontosabb tanulmányokat egybegyűjtő, az ünnepeltek bibliográfiáját összeállító jubileumi kötetekkel, évfordulós újságokkal köszöntjük. Hiánypótló volt a 2016-os dsidas karácsony, mely Margó néni emlékét, az egykori szeretet-ünnepek hagyományát elevenítette fel könyvtári környezetben.

A Dsida Kör tudatosan és folyamatosan teret adott helyi és határon túli előadóművészeknek. Felejthetetlenek Ungvári P. Tamás, Jónás Zoltán, Kilyén Ilka, Marosán Csaba, Rekita Rozália, Meskó Bánk vagy Havas Judit irodalmi estjei. Az előadóestek zenei közreműködői, Fekete Borbála és Okos Tibor a népzene csodálatos világába varázsolták az érdeklődőket. Különösen figyelemre méltóak Ungvári P. Tamásnak, a Kör „hivatalos versmondójának” az irodalmi délutánjai. Őt hallgatva Dsidának osztályfőnökéhez, Juhász Péterhez a *Keleti Újság* hasábjain 1935-ben írt sorai jutnak eszembe: „Tőle tanultam meg, hogy a teremtő Isten nekem ajándékozta a világ leggyönyörűbb nyelvét, általa jöttem rá, hogy a magánhangzóknak színük, a más-salhangzóknak keménységük, puhaságuk, simaságuk és érdességük van, a szavak lehetnek szögletesek vagy gömbölyűek, édesek vagy keserűek, s a körmondat úgy lebeghet a levegőben, mint arányos testű, kiterjesztett szárnyú sasmadár.”

A Dsida Jenő Baráti Körben végzett munkámat a pedagógus és a könyvtáros irodalomszeretete, a Kör alkotói iránt érzett tisztelet vezérli. Dsidás „hit van bennem, hogy a kóválygó felhőknek is útja van, s minden léptem után nyomot hagyok”.

A Dsida Jenő Baráti Kör 25 éves tevékenysége tükrözi Marosán Csaba kolozsvári magyar színész hitvallásának: „Az embernek a gyökereit kell megtartania a legjobban, mert utána bármilyen szélvihar jön, nem fújja el a szél. Akik Erdélyből mentek ki, még inkább ragaszkodnak identitásukhoz. Emiatt foggal-körömmel kapaszkodnak azokba a gyökerekbe, amihez jussuk van: a magyar kultúrához. Ezért fontos, hogy a magyar irodalom minél távolabbra jusson el, és mindenki ismerje. Az a célom, hogy növekedjék az irodalom szeretete az iskolákban, a diákokhoz érjek el az előadásokkal, és azon is dolgozom, hogy húsz vagy harminc év múlva erdélyi magyar színészként legyen értő, olvasó,ínház szerető közönségem. Hiszen e fiatalokból lesz a potenciális publikum. Tanítsunk irodalmat! A nyelv volt mindig leghűségesebb kísérőnk. Ez pattogott az ősök ajkán. Ezen kesergett a Rodostóba száműzött magyar. Bánatunkat, dicsőségünket s örömünket is, ha volt, ezen fejezték ki költőink, művészeink.”

Láng Gusztáv

A hűséges olvasó

Aligha van Dsida Jenőnek hűségesebb olvasója Lisztóczy Lászlónál. Nemcsak abban az értelemben, hogy ifjú kora óta újra meg újra fellapozza a költő verseit, változatlan – vagy talán egyre nagyobb – élvezetet találva bennük. Hanem úgy is, hogy igyekszik megosztani ezt a versek szerzte örömet másokkal is – lehetőleg mindenkivel. Ezért alapította meg negyedszázada a Dsida Jenő Baráti Kört, melynek programos célja a költő népszerűsítése, életének és költészetének minél szélesebb körben történő megismertetése. Nincs olyan Dsida-kutató, aki meg ne fordult volna – esetenként többször is – Egerben, e csakugyan „baráti kör” vendégeként, hogy előadásával hozzájáruljon a fenti cél eléréséhez, mindig zsúfolt teremben, mindig lelkes közönség előtt. Lisztóczy László ezzel vált a Dsida-kultusz megalapítójává, oly időben, amikor a költőt és életművét még alig sikerült kiszabadítani a célzatosan rosszindulatú felejtés fogságából.

Lisztóczy László azonban elsősorban irodalomtörténész, aki kutató szorgalmát és tehetségét úgyszintén kedves költőjének (is) szenteli. A költő – az antik szállóigét cáfolva – nemcsak **születik**, hanem **lesz** is. Életének eseményei teszik azzá, nemkülönben a hatások, melyek környezetéből érik. Élet- és környezetrajz nélkül versei alig – vagy csak másképpen, kevésbé „hűségesen” – érthetők. Lisztóczy László Dsida-tanulmányai nagyfokú filológiai pontossággal és esztétikai érzékenységgel mutatnak példát élet, környezet és kor „egybeolvasására” a költő verseivel. Dsida-képünk minél teljesebbé tételében így múlhatatlan érdemeket szerzett.

Bozók Ferenc

„Egri leporelló”

(Emlékképeim a Dsida Jenő Baráti Körről)

Lisztóczy László, mindannyiunk Laci bácsija mindig ezzel a cselekvő szeretetre és tartalmas irodalomra „mozgósító” megszólítással kezdi a Dsida Jenő Baráti Körnek szánt körleveleit: „Kedves Dsidások!” A Dsida Jenő Baráti Körbe beavatotlanok úgy is vélhetnék, hogy eme megszólításban valami hadsereg mozgósításáról van szó, hisz a „dsidások”, amennyiben „dzs”-vel, dzsidásoknak írjuk, valamiféle

militárisan hadra szólítható sereg tagjai is lehetnének. A „dsida” hosszú fanyelű szűrőfegyver, voltaképpen a 18. század óta használt lovassági lándzsa. Az irodalmi idézet ne maradjon el: *„Tizenkét dzsidás ulánus által kísérve postakocsimon Újhelybe beértem.”* (Kazinczy Ferenc) Vagy hogy versre is hivatkozzak: Csokonai Vitéz Mihály Lilla szemeit nevezi dzsidáknak (szűrős fegyvereknek) *A pillantó szemek* című versében: *„Ne kínozz, Lilla! újabb ostromokkal / Ne hányd oly hasgató pillanatokkal / Felém villám szemed. / Az verte szívemet halálos sebbe; / Ne szórj, ne szórj újabb dzsidákat ebbe, / Kíméld meg életemet.”*

A Dsida Jenő Baráti Kör esetében természetesen szó sem lehet szűrős lándzsákkal ellátott seregekről, sem szeszélyes női pillantásokról. Szó van viszont angyalos seregekről, derűsen terített nyári kerti asztalról Lisztóczy László egri Honfoglalás utcai kertjében nyáron papi áldással, Isten imáadásával és Mária-tisztelettel és irodalommal, irodalommal, irodalommal... Szó van csipogó gyerekekről, madárbarát kertről, meghitt beszélgetésekről, tiszta tekintetekről és *„vidám kínálgatásról keresztényi lakomán”*. Ne feledjük el a tartalmas, értékes író–olvasó találkozókat, zenés–verses ünnepi rendezvényeket, erdélyi utazásokat és a többi dsidás eseményt sem. De ezekről nem én vagyok hivatott írni, hanem Laci bácsi. Tudom, hogy meg is teszi, kronologikus és tudósi pontossággal.

Ezek az emlékképek villannak fel bennem a Dsida Jenő Baráti Kör nyári találkozóiról. Napsugaras derűről és életszeretetről üzen ez a kert. Még akkor is, ha többen már odaátról bátorítanak minket. Nem gondoltam volna, hogy épp ebben a Honfoglalás utcai Édenkertben látom utoljára például Dinnyés József dalnokot vagy Turcsány Péter költőt.

A „dsidás karácsonyok” meghittsége is addig volt teljes és kerek, amíg Margó néni névre szóló mézeskalácsairól és alázatosan gondoskodó szeretetéről, háttér-munkájáról is szólt. Akik már nincsenek itt velünk, odaátról szurkolnak nekünk, és onnan arra bátorítanak minket, hogy amíg lehetünk, addig legyünk. Ugyanerre biztat minket odaátról a „poeta angelicus” is, 1997 óta, hálával. Laus Deo!

Gránitz-Pápai Judit

Mit jelent számomra a Dsida Jenő Baráti Kör?

Talán Dsida Jenő *Tavaszi ujjongás* című versének az egyik részlete válaszol a legszebben a fenti kérdésre: *„Minden örömré, tűzlobogásra szítja a lelket”*. Valóban öröm minden találkozás. Felemelő, mintha egy kicsit kilépnénk a hétköznapiakból, egy más, nyugodtabb, őszintébb világba, amelynek szeretetteljes légköréből

otthonainkba is magunkkal vihetünk egy kicsit, hogy aztán a következő alkalommal újra feltöltődjünk...

A 2000-es évek eleje, főiskolás korom óta vagyok a Dsida Jenő Baráti Kör tagja. Szakdolgozatomat írtam Dr. Lisztóczy László Tanár Úrnál *Bibliai motívumok Dsida Jenő költészetében* címmel, s ennek bemutatása volt egy nyári találkozón a „székfoglalóm”. Megtiszteltetésnek éreztem, hogy meghívást, lehetőséget kaptam a baráti körhöz való csatlakozásra. Először, emlékszem, felmerült bennem, hogy miért nem „irodalmi egyesület”, s furcsállottam is a „baráti kör” megnevezést. Mintegy két évtized elteltével már tudom, értem: valóban baráti kör s nemcsak Dsida Jenő szellemi örökségét őrző csoport vagyunk. Akár gyakrabban, akár ritkábban találkozunk (mivel Kápolnásnyéken élek, nem is minden eseményen tudtam, tudok részt venni), mindig nagy szeretettel fogadnak a kör tagjai. Be kell vallanom, hogy voltak aktívabb és inaktívabb időszakai is „Dsida körös” tagságomnak. Ugyanakkor nagyon boldog vagyok, hogy néhány éve a családommal: férjemmel, Gergővel és nagyfiunkkal, Gellért Nimróddal együtt lehetünk jelen a Dsida Jenő Baráti Kör rendezvényein.

Emlékszem, még a szakdolgozatíráskor Laci bácsi mondta, hogyha a Dsida-sírboltnál járunk, fotózzunk is. Így már a dolgozat mellékletébe is bekerült egy fotó, hiszen egy ottani barátommal felkerestük a sírt, majd családi képeket is többször készítettünk a Házsongárdi temetőben. Pedagógusként eltöltött éveim során pedig, a baráti kör céljaival összhangban, körülbelül 400 gyermekkel és pedagógus kísérőikkel zarándokoltunk el Dsida Jenő kolozsvári sírboltjához, hogy nemzeti színű szalaggal, koszorúval, himnuszok éneklésével, a költő verseivel emlékezzünk meg a kör névadójáról. Tudom, hogy e fiatalok közül a kirándulást követően többen is alaposabban megismerkedtek Dsida Jenő munkásságával, s bízom benne, hogy fölhívják majd rá mások figyelmét is.

Végiggondolva az elmúlt éveket, nem is tudnék egy-egy meghatározó pillanatot kiemelni a baráti kör életéből. Sok ilyen van, és nem is csak a rendezvényekhez kapcsolódva. Házasságkötésünk alkalmából, 2007-ben csodálatos, kézzel írt levelet kaptam Laci bácsitól, melyet mai napig őrzök. Felejthetetlen a 2011-es nyári találkozó, amikor lelkipásztorunk, Demkó Balázs megáldotta az akkor ugyan már 3 éves, ám a nyári találkozóra először érkező gyermekünket, az ezt megörökítő fotók is a kedvenceim közé tartoznak. Egy-egy hosszú esti beszélgetés a nyári találkozók után; egy-egy látogatás a székházban; a színvonalas, elgondolkodtató előadások és a gondosan megszerkesztett műsorok; az ifjúsági tagozat kiállításai; az erdélyi, egri és pécsi szabadegyetemi programok a Bródy Sándor Könyvtárral közösen; végül, de nem utolsósorban a meghitt karácsonyok, melyeknek Margó néni volt a lelke: ezek mind-mind megdobogtatják a szívemet, ha eszembe jutnak.

Nem véletlenül hagytam a karácsonyt a végére, hiszen Margó néni emléke a mai napig elevenen él bennünk. Azt hiszem, mindannyiunknak, főként nekünk, nőknek példakép lehet a Dsida Kör Nagyasszonya, aki melegséggel, szeretettel, meghatározhatatlan, megfoghatatlan jósággal fordult mindig vendégeihez, s az iránta érzett szimpátiát csak fokozta egyszerűségével és szerénységével. Személyes varázsa szinte észrevétlenül vitte jó irányba a találkozókat.

Ködöböcz Gábor

Emlékezés a Dsida Jenő Baráti Kör Nagyasszonyára

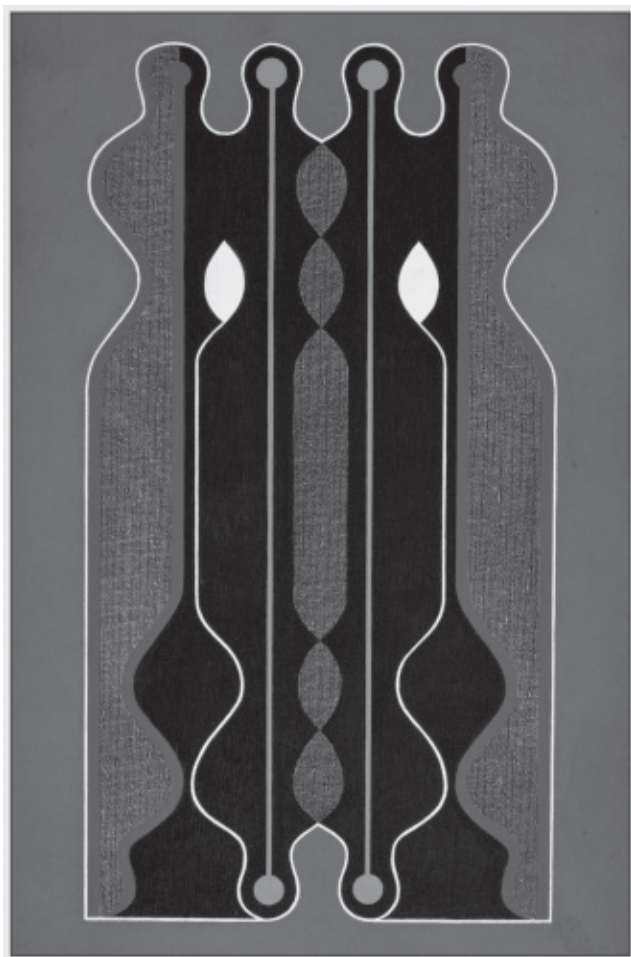
Vékonyka földi jelenlétünk legfőbb tudása mindössze ennyi: ha szeretjük egymást, akkor itt van a mennyország; ha nem szeretjük egymást, akkor itt van a pokol. Lisztóczy Lászlóné Kékessy Margit, az áldott emlékű Margóka nagyon jól tudta ezt. Sőt talán mindenki másnál pontosabban tudta, és sokszor némán, szavak nélkül, a pusztja jelenlétével és kisugárzásával tanította ezt. Aligha találkoztam még emberrel, aki olyan súlyosan jelen volt a hallgatásával, aki olyan beszédesen tudott volna hallgatni és a hallgatásával mégiscsak súlyos tartalmakat közvetíteni, mint ő.

Szerencsésnek és boldognak érezhette magát, aki Margókát közelről ismerhette, aurájának különleges harmóniáját tapasztalhatta. S nem kevésbé az, aki egyedülállóan finom ételeinek, süteményeinek ízét, fenséges aromájú teáinak és egyéb italainak jótékony hatását élvezhette. És amire csak kevesen képesek: rejtett összefüggésekre figyelmes, ultrahangokra fogékony lényével a társaságon belüli rokonszenveket erősíteni, a feszültségeket pedig oldani tudta. A gyermekeket s felnőtteket, a régi és újsütetű ismerősöket szinte észrevétlenül tudta bevonni a saját körébe, állhatatos szelídséggel plántálva át minden egyes vendégébe a türelmet, a megértést és a tisztelet erényét. Margóka minden idegszálával tudta, hogy egymásra vagyunk utalva, és egymáshoz csak szeretettel lehetünk igazságosak. Minden megnyilvánulását átjárta, áthatotta az a legvégső felismerés, miszerint a szeretet voltaképpen nem más, mint a létezés mélységeinek megértése és Isten akaratának elfogadása.

Margóka – akár szavakkal, akár szavak nélkül – mindig a szeretet nyelvén, a szeretetteljes empátia és mélységes alázat révén hajolt közel embertársaihoz. Tanulhatatlan érzelmi intelligenciával, végtelen jósággal és bölcsességgel gyakorolta a szeretet művészetét. Az evangéliumi útmutatást és a belülről látók fényességét

követve élt, soha semmit nem tett a szíve ellenében. Így kötött össze égi és földi, látható és láthatatlan szálakat. Pontosan tudta és egész lényével sugározta, hogy „a szeretet a Minden, / a szeretet a nem-látható, / mégis tapintható Isten”.

Nagy lélek lévén Margóka azt is jól tudta, hogy az ember csak azt viheti magával odaát, amit az embertársainak, a szeretteinek adott az életben. Ebben a hitben hordozta nehéz keresztjét évtizedeken keresztül, majd viselte méltósággal a szörnyű betegséggel járó megpróbáltatást. Gondviselésre hagyatkozó életpéldájával erősítvén bennünk a 272. dicséret üzenetét: „Mind jó, amit Isten tézen. / Szent az ő akaratja. / Ő énvélem is úgy tégyen, / Mint kedve néki tartja. / Ő az Isten, ki ínségben / Az övéit megtartja, / Hát légyen, mint akarja.”

Asszonyok dicsérete

Fellinger Károly
Muravidék

Kapornak

Vas megyében, az Őrségben
van egy falu, Kapornak,
becsületet adnak arra
minden egyes kapornak.

Kaporszósz, kapros uborka,
ettől ízes az élet,
Néprajzi Gyűjtemény várja
Skerlak házban a népet.

Kapornakhoz tartozik már
a cseles Domafölde,
legalább jó kétszáz éve
a hold szaladja körbe.

Domonkosfalva

Domonkosfalván a boltos
Domonkos,
szomorú, de máskülönben
bolondos.

Nappal dolgozik a boltban,
nem henyél,
fájront kulcsot is beszerez
könnyedén.

Éjjeli műszakos volt az
éjszaka,
elvitt minden mozdíthatót
ő haza.

Domonkosfalván ma reggel
áll a bál,
sötétlelkű az éjszaka,
szabotál.

Világ vége felé szárnyal,
ha mondom,
a Holdon, mint ágyúgolyón.
dorombol.

Mit tehetne Domonkos az
éjszakával,
elvitte a csillagokat
is magával.

Pártosfalva

Falánk falucska Prosznyákfa,
nincs kolbászból kerítése,
bokréta kell gomblyukába,
megennék reggelre, délre.

Mindennap van gibanica,
egész felvég öröme,
pirított hagymás dödölle,
alvégiek kedvenc étke.

Pártoskodnak, hadakoznak,
mindegyikük mást kóstolna,
ezért lett a vén Prosznyákfa
új neve ma Pártosfalva.

Kisfalu

A Rátka-patak völgyében
Kisfalu vár mindhiába,
az óriás szemüvegben
keresi, de nem találja.

Talán bizony rátapos még,
míg a falu szebb jövőt vár,
feláll az óriás kezén
valamennyi vörös szőrszál.

Pordasincz volt rég a neve,
műemlék fa haranglába,
gondja nincs harangozóra,
a szél egész nap cibálja.

Csekefa

Kebele- és Zsibe-patak
összefolyását csodálja,
hangosabban horkol éjjel,
mint a vizek csobogása.

Csekefai vén anyóka
hátán cipeli a rőzsét,
rajta gubbaszt a macskája,
azzal szemez a sötétség.

Szécsiszentlászló

Lápos, mocsaras ingovány
területen jött rég létre,
Szécsiszentlászló egykoron
a kék eget is elérte.

Széchy, Szapáry birtok volt,
a római korban lakott,
halomsírhajróról ismert,
közelében ördög vacog.

Szécsiszentlászlón egy fiú
papírhajót készítene,
a Kebele-patak vize
elvinné azt jó messzire.

Dobronak

Fazekas falu Dobronak,
sül már a töltött libanyak.
A király azt mind megenné,
nem kellene comb se mellé.

Őrszentvidi íjász sztrelec,
a holdra lő kerek-perec,
zuhan a hold, szédül feje,
behunyva van mindkét szeme.

Zsitkóc

Faluháza homlokzatán
Deák Ferenc emléktábla,
innét származik, Zsitkócról
a Haza bölcse s családja.

Szárnyait a parton hagyva
a Bukovnica-patakban,
azt beszélük az emberek,
lubickolt egy kicsi angyal.

Ellopta szárnyát Belzebub,
levitte a sötét lyukba.
Levendula lett az angyal,
csak az ördög meg ne tudja.

Kámaháza

Takaros ám Kámaháza,
szegény, gazdag ad magára,
távol áll a zsvaj, lárma,
nincs is neki lármafája.

A Hetési tájegységben
senki nem hal soha éhen,
ember formájú kalácsot,
fumut sütnek a víg lányok.

Határ-patak szalad görbén,
néha magyar, néha szlovén,
nem bír az árva magával,
baj van az ő járásával.

Radamos

Búcsújáró hely Radamos,
a Fekete-erdő mélyén,
Füle János helyi pásztor
csodát lát egy tölgy tetején.

Szűz Máriát látta szegény,
s a csodának nincs még vége,
kétszáz embernek volt arra
látomása, jelenése.

Mária-fa kegyhellyé lett,
elhordják a tölgyfa kérgét,
aki csodát akar látni,
annak remény, nagy segítség.

Hídvég

Lendvahídvég kicsi falu,
mégsincs annak vége,
mindenütt él egy hídvégi,
esküszöm az égre.

Fürge, karcsú ott a lányka,
lemegy hídba éppen,
dob egy hátast, majd lehasal,
boldog mindenképpen.

Hosszúfalu

Lendvahosszúfalun
rövideket lépnek,
pedig óriások
arra a legények.

Tyúklépéssel
járnak-kelnek,
világ végére sietnek.

Lendvahosszúfalu
összehúzza magát,
hosszúlépést iszik
benne a sok barát.

Kevés a bor,
sok a szóda,
rossz a termés évek óta.

Hosszúfaluhegy

Hosszúfaluhegyen
Vinarium torony,
belátható róla
mennyország és pokol.

Fehérborokat mér
a barna leányka,
hárslevelű nedű
kerül a pohárba.

Rajnai rizlingben
rejlík az igazság,
olaszrizling helyett
az olaszok isszák.

Lendva

Lendvát övezi legenda,
nevét egy patakról kapta,
jelentése ugar, parlag,
szőlőhegye vigaszt adhat.

Hadik András édesapja
Lendván lehelte ki lelkét,
törökverő kapitány volt,
maradandó hús-vér emlék.

Lendva vára múzeum ma,
néprajzi tárlata: virág,
Hetésről láthatók benne
színes népi textíliák.

Emlékszobát kapott benne
a szobrászművész Zala György,
Deák Ferenc, Honvédszobor,
mindegyik mű gyöngy és göröngy.

Lendva hős határőrei
visszaverték Jellasics bánt,
háborúk, megannyi halott,
a megtorlás mindenkit bánt.

Lendvát övezi legenda,
nevét egy patakról kapta,
jelentése ugar, parlag,
szőlőhegye vigaszt adhat.

Alsólakos

Csernec-pataknak jobb partján
csupa balkezesek laknak,
Alsólakos minden házán
van legalább egy vakablak.

Emeletes ágy teteje
kell az alsólakosinak,
nehogy elérje a plafont,
fején ott már a réz sisak.

Felsőlakos

Felsőlakoson az ember
ha felcammog hegyre, dombra,
tériszonya van szegénynek,
felfordul attól a gyomra.

Nem hordják fejük magasan
még az alacsony törpék sem,
mindig csak a földet nézik,
így egyikük sem szédül el.

Gyertyános

Zalagyertyánosi gyertya,
azt beszélük, vacak, ócska,
egyik rondább, mint a másik,
hiányzik fehér kanóca.

Zalagyertyánosnak fénye
a lomblevelű gyertyánfa,
ha gyertyánnal ég a kályha,
melegebb, kitartóbb lángja.

Gyertyánosi legény beszél:
páros szerv a tüdő, vese,
két kezem van, meg két fülem,
egy a szív, hogy éljek veled.

Szép szerelme vigasztalja,
ne légy tele búval, gonddal,
a te másik érző szíved
itt dobog a mellkasomban.

Csente

Csentevögyben cirokseprűt
készít egy apóka,
elcsente az összes seprűt
a vén holdanyóka.

Ezüstporos a holdudvar,
holdanyóka, drága,
mind lesöpri az ezüstport
az apó nyakába.

Petesháza

Lendva és a Mura között
Petesháza perlekedik,
nyírfaseprűért nem fizet
a vasorrú bába nekik.

Azzal érvel a boszorkány,
túl szálkás a seprűk nyele,
mindegyik boszorka morog,
fájós, sebes a fenéke.

Sárkányrepülőt akarnak
a durva seprűk helyébe,
mi jöhet még ezek után,
a magyar mese helyébe?

Hármashalom

Külső-Lendvaként szerepel
okmányokban, iratokban,
álmodozó Lendva vizén
vízimalma bizony sok van.

Hármashalom az új neve,
Szent Anna szobra vigyázza,
Lendva-Mura között fekszik,
fél, hogy rálép egy bogárra.

Bertha Zoltán

Magyari rózsafa

Tamási Áron regény példázata az 1940-es erdélyi revízióról

2022-ben Tamási Áron születésének 125. évfordulója tiszteletére hivatalos emlékévet hirdettek. A számtalan rendezvény és kiadvány újból fényt vetett az életmű egészére (köztük például a Cs. Nagy Ibolya és A. Szabó Magda írta és szerkesztette, „*A legnagyobb dolog: világot teremteni*” – Tamási Áron című monumentális albuma, Ablonczy László *Tamási Áron sorsjátékai* című monográfiája az író páratlan drámaművészetéről, vagy a *Hitel* folyóirat 2022/9., *Tamási Áron 125* című tematikus száma). Az eddig ismeretlen dokumentumok feltárása vagy a kevésbé ismert műveknek is a gondos számbavétele elévülhetetlen jelentőségűvé teszi az ünnepi esztendő irodalomtörténeti hozadékát is (a jubileum nemzeti identitás-erősítő szerepe mellett).

Mert elhanyagolhatatlan törlesztés a már szinte elfelejtett alkotások újrafelfedezése is. 2020 a gyászos, gyalázatos trianoni békediktátum századik évfordulója volt – de egyszerre az 1940-es második bécsi döntés, Észak-Erdély és a Székelyföld örömteli visszafoglalásának a nyolcvanadik anniverzárúma is. És így alkalom Tamási Áron *Magyari rózsafa* című regényének a felelevenítésére is – amely a visszacsatolás történelmi eufóriáját jelképes epikai formába öntve örökítette meg. Cs. Nagy Ibolya – pályaképében külön fejezetnyi figyelmet szentelve a regény mondanivalójának – azt domborítja ki és bizonyítja, hogy a valamiféle történelmi elégtételvétel érzelmileg felfűtött ábrázolásán túl a mű a „fogat fogért” gyűlöletet elvető, keresztényi megbékélés elvét, s „a pogányság-kereszténység nemzetmentő történelmi fordulatót” emeli a leg súlyosabb eszmei példázattá.

*

„A regény egy húszéves székely legényről szól, ki a román hatalom utolsó évében (...) hadat visel a románok ellen (...) s hadjáratának véghezvitelére az erdőbe vonul. Egyénisége és magatartása az ősi magyar kalandozások idejére emlékeztet. (...) ‘Hadjáratának’ közepén vonulnak be Erdélybe a magyar honvédek” – vallotta készülő új művéről Tamási Áron 1941 márciusában, a *Híd* című „irodalmi, művészeti, tudományos és társadalmi képes hetilap” hasábjain. A regényt hamarosan ugyancsak a *Híd*, Zilahy Lajos lapja (főmunkatársai ekkor: Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Németh László és maga Tamási Áron) kezdte el közölni húsvéti számában, s a tíz rendszeres folytatásnak a nyár elején ért a végére. (Egy Molter Károlynak címzett levelének tanúsága szerint remélte is Tamási Áron, hogy a részletekben való közlés nem „éri utol” a megírás munkájának ütemét.) Ekkor

(1941. június 4–6-án zajlott az évenként megrendezett ünnepi „Magyar Könyvnap”, amikor a mű könyv formában is napvilágot látott – Babits Mihály, Márai Sándor, Illyés Gyula, Féja Géza, Karácsony Sándor és mások egy-egy új (vagy új kiadású) kötetének társaságában; s például Móricz Zsigmond *Rózsa Sándor a lovát ugratja*, Kodolányi János *Baranyai utazás*, Sinka István *Denevérek honfoglalása* vagy Veres Péter *Ember és írás* című művével együtt.

Egyrészt tehát a népi írói mozgalom szellemi környezete az, amelybe a *Magyari rózsafa* megjelenése (mint ahogy Tamási korábbi, sőt egész életműve, munkássága is) szervesen beilleszkedik, másrészt pedig az a nemzeti-történelmi miliő, amelyben a felelős magyar gondolat és erkölcsi érzés a trianoni békediktátum következtében elszakított és kisebbségi helyzetbe taszított nemzetrészek sorsának új fejleményeire ebben az időben is élénken reflektál. Az 1940. augusztus 30-án kihirdetett második bécsi döntés folytán Észak-Erdély visszakerült Magyarországhoz, s ez általában a jogi és politikai méltányosságérvényesítés, a történelmi jóvátételszerzés, a morális igazságközelítés örömeivel és reményével töltötte el a magyarságot. Az erdélyiek közhangulatát, a kisebbségi szorongatottság feloldásának érzelmi állapotát így fejezi ki Tamási Áron *Piros betűk a hazatérés napján* című lelkes tudósításában: „Ezerkilencszáznegyven, szeptember tizenegy. Szerda. Eljött hát végre a nap, amikor Kolozsvár hazatér! Mint a királyfi, kit gonosz hatalmak egyszer elraboltak és eladtak, ez a város is a mai napon úgy érkezik vissza az ő várakozó édesanyjához, Magyarországhoz (...) megszólal a harang (...) Isten zengte talán a város fölött. Vagy egyetlen torokkal a magyar ősök szólaltak meg. Mind együtt az ősök, akik ennek a városnak a temetőjében s ebben az erdélyi földben, mint a nemzeti hagyomány gyöngyszemei, ezeresztendő hosszú füzérben úgy pihennek”. (S a „csodatévő harangszó” „valósággal bibliai erejű és emlékezetű” volt, „melytől egy ősi magyar város gyógyult meg egyszerre, kelt fel és járt” – *Gondolatok hazatérés idején.*) Ugyanezen a napon (a kolozsvári magyar bevonulás napján tehát) egy rövid, játékosan szellemes és tréfásan mélyértelmű interjúban pedig (Kós Károly szavával a „szerelmes önkívületben” boldogan síró-zokogó, mámorosan ujjongó sokaság közepette, a kolozsvári főtéri New York Kávéház teraszán, a budapesti Magyar Rádió munkatársának, az íróbarát Cs. Szabó Lászlónak a mikrofonja előtt) így vallott, leghíresebb regényének hőisére és történetére hivatkozva – és kiválóan sűrítve az ő szemléletére és stílusára olyannyira jellemző felszabaddaltságot, magasrendű tisztánlátást, árnyalt problématudatosságot és emelkedett humort: „Nemcsak a Hargita tért vissza, hanem maga Ábel is visszatért. Azután eszébe jutott neki, hogy számadást csináljon: vajon minden terület visszatért-e a magyar hazához, olyan területek, amelyen ő járt. Akkor eszébe jutott, hogy Amerika se tért vissza, de Dél-Erdély különösen nem tért vissza. Akkor azt gondolta, hogy Amerikát nem bánjuk még, de Dél-Erdélyt, azt semmi esetre, soha nem fog-

juk hagyni. Tovább gondolkozott, s az jutott eszébe, hogy Surgyelánt fel fogja keresni, akivel együtt szenvedett a Hargitán, és meg fogja neki mondani, hogy most már ide, Észak-Erdélybe a magyarok bejöttek, s őt fel akarják kérni arra, hogy (...) menjen el Dél-Erdélybe, és mondja meg ottan a románoknak, hogy térjenek vissza a magyar impérium alá, mert ott nem lesz nekik rossz dolguk: hiszen az igazságot is meg lehet szokni.”

A fellélegzés pillanatairól mások is sokan tesznek tanúságot; például az *Erdélyi Helikon* vagy a *Pásztortűz* ünnepi-tematikus számaiban többek között Kós Károly, Kemény János, Molter Károly, Reményik Sándor, Asztalos István, Bartók György, Tavasz Sándor, Maksay Albert, a Kolozsváron közreadott költői antológia, a Szabédi László verscímét kiemelő *Üdvözlégy szabadság* szerzői (köztük Jékely Zoltán, Horváth István, Horváth Imre, Kiss Jenő), *Jönnék!* című riportregényében, dokumentáris, vallomások beszámolójában Wass Albert: mind-mind a nemzeti elnyomatás, a nagyromán sovinizmus fojtogató terhének megszűntéről, a megkönnyebbülés lélekemelő élményéről vallanak.

Ugyanakkor azonban mindnyájuk megnyilatkozását áthatja valamiféle hiányérzet, s a növekvő aggodalom hangja. Az új határvonal (noha az etnikai arányokat elfogadhatóan veszi figyelembe) ugyanis földrajzilag kettészeli, megosztja az integer Erdélyt, s a kívülrekedt mintegy félmillió dél-erdélyi magyarság újabb, fokozottabb kiszolgáltatottság és szenvedés elé nézhetett. S valóban: az ott maradtakkal szemben egyre kegyetlenebb rendszabályokat alkalmaztak, az oktatást és a sajtót korlátozták, kulturális és politikai szervezeteket betiltottak, sokakat kiutasítottak, internáltak vagy munkaszolgálatra kényszerítettek. A kétségbeesett dél-erdélyi viszonyokról tudósít hitelesen és felkavarón például Kacsó Sándor *Lélekvesztőn* vagy Méliusz József *Sors és jelkép* című regénye. Ezeknek a körülményeknek az előérzete fakasztotta fel már 1940-ben a vezető erdélyi írástudók panaszának számtalan változatát: az örömbébe vegyülő keserűséget és felemaságot, amelyre Nyirő József így utalt: „Az egyik szemünk az örömtől, a másik a fájdalomtól sír.” De veszélyként mutatkozott egyfajta (főként középosztálybeli, értelmiségi) érzéketlenség is, amely a Magyarországról történő hivatali, ideológiai, politikai beáramlást jellemezte, s amely az erdélyi sajátosságok önálló arculatának bizonyos fokú elhalványításával fenyegetett. A jellegzetesen árnyalatos érték- és hagyomány-óvó identitásvédelem szólalt meg, amidőn a helikoni-marosvécsi írócsoportosulás tagjai – közös deklarációikban is – a nemes tradíciók ápolásának szükségességéről beszéltek, majd a „múltbéli tapasztalatok”, az „ősi tájegységekben rejlő kipróbált erők”, a finomabb transzilvániai karaktervonások és szempontok hasznosítására figyelmeztettek, sérelmezve a tájékozatlanul központosító bürokratizmus túlzó gyakorlatát, az erdélyiség speciális lelki jegyeinek, önértelmező törekvéseinek néminemű elsorvasztását. Az összetett, minőségelvű

önazonosság- és helyzettudat, a körültekintő gondérzékelés, a szülőföld-hűség, a kisebbségi humánus éberen megőrzött eszményeivel, erkölcsiségével töltkezző magasrendű értékeszme jut kifejezésre abban is, ahogyan a példateremtő erdélyi szellem kiemelkedő képviselői – Reményik Sándortól Szabédi Lászlóig – a kisépítési együttélés történelmi meghatározottságainak és etikai normáinak-törvényszerűségeinek, a másféle kultúrák elkötelezett megbecsülésének értelmében a bármifajta alacsony motivációjú elégtételnyerés, alantas indítékú románellenes erőszak, visszavágás vagy revansizmus, győzelmi indulatkitörés vagy bosszú eshetőségének még a gondolatát is mélyen elutasítják.

Ugyanilyen problémaérzékenység vetül ki Tamási Áronnak mindezekkel az aggályokkal és megfontolásokkal összecsengő szavaiban, már a lelkesítő államhatalmi fordulat első óráit megörökítő mondataiban is (*Piros betűk a hazatérés napján*), amikor a „beteljesülés” elmaradására, csonkaságára mutat rá, arra, hogy tehát az új határ Erdélyt „a homlokán kettőbe vágta”, s „túl a határon testvérek sírnak s vesztenek vagyont, vért és életet; s mint kenyérből, az ősi földből is hiányzik még egy darab”; holott (állítja az *Erdélyi szövetség* című cikke is): a történelmi küzdelem fölött hirdetett „örök eszmény” szerint Erdély „egy és oszthatatlan”. A *Gondolatok hazatérés idején* című (1940. október 13-i keltezésű) esszé szintén a kettőbe hasított Bethlen Gábor-i és erdélyi homlok képzetét festve (a fejedelem is „velünk együtt a teljes ünnepre készülődött” – sóhajtván), a mértéktartó magyar fegyelem és az örökdő-virrasztó lelkiismeret fényében a féltett, ám megfakulásnak indult erdélyi sajtószerűségekhez való kiolthatatlan ragaszkodás okait világítja meg – éppen egy egyetemes patriotizmus elmélyíthetőségének kontextusában („létezik egy úgynevezett erdélyi magyar szellemiség, melynek utánpótlása rendkívül népszerűek. Mi azonban magát a valódit inkább ajánljuk, mert abban az erkölcsformáló és célravezető erejét törvényszerűnek tartjuk”; „ez a hitünk nagy nemzeti erő lehet ma, amikor egy megújítandó Európában megújult magyarságot kell teremteni”; „erős tulajdonsága még ennek a szellemiségnek a szociális igazság teremtő ereje is; nemkülönben küzdelme a rendszerért, melyben egyfelől a világ s másfelől a nemzet egységében jelenik meg”). Később (*Levél Erdélyből*, 1940. november 29.) a különböző népek közötti teljes egyenrangúság elismerésének jegyében – és sajnálattal látva, hogy „nagy idő és nagy változás” szükséges még a transzilvánizmus gyakorlati életformává gyökeresedéséhez – állapítja meg az író: „Erdély fölött a magyar impérium azon múlik, hogy magunkkal törődünk s nem másokat szorongatunk. Nekünk kell minőségben odáig nőni és mennyiségben odáig szaporodni, hogy a történelmi pernek egyszer és örökre vége legyen.” Majd azon kesereg, hogy a „szív megkapta a sorstól a hazatérés legnagyobb ajándékát, de a szellem mostoha sorsra száműzetett” (*Erdélyi jelentés*, 1942. január 7.).

Mindeközben természetesen a derűsebb, reményteli bizakodás, az elfojtatlan öntudat is élénk marad; a meggyőződés, hogy „emberi művelődés és az ősök ezeréves véráldozata árán örök magyar föld Erdély”, hogy „idegen uralom alatt élni az ember meggyalázásának egyik neme” (*A tűz világossága*, 1941. Pünkösd), s hogy „a nemzeti eszme nem lehet más, mint a magyar haza történelmi határai között újratерemteni az életet” (*Gond és reménység*, 1942. Karácsony).

Ez a (bár részleges) történelmi restitúció keltette erőteljesebb, bonyolultságában is harcos hit, a diadalmas (de szemernyit sem elvakult) mámor fűti fel leginkább a *Magyari rózsafa* atmoszféráját is: egyfajta józan, egyszersmind felemelő, méltóságteli eufória. Fiatalos kedély, aktív akarat, cselekvő jószándék árad belőle (akár már a jelképes címevel is sokat jelentő, szintén 1941-es humoros-anekdotikus novellából, az *Igazítás a világon*-ból). A *Magyari rózsafa* fogadtatása jelentősnek mondható: számos híradás, ismertetés, elemző recenzió jelent meg róla a különböző lapok, folyóiratok hasábjain (*Magyar Album*, *Magyar Kultúra*, *Magyar Kultúr szemle*, *Magyar Protestánsok Lapja*, *Erdélyi Tudósító*, *Diárium*, *Kelet Népe*, *Pannonhalmi Szemle*, *Egyedül Vagyunk*, *Esti Magyarország*, *Magyar Élet*, *Vigilia*, *Új Élet* stb.). Ezek az írások általában és elsősorban a regény eszmeiségét és nemzetlelkesítő erőnyeit méltatták, s a román uralommal szembeni „lovagias” küzdelem, a „pogány” indulatban gyökerező lázadó harc és a keresztény-építő béke és munka apoteózisaként értékelték. Tüzes romantikus, népi-mondai „hőskölteményként” aposztrofálták, amelyben a furfangos székely legény az égiektől az üdvösség, a földi hatalomtól a haza ajándékát kapja meg a tavaszi „vidám feltámadás”, egy örvendező „új honfoglalás” (honvisszafoglalás) légkörében. Voltak, akik az „erdélyi rabság” és „felszabadulás” irodalmi visszhangját általánosságban csekélynek találván, e művet – autentikus jelképi ábrázolásmódját dicsérve – ebben az értelemben is hiánypótlónak tekintették. Emellett kiemelték a játékos nyugalom eposzias-mesei jellegét, a „homéroszi idillekkel”, a vörösmartys kiseposzokkal összevethető költőiségét, s a legnevezetesebb Tamási-figurák, az Ábel, a Jégtörő Mátyás fortélyos humorával, tréfás kedvességével rokon tulajdonságokat az új főhős, Magyari Balázs jellemében. Többen viszont – könnyedség és súlyosság lírai harmóniáját bár elismerve – túlságosan alkalminak és mesterkéltnek ítélték a történetet, „plakát-plasztikájúaknak” az alakokat, s a mókás-góbés cselekményvezetést: elsietettnek és siker-orientáltak. Ha az egyik oldal véleményeiben az erkölcsi bátorság, a tiszta, üde igazságvágy és tetterő, a friss, ízes realizmus vagy éppen a romantizáló-eszményítő stilizálás, az egyszerre bensőséges és emelkedett lelkiség, az ártatlan derű és a szabadságharcos-hitvalló emberség szuggesztíójának, a szimbólumteremtő nyelviségnek az elvi-esztétikai erőnyei domborodtak ki, a másik felfogásban mindez sovány epikum má szimplifikálódik vagy erőszakolt, kellemetlen „vadnyugatiságba” fordul. Megoszlottak a legjelentősebb kritikusok nézetei is. Gombos Gyula (*Álom az országról*, Bp., 1941)

az „álldogálás fásultságát”, az „ízék kezdődő áporodását” kifogásolta. Féja Géza (*Híd*, 1941/27.) is „vázlatosabb, szikárabb, egyszerűbb” alkotásnak vélte az új Tamási-regényt az előzőekhez képest, mégis a „regionalizmusból” kinövő olyan teljesítményként értelmezte (szembeállítva Nyirő József szintén 1941-es *Halhatatlan életével*), amely a „magyarság természetének két pólusát rajzolja meg”: a „lázadozó Koppányt és a kormányzó bölcs, szentistváni magyart”. Schöpflin Aladár (*Nyugat*, 1941/7.) viszont már csak pozitívumokat sorol: a dús képszerűséget, a mesei „naiv fantasztikumot”, a tündöklő természetességet és a természeti megszemélyesítések varázslatos szépségét, a „naiv és ravasz, gyerekes és okos, haragos és szelíd, nyílt és titkolózó” lélektani tényezők, tendenciák egyidejűségének szemléletes megidézését méltatja, mint a mű poétikai karakterének lényegi összetevőit. „Betyár-historia” ez szerinte, a „durván basáskodó románok” megcsúfolása, olyan komoly tréfa, amelyben „nincs, nem is akar lenni emberölés”, s amely alig elképzelhető, mégis hihető, minden részletében hitelesnek tetsző, noha „vágýalom”-szerű „népi epika”; „egyszerűsége nagyon bonyolult ideg-alkatot leplez”: a „sokszázados harc, szenvedés, keserves munka” edzette-alakította székely pszichét. Tündéri valóságosság és színes, kalandos fordulatosság; a csoda mágiája és eleven kedélyhullámozás; a villódzó játékoság sziporkázása: ezek a markáns hatáselemek ragadtatják Kádár Erzsébetet is (*Nyugat*, 1941/8.) a legelismertebb szavakra: „szétfutó sugarak, merész diszsonanciák, apró robbanásokban születő erő. (...) A jelenségek megsokszorozódnak, egyszerre több alakban is élnek, s ez a többszólamúság a szigorúbb egység. Az érzés színt ölt, s a színek testet. A tavasz bolondul röpködő madarakkal lövöldözik, de az emberek lelkükből költötték ki őket, ki-ki olyan színűt, amilyen lélekkel várta a fordulást. Minden jelkép és valóság is. A gonoszság és jóság egymás mellett élnek; fában, bogárban, emberben, szélben átszólnak, átlátogatnak egymáshoz. A lélek új ruhaként viseli a testet. Azt érezzük: még az Isten is fiatal. Bartók zenéjére és még többször Egry legszebb tájaira kell gondolnunk: a körvonalak nem mosódnak el, de a fények és sugarak áthatolnak rajtuk (...) Tamási hősei ilyen sugarakkal átszelt emberek; homlokuk a felhővel beszélget, lábuk a földdel érez. (...) Egy székely legény összetűz faluja román kényuraival, az erdőbe húzódik, egymaga hadjáratot indít az elnyomók ellen. Ez a mi hősnünk, Magyar Balázs olyan büntelen Rózsa Sándor, aki talán arkangyal is lehetne. (...) S ez a mesébe hágó székely kaland furcsa, kedves társadalmi utópia is. Kilenc tolvaj román fát dönt az erdőben, egy bölcs székely jó étellel fizet nekik s az igazság fegyverével féken tartja őket – ilyen egy boldog ország.” S a harmonikus létezés; mert ez a mű: tiszta „megsejtése a test és a lélek valódi viszonyának” (Várkonyi Nándor: *Az újabb magyar irodalom 1880–1940*, Bp., 1942).

A regény Tamási pályáján sem nem csúcs, sem nem visszaesés; hanem egy kor- és lélekállapotot tükröző olyan alkotás, amilyennek Szabó Zoltán nevezte (*Magyar Nemzet*, 1941. jún. 29.): maradandó. Az idegen zsarnoki hatalomtól (esetenként

gyilkos rémuralomtól) elszenvedett sanyarú megaláztatásból, üldöztetésből kitörő, az embertelenség béklyóit lerázó közösség két „ének”-ből álló tanulságos regéje, az erdélyi magyarság felszabadulásának, nemzeti visszatérésének parabolisztikus látomása. A kegyetlenkedő idegen előljárók fortélyos ötletekkel, haditervekkel és akciókkal való megleckéztetésének, a „kizökkent idő” valóságos helyrebillentésének példázata, a forradalmi hevület, a győzedelmeskedő szabadságharc egyéni és kollektív ösztöni-érzelmi szférákban összesűrített regényi víziója. A kiviruló, fellekesülő, feszült, izgatott és forró hangulatok kavargásában (a cselvetések, a fogolygyűjtés, az erdei különbirodalmi berendezkedés sűrűjében) a fölülkerekedést elősegítő cselekedetek különlegesen nemes méltóságot hordoznak, hiszen az igazságosztás és az igazságtevés nem halálos vagy elrugaszkodó bosszúvágyból táplálkozik. Hanem a helyes etikai világtrend igényét tartja szem előtt. Ilyen illúziótlan éleslátásból fakad például az ábrándkergető történelmi magyar vezető rétegeket érintő kritika, az első világháború folyamára és végkimenetelére (a „romlás idejére”) vonatkozó nemzeti önbírálat megnyilvánulása is: „szembe kellett volna fordulni az urakkal, amikor ezt a mi földünket fenyegette a veszedelem s meg kellett volna védelmezni”. Vagy ilyen tiszta helyzetértékelést summáznak a becsületes, hasznos munkát, az emberséges, tisztességes irányítás evidens ésszerűségét hangsúlyozó maximák és ítéletes megállapítások is, amelyek számos Petőfi-vershez (*Már minékünk ellenségünk..., A székelyekhez, Élet vagy halál!*) hasonlítható nyílt és metsző szenvedélyességgel kárhoztatják az idegenek csalárd térfoglalását a magyarság kárára: „böcstelen az olyan szolga, amelyik leüti a gazdáját, amikor a gazda fáradtan elaluszik. Ők pedig így töttek velünk s beléültek a gazdaságba, amit tönkretöttek.” A „lopott jószággal” nem tudtak bánni, és semmivé tették azt.

A mesei megütközés-sorozat azután gazdag metaforikus-szimbolikus sejtelmekkel és jelentéssugallatokkal dúsul föl. A főhős egy szultán benyomását keltő idősebb székellyel szövetkezik, aki egyben a legfőbb tervek olykor titokzatosnak látszó értelmi szerzője. Ez a motívum voltaképpen a kettős magyar vezérség (királyság, fejedelemség), a némileg Buda–Attila vagy „kende”–„gyula” típusú ket-tősség ősi jellegzetességét őrzi mint jelentést: az intellektuális, szakrális, illetve a gyakorlati, katonai népvezérség egymást feltételező, kiegészítő vonásait, komplementaritását. Kovács György így fogalmazta ezt meg (*Újság*, 1941. aug. 17.): „Tágabb értelmet nyer ennél a pontnál az írói mondanivaló, mert a hadbanálló két székely egyénisége, gondolkodása egy egész népet szimbolizál: Tamási ezáltal a magyarság egyéniség-képét örökítette meg költői erővel. Nem elég egy nép küzdelmeinek eredményes megvívásához a vállalkozó erő, a hősiesség, a szalmaláng, vagy az ügybuzgalom, amit az író a pogánysággal példáz megkeresztetlen főhőse, Magyarai Balázs személye által. Hanem kell hozzá a szervező, józan, tapasztalt és mindent megfontoló bölcsesség: az Ignác szultáné, aki tulajdonképpen

szervezője a kis erdei birodalomnak. A két egyéniség mutatja meg azt a szerencsés keveredést, ami párosulva egy személyben, vagy egy egész nemzetben, meg tudja tartani élőnek, teremtőnek és egyre műveltebbnek a magyarságot is ezer esztendőn át a sokat háborgó földrajzi Európa közepén, az európai műveltség legkeletibb szélén s a barbár és nagyszerű Ázsia legnyugatibb vonalán.”

A másik bipoláris, egyszersmind harmóniába fejlődő tulajdonság pogányságnak és kereszténységnek a kettőssége, birkózása és végül összeolvadása. Vadság, öskéleti-rebellis elszántság, igazságtevő hajthatatlanság és keresztény kiengesztelődés, békés jövőorientáció, tövises nyersesség és sugárzó szépség, elementáris-energikus életbizalom és áhítatos üdvözülés hajtja át egymást a főhősben, mint ahogy a jellemfestés jelképi övezeteit tágító vadrózsafa-képzetben is ékesen összegeződnek ezek a természet és lelki alkat mély összefüggéseit reveláló minőségek („az egészet gyöngédnek és dúsnak lehetett volna nevezni, ha nem lettek volna tövises rajta”; vagy ahogyan Ignác szultán jellemzi Balázst: „Magyari vagy minden tekintetben, jó magyari ember. S rózsafa is vagy, mert szív után vágott leveleid minden fuvalomra megrezdülnek, a virágaid kényesek és virítnak, de a töviseid nagyok és seböznek”). S még egy konfliktus súlyosbítja az amúgy inkább könnyeddé és dekoratívva stilizáló lélektani ábrázolást: a főhóst – tetteiért – az apja (másokkal együtt) pogány rablónak minősíti. Katartikus a döbbenet, a megsajduló keserűség ettől Magyar Balázs lelkében, s különös meglátásra készíti: „Nem tudom bizonyosan, hogy ki az ellenség: az idegen hatalom-e, mely gyötör és rabol minket már huszonegy esztendeje, vagy a hazai szégyen, mely az ember lábnyomán pocsoltyába gyűl mindenütt.” Ezt a fájdalmat is elmossa azonban a végkifejlet: a késői, ám annál magasztosabb megkeresztelkedés – a szülőháza visszacsatolásának ünnepi pillanataiban. Amelyek végképpen az indulatokat legyűrő nyugalmat és lelki egyensúlyt, harmóniát hozták el. Az őt keresztelő pap szózata szerint is: „Legkedvesebb fiam! Te a máj napon két ajándékot kaptál. Mind a két ajándék nagy és gyönyörű. Lélek és szív nem kaphat nagyobbát soha. Az egyik ajándékot az égi hatalomtól kaptad. Ez a keresztség szentsége, melyben a lelked tisztára fürdött, s mely az üdvösséget ígéri neked. A másik ajándékot a földi hatalomtól kaptad. Ez pedig a magyar haza, melyben szíved a miénkkel együtt örvendezhet immár, s amely gyümölcsöző életet ígér neked ezen a földön.”

A regény egyik fő értéke, hogy megmutat Tamási pályáján egy színt, egy szakaszt, amely nem ismétlődhet, de nem is iktatódhat ki az író világszemléletéből. Aki indulati ösztönzésektől is vezérelve ragadja meg a területi revízió emocionális élményét, lelki hátterét, élesen kivetítve a mélytapasztalat: a sorstudat és a feláradásigény megsemmisíthetetlen érzületrétegeit, a szenvedést felülmúlni akaró lázadó szándék, a törhetetlenség pszichikai impulzusait. Az igazságérzetnek, a szabadságvágyának, az erkölcsi intranzigenciának vannak az adott történelmi

pillanatra vonatkozóan feltétlenül érvényes értékdimenziói. A pátoszt, a diadalt sajátosan egyéni hangjával modulálja – kétségtelen lékerősítő hatással. Mint az 1940-es színmű (az alcíme szerint „komoly játék”), a *Vitéz lélek* is, amelynek eszmei jelentéstartományába ugyancsak beletartozik az országegyesítés képzete, az „ország-TEST és a nemzet-LÉLEK” egymásra találása (Ablonczy László kifejezéseivel).

Tamási Áron az össznemzeti önrendelkezés Kárpát-medencei területi elvéről még a második Trianonnak számító 1947-es párizsi békediktátum után sem mond le: „Azon a címen, nehogy a revízió ‘bűnébe’ essünk, még a Tiszára is olyanformán gondolunk, mintha nem érdemelnék meg. Ha egy gondolatot, mint ebben az esetben egy igazságos területi rendezés gondolatát, lejáratják, azzal, hogy helytelen úton és alkalmatlan eszközzel akarták megvalósítani, az még nem jelenti azt, hogy a gondolat megszűnt. Meg kell azt tisztítani a hamis jelszavaktól és az ártalmas íztől, de magát a gondolatot vissza kell adni a nemzetnek, hogy országépítő és közösségi jogait a világ szeme előtt elhelyezze benne” (vallja 1948 táján). Így aztán a *Magyari rózsafa* is szervesen illeszkedik egész pályáivébe, amely a magasztos össznemzeti szabadságésszmény sámánisztikus-messianisztikus kifejeződésétől (például a *Szűzmáriás királyfítól*) a népi radikalizmus és a keresztény erkölcsi idealizmus törekvésein át az 1956-os *Gond és Hitvallás*ban manifesztálódó modern, szuverenista nemzeti demokráciaelvek meg nem alkuvó hangoztatásáig gyűrűzik.

A transzszilvánista autonómiagondolatnak és az egységes nemzet önállóságának, függetlenségének az ideáját szintetizáló nézetrendszert alkotva. „Természetesen vallo és hirdetem s mindig hirdetni fogom, hogy az országhatárok felett van egy szellemi és erkölcsi közösség, amely a világon szétszórtan élő magyarokat egybekapcsolja és egy lelki impériumban egyesíti” – amint azt mindig is deklarálta. S amint ennek szellemében költötte meg saját sírfeliratát is: „Törzsében székely volt,/ Fia Hunniának,/ Hűséges szolgája/ Bomlott századának.” S ez a verses négy sor ott áll kopjafába vésvé a farkaslaki templom előtt, két öreg, százados cserefa között, a nagy székelymagyar író rovásírással is megörökített neve alatt; a Szervátiusz Jenő és fia, Szervátiusz Tibor szobrászművészek faragta hatalmas szikla-emlékkő, trachit-emlékmű mögött. Ott áll zarándokhelyé vált szülőfalujában, hirdetve a huszadik századi, modern magyar irodalom halhatatlan alakjának (Németh László szavával: a fenomén „világirodalmi költő”, „székely Homérosz”) géniuszát. Mert a magyar kultúra tüneményszerű prózaköltője, az „otthonteremtés író-szószóolója”, Tamási Áron – Czine Mihály szerint is – hőseivel is azt példázza, hogy miként „kell élni minden időben, még a setétségben is sugarasan, csillagosan”. Hittel a harcban és reménnyel a bajban.

Pataki István

míg átrágott

komolyan voltam vidám
és vidáman is komoly
míg átrágott a világ
miként a szú vagy a moly

nők után

az embernek talán már nem is kellene
de a költőnek igen
s felülkerekedik az emberen
magával viszi –
mennek mindketten
felülkerekedni

madárcú

madárcú köröz
majd ölembe repül
éjét csillapítja
nyeldekelve hevül

madárcú felszáll
örömmel röpködve
hogya megéhezik
lecsaphat ölembe

törött lábbal

nézem törött lábam
sok gólt lőttem veled
s hány jó cimborának
repedt tőle segge

megvettem sokszor
legyen jó tartásom
ölelgetés közben
cserben sose hagyjon

mikor szép lányokat
kapufélnek nyomtam
a kapusisakból
kihullott a moha

most meg ahogy nézem
vasalt törött térdem
a mohát se tudnám
elrugdosni véle

de ha szép lányt látok
ringani előttem
lüktet már az élet
nem csak a térdemben

s indulnék utána
kúszva is elmennék
hogya vágyam egyszer
utol is érhetné

Ha jön

Ha jön,
ne osonjon,
settenkedjen, lopakodjon,
mint tyúktolvaj a kertek alatt;
ne suttogjon
és ne üvöltjön mint egy részeg!
Álljon a küszöbön délcegen,
mint szíjas paraszt
a rend végén,
és szóljon bátran:
eljöttem érted!
Én szemébe nézek
és ezt felelem:
óh, hányszor szembeköptelek!
Elzavartalak, nem mentem veled!
Nálam már rég
nálad nagyobb úr a vendég,
ne zavarj minket, én
életből életbe lépek!

(De ha egyszer mégis
szépasszony képében jelennél meg nálam
nem magasztalták még
a halált ily hálával!)

Szépasszony képében

Szépasszony képében
jön értem a halál,
abban reménykedik:
egy csúnyábbnál talál.
Véli a gazember, könnyen elragadhat,
mert szépasszonyokba sokszor behaltam.
De átlátok rajta, kelletheti magát,
himbálva a szügyét, ringatva a farát,
hiába csalogat, dehogy tartok vele,
szépasszony öléből egy még szebbhez megyek.
(Azért vigasztalom: maradhat egy órát,
egy jó ölelésért, s kotródhat is tovább.)

virágtartó síromnál

egy középen kettő oldalt
bennük virág sosem fonnyad
három márvány selyembárány
rózsákat tart a szájában

összegyűl az üdvös harmat
a rózsaszín ajakokban
tükre lesz az áldott napnak
szomját oltja madaraknak
táplálgatja a rózsákat
hamvas szirmok égnek állnak

mered a szál a hant felett
mint azé ki alant pihen
három márvány selyembárány
őrzi annak minden álmát

jég sem veri dér se csípi
ellenáll ha vihar tépi
télen meg a múzsák könnye
rájuk fagyva tündökölhet

utólagos

Uram, bocsásd meg nekem
hogy általam
sok szép nő lába
fenyegette az eget

érmes

még hogy az úszók ötkor kelnek
s hattól már neki a medencének!

én ébredéstől győztesen kezdenék
jó benyúlással érintve medencéjét
parttalanul úsznék vele együtt
minden forduló majd jól sikerül
hisz biztat
hogy a rajt a cél
s a cél a rajt

a végén még behúzóok
förlülmúlva minden csúcsot
ön az egyetlen érem
jutalom mellyel beérem
sikerélmény minden hajnalban
a kelő nap is elsőnek rajta villan

Németh István Péter

A patakban két gyermek fürdik

(Gobelin Gárdonyi Géza emlékének)

Forgott a malom kereke, forgatta a kibukkanó víz, ami emberemlékezet óta tisztán hömpölygött föl a mélyből, angyali magzatvíz, sohasem fagyott be ez a patak, mivel télen-nyáron egyformán kellemes hőmérséklete volt, januárban olyannak látták a gyermekek, mint otthon a konyhagőzt, ebben a malomban lakott szüleivel a molnárlányka, feléje nyáron szekerek hozták a beérett s learatott búzát nagy zsákokban, de mindig akadt örlenivaló ez-az, egész esztendőben is, ámult az erős lovakon, ahogy szőrük pompásan ragyogott a napsütésben, legszívesebben megpaskolta volna a hátukat a fénypázmák mentén, pattogtak az ostorok, jöttek a búzászsákokkal a szekerek s mentek a liszttel a szekerek, néha a fuvarosok megfürösztték lovaikat a patakban, ekkor a templom mellett lakó gyerekek is mind odagyültek kíváncsiskodni, a korareggeli lófürösztés igen érdekes, ahogy a lisztet s port sodorja a friss víz, s mintha csak régi csikó-fickándozásába kezdene újra a lecsutakolt paci, a molnárlánykának mindig akadt társasága, legtöbbször édesapja öreg segédje mesélt a valahai emberekről, akik – az Agyaglikon s az Öreghegyen túlról – mind-mind idehozták gabonájuk leőrletni, egy napon egy pápai fiúcska úgy tett, mintha nem vette volna észre a kislányt, ám szíve valamiféle melegséggel telt meg, pedig hűvös harmat csillogott még az útszéli katángokon, a molnárlányka hosszú haja olyan volt, mint a fűzfák lombja, s reggel lévén – olyan kócos is, a molnárlegények már vették is le sorban a durván szótt zsákokat a kocsiról, s elindultak, hogy sorban a garatba öntsék azokat, a fiú hasonlóképpen sürgölődött, de a felnőttek rászóltak, hogy ne lábatlankodjon ott, kicsit megsértődött, mert erős legénykének gondolta magát mind a tíz esztendejével, a lányka, aki kilenc nyarat sem látott a tó partján, megsajnálta a magára maradt fiúcskát – gyere, megmutatom neked azt a dereglyét, amit nagypapa a török sajkásoktól szerzett a nagy háborúban!, azzal kézen fogta a fiút, aki lassan ocsúdott abból, hogy a felnőtteknek semmi, de semmi szükségük nincs órá, nem volt az dereglye, de még csak egy bődönhajó sem a malom mellett a fűben, egy ütött-kopott teknő hevert a parton, s a kislány azt húzta a víz felé, akkor a fiú lehunyta pillanatra a szemét, s pillája alatt elvonult a nagy tó képe, ahol török gályák, magyar halászhajók suhantak, ütköztek s borultak föl lángolva és füstölve, kinyitotta a szemét, s bár zavarban volt, rögtön megkérdezte a lánytól, én ezt most kipróbálhatom?, – csak ha engem is magaddal viszel – felelte a kislány, – na, nem bánom!, nyerte vissza magabiztosságát a fiú, mert már érezte, hogyan fogja elrúgni a parti kövektől a teknőt, ho-

gyan fogja ügyesen kormányozni ezt a kis lélekvesztőt, beugrott az ingó teknőbe, amiben már akkorra a lányka szépen elhelyezkedett, a malomkerék lelassította a hömpölygő vizet, s evezni is alig kellett, megindult a faalkotmány, a vadkacsák körülhúpták őket, a békák leugráltak a vízirózsák leveleiről, a közelből a kutyusok vidáman ugatták őket, akadály nem volt előttük, keresztben csak a nyárfák tükörképei álltak, feketerigók, cinkék, pintyek csivítje zengett fölöttük, a víz alatt némán ringatóztak a hínárlevelek, a mohos köveket ügyesen kerülte ki a fiú, mint ősei közül annyian, akik még a Balaton-környék nádasait is járták halak és rákok után, halkán csobbant evezője, s már nem is tudták, hogy a malomvízen járnak vagy az égben, ami azon tükröződött, érezte, hogy közeledik a másik malomhoz, hiszen egyre erősödött a víz sodrása, a teknőt ügyes mozdulatokkal fordította vissza, nehogy elkapják a kis mocsári tekenőcbékányi hajócskát a gyorsuló habok, szépen oda evezett vissza, ahonnan elindultak, mindez régen történt, év telt évre, ám emlékezett a víz is, hogy úgy forogtak az évszakok, mint a malomkerék, s ez máris egy másik nyár, amikor nagylány lett a molnárlánykából, aki Szent Ivánkor fürdeni ment le a tóhoz, először fogta el szégyenérzet, amikor a malombéli férfiak hosszabban nézegették, már nem akarta azt a durván szőtt zsákvásznat magára öltetni, amelyben addig amúgy szeretett játszani, a langy szél be tudott bújni a condrára emlékeztető ujjatlan alig-ruhába, s a lány hagyta, hogy mindenütt simogassa, míg igen csöndes volt a malom és a tó, a felnőttek, akikből már reggel is borszag dőlt, s kiket egyre inkább gyanakvással nézett, elmentek áldomást inni, ő meg csak a pápai legényt várta napra nap, s ahogy lenni szokott, jött is, akire nagyon gondolunk, az áldomásívóknak sem tűnt fel, hiszen a megizmosodott fiú már fölrakta a liszteszákokat a szekerekre, egykettőre végzett, a nyár is nagy lett, megpödörintette a forróság a leveleket, mint játszásiból a lány a fiú bajuszát, a fűzfa a kánikulában korán kezdett sárgulni, egyszerre jutott eszükbe, hogy megmártóznak a tóban, a béka-brekeke pillanatra abbamaradt, a halak elijedtek, ahogy belecsobbantak a tiszta forrásvízbe, fröccsent a hab, a libák belegáogtak a nevetésükbe, galambok röppentek föl, majd újra leszálltak, burrogtak a néptelen parton, egészen addig hűtötték testüket, míg föl nem harsant újra a békák kara, egészen addig hagyták magukat ringatóztatni a lassan elhömpölygő árral, amíg a halacskák újra oda nem úsztak a bőrükig, a fiú öreg ujját a lábán az egyik sügér mintha meg is puszilta volna, a szekerek terhükkel még mindig várták csak gazdáikat, a férfiaknak eszük ágába sem jutott otthagyni a fakupákat, no meg nem akaródzott kijönni a nádtetők hűvöse alól, a lány és a fiú egy fűz árnya alatt késleltette a hús vízcseppeket, egy-egy csöpp átgurult a fiúról a molnárlánykára, egy-egy csöpp átgurult a molnárlánykáról a fiúra, a lány, aki már igen hosszallotta a hallgatást, csupán ennyit mondott nevetve – most megkeresztellek, mire a fiú lehajtotta a fejét, béke volt, habok futottak a másik malom fele, bárányfelhők futot-

tak a malmuk fele, a Nap is delelőre ért, megkettőződött, mintha iker Nap lett volna vízen s égen, a lányka ekkor súgta, – szövik neked még ennél is szebbet, azzal a friss békalencsés foltra mutatott a gyorsuló haboknál, mielőtt elúszott volna az az éppen ingnyi zöld, megszólalt a harang, fölröppentek a galambok, a lány megsimálta a fiú arcát, alig érintve, mint tavat a vízipók, vagy akárha a visszatérő molnárfeccskék bögyükkel a habokat, hol rájuk néztek föl, hol bekukucsáltak a víz alatti hínár-erdőbe, a vakmelegben egy gólya kelepelni kezdett, akár a malom, jegenyék és füzek kísérték a sétát, némelyiken sárgulni, veresleni látszott már egy-egy levél, s a lehangtalanabb sikoly-örvény nélkül beleszédült a vízbe, és ott szaladt tovább, nemcsak a víztükör, de a tündérrózsák levelei is vakítottak a délutánban, a lányka már a szőlőkre gondolt, a kisikálandó mustkádra, sajtárokra, kármentőkre és muszkolófára, így menne el az év?, a malomban is végeztek, a kerék csak nyöszörgött, nem forgott, és valóban pirosodtak már a bokrok bogyói, lecsupálódott néhány fa, ám még tücsökszó hallatszott róluk, mire visszaérték, az egybenőtt füzek úgy várták őket, mintha egymáshoz öszült öregek bújtak volna össze mindörökre, a malom és a környező kis házak pedig úgy tükröződtek a tavon, mint hajók és ladikok, az este kéesszürke lett, mint a molnárlegények kelméje, s mielőtt beléptek volna a malomba, a lány pillájára hullott az első hópehely, aztán csak megint pitypang-bóbiták havaztak a széles malomtóra, együtt nézték, nézték a felgyült vizet, fölöttük egy orgonabokor tekintett le megint virágba borulva, akárha rabnő a lila kendőjét lengetve, pulikutyája hempergett, szőrével fehér szirmokat sepert, s a fiúnak eszébe jutott a cserzővarga közeli kútja, amibe aláereszkedve tudta meg, hogy nappal is láthatók a csillagok, kereste a szavakat, s zavarában valami fontosat akart csinálni, hőscincér hullott a tóba, beleugrott a vízbe, tenyerét a bogár alá merítette, s kiloccsintotta a fűre, amikor már elsimult a víz, ráérősen araszolt előttük egy pióca, üvegcserép csillant a moszatok közül, fényből való karddá vált a felszínig, kelepelt a malom egyre, fokok lettek a kerék fogai, grádicsok a földtől a vízen át az égig, lendült velük a képzelet, a lány az esztendő első szőlőszemét tette a fiú szájába, a tóba gyöngyalakú kavicsot ejtett, egy halacska úgy úszott utána, mintha kenyérgombóc volna, a malomkerék is most oly tökéletesen ikerítődött, hogy szinte összeért a való és az árnykép, a kettő mintha szüreti szőlődaráló volna; egymásba forogtak a forró és a hűs fogak, micsoda molnárlegények öröltek itt meg minden bánatot, hogy danájukat még este is hallották, *malom vize ziheg-zuhog a gáton*, és nyárra az ősz, és akkor, akkor is a malomkereket vélte nyiszorogni a fiú, fülébe mintha a lány szavai surrogáltak volna – hazugság lisztjéből fuvásnyi se légyen a tiéd!, a lány pedig arra gondolt, hogy milyen gyönyörűséges lesz leszánkázni a dombról, míg a víz fölött titokzatos köd hömpölyög, haját lassan fésülte a szellő, akár a víz a hosszú hinarak selymét, fésűje mint fényes csibor kapaszkodott, a fekete kökörcsin már régen elvirágozott, a

kikerics lila szirmai még csak szunynyadtak a tőzeges részen, apró gombákra letek a harsányabb zöld fű boszorkányköreibben, a leégett malom is valóság volt, hogy új garatjába új búza hullt, beszívhatták a kerékküllők friss tölgyfaillatát, a fiú vitte tovább vállán a zsákokat, a vízipókok szaladoztak, törzsük I, fürge lábaik X betűk, nem csikóritottak egymásba búza híján a kövek, egy vidra merészkedett föl a gátig, és nyárra az ősz, és a gőzölgő vizen forgó alkotmány Karácsony előtt sem szakállasodott meg a jégcsapoktól, amikor azért kevesebb a munka, s meg is áll a kerék, amikor a csuhé-betlehemhez hátránt az angyal már legalább derékig beröppent a malom falán.

Önmagam emlékére

Biernaczky Szilárd

„Nyitás a végtelenre”

(személyes megjegyzések: a *poszt* és az *izmus* elő- és utótag művelődéstörténeti fogódzkodókat formáló képzők kapcsán)

(1)

[*kommentár*]

csupa poszt, csupa izmus

csupa kategória, csupa pontosítás
csupa lényeg-pusztító rém-fogalom
csupa sorsfordító méreg-képződmény

[Józanodás... segíts hát magadon...
a belenyugvást máris feladom...]

poszt-ámokfutás vagy izmus
poszt-fából vaskarika vagy izmus
poszt-fajankó-lét vagy izmus
poszt-lóvátetés vagy izmus
poszt-sárpocsolya vagy izmus
poszt-mellre ne szívd vagy izmus
poszt-gyorsan felejtsd el vagy izmus

[Hm... a semmit a fejünkre ejtik...
hiszen... az üzenet a mélyben rejlik...]

poszt-válaszd ki a jót vagy izmus
poszt-válaszd ki az igazat vagy izmus
poszt-válaszd ki a lényegét vagy izmus

poszt-keresd az igazságot vagy izmus
poszt-keresd a másikat vagy izmus
poszt-keresd önmagad a másokban vagy izmus
poszt-keresd önmagad a többiekben vagy izmus
poszt-keresd önmagad egy másik bolygón vagy izmus
poszt-remélj agapét egy másik bolygón vagy izmus

(*rácsodálkozva a galaktikus végtelenre*)
az utániségot találj meg
jövendő leszármazottaidd láncolatában

(2)

[*poszt-globalizmus?*
– *avagy üzenet a múltból a jövőbe?!*

visszatekintés

Jézus
 földi megtestesülésére
 szeretet-üzenetére
 a kereszten szenvedés
 a megváltás föl vállalására
 Atya, Fiú, Szentlélek
 utakat építő élet-értelem
 örök erejű megteremtésére
 Szent István intelmeire
 s még a nagy keleti
 élet-filozófus szentek
 emberség-vállalására

És lásd, a Kr.e. 7-ben született
 Jézus, az isten-ember
 (a megváltást hordozó kereszt jelével hátán)
 ragyogó szeme fényével besugározza
 100 ezer milliárd fényévnyi
 csillag-titok-felhőkbe burkolt
 véges-végtelen galaktikánkat

előrettekintés

szerte a végtelen világba
 nyitás a végtelenre
 csillagközi távolokba
 exobolygók sötétlő körvonalai felé

testvérkereső baráti jobbunk pedig
 kozmikus kapcsolat-kereséseink
 exponenciálisan növekvő
 tudás-halmazása lendületében
 légköri távcsöveink sugár-vénáiból
 galaktikus méretűvé növekszik
 kozmikus üstökössé tágul
 meteorit polip-karjai kinyúlnak
 a még rejtőzködő űrlények
 fényes nap-pontok körül keringő
 élhető/lakható *földjeit* nyomozva...

Gál István

Odafent

Már szinte fojtogató volt a levegő az asztalnál. Te őzbordát ettél málnás mártással. Kínálgattál, de én megelégedtem a cigánypecsenyémmel. Kinevettél, amikor bőrrel ettem meg a tarajat, s míg te kacagtál, addig nekem összeszorult a gyomrom. Mögéd néztem, hogy valamelyik pincér nem nyitja-e ki az ablakot. Ha csak bukón lett volna, már könnyebb lett volna melletted. Vöröses hajad, mint a rókaprém, visszacsillant a lámpafényben, fehér bőröd, pedig mint apád fehérarany gyűrűje, matton világitott ki a szatén garbó alól.

A pecsétgyűrűdet mutogattad. Barázdált és arany volt. A tetején csak nehezen tudtam kiolvasni a betűket: A. G., s megint kacagtál egyet rajtam. Majd mondtad, hogy sokáig nagyapád gyűrűjét hordtad, amin A. L. volt. A tizennyolcadik születésnapodra kaptad. Szüleid csináltatták Kőszegen, sokat fuvarozhattak érte, gondoltam. Halkan kortyoltam a Chardonnay-t, amit hozattál, élveztem minden apró nyeletét.

A csillár imbolyogni kezdett felettünk, onnan tudtam, hogy szellőztetnek. A huzat, amennyire tudott, felfrissített, mire megborzongtam a hűvös fuvallattól. Ezt azonnal megláttad persze, és intettél az egyik pincérnek, hogy csukja be az ablakot, mert tüdőgyulladást is kaphatok a felelőtlenségükből adódóan. Az apró üvegprizmák mélán himbálták magukat egy darabig, míg te a bilbaoi tengerről meséltél.

Elképzeltelek, ahogy sétálsz a parton, borostyán hajadba belekap a szél, és hosszú tüskés árnyékod elnyúlik az enyém mellett. Elképzeltem a sós levegőt, a sirályok hangját, a lány homokot és a langyos szellőt, mely nehéz volt, de olyannyira beleélted magad. Aztán meséltél Marokkóról, Mekkáról, a svájci havasokról, a végtelen finn tavakról, és élvezted, hogy szavaidat tátott szájjal hallgattam. Valahol Szentpétervárnál ujjaddal felkoppantottad az állam, mire ráharaptam a nyelvemre. Sziszegve estem a helyemre, és szalvétával próbáltam rájönni, hogy véresre sikerült-e a tréfád, miközben te igencsak jól szórakoztál rajtam.

Valami számomra idegen süteményt kértél kettőnknek, drága hangzása volt. Amikor kihozták, nem csalódtam, hisz csakúgy, miként a bútorkatalógusban lehet egy ebédlőasztalt Alexandriának hívni, egy gyümölcstortát is lehet Charlotte-szeletnek nevezni. De ez most nem ide tartozik.

Végre kérdeztél. Először a nyakláncomról, amire mondtam, hogy nagyanyám vette Bécsben, amikor ott tanult. Ez nem volt elég számodra, tudni akartad, mit tanult. Kezemet a láncra téve feleltem büszkén, hogy képzőművészeti egyetemen végzett.

Elismerően bólogattál, majd annyit mondtál, hogy a rokonaid egy része Bécsben lakik. Órálok, meg gyógyszerészek. Lehet, ismerik egymást nagyanyámmal, mert akkoriban is kint laktak. Mondtam, hogy ez szinte lehetetlen, de te tovább mentél a szalon, és már azt fejtegetted, hogy mennyivel egyszerűbb lenne a két család találkozása. Ebből adódóan kérdezted, hogy melyik részén lakom a városnak, mire rávágtam, hogy a Hajdúhegyen, ahol a nagyvállalkozók meg az orvosok. Ekkor mondtad, hogy ti Budán éltek, a Rózsadombon, ami hasonló a mi környékünkhöz.

Elkérted a számlát, hozattál még egy üveg pezsgőt, majd a borraivalót nem sajnálva, kifizetted a vacsoránkat. A tárcádat néztem végig. Fekete bőr volt, de mégis annyi elegancia szorult abba a csepp tárgyba, hogy belesajdult a szívem egy pillanatra. Ha jól emlékszem, azt mondtad, kézművesnél varrattad. Ahogy felém fordultál, végigmértél, majd annyit mondtál, hogy most vetted észre, milyen szépen kiöltöztem. Erre lesütöttem a szemem. Nem tudtam eldönteni, hogy volt e bennem ironia. Taxit hívtál, hogy ne kelljen a szállásig sétálnunk a hidegben. Bár jobb szerettem volna gyalog menni, hisz szép környéken aludtunk, de rád hagytam a döntést. Már nem volt bennem erő ellenkezni sem.

Amikor beültünk, szinte parancsoltál a sofőrnek, hogy „A Villa Szállóhoz!”, mire megböktelek, hogy lehetne kedvesebben. Ekkor megszorítottad enyhén a kezem, majd villogó szemekkel intettél csendre, szavak nélkül.

A szoba gyönyörű volt, még a félhomályban is. Felbontottad a Sardonnayt leültetted az asztalhoz, és mintha csak az étterembe maradtunk volna folytattad velem a csevegést. Eleinte minden ugyanolyan volt, csak aztán tértél azokra a témákra, amiktől a hideg futkosott a hátamon. Én alig ittam egy pohárral, míg te megittad az egészet.

Ezután már nem emlékszem sokra, csak a kölnid szagára, szalonspicces beszédre, a kapcsoló lecsapására, az ablak nyílására és minden hazugságom belső nyomására. Réztől zöld ujjaim remegve álltak égnek, testemet égették a kölcsönkért ruhák, a láncom halk kattánásában hallani véltem Mamám csuklását, ki az ibrikek mögött tartja pesti műbútorasztalos papírját, valahol kint az Alföld derekán. A jeges cúgtól kirázott a hideg, a Sárdónéjt a torkomban éreztem, s ahogy felnéztem, a sápatag utcalámpa megvilágított téged. Vörösös hajad, mint Bimbó szőre, visszacsillant a lámpafényben, és fehér bőröd, mely hasonlított a frissen meszelt akolra, tele volt vetve gugákkal mégis száraz volt, mint a zabszalma.

Demeter József

Beporzás(ok)

Nagy László emlékének, tisztelettel

Ki viszi át – szájában
Tartva, és! Mit...
/Kicsiből – a nagy galiba./
Méhek nélkül – a virágok
Önmagukat? Homlokon...
Betegszárnyú világ.
Beporzók hiányában –
A Szépnemnek nem
Virágot. Hajócsavart,
Propellereket, virtuális
Tücsökhegedűt...
Káromkodásból – vers-
Katedrális? Nagy költő/k/
Nélkül, hogyan, ha! Már
A Szó /értelme/ is végleg
Le/el/embertelenül.
Ki viszi át, na, ki –
Szájában tartva, mit, és!
Hogyan. Azon csókról
Nem is beszélve, de
Miért, ha! Lesz még arcuk –
Kiknek... / Kicsiből nagyobb
Galiba?/ Vigasz. A remény
Nem hal meg soha. Noha!

Ui.

*Nagy László hetven éve
Kötött házasságot
Szécsi Margittal*

Szent(ség)

A Házasság – Szentség...
Akik nem a templomban –
Ó, szent ég! Mi minden
Elkorcsosulóban – volt...
Nincs művészet Isten
Nélkül, szól a verselőknek is
Jókai Anna szava. Intelme.
A költő, aki költő-
Nőt vesz feleségül; avagy
Fordítva – /ők/ nem össze-
Kötik, hanem össze-
Kötik az életüket. Isten
Színe előtt, a szabad-
Vers is kötött. Katolikusoknál
A páros-és ölelkező rím –
Kereszt-
Rím. Főleg. Hívó párok közt
Nincsen bakrím – még a szép-
Nemnél sem... Önmagát ön-
Magával csak a Szaturnusz
Jegyezte el. No, persze, hogy
Nem az utolsókat/?/ rúgó
Földön. Szent ég, holott! A
Házasság nálunk, hál'
Istennek – újra Szentség.
Legyen e kormány/r/ludasok
Neve, most és mind-
Örökkön – örökké... Kivételeket
Költőpár es – sajna – lát,
Mert látott, de! Az ő nevük is –
Kivétel erősíti a szabályt – ó, Jó
Uram, lett-légyen hát, áldott.

Plakát(ária)

Nos, drága Jó Istenem,
Imádván kérlek,
Bocsásd meg én-
Nekem, amiért
Szerelmem fény-
Képeivel plakátozom
Körkörösén ki – az eget,
/Ezt a kékkupolás – vers-
Szép mennyezetet./
Állva igazítom /át/ helyre...
Mind-
Egyik-
Ö/tő/ket... Jer, Édesem,
Hisz! Téged tükröz –
Églőn a Föld Óperenciája.
Szívbemártott tollpennával –
Számító-
Gépek idusán, nézd,
Több szem, többet
Tükröz, többet lát,
Minden átrendezett sor
Többletjelentést kínál,
Ahogy! A te ficfa-
Poétád, ó, minőbb
Verseket zeng... Szent ég!
Zagyvál? Egyetlen
Hű Szerelmének – minő-
Jákob lajtorján. Segítség!
Bátran – egyensúlyozván.

Bíró József

ÚJHOLD

(- Nemes Nagy Ágnesnek -)

vadbőrből szabott szemfedő / ... / *fejedelmi* hidegtál / ... / --- :
gerbeaud / kugler / ... / marzipanból – k. u. k. / ... / : --- - /// -

eppur si muove / - *galileo galilei* - / ... / a rossz lelkiismeret katakombái
/ ... / kiürítve / ! / ... / olvasztott vajban megforgatott tollpíhék
lobbannak el / ... / szívlapátra szórt zsarátnokon / ... / hajlong / ... /
balzsamozott rózsák előtt hajlong / mimikri – herceg / s csekély kivétellel
/ az alattvalók / - : hát van esély ? : - / ... / mégis lesz sziromeső / ! /
valami meghatározhatatlan állagú ... / ... / szétterül / ... / évtizedek / ! /
/ évtizedek sülyednek : - : foszlanak : - : porladnak ... / ... /
se m m i v é / ! / - / ? / ... / *im werden* / ! / ... / nincs ellent
mondás / ! / - : „ **A csönd vagyok, két hang közé bemetszve** ” : -
/ ... / - lehet - / ... / jobban ... / ! / ... / IGEN ! / ... / jobban
K E L L ! / ... / ... mint RILKE tudta / ! / ... / EZ A MAGÁNY / ! /
... - ebb / ... - abb / ! / desperált / ! / ... / mindazonáltal / ... /
fény : - : *árnyalatnyi* lebegés : - : káprázat / ... / ! / ... /
EZ A MAGÁNY / ! / tökéletes / változtathatatlan / ! / ... / - - - :
hát van esély ? : - - - / ... / újra megjelenik az égen / ! / ... /
ama fordított holdsarló / ! / ... / a kisvendéglő asztalán kancsónyi
újbor / ! / PILINSZKY poharát láthatatlan kéz emeli ... / ! / mintha
ajkához ... / ! / ... / - mégis / ! / mégis lesz sziromeső / ! / ... /
? - / ... / a már üres pohár / ... / az asztal felett szilánkokra robban
/ ... / eppur si muove / kerthelyiség / ... / a fekete salakot vérrel ön
tözi / ... / mimikri – herceg / ... / s az alattvalók / ... / ! / ... /
valami meghatározhatatlan ... / ! / évtizedek / ! / ... / évtizedek
sülyednek : - : foszlanak : - : porladnak / ... / *im werden* / ! /

gerbeaud / kugler / ... / kaiser und königlich – marzipan / ... / --- :
kivételes hidegtál / ... / vadbőrből szabott szemfedő / mégis /
! / mégis / ! / csak azért is / ! / lesz sziromeső / ! / : --- - /// -

Lipcsei Márta

Hull a táj

Nemes Nagy Ágnes emlékére

Hull a táj levele
vízcseppek ereje
reszket a bokor is
omlik és elereszt
sok madár égbe száll
csattog kongat muzsikál
távolodóban boldog emlékek
meleg tenyerekben szétáradt
remények a jég rianása
szerelem vágya parázsló fények
gyermek sírása emésztő eszmélet
a tettek ágya aludni kész élet.

Ködöböcz Gábor

Intenzív jelenlét és értékteremtő dialógus

A 'non recuso laborem' jegyében Bakonyi Istvánnak a hetvenedikre

A mindig derűs és tetterre kész Bakonyi István József Attila-díjas kritikus, irodalomtörténészre gondolva a valóság ismerete, a tények tisztelete és az igazság szeretete teljességgel megkerülhetetlen. Amiként az állandó készenlét, az intenzív jelenlét, a folytonos szolgálat, a magyar és világirodalmi kánonnal folytatott értékteremtő dialógus is védjegyének számít.

A július végén hetvenkedő ünnepelt a karakteres gyorsfényképek, a művészi-emberi arcélek biztos kezű megrajzolójaként vált a kismonográfia egyik hazai mesterévé. A kortárs irodalom több jeles szerzője (Tamás Menyhért, Serfőző Simon, Pék Pál, Petőcz András, Petrőczy Éva, Bence Lajos) kapott általa kitüntető figyelmet, kellően árnyalatos és távlatos, szakszerűen körültekintő, értékcentrikus megítélést. Nem megfélemezve azon alkotókról (Németh László, Bella István, Csoóri Sándor, Jókai Anna, Kalász Márton, Péntek Imre), akik többé-kevésbé megszokás nélkül vannak jelen Bakonyi István pályáján.

Fölöttébb rokonszenves, hogy irodalmunk állócsillagai mellett a szűkebb tájhaza (Fehérvár és környéke) kiválóságaira, a Vörösmarty Társasághoz kötődő alkotókra (Román Károly, Sobor Antal, Dienes Ottó, Arató Antal, Bobory Zoltán, Saitos Lajos, Szegedi Kovács György, László Zsolt, Heiter Tamás, Balajthy Ferenc) is mindig szentel időt és figyelmet. Valahány irodalmi és irodalmon kívüli megnyilvánulása a szeretetteljes elmélyültség, a lényeglátó pontosság, a tág horizontú szemlélődés léptéket és mértéket adó példája.

Rádiós és tévés interjúit, valamint szerkesztői és irodalomszervezői munkásságát is számba véve érzékelhetjük igazán a megannyi mozaikból összeálló, nagy ívű és maradandó értékeket kigyöngyöző pálya kvalitásait. A feltétlen munkaszeretetet és törhetetlen derű által motivált, igézően szép évtizedekre tekintve olybá tűnik, hogy Bakonyi István ahhoz a sakkozóhoz hasonlatos, aki egyszerre negyven-ötven táblán ad szimultánt, és soha nem lehet kérdés, hogy mindegyik partiban neki áll a zászló. A vele született talenter mellett mindehhez nem kevés erőfeszítésre és az elhívásból táplálkozó, szenvedélyes elkötelezettségre volt és van szükség. Mindezen túl pedig sok-sok kegyelemre, hiszen a 'non recuso laborem' (nem vetem meg a munkát) és a 'non numero horas nisi serenas' (csak derűs órát veszek tudomásul) kettős életelvéből születő létezés-technika csak a kiválasztottaknak adatik meg.

Kerek évnepod alkalmából sok szeretettel kívánok Neked minden szépet és jót, legfőképpen derűt, napfényt s az otthon melegével megszentelt békét és nyugalmat.

Kedves István, Isten éltesen sokáig!

László Zsolt

Estefán Uram!

(Bakonyi István 70 éves)

– Estefán Uram! Hol van már az a pohár? – Ilona, a feleség szólt emígyen, kissé karcosan.

Szemei kék felhőket lökdöstek, talán azért, mert Ilona néha Tündér Ilona. Estefán Uram, azaz Bakonyi István itt Fehérvárcturgón Bakonyiként a Bakony alján majdnem hozta már a poharat... de mégsem hozta, valahol elakadt vele, letehetette máshová és rám koncentrált. Nehéz dolga lehetett velem, mert régi ismeretségünk okán olyan dolgokra is kellett koncentrálnia, amelyek mániáimból fakadtak. Nagyon figyelmesen hallgatta véleményemet a kettős szárú, kettős ágú halhorogokról, meg természetes vizeink sodorvonalainak változásáról. Aztán némi csendet ültetett közénk a táj szépsége. De Ő sem bírta sokáig. Legújabb monográfiája előkészületeiről kezdett beszélni, majd jöttek a világirodalom jelesei és természetesen jelentéktelenjei is. Pista, mert a Bakony aljában Bakonyiként egyben Pista is, elmélyülten közelített meg szinte minden irodalmi érát. Tudását sosem állt módomban megkérdőjelezni! Bosszantani próbáltam néha-néha, de a magam humoros széldorádó módján. Mindig vette a lapot. Talán egyszer sikerült kicsit kihoznom a sodrából, amikor üzenő falát a fontosnak tűnő kérdések, feleletek között gyakorta láttam el a „Szereti a tik a meggyet!” üzenetéseimmel. Sokan nem értették mi végre van/volt ez. De én csak szórakoztam. Közben kissé beindultak a szelek légzsákjai. A levelek kicsit zörögni kezdtek az ágvillák között, mintha halk susogásaikkal a világmindenséget szerették volna megszólítani.

A hölgyek, párom és Ilona a kertben sétálgattak, de lehet, hogy egyszerűen, éppen akkor és éppen ott nem voltak kíváncsiak ránk. Pista a kertbe invitált, hogy mi is tegyünk egy köröcskét. Higgadtan, mégis némi rezignációval kezdte mutogatni, bemutatni a dísznövényeket. Szép és gondozott volt minden. Ebben a kérdéskörben viszont minden tudományosság fölöttünk állt. Tudtam, hogy abszolút nem ért ezekhez a kérdésekhez, és mivel én sem értek a dísznövényekhez, véleményünk természetesen mindenben megegyezett.

Akkor jöttem rá, hogy intelligensnek számító két ember akkor tud csak igazán egymással elbeszélgetni, ha olyan dolgokról esik szó, amihez valójában egyikük sem ért és ezért nem alakulhat ki közöttük véleménykülönbözőség. Körsétánk a kertben hamarabb ért véget, mint a női párosé. Éppen akkor megjelenő könyvét dedikálta nekem. Nagyon jól esett. Pár hét múlva a bemutatón ismét kaptam tőle egy dedikált példányt ugyan abból a könyvből. Így most van két dedikált példá-

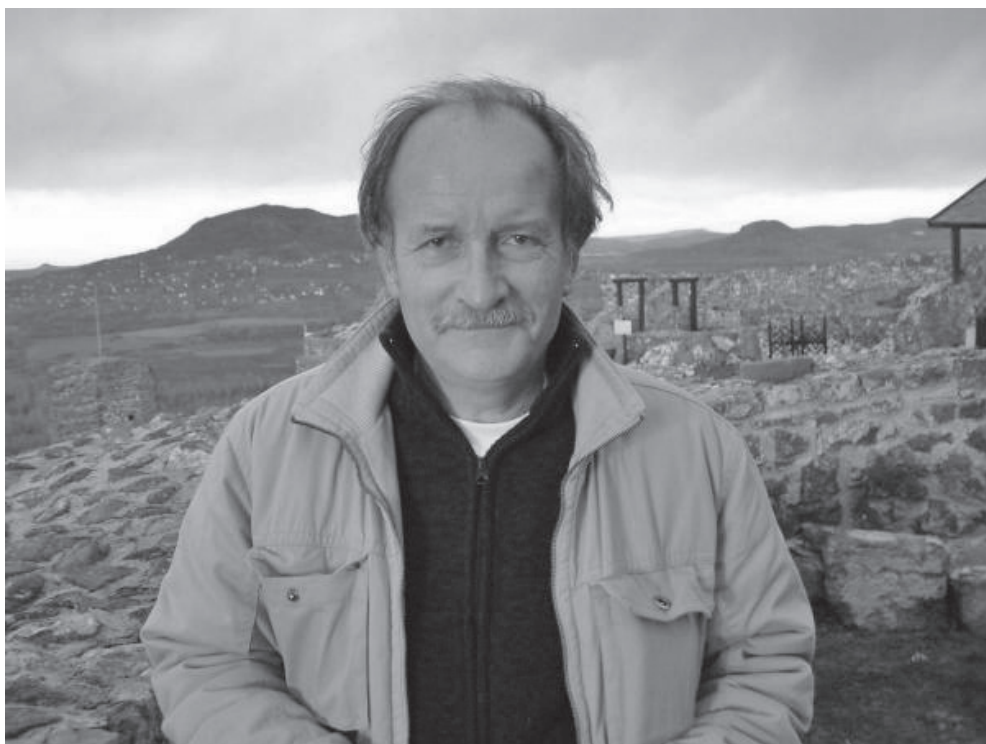
nyom, gondolom ez azért lehetett így, mert Pista nagyon kedvel és mindéig barátomnak tart. Hát legyen! Mert én is annak tartom Őt! A jó könyvből sosem elég, és különben is párosan szép az élet még akkor is, ha – „Szereti a tik a meggyet!” – A csajok is visszatértek a szépen rakott asztalhoz. Ilike, aki Tündér Ilona is, szorított. Nagyon jól esett minden. Pistával még váltottunk néhány szót Keplerről és Lutherről, de elakadt társalgásunk érzégása...!

– Estefán Uram! Hová tetted a poharakat?

Ide tettem az asztalra.

Igen, Pista, aki a Bakony alján Bakonyi, valóban kihozta a poharat, ott árválkodott magában egy pohár egy félretolt asztalka közepén. Ilike röppent és pótolt mindent. Pistát becsülöm, mert hülyeségeimtől el tud tekinteni, és mindig kapok tőle valami újat. Szépek és ritkák az ilyen napok.

Ma is visszacseng agyamban, hogy „Estefán Uram! Hol van az a pohár?” Pistám! Most én kérdelem tőled, hol van az a pohár? Mert itt az ideje, hogy koccintsunk egyet az egészségre! Isten éltesen sokáig, a Bakony alján túl is, Bakonyi István!

Bakonyi István

(forrás: pim.hu)

Saitos Lajos

Egy másik kő

(Vers és aforizma)

Bakonyi Istvánnak, a hetvenedikre!

Mint ahogyan egy kő
egyik felén megtelepszik
a moha s a moszat
a Hold túloldalán is már
ott állomásoznak a földön-
kívüliek flottái egy ellenünk
mért invázióra várva...
mit nekik az ember – a hét-
milliárd – hoznak majd
más civilizációt más technikát
technológiát: nem számít
mert a tudás lesz a valuta
s aki buta továbbra is
szegény marad s nem lesz
járkálás nem lesz tánc
elsatnyult tagjaikkal ugrál-
nak mint szöcskék céljuk
céljaik iránt: le nem igáznak
de az emberi „erő” lesz
továbbra is az aprópénz...

S nem lesz köztük túl-
táplált „egyed” mert fény-
evők mindannyian – s csak
annyi „fényenergiát” vesznek
magukhoz ami a napi túl-
éléshez elegendő... Amikor
elpusztul valamelyikük
nem lesz temetés – a temet-
kezési vállalkozásoknak
is „annyi(!)” – mert egy
önmegsemmisítő chip
elbontja immár „földi” por-
hüvelyüket – csak az
eltakarító brigádoknak
lesz dolguk a maradvány
porral hogy összelapátolják
utánuk tetemük alakmását
s ami már-már tömörül-
ni látszik és emlékeztet egy
másik – ama mózesi – kőre.

*

A tudás végtelen, s arasznyi az emlékezet.

Kényszerleszállás

Már álmomban se tudok úgy repülni mint hajdan gyerekkoromban tettem pedig akkor Batmanről mit sem tudtam/hallottam így nem is utánozhattam s csak kétoldalt magához szorítottam könyökem és ez éppen elegendő volt az elrugaszkodáshoz s így siklórepülésben jártam be hegyeket völgyeket nem egyszer de ezerszer amire most hiába várok és hiába próbálkozom akár még kitartó nekifutással is nem megy az elrugaszkodás nem megy a repülés s csak forgolódtam álmomban a kényszerleszállás tudatában s arra ébredtem hogy iszonyúan görcsöl a lában...!

Az örök egy

A Világ egyterű beszélhetnek a csillagászok az örök ászok galaxisokról naprendszerekről

nekünk földi parányoknak akik az utca túlsó oldalára is alig-alig látunk át

a Világ egyterű mint az amerikai konyhák

s gravitáció (vonzás – taszítás) tartja egybe világunkat

az Egy Ura...!

Almássy Katinka

Időn kívül

Imáinkkal esdünk Hozzád,
háború, tűzhalál, fagyhalál,
kiszáradás; gyűlnek az
áldozatok, legyen vége már!
Isten időn kívül áll.
Meggyalázott emberi méltóság,
haza, szabadság, kultúra,
zene, mely gyógyít a barikádok,
romok alatt, anyák, csecsemők,
gyerekek halnak -pusztít a fekete halál-
Isten időn kívül áll.
Alapjogunk béke, sorsdöntő haladás,
Isten időn kívül áll.
Bach több, mint háromszáz éve
komponált fugát, Isten időn kívül áll.

Magyar Zene Háza

ligetünk gyönyörű palotája
borostyánpezsgés éjszakában felzeng
a hárfa csupaüveg fényhúsába
harap egy Chopin-etűd
hangjegyek üveget karcolnak
művész keze húrokon feszül
kékhegyek ormára szálló
muzsikát hallgatja az Isten
csúcson üstökös-zuhanásba
kezdenek a kósza csillagok
időhurokból halál leskel
zenévé lényegül az ember

Utolsó dal

gyöngyházkagylóhéj hullámok hátán
sodródó házát bezárta benne
a „Gyöngyhajú lány”-nak könnyezik
gyöngyhalászok merülnek le és fölfelé

létmagányban kísértik a halált
vizekben hibátlanul drága gyöngy ragyog
különös fénytüneményként érkező gyöngyörangyal
felhúzza a lelkük csillaghajóján

a Szíriusz-csillagkép parnasszusára
hol KÓBOR JÁNOS énekl a szerelem
dalát „Gyöngyhajú lány” hangja
átzengi a kozmoszt könnyei gyöngyként

hullanak alá földünk csillagotleső
szerelmesei táncolnak zokognak
a galagonyavéres fényfekete éjszakában
gyöngyfűzér takaró alatt az OMEGA

G. Komoróczy Emőke

A misztériumvallásoktól a személyes Isten-kapcsolatig

A vízőzön utáni évezredekben kialakuló *ázsiai* és *közel-keleti* pogány *misztérium-vallások*: az Ízisz-Ozirisz-mítosz, az eleuszi misztika, a tibeti és az egyiptomi halott-kultusz, a görög Orpheusz-misztérium, a meghaló és feltámadó istenek kultusza, amelyre a görög Dyonüosz-vallás is épült, majd a püthagoreizmus, amelynek misztikus szellemisége, a számmisztikára épülő misztériumai, amelyek a platonizmust is táplálták – mind-mind a Teremtett Világ égi-földi *egységének* tudatát voltak hivatottak fenntartani. Követőikben ébren tartották a bizonyosságot, hogy az 'értelmen túli', azaz meg nem ismerhető transzcendens valóság valóban létezik, s irányítóan-alkítóan hat az emberi életviszonyokra – s ezáltal megnyitották az utat a később kialakuló alexandriai, un. pre-keresztény misztika előtt. Az i. u. 3. században élő görög Plótinosz (Platón és Püthagorasz filozófiai rendszerén iskolázódva, de azon – némiképp már a zsidó-keresztény misztika hatására – továbblépve eleven valóságként élte át, hogy Istent szemlélve, a fény-sugárzás elárasztja, betölti egész lényét, s szelleme, emberi akarata összeolvad Isten akaratával. Ennek ellenére, még Plotinósz sem jut el arra a pontra, ahol a szemlélődés átválthatna cselekvésre (azaz: tenni, és nem csupán sejteni kell Isten akaratát – ami a keresztény misztika értelme).

Az i. e. 1. évezred derekán, a 6./5. században – érzékelvén az emberi szellemben végbemenő feltartóztathatatlan átforgalmat – a keleti népeknél a nagy ókori Birodalmakban szinte egyidejűleg léptek fel az ún. Bölcsék, mint a népekből kiemelkedő, kimagasló szellemiségű *szakrális individuumok*. E korszakot *tengely-korszak*nak nevezzük, mert mintha valami „átfordult” volna az egész emberiség látásmódjában: a Bölcsék – felismervén az eredendő *léttörvények* ismeretének, gyakorlásának, megőrzésének fontosságát – népük tanítóiként, szellemi sugalmazóiként megkísérelték újraépíteni a „hidakat” a természeti és a természetfölötti Valóság között (az átjárás 9 formája volt ismert a legősibb időkben, de a „bűnbeeséssel” megszakadtak ezek az összekötő szálak – az emberiség egyre távolabb került az „Isten-uralta” világ eszméjétől). Kínában Lao-Ce, Kung-Ce, Indiában Buddha, Iránban az utolsó Zarathustra, Kis-Ázsiában Hérakleitosz, Egyiptomban az utolsó Toth: Hermész Triszmegosztosz (Hénoch próféta inkarnációja), Itáliában a görög Püthagorasz és az ő filozófiai – zenei – matematikai iskolájának követői; majd az i. e. 4. században a korszak-meghatározó nagy görög filozófus: Platón, aki a maga ideatanával és a lélekelméletével már a kereszténység is hatással volt.

Ezek a Bölcsék – nagy szellemek és szisztematikus gondolkodók – mind-mind spirituális életprogramokat, máig érvényes, eredményes életforma-javaslatokat is kidolgozva, népük útmutatói-irányítói lettek; az egész világon ismerik nevüket, filozófiai rendszerüket, s mindmáig „használható” életmód-tanácsaiból a nyugati civilizáció is sok inspirációt merített. S az a művészeti univerzum, amely e „bölcsek” létszámából táplálkozott (a nagy Homérosz-i eposzoktól az asszír Gilgames-eposzon és az antik drámaciklusokon [Aiszkhülosz – Szophoklész- Euripidész ma is aktuális drámáin] át egészen a titokzatos távol-keleti bölcsesség-könyvekig) eleven tanulságul közvetíti az ősi léttitkokat és megmásíthatatlan léttörvényeket: az isten(ek) beavatkozása, az isteni-spirituális szférával való kapcsolattartás nélkül széthull mindaz, amit nagy fáradtsággal épít az ember (mint Babel Tornya s egész Babilónia az i. e. 7-6. században). Isten nélkül minden hiábavaló.

E kultuszok, ez a monumentális, örökérvényű művészet mintegy előkészítette a *valódi misztika* (a *személyes* Istennel való kapcsolat-felvétel és az égi-földi világ közötti szakadék átjáróinak helyreállítása) *felvirágzásának* korát (mintegy az i. e. 3-2. sz.). Hermes Trismegisztosz (i. e. 4. sz.) bölcs felismerése a fenti – lenti világ Egységéről („Ami lent van, az ugyanaz, mint ami fent van; és ami fent van, az ugyanaz, mint ami lent van”) ekkorra már közismert igazságnak tűnt; de egyelőre még váratott magára annak a felismerése, hogy a tiszta spirituális Egység-elv nemcsak az emberi életben vagy a többi élőlény, sőt a dolgok világában, hanem a Kozmoszban is működik. A zsidó nép, amely az egyiptomi fogság időszakából magával hozta – Kánaán felé vándorlása közben – több elemét is a misztikának (Mózes „az égő csipkebokor” lángjában magukat a Törvény-táblákat is misztikus módon kapta az ÚRtól, aki aztán kivándorlásukat lángoszlopként vezette; de a nappali fényben felhőkbe burkolózott, hogy ne láthassák alakját, arcát), bizonyos értelemben – prófétái által – közel került ehhez a szemléletmódhoz; csak hogy az írástudók, a farizeusok, jobban ragaszkodtak „a Törvény betűjéhez”, mintsem szelleméhez, így a gnózis térhódítását minden módon akadályozták. A megismerhetetlen Istenség – legyen szó akár az ősi totem-kultuszokról, akár a buddhizmusról vagy az ókori többistenhívő misztérium-vallásokról, akár az Ószövetség Isten-képéről – magasan az emberi világ fölött lebegett; s bár beavatkozott a történelem menetébe, de inkább csak utasított – büntetett. Gyakorta segített is; de párbeszédbe nem elegyedett hívei sokaságával (legfeljebb olykor-olykor a kiválasztottakkal).

Az EGY-Istennel való találkozás, a szeretetben való eggyé-olvadás eszméje: az Isten országába vezető „keskeny ösvény” megtalálásának módja majd csak a kereszténységben bontakozik ki – Jézus, az Istenember önzetlen életáldozatával, amellyel megmutatta Övéinek az Örök Életbe vezető Utat. De ekkor már a *dinamikus vallás* körébe lépünk át, amely a misztikus megtapasztalásra épül. Bergson tehát – elbúcsúzáva a statikus vallási keretektől, amelyek természetesen a népi

vallásosságban mindmáig fennmaradtak (vallási szokások, szertartások, nemzeti feladatok, a közösség (csoport- és egyházzinten) érdekeinek védelme, a közös veszedelmek, akadályok elhárítása, a kísértések [presztizs-szemponatok, hatalmi- és vagyon-éhség] legyőzése stb.) – felmutatja azokat a mozzanatokot, amelyek szükségképpen egy dinamikusabb vallási forma kialakulásához vezettek; és ez csakis (a társadalmilag – industriálisan fejlett) Nyugaton mehetett végbe. A misztika itt mint korigény jelent meg s hódította meg az emberi lelkeket, akik keresték és vágyták az Élethez való másfajta, lelkibb viszonyulást: az életbizalom, az átszellemült, mélyebb ragaszkodás boldogságát, a Szeretet-Isten oltalmazó biztonságát, derűs nyugalmát. „A miszticizmus ritka esszencia, legtöbbször csak híg oldatban található” – de így is átjárta a tömeget az anyagon átlendülő szellemi áramlás. A valódi misztikus kivételes (kiváltságos) ember: valami magasabb rendű dologra vágyik – amit meg is talál, s mások felé is képes közvetíteni: „jelenlétével felragyogtatja és átmelegíti a lelkeket”. „A miszticizmus: részleges egybeesés az életben megnyilvánuló teremtő erő kifejtésével. Ez az erő kifejtés Istentől van; ha nem maga is Isten működése”. „A nagy misztikus az az egyéniség, aki átlépi a fajnak anyagiassága által kijelölt határokat – s ezzel mintha meghosszabbítaná az emberi cselekvés” hatósugarát (i. m. 227–251.).

Bergson ebben az „átvezető” részben Plotinósz-t állítja elének, mint a pre-keresztény korszak nagy görög misztikusát: „Megadatott neki, hogy az Ígéret földjét lássa, de nem taposhatta rögét. Elment az önkívületig, amelyben a lélek érzi, vagy érezni véli, hogy *Isten jelenlétében* él, mert fényessége elárasztja; de ennél az állomásnál tovább már nem jutott, hogy megérkezett volna oda, ahol a szemlélődés a cselekvésbe merül, és az *emberi akarat összeolvad az isteni akarattal*”. Vagyis hű maradt a görögség intellektualizmusához. De a *Itávol/keleti* miszticizmus (*brahmanizmus – jainizmus – buddhizmus*) sem fejlődhetett valódi misztikává: életlendületük erőtlen volt vagy gátlást szenvedett. A hinduk és irániak részegítő italokkal éltek („soma”-nak nevezve az „isteni ittasságot” – hasonlóan a görög Dyonüszosz-vallásosságához); s jóga-gyakorlataik is inkább a test karbantartását szolgálták (csak a későbbiekben vezettek intenzívebb szellemi koncentrációhoz). A hindu célja elsősorban az volt, hogy „megmeneküljön az élettől, amely különösen kegyetlen volt hozzá” – s úgy látta: a lemondás (az életakarát kioltása) a megszabadulás egyedül lehetséges eszköze. Tehát több állomáson át, a misztikus fegyelem révén, eljuthat a nirvánába: a vágnak, majd a halál után a karmájának a megszüntetésére (Buddha ifjúkori megvilágosodása: kinyilatkoztatás; a cselekvő szeretet az ő eszmerendszeréből is hiányzik. Ezért nem teljes misztikája. Újabban azonban – épp a kereszténység hatására – India és továbblépett a miszticizmus irányában: Ramakrisna az égő szeretet megtestesítője: a lélek nagyra nyílik az egyetemes szeretet felé.

Az Istennel való *személyes* kapcsolat-keresésünk vallása, a Teremtéskor kapott „istengyermeki” állapotunk helyreállításának forrása tehát egyedül a keresztény misztika, amely részben a judaizmuson belüli *gnózis*ból táplálkozik. A judaisztika kiváló kutatói (többek között Komoróczy Géza, Vermes Géza) szerint feltehetően a Holt-tenger környéki esszénus szekta gondolati konstrukciója áll a háttérben (a XX. sz. derekán megtalált arámi nyelvű Holt-tengeri Tekercsek imái, szövegei ezt látszanak igazolni). Tehát az ATYA, „Gondviselő jó Atyánk” bő 2000 évvel elküldte emberi világunkba egyszülött Fiát, hogy mint a feláldozott Bárány, visszavezesse Hozzá tévelygő, „tékozló fiait”, s helyreálljon a Teremtés Rendje: a „választott nép” és a pogányok körében egyaránt érvényre jusson a Kinyilatkoztatás. Isten most már minden néppel szövetséget akart kötni, hogy a Szeretettvallás jegyében kiváltsa a világot a BŰN rabságából, s megszülessen Isten Országa az emberek szívében. Evangéliuma (az Örömhír) közvetítője: Jézus, az Emberfia – akinek földi életében teljes elutasításban, iszonyatos szenvedésekben, kínhalálban volt része – betöltötte feladatát: az „isteni üzenetet” továbbadta, hívei, követői elterjesztették azt az egész világon („Tegyetek tanítványommá minden népet!”). Most, a 2. ezredfordulón – átlépve egy (talán teljesen új földtörténeti) korszakba – várjuk-reméljük az emberiség spirituális megújódását // avagy a *János Jelenéseiben* megjövendölt átalakulást: az igazságos ítéletet és az „új ÉG és új Föld” teremtését. Amint azt már a *zsidó próféta*k is megjövendölték (Iz 65, 17; 66, 22; valamint az apokaliptikus szent iratok: a vízözön előtti HÉNOCH Könyve, Ezdrás IV. Könyve). Az új vallás, a kereszténység ezt a „titkos üzenetet” viszi tovább: ennek a múlandó világnak a célja az új teremtés”: Ádám vétkének helyrehozása az Új Ádám – Jézus Krisztus – által (Mt 18, 28; Mk 13, 24; 2Kor 5, 17; Kol 3,10; 2Pt 3, 10–13).

De azt, hogy pontosan mit jelent az „új teremtés” – ők sem árulják el. Feltehetően az ember és a világ „kegyelmi átalakulására” gondoltak – írja Gál Ferenc ferences Atya a *Jelenések Könyve* elemzésében (*agapé* K. 1994; felelős kiadó: Dr. Harmath Károly OFM). „János látomásaiban szellemi képekről van szó, nem kozmikus átalakulásokról” (...) A régi világ a megpróbáltatások, a küzdelem, a kitartás színtere volt, az új világ a hazatalálás élményét hozza”. A Szent Város, az Új Jeruzsálem – az Istennel kötött ’új és örök’ Szövetség jelképe – „jelen esetben az Egyház, megdicsőült állapotában. (...) Bibliai nyelven ui. az egyház egyúttal Krisztus jegyese; s megdicsőült állapotában olyan, mint a Völegényének feldíszített Menyasszony” (Ef 5, 27). „Az égi Trón felől jövő hangnak kinyilatkoztatás jellege van: Ez ISTEN Hajléka („Isten sátra”) az emberek között. Vagyis az vált teljessé, amit a Szent Sátor a pusztai vándorlaskor jelképezett”. Vagyis: Isten vele van népével – teljesedett az Immanuel-gondolat, amit már Iz 7, 14-ben említ („Én Istenük leszek, ők meg az én népem” – hiszen a Sátorban immár együtt vannak zsidók és nem-zsidók: minden népből a Bárány hívei, az Igazak – Isten népe,

egymással megbékélten, a Bárány dicsőségében; s „a Bárány Arcának szemlélése hódolatot és imádatot vált ki bennük..

Gál Ferenc nagyszerű elemzése a Jelenések Könyve utolsó fejezeteiről (22, 6–21) így zárul: „Aki megmossa ruháját a Bárnny vérében, vagyis él az Egyház szentségeivel, az beléphet a mennyei szent városba, és az Élet Fájáról”. Az ítélet viszont kizárja a gonoszokat. Jézus, a megígért Messiás, a fényes hajnalcsillag, meghozza a nappali világosságot; ezért az Egyház ŐT hívja: 'Marana tha!' – 'Jöjj el, Uram!' – ami az Ősegyház liturgiájának (is) része volt (1Kor 16, 22), s „minden időben kifejezte az Egyház reményét és virrasztását”. A misztikusok is mindenkor ezzel a hívással fordultak Jegyesük felé – s a választ is mindenkor megkapták: „IGEN. Hamarosan eljövök. ÁMEN”. S így zárul János Könyve is: „Jöjj el, Uram Jézus. Urunk, Jézus kegyelme legyen minden Szenttel. ÁMEN” (Jn 22, 21).

A keresztény misztika alapja tehát az Istennel való *spirituális egyesülés*: beolvadás az égő SZERETETbe, amely Istentől folyamatosan árad felénk. És ez a legnagyobb boldogság az ember számára. Aki ezt megtapasztalja, az olthatatlanul vágyik ennek az élménynek a megismétlésére (a szentségimádás gyakoriságában); azonban ehhez mégsem elegendő a puszta szemlélődés: az imaélet teljes átadottságára van szükség. Isten szeretet-energiájával az Eucharisziában feltöltődve, nem csupán „felül kell emelkednünk a mindennapi valóság 'sötét' és 'bűnös', a vegetatív életnek, érdekeknek alávetett szintjén”, hanem el kell fogadnunk az Ő akaratát – tennünk kell azt, amit Ő vár és kíván tőlünk: az irgalmasság cselekedeteit (fizikai, testi és lelki, pneumatikus értelemben is). Vagyis meg kell változnunk: kilépve önös EGÓNK szűk börtönéből, másokért, mások javára, a Közösségért, testvéreinkért (családunkért, de azon túl: embertársainkért), magasabb szinten az Egyházért, az emberi világban az Egységért, az Isten Országának megteremtésén való munkálkodásért oda kell szánni életünk. Hogy (újra) Isten Gyermekeivé válhassunk, elfogadva és továbbadva a Gondviselésből áradó szeretet-adományokat – ahogyan Ő azt a Teremtéskor megálmodta, s amiért Egyszülött Fiát feláldozta értünk, megváltásunkért (ezzel lehetőséget nyitva előttünk, hogy individuális énünkől kilépve, univerzális személlyé [egyetemes lélekké] válhassunk).

A keresztény misztika középpontjában természetesen a Jézussal való egyesülés *élménytapasztalata* áll: Ő a Vőlegény, aki Mennyasszonyát (az Ős-Egyházat, majd az abból kinövő Egyetemes keresztény Egyházat és kiválasztott „jegyeseit”, a Szenteket) szeretetével körülöleli, védelmezi – de aki irgalmas Szent Szívével minden ember számára helyet készít az ATYA Házában.

Bergson, fenti művében az EGY- ISTEN hit (s vele a dinamikus vallás) megjelenésének fontos szerepet tulajdonít az emberiség erkölcsi-szellemi fejlődésében. Dr. Szabó Ferenc SJ a könyvhöz írt *Utószavában* azt is hangsúlyozza: „A szeretet és a teremtés – a nyitott erkölcs és a dinamikus vallás jellemzői. A szellem

felé tartó fejlődés mozgatói a nagy személyiségek, elsősorban a misztikusok (akik szembeszegülnek a zárt erkölcs és a statikus vallás anyaghoz-kötöttségével, amely „a determinizmusok hálójába” fogja a személyiséget). A misztika által viszont a személy „a szeretet teremtő energiájának hatására belép a felfelé ívelő fejlődésfolyamat tartamába (durée)” – s így megnyílik előtte a halhatatlanság lehetősége: a lélek „egybeolvad az egyetemes Akarattal”: ISTENnel, s „a legmagasabb fokon szabad személlyé válik a szabadság és a szeretet teremtő ereje által”. „A misztikusok ezáltal megszabadulnak a Hatalomnak felfogott Istenség képétől; életlendületük forrása a Szeretet hívása”. Ezért „a misztikusok belső fejlődése Istenről tanúskodik, aki élő valóság, tevékenység és szabadság” A nyitott erkölcs és a dinamikus vallás a hősökben, a keresztény misztikusokban testesül meg a legtisztábban: ők adjutores Dei – Isten segítő társai; ugyanakkor teremtők, mint Isten”.

Bergson így írja le az Istennel való misztikus egyesülés extatikus boldogságát: „A mélységeiben megrendített lélek, amikor az áramlás már-már elragadja, nem forog többé önmaga körül, egy pillanatra kisiklik az örvényből, amely azt akarja, hogy a faj és az egyén körforgásszerűen föltételezze egymást. Megáll, mintha hívó hangot hallana. Aztán vitetni engedi magát, egyenesen előre. Nem veszi észre a mozgató erőt, de érzi, vagy szimbolikus látomással kitalálja annak meghatározhatatlan jelenlétét. És akkor jön az öröm végtelensége, a mindent elárasztó önkívület, a reáboruló elragadtatás: Isten itt van, és a Lélek Benne. Semmi sem titok többé. Eltűnnek a problémák, elosztanak a sötétségek, teljes a kifényesedés”. De persze ez a tudatállapot csak időleges, mert a tökéletes, a végleges egyesülés (az evilági életben) lehetetlen. Így egy időleges „nyugalmi állapot” áll be: „nincs többé gyökeres elválasztás szerető és szeretett között: Isten itt van, és az öröm határtalan”. Természetesen, ebben az elragadtatott állapotban folyamatosan élni lehetetlen lenne. A személy akarata kívül marad az érzelmi és gondolati Egységen – hiszen belőle indul a cselekvés, s azt is vissza kell(ene) helyeznie Istenbe. „Élete tehát még nem isteni” – így többnyire, átmenetileg, a lélek „sötét éjszakájába” merül (ahogy azt a nagy misztikus, Keresztes Szt. János megfogalmazza), míg újra nem hívja a FÉNY (i. m. 254–256. p).

A cselekvés bizonyos értelemben ideiglenesen elválasztja a misztikus lelket Istentől: visszatéríti önmagához, mindennapi életéhez. Erőt viszont a cselekvéshez, az elkerülhetetlen tevékenységhez csakis Istenből tud meríteni; kitartása, munkabírása a szemlélődésből nyert életerő bőségéből fakad (vagyis Isten cselekszik benne). Ezért az eltávolodottság állapotából ismét szemlélődésre vágyik (ebben rejlik a Szentségimádás titka (is): az Eucharisztia szótlán szemlélése az életerő forrását (újra) felfakasztja bennünk). Bergson szerint ebből a sokszor ismétlődő, körforgásszerű tapasztalatból egy nagyon fontos vonás alakul ki a misztikusban: Istennel szemben szenvedő, az emberekhez való viszonyában viszont cselekvő

attitűdöt ölt (adjutores Del). Paradox módon, ezáltal nem kevélysége, önteltsége, hanem Istennel szembeni alázata nő. Lélekben megújul; életlendülete Szeretelendületté alakul (ami az Élet kvintesszenciája), s ezt a misztikus az egész emberiségre szeretne kiterjeszteni.

Egyébként Bergsonnak ez a felismerése (amely már a *Teremtő Fejlődés* c. kurzak- alkotó munkájában (1907; magyarul: 1910) megjelent, egész életét végigkísérte. Műveinek kiváló magyar fordítója és értelmezője, a vele élete végéig kapcsolatot tartó filozófus Dienes Valéria szerint halála előtt (1941) is hangsúlyozta” a Transzcendens – „élő valóság, szabad teremtés, kicsorduló élet, személyes Szeretet”, amely a „teremtő fejlődést” mozgatja. „Isten szeretetenergia és Teremtés, egyetlen mozdulattal. Erről tanúskodnak a nagy keresztény misztikusok, és egészen egyedülálló módon az evangéliumok Krisztusa. Dr. Szabó Ferenc SJ tehát úgy véli: „a helyesen értett bergsoni eszmevilág számos meglátása ma már a keresztény gondolkodás maradandó öröksége” (id. *Utószó*). S most, mikor a XXI. században átléptünk a Szentlélek századába, s egyre erőteljesebben érzékeljük a dinamikus vallási formák megjelenését a lelkeségi mozgalmakban is, különösen fontosnak, eligazítónak véljük Bergson felfogását a *személyes* Istennel való kapcsolatunkról, a misztika újraéledéséről – ha van valami, ami még megmentheti ezt a „romlásnak indult” világot – az csakis az „életlendület”, a változtatni akaró spirituális vallásosság (a metafizikai létdimenzióval való kapcsolódás) lehet.

Bergson felismerései természetesen nem függetlenek a századfordulón kialakult, vele nagyjából egy időben publikáló nagy német pszichológiai iskoláktól (S. Freud, s főként C. G. Jung: *A tudattalan pszichológiájában* elmélyülő, a mélylélektant forradalmasító műveitől); az archetipusokat, álmokat, mitológiai alaphelyzeteket, az individuális és a kollektív tudattalan tartalmait vizsgáló pszichoanalitikus elemzésektől. Hiszen az ún. karizmatikus – dinamikus vallási formák éppen a (kollektív és személyes) tudattalanban rejlő Istenkép (újra)éledéséről szólnak. Ha „átdinamizálódna” a vallás a Szeretetben, az a szellemiekben gyökeres átalakulást hozhatna: az ember(iség) csakis így tér(het)ne vissza fokozatosan Istenhez. Bergson úgy látja: a nagy misztikusoknak – a keresztény kolostorok, (a férfi – női) szerzetesrendek „Isten eszközeként” igen komoly feladatokra összpontosítva eredményes „szeretet-szolgálatot” teljesítettek, teljesítenek mindmáig (vö.: i. m.: *Miszticizmus és megújulás* című fejezet; 258–2653.). Ennek az átalakulási folyamatnak az eredményeképp alakultak ki az ezredfordulón a lelkeségi mozgalmak. Lassan az Egyház is nyitottabbá vált (a II. Vatikáni Zsinat óta) a spirituális megújódásra.

„Örülj nagyon, Sionnak leánya, örvendezz, Jeruzsálem leánya! Imé, jön neked a te királyod; igaz és szabadító; szegény és számárháton ülő, azaz nőstény szárnak vehén” – így jövendölik az ószövetségi próféták; és így adják hírül az apostolok is Jézus Jeruzsálemi Bevonulásának dicsőséges történetét (Zakariás 9, 9. –

valamint: íz 62, 11–12; Máté 21, 1–11; Márk 11, 1–10; Lukács 19, 29–40; János 12, 12–16). Virágvasárnap diadalünnepe azonban valójában a gyásznapok közeledtének első jele volt. Zakariás, mint tudjuk, az utolsó zsidó próféta, Keresztelő János édesapja volt; maga is papi próféta, akinek templomában nevelkedett Szűz Mária, Isten Anyja. Jóslata tehát „Isten Szolgájának” közeli érkezését jelezte; aki „a pogányoknak világossága, Izraelnek üdve lesz”; mert „Isten megváltja népét, amint megígérte és megbocsátja annak vétkeiket, tiszta kegyelemből” (Ézsaiás Könyve, 42–43). A próféták pontos és hiteles jövendölései szóról szóra beteljesedtek: a Messiás megérkezett, de senki nem ismerte fel, hogy Ő a megváltó – így színrelépését, titokzatos csodáit, tanításait gyanú és elutasítás fogadta; a farizeusok, akik betű szerint értelmezték a Tórát, szellemi „felforgatót” láttak benne; ahelyett, hogy üdvözölték volna a „szabadítót”, az első perctől fogva gúnyolták, elhallgattatására, sőt elpusztítására törtek.

A Valóságot és a hiteles próféciák bekövetkeztének „árát” ekkor még senki sem ismerte. Bár a GYERMEK születése, felnövekedése elé a világ ezernyi akadályt állított; majd nyilvános fellépése, igehirdetése, csodatételei idején már kifejezetten üldözték őt, sem a világi Hatalom (Heródes, Pilátus), sem a farizeusok, a zsidó főpapság nem tudta megakadályozni, hogy a virágvasárnapi diadalmas bevonulás végül is a maga idejében bekövetkezzék. Egyedül Jézus tudta („isteni” tisztánlátásával előre készült rá), hogy a zsidók pászka-ünnepe az ő életáldozatának napja lesz. Igyekezett tanítványait jóelőre felkészíteni az tragikus eseményekre: megmondta nekik, hogy elérkezett szenvedéseinek ideje, amikor is az Atya által rábízott feladatot (az emberiség megváltását) végre kell hajtania, s Jeruzsálemben mindaz beteljesedik, amit a próféták megjövendöltek az Emberfiáról. Az apostolokat lesújtották a szavai; de valójában nem is értették még, miről beszél; nem tudták elfogadni, hogy miért elkerülhetetlen az a rettenetes szenvedés, ami Mesterükre vár; s amelytől voltaképpen ő maga is iszonyodik. Jézus szavai mégis ráébresztették őket az elkövetkezendőkre, s így a diadalünnepbe már eleve némi fájdalom vegyült. Jézus lélekben folyamatosan imádkozott értük az isteni Atyához, „hogy erősítse meg őket kegyelmével, és világosítsa meg őket (...) hogy jobban megszilárduljon hitük abban, hogy én vagyok a megígért Messiás”. Az isteni Atya meg is tette, amit Egyszülött Fia kért; ő pedig – hálát adva az Atyának – magára vállalta „a föld minden keserűségét és szomorúságát, hogy ők vigasztalásban és erősítésben részesüljenek” – olvashatjuk a *Jézus benső élete* című füzetke 12. részében (Baij M. Cecília benedekrendi apátnő magán-kinyilatkoztatásai, PAX K. Esztergom; 1944; 2. kiadás 1981).

Atyjához mindössze egyetlen kérése volt életáldozata előestéjén: engedélyezze számára az önfeláldozó szeretet csodálatos szimbólumának: az *Oltáriszentség*nek a megalapítását. Mert „mit tesznek majd a lelkek, ha meg lesznek fosztva jelen-

léteemtől? hogyan lesznek képesek legyőzni ellenségeiket?” És ki fogja Fia helyett engesztelni az Atyát a bűnösök gonoszsága, Isten szidalmazása, vétkes tagadása miatt? „Ha a Földön maradok az Oltáriszentségben, te elégedett leszel, szeretetben részesülsz; a teremtmények pedig megvizsgáztatódnak – kérleli Atyját imájában. – De szükség van azért is arra, isteni Atyám, hogy a földön maradjak ebben a szentségben, hogy az emberek ne feledkezzenek el rólam és arról, amit értük tettem. Szükség van arra, hogy ez által a Szentség által minden nap felújítsák szenvedésem emlékét, és újból felajánljanak engem neked a lelkek üdvéért, s lecsillapítsák igazságos haragodat az isteni Törvény megszegői iránt”. Az ATYA végül is engedett Fia könyörgésének; bár azt mondta: „a világ nem érdemel meg egy ilyen ajándékot”. A FIÚ azonban, kinek szívében „a végtelen szeretet tüze égett, amelyet a sok gonoszság sem tudott kioltani”, mindennek ellenére kieszte Atyjától, hogy „a kenyér és bor színe alatt itt maradjon”. Elhatározta, „hogy ugyanazon az éjjelen”, amelyen az emberek az ő halálára törnek, megalapítja az Oltáriszentséget. Hálából felajánlotta az Atyának, hogy minden misén, engedelmességgel Isten szolgájának (az áldozatot végző papnak), azonnal alászáll az égből a lelke, „amikor a pap kimondja az átváltoztatás szavait a kenyér és a bor fölött”. Nem tekintve arra, hogy „a pap méltó-e vagy méltatlan, szent avagy bűnös: mindig készen álllok parancsára”. Ezt a szentséget „mindazok számára létesítem, akik odajárulnak, hogy magukhoz vegyék”, azaz a hívőknek. „Ez az étel, amint élet a jóknak, úgy kárhózat a bűnösöknek” („aki ugyanis súlyos bűnnel a lelkén veszi magához, az a halált veszi magához a bűn által, amelyet elkövet” – i. m.: 12 rész, 71–85. p.).

A három *szinoptikus evangélium* (Máté – Márk – Lukács) hitelesen feltárja Jézus, az Emberfia történeti jelenlétét, életének eseményeit, gyógyításait; nyilvános megszégyenítését, kivégzését; a Törvény (a TÓRA) paragrafusai alapján őt elítélő zsidó főpapok „racionális”, a hagyományhoz mereven ragaszkodó dogmatizmusát, hatalomféltését. János „gnosztikus” evangéliuma azonban szemléletében némileg eltér tőlük: ő nagyobb hangsúlyt helyez a Fiúban végbemenő lelki-szellemi (pneumatikus) folyamatokra; megmutatja, milyen iszonyatos távolság van a hétköznapi (emberi) gondolkodásmód és az isteni szféra értékrendje, irgalmas szeretete, a gyarló emberiséggel szembeni toleranciája, segítőkészsége között. Az Irgalom és a bűnbocsánat jegyében nekünk adatott Eucharisztia (az utolsó vacsora titokzatos „átváltató” gesztusa) lett a keresztény misztika központi mozzanata: Jézussal való Egységünk örökérvényű szimbóluma. Az apostolok később ebből merítették erőt az IGE terjesztéséhez; a nagy misztikusok pedig, akik kivétel nélkül fontosnak tartották a mindennapos szentáldozást, szentségimádást, többnyire csupán ez „égi manna” kegyelméből éltek.

A XX. században a lengyel misztikus Fausztina nővér személyesen is átélte az *Utolsó Vacsora* történetét. Egy kolostori Szentórán 1929-ben látomásban belépett

az Utolsó Vacsora termébe, s Jézus engedélyével szenttanúja lehetett magának az eredeti eseménynek (amely voltaképpen minden szentmisében megismétlődik spirituálisán). „Jézus az átváltoztatás előtt az égre emelte szemét, s Atyjával titokzatos párbeszédbe merült. Szemei lángoltak, arca fénylett, s fehér volt, mint a hó, egész alakja fenséges. Az átváltoztatás pillanatában megpihent, eltöltötte a Szeretet – az áldozat beteljesedett. Most már csak a halál külső szertartásának kellett végbemennie – a lényeg megtörtént az átváltoztatásban. Egész életemben nem éltem át ilyen mélységben ezt a titkot, mint ebben az esti imádás-órában” – írja Naplójában az apáca. (E jelenetet idézi meg Emmanuel Maillard nővér *Mária Medjugorjeban* című könyvében (2012) több más Jézussal való misztikus találkozás-élménnyel együtt; s maga is tanúságot tesz az eucharisztikus táplálék erejéről). Az ÚR teste az átváltoztatott szentostyában átjárja híveit, Igéivel és testével belülről átformálja őket, behatol tudatalatti világuk mélyébe, ahol Isten lakhelye van. S így a megújult hívek – megkapván mindazt a kegyelmet, boldogságot, ami Krisztus lényéből árad – odaadásukkal, hitükkel lassanként átalakítják magát az Egyházat is (hogy valóban Krisztus teste legyen!).

Az utolsó vacsorán, a zsidó Pászká-ünnepen, az áldozati húsvéti Bárány elfogyasztása után alapította tehát Jézus – áldozathozatala emlékére – a Szeretet és Öröm, a testvéri összetartozás szimbólumát: az Oltáriszentséget. „Vette a kenyeret és hálát adott, megtörte és adta a tanítványoknak, mondván: Vegyétek és egyétek; ez az én testem. Azután vette a poharat, hálát adott, s szólt: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az új szövetség vére, mely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára” (Mt 26, 26–29; Mk 14, 22–25; Lk 22, 14–20). János, aki talán legmélyebben ismerte Mesterét, szavait így jegyzi fel: „Bizony mondom nektek; aki befogadja azt, akit én küldök, engem fogad be; aki pedig engem fogad be, azt fogadja be, aki engem küldött” (Jn 13, 20). Júdásnak nyújtva a borba mártott falatot, szól: „Bizony mondom nektek, hogy közületek egy elárul engem”. Júdás elveszi a falatot, s távozik. Jézus pedig „végrendelkezik”: „Új parancsolatot adok nektek, hogy egymást szeressétek; amint én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást. Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek” (Jn 13, 21–35).

Aztán dicséretet énekelve elindult tanítványaival együtt az Olajfák hegyére. Még sok mindenről beszélt apostolainak, mintegy lélekben erősíteni akarván őket, hogy el tudják viselni a következő napok borzalmait – hiszen Ő mindent sejtett, pontosan ismerte a rá váró kínhalál körülményeit; de Isteni ÉNje nem riadt vissza az áldozattól. Tudta, hogy Atyja nem hagyja magára a szenvedésben („Aki engem látott, látta az Atyát” – „Az én Atyám házában sok hajlék van; ha nem így volna, megmondtam volna nektek” – „Ahová én megyek, oda ti nem jöhettek” / most még/ – de: „kérem az Atyát, és ő más Vigasztalót ad majd nektek, hogy ve-

letek maradjon mindörökre”. Tehát „ne nyugtalankodjék a ti szívetek és ne féljen” – „hallottátok: elmegyek és eljövök hozzátok”; „veletek vagyok a világ végezetéig”. – „Ha valamit kértek az én nevemben, én megcselekszem azt”. Szellemi-lelki hagyatéka: „Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket” – „Békességet hagyok nektek; az én békességemet adom nektek” – „Aki hisz énbenem, az is cselekszi majd azokat a cselekedeteket, amelyeket és cselekszem, és nagyobbakat is cselekszik”). Csupa jól ismert mondás az evangéliumokból, amelyekkel igyekszik előkészíteni a tanítványokat az elkerülhetetlen borzalmak bekövetkeztére. Bár ő is tudja: ez emberileg lehetetlen – nem eléggé érettek még az elkövetkezendők megértéséhez. De bízik abban, hogy utólag majd világhosszág gyúl szívükben (Jn 14, 1–30).

Jézus tehát, halálára készülve, az Utolsó Vacsorán az eucharisztia alapításával lehetőséget teremtett minden Benne hívő számára az Atyával való kiengesztelésre, az Atyához való visszatérésre, s így a Teremtés eredeti céljának majdani megvalósulására. Önként és engedelmesen vállalta az Atya által rábízott feladatot: visszavezetni a „tékozló Fiú”-emberiséget az Atyai Házba. Vállalta, ami ezzel jár: iszonyatos megalázások sorozata; a hatalmukat féltő zsidó főpapok általi meghurcoltatás, gonosz gyilkosai gúnyolódásának, rászórt hazugság-áradatának türelmes elviselése. Mint valóságos áldozati Bárány, példát adott arra, hogyan kell / lehet? méltósággal és meg nem inogva, alázatos türelemmel, szelídséggel, de nem megalázkodva rágalmozói s bírái: a világi Hatalmasságok (Heródes, Pilátus) előtt, alávetni magát ellenségei kegyetlen és igazságtalan ítéletének. Magára véve a világ bűneit, szóltanul szenvedett és meghalt miattunk, értünk – „a világ életéért”.

„A legvégső határig elvitte az Isten iránti alázat eszméjét: a világba belépve letette saját dicsőségének képét”, kiüresítette magát, lemondva minden /isteni/ hatalmáról, alávetette magát a teremtményt lét törvényeinek, s karját kitérve a Teremtés felé, mintegy átölelte az egész emberiséget a Kereszten. Szolidaritást vállalva bűnös, bukott, önző és gyűlölködő, elidegenedett emberi állapotunkkal, meghalt értünk, hogy tettével „megtérésre szólítson minket (...) s újra a transzcendens életre irányítsa tekintetünket”, amelyet Isten szánt nekünk a Teremtéskor. „Ehhez azonban Krisztusnak magának is el kellett fogadnia a Kereszt misztériumát”, elviselnie a gyalázatos halálnemet, amellyel csak a legnagyobb gonosztevőket sújtották. „Nem Istennek volt szüksége arra, hogy megbékéljen és kiengesztelődjön velünk, hanem nekünk kellett ismét helyes kapcsolatba kerülnünk Istennel (...) mert letértünk a helyes útról”. Jézus tehát, az Atya kívánságának eleget téve, szabad akaratából önként feláldozva magát értünk, magára vállalta vétkeinket: a Bárány elvette a világ bűneit (Jn 1, 29), s kiengesztelte Teremtőjével a bűnbe alázuhant teremtményeket. „Mintegy óriási szivacsként magába szívta az összes emberi rosszat, amit a világ kezdete óta elkövettek az emberek, majd a végsőig

elnyűtten a saját emberségével összekapcsolva minket, eljuttatott abba a szereztől izzó kohóba, amely öröktől ott fénylik a Szentháromság szívében” (vö.: G. Collins OSB: *Krisztus kinyilvánult misztériuma* I. Bp. 2016; – *Krisztus megváltó művének misztériuma* című fejezet; 67–86. p.).

S ezáltal megnyitotta embertársai („testvérei”) előtt (ellenségei, gyilkosai előtt is!) az üdvösség útját: ha beismerik és mélyen megbánják vétkeiket (mint a „jobb lator”) – megmenekülnek. „mert nem azért küldte az Isten az ő Fiát a világra, hogy kárhóztassa a világot, hanem hogy megtartassék a világ általa” (Jn 3, 17). A Fiú irántunk táplált mélységes szeretetét bizonyítja, hogy *önként* vállalta a halált, hogy az Atyától eltávolodott emberiség – Őbenne, Őáltala – megismerhesse az Atya irántuk való szeretetét (feláldozza egyszülött fiát, hogy az emberiség megmenekülhessen az örök haláltól): „Atyám! én megismertettem velük a te nevedet, és ezután is megismertetem, hogy az a szeretet, amellyel engem szerettél, legyen bennük, és én is őbennük” (Jn 17, 26).

Hans Urs von Balthasar, a XX. század második felének egyik legjelentősebb keresztény teológusa, az előtte járó perszonalista és keresztényszocialista filozófus-nemzedék tagjainak (Martin Buber, Franz Ebner) felismeréseire hivatkozva hangsúlyozza: csakis „az Abszolút Szeretetben, Krisztusban” (mint a Lét kozmikus centrumában) találkozhat és folytathat párbeszédet egymással ember és ember (TE és ÉN). Isten szemében „mindannyian tévelygők – bűnösök voltunk, vagyunk és leszünk’ nincs mit egymás szemére vetnünk. De bűneink „Krisztus keresztjén eltörlődtek”, tehát „egymásban Krisztus igaz voltát kell szemlélnünk. Csakis Krisztus szenvedéstörténetének színe előtt ismerhetjük fel, mennyire bűnösök vagyunk mindannyian”, s hogy „milyen alávaló, önző háritással menekülünk bűnös mivoltunk beismerése elől”, könnyedén elfogadva, hogy „Krisztus átvállalta tőlünk s viseli bűneink terhét” (mind a mai napig szenvedve gonoszságainktól s kegyelmének elutasításától az Oltári-szentségben). S mi, akik „Isten számára csakis Krisztusban, Krisztuson keresztül létezőnk”, még csak hálásak se vagyunk ezért. „Először mi vagyunk Krisztusban, aztán Krisztus van mibennünk: szeretete az Atya iránt bennünk ébred válaszra a kegyelem által”. Hiszen „az ember az önmagán túlira: az Abszolútumra rendeltetett: a Szeretet a legbensejében veszi birtokba őt” – s egyszercsak váratlanul felismeri, megérti (mint egykor a tanítványok): mit tett Krisztus érte (is), mindannyiunkért. S akkor felébred benne a bűnbánat: visszatér az Atyai Házba. S elfogadja végre a KERESZTet – mint az emberi élet elkerülhetetlen velejáróját.

A KERESZT tehát az Abszolút Szeretet jele: „ebben a jelben ragyog fel a LÉT”. Isten nyelve, amellyel megszólít mindnyájunkat, hogy az Ő világosságában lépünk be saját világunkba: találjuk meg önzonosságunkat, küldetésünket – s így nyílunk meg mások felé: azaz térjünk meg („a felébredt ember: válasz Isten sze-

retetére”). „A véges lényeknek bele kell tanulniuk az önfeláldozó és továbbajándékozó Szeretet formáiba, amelyek a Krisztussal való egygyéválás titkát őrzik” („Már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” – Gál 2, 20). A keresztény ember tehát embertársában találkozik Krisztussal: közösen vagyunk Benne, a Szeretet harmas-egy párbeszédében – „együttlészetünk Istennel”. Az Újszövetség: „a Szeretet harca a bűnös emberrel, a bűnös ember megtéréséért”. Urs von Balthasar nagyon komolyan figyelmeztet arra, hogy „csakis a bűn, meg nem gyónt bűneink zárhatnak el bennünket Istentől (és embertársainktól)”. Ezért teszi Isten – figyelmeztetésül – vállunkra a Keresztet: az elé helyezett kőben megbotló, a rámért szenvedés súlya alatt elgondolkodó ember felismeri önzését, tévedéseit, megérti Krisztus értünk vállalt áldozatának mélységét, s a kereszthordás közben képessé válik a mások iránti részvételre, jóindulatra, együttérzésre – esetleg mások szenvedésének elhordozására, az irgalmasság cselekedeteire is. „Aki hisz az isteni Szeretet mindenhatóságában, abban a Kereszt megnyitja az embertársai iránti szeretet képességét és felelősségét” (ez a „szentté válás” alapja). „De tudnunk kell: az emberi szeretet soha nem emelkedhet fel az Abszolút Szeretethez, amelyet se felfogni nem tudunk, se méltóképpen válaszolni rá” (vö. Hans Urs v. Balthasar: *Csak a Szeretet hiteles*. In: *A szeretetről*, Vigilia Könyvek, Bp. 1987).

A Kereszt misztériuma rávilágít arra, hogy Krisztus megváltó áldozata ellenére „mennyre súlyos mindmáig az emberiség helyzete” – hangoztatja G. Collins bencés teológus is. – A FIÚ-Isten alászállt a mi emberi poklunkba, hogy megmentsen bennünket – s mi, bűnösök, elutasítjuk, vagy egyszerűen tagadjuk a megváltás tényét. Az Istenfiú, aki „az emberi igazságtalanság áldozatává vált” értünk, s megmentésünkért szeretetből vállalta, elviselte a leggyötrelmesebb kínhalált, utolsó leheletével is ránk, bűnös embereire gondolt, s kérlelte az Atyát: „bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek” (Lk 23, 34). Ő, aki szabad elhatározásából az Atya akaratának alávetve magát, mindhalálig tartó engedelmisségével feloldotta Isten és az emberiség közötti távolságot, átlépett a szakadékon, amely a bűnbeeséssel létrejött. És ezzel a tetteivel végbevitte egyszer s mindenkorra a megváltás misztériumát: minden egyes ember számára felkínálta a személyes megváltás lehetőségét. Aki bűneit megbánva, saját kereszttjét felvállalva, visszatér az Atyához, s eredeti állapotát (a tisztaság, engedelmisség, a „szentháromságos Szeretet” jegyében) Isten kegyelméből helyreállítja, bűnbocsánatban részesül. „A bűneset óta először és utoljára volt olyan ember a Földön, aki (...) tökéletes öszszhangban élt Isten akaratával. Engedelmisségével eltörölte engedetlenségünket, alázatával meghódította önhitt büszkeségünket, és bocsánatát léptette makacságunk helyébe”. Nem mások helyett szenvedte el a „megérdemelt” büntetést; hanem önként, szabadon, hogy „kiengesztelje” Atyját a tévúton járó emberiséggel (vö.: Collins u.o.).

Haláltusájában mégis magára maradt – egy pillanatra mintha úgy érezte volna: Atyja sincs vele („Eloi, eloi, lamma sabaktani!” (J. 15, 34). Jelenits István, piarista szerzetes-tanár írja: „Úgy szól az Atyához, mint akire nemcsak valami szokatlan szenvedés szakadt, hanem bensőleg is megfosztatott Isten közelségének boldog, megkönnyítő érzésétől. Mintha Isten azért hagyta volna magára őt ezekben a percekben, hogy ne csak testi fájdalmainkban, gyöngeségeinkben osztozzék, hanem átélje az Isten vigasztaló szeretetétől megfosztott emberek árvaságát. Így kellett osztoznia a magányosak, elhagyatottak érzésvilágával, az emberi sors minden reménytelenségét, keserűségét megtapasztalva. Így válhatott valóban *mindenki megváltójává*. Sorsát megadással viselte: „Atyám, kezedbe teszem le az én lelke-met” (Lk 23, 44-46 – „Elvégeztetett! Aztán lehajtotta fejét és kilehelte lelkét” (Jn 18, 30). (Vö. Jelenits István: *Jézus hét utolsó szava*. In: *Hét szó a kereszten*, Új Ember K. Bp. 2016.)

Jézus Krisztus tehát emberi énjének feláldozásával, kereszthalálával megpecsételte és helyreállította Isten és az ember(iség) (Teremtő és teremtményei) közötti, soha el nem évülő kapcsolatot; és ezzel nyilvánvalóvá tette, hogy valóban Ő a várva várt Messiás, az ATYA szeretett FIA. A büntelen Emberfia, aki megjelenítette és haláláig képviselte a Teremtéskor Isten által megáldott emberi Képmást (Adam Kadmont); Istentől áldottan visszanyerte az eredeti emberi ARC-ot. Ezért Ő a Második Ádám, akivel új Teremtés kezdődött. Legyőzte a test(iség) uralmát az ember fölött a LOGOSZ által, önként vállalva a test halálát s a szellem diadalát. Hidat épített a szakadék partjai közé, amely az embert Istentől elválasztotta, s nyilvánvalóvá tette a bűnösök számára az Atya Szeretetét és Irgalmát.

Szent Maximosz Hitvalló (korai) egyházatyja (*Isten a Szeretet* című művében) írja: a Logosz „megszünteti a bennünket csalárdul hatalmában tartó gonosz lélek uralmát”: a test vágyainak legyőzése által diadalmaskodik fölötte. így a test, amely korábban a halál rabja lett, maga ejtette rabságba fogvatartóját: természetes halála által megrontva annak életét, „olyan méreggé vált a Gonosz számára, melynek hatására az kihányta mindazokat, akiket – elnyelve a halál uraként – hatalmában tartott. „Így élesztette föl az egész természetet kovászként az Élet feltámadására” a szent Logosz. „Hiszen elsősorban ezért az életért válik Isten létére emberré az Ige (...) és ezért vállalja önként a testi halált” (idézi: G. Collins i. m. 235. p. 80. jegyzet). Megváltásunk titka tehát az Ő Keresztjében rejlik. Amikor haláltusája végén, fejét lehajtván kilehelte lelkét, a pogány százados, aki megnyitotta oldalát, amelyből vér és víz fakadt, felkiáltott: „Ez az ember valóban Isten fia volt!” (Márk 15, 39).

S az egész haláltusáját vele együtt végigszenvedő Mater Dolorosa, Mária, a „kegyelemmel teljes” Hétfájdalmú Szűzanya, aki egykoron oly boldog megadással fogadta az angyali üdvözlést, s vállalta Istenanyai sorsát („Fiat voluntas tua!”), most érti meg teljes mélységében az agg Simeon próféta jóslatát (amelyet a Jeru-

zsálem! Templomban Fia bemutatásakor kapott): „Az üdvösség és megváltás érkezett ezzel a gyermekkel közénk. O sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben: JEL lesz, amelynek ellene mondanak. A Te lelked is 7 tőr járja át, hogy kiderüljenek sokait titkos gondolatai” (Lk 2, 22–37).

A Kálvária-út gyötrelmeinek végigkísérése, Szent Fia megostorozása, arcán a töviskorona alatt vére hullása, keresztre feszítése, kínhalála, majd a keresztről levett holttest átölelése (Michelangelo: *Piéta*), s végül a sírbatétel a legnagyobb próbatétel volt az Anya számára; szívét a fájdalom töre járta át, s maga is szinte belehalt az iszonyú szenvedésbe. Hite „tűzpróbán” megy keresztül; de állja a próbát, „Szent Fiát” lelke könnyeivel siratva (*Stabat Mater*). Így lett ő a Mártírok Királynője (*Regina Martyrum*). Az átélt gyötrelmek s Fia utolsó rendelkezése, mellyel Anyját és János Apostolt egymásra bízta („Íme, a Te fiad!” – „Íme a Te Anyád!”) lelkében egy magasabbrendű anyai hivatást ébresztett: a tanítványok, a hívők, a szenvedők felé kitérve szívét, gyermekévé fogadta mindazokat, akik Fiához tartoztak. Az együtt-szenvedés Fiával (*Compassio cum Christo*) együttérzést, részvétet ébresztett benne a világ elesettjei, kivetettjei, nyomorgói iránt, s – ahogy a XI. századi nagy misztikus, Clairveauxi Szent Bernát mondta – így lett Ő a „bűnösök menedéke”, szenvedők vigasztalója, megmentője, mindnyájunk Édesanyja, lelki Patrónája: imáival, segítségnyújtásával közvetítői, „társ-megváltói” szerepet kapott az ÉGben Szent Fia mellett.

Mikor Jézus fejét lehajtva, kilehelte lelkét, felragyogott benne, fölötte a természetfeletti Szeretet fénye. A farizeusok, főpapok elképedve látták: halálakor a jeruzsálemi templomban a Szentek Szentje: a szentély kárpítja tetejétől aljáig kettéhasadt, annak jeléül, hogy a zsidó főpapság ideje lejárt. Krisztus, mint az új Főpap, a várva várt Messiás, átvette hatalmát: „nem kézzel csinált szentélybe, az igazinak pusztá másolatába ment be Krisztus, hanem magába a Mennybe, hogy most Isten színe előtt megjelenjék értünk” (Zsid 9, 24). S ezzel új korszak kezdődött az emberiség történetében. Az Atya dicsfénybe vonta Fiát a tanítványok, az emberek, az ellenségei előtt; visszaemelte Őt az enyészetből az isteni Hármasságba, hogy harmadnapon feltámadjon és örökké éljen a Mennyben, elfoglalva helyét Atyja jobbján. Ugyanakkor velünk maradt a szentáldozásban, átváltoztatott testével és vérével (két szín alatt) táplálva bennünket, hogy Szent Lelkét folyamatosan árasztva ránk az Oltáriszentségben, valóságosan átformálja életünk. S mi „Lélekben és Igazságban imádjuk ŐT” (Jn 4, 24).

Jézus Krisztus tehát szent lelkét kilehelve a Kereszten, új dimenzióba emelte az emberi életet. Lehetővé tette, hogy mi is a Szentlélek sugárzásában éljünk. Ez az egész világtörténelmet átható *kozmoszus esemény*: az emberiség belépése Krisztus megdicsőülésének misztériumába, végérvényesen megváltoztatta az emberi élet távlatait: ha Ő győzelmet aratott a halál felett, akkor nekünk – követőinek

– szintén örök életünk van. Ő, az Új Ádám, aki mindhalálíg kitartó engedelmességével kiengesztelte Istent, jóvátéve „Ádám vétkét”, áttörte az emberi lét bezárt burkát, átlépett az emberfölötti emberiség szférájába, s magával vitte az Atyához a mi emberségünket” („Ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig Istené” (1Kor 3, 23). Vagyis életünk Krisztus által el van Istenben rejtve – ami majd az Utolsó Nap dicsőségében felragyog”(ez a Történelem ÓMEGA-pontja). Fejlődésünk tehát a halálunk után, a lélek spirituális útján folytatódik; mígnem „hasonlóak leszünk Hozzá – ti. Jézus Krisztushoz – s látni fogjuk Őt színről színre” (1Jn 3,2).

De már itt a földi életünkben is személyes kapcsolatba léphetünk Vele a szent-áldozásban, megismerhetjük irgalmát, megbocsátó kegyelmét. Megtapasztalhatjuk, hogy „Isten Országáa bennünk van” – ne a világban, a világi javakban, élvezetekben keressük azt. A Vele való folyamatos párbeszédben feltárulnak előttünk Isten titkai. Hiszen köztünk, velünk maradt, jelenvalóságát Ő maga tette nyilvánvalóvá tanítványai számára. *Feltámadása után*, húsvét vasárnap hajnalán megjelent pneumatikus (átszellemült) testében Mária Magdolnának, s az üres sírhoz igyekvő Péter és János apostolnak, majd az emmauszi tanítványoknak is. Este pedig az Utolsó Vacsora termében összegyűlt apostolai közé betoppanva „Békesség Nektek!” köszöntéssel, *újra/* velük vacsorázott. Majd rájuk lehelve a Szent Lelket (Jn 20, 22), a zárt ajtón keresztül távozott. A szomorúságba és fájdalmas gyászba süppedt tanítványok lelkében minden megváltozott: most már feltétel nélkül hittek benne, hiszen valóra váltotta „ígéretét”.

Ő, a Feltámadott, az Eucharishtiában valóban örökre velünk maradt, hogy a szentostyával táplálva bennünket, nekünk is Örök Életünk lehessen. Még „hitetlen Tamás” is, aki a következő találkozáskor az ÚR sebeit érintve megbizonyosodott arról, hogy Mesterüket látja, boldogan kiáltott fel: „Én Uram, én Istenem!” Galileában a tanítványok körében megjelenve pedig így buzdította őket: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön”. Menjetek el azért, tegyetek tanítványokká minden népet. Kereszteljétek meg őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek a nevében, és tanítsátok őket, hogy tartsák meg mindazt, amit én parancsoltam nektek. Íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig (Mt 28, 16–20). Vagyis hatalmat adott nekik arra, hogy az egész világon hirdessék a Jó Hírt, miszerint az emberiség visszavonhatatlanul és végérvényesen kiengesztelődött Istennel (Gal 1,1; 2Kor 5,10). A kiengesztelődést és megbékélést maga Isten kezdeményezte, aki „szabadon bele-bocsátkozott abba a szakadékba”, amelyet az ember hozott létre „Isten és ember között”; s „Krisztusban megbékéltette magával a világot”, s „ránk bízta a megbékéltetés ígését”. Ezért „ha valaki Krisztusban van, új teremtmény az. A régiék elmúltak; íme újjá lett minden”. „Krisztusért kérünk hát benneteket: békéljétek meg az Istennel. Mert az, aki bűnt nem ismert, bűnné tette magát érettünk, hogy mi Isten igazsága legyünk Őbenne” (2Kor 5, 17–21)

A feltámadás visszamenőleg „igazolta” tehát Jézus Golgota-útjának, kereszthalálának dicsőségét: Isten Fiaként így nyitott utat keresztje által előttünk az (örök) Élet felé. Felment „Isten életének erejébe”, hogy „szószólónk legyen az Atyánál”: engesztelje Öt „a mi bűneinkért és az egész világ bűneiért” (1 Jn 2, 1–2). Halála erőt sugárzott a tanítványok felé (sugároz ránk is mindmáig); hiszen mindannyian Isten erejéből, kegyelméből élünk, Krisztus „személyes uralmának életterében”. Ugyanis „amint Ádámban mindenki meghal, úgy Krisztusban mindenki életre kel” (1 Kor 15, 22); és aki élteben követte Öt, az – hite által megigazulva – feltámadásában is részesül. Hiszen megmondta: „Én vagyok az első és az utolsó és az élő. Meghaltam, lám, mégis élek, örökké. Nálam van a halálnak és az alvilágnak a kulcsa” (Jel 1, 17–18).

Feltámadása utáni pneumatikus testében 40 napig még tanítványai és édesanyja körében maradt, meg-megjelenve köztük, sok mindenre tanítva őket; ők pedig hallgatták és követték tanításait, megértve végre és elfogadva a KERESZT titkát (saját sorsukban is). Az Apostolok Cselekedeteiben (1, 1–7) tanúságot tesznek erről a titokzatos időszakról – mint belső érlelődésük, feladatvállalásuk örömteli folyamatáról. Mária és a többi asszony is velük maradt, s együtt imádkoztak. Várva a Szentlélek kitöltetésére, amit Jézus megígért nekik...

Tornai Xénia

Adventi emlék

Gyerekkoromban mindig hullt a hó,
és térdig jártunk künn a tünde télben.
Jutott adventkor friss kalács, dió,
s megkapaszkodtam nagypapám kezében.

Az udvarunkon vállig ért a fal,
mit hajnalonként nagy hóból emelt fel.
A napsütésben szikrázott a hall,
és áldott volt ott minden téli reggel.

A nagyszobában, régi zongorán
sok csipke s kristály fényes búvőkörében
a téli reggel megjelent korán
meleg kakaóm párafellegében.

S amíg pillámon ébredés után
szétdörzsöltem az álom édes mézét,
felülve lestem nagypapát sután,
mint rakja meg a kályha éhes méhét.

A napsugártól fénylő délelőtt
mégis korán fordult sötétedésnek.
Ebédre mindig volt mézes, befőtt...
S még hittem karácsony igézetének.

A lusta, hosszú délután aludt,
és álmos esték almaillatában
parányi testem nagypapába bútt,
s elszundítottam karja hajlatában.

Habár az élet elszaladt velem,
bús, téli esték szürke ég-homályán
gyerekkor hópelyhét itt benn meglelem...
S szívem visszadobban így karácsony táján.

Teljesség

A fehér a hónap tiszta nőisége,
Mária szeplőtlen angyal-szűzisége,
vászonlepedőnek zengő lebbenése,
tóban hattyúszárnyak könnyű rebbenése.
Égi-földi létnek kvintesszenciája,
minden fényre vágyó ősenergiája.
A fehér a színek boldog jegyessége,
életünk sugárzó, meghitt teljessége.

Álmaim aranyló pókháló-szövése,
zöld tavaszt virágzó lányok szökkenése,
illatárban úszó méhek őszi tánca,
forró kézszorítás karmazsin románca.
Ő a pipacs pírral lengő nyárruhája,
a nap nektárjának mézessárga árja,
a fellegtanyázó hegyek messzi kékje,
dédanyáink bíbor rubinjának ékje.

Mohos patakoknak árnyjárta ezüstje,
ősz hajnaloknak higanyszínű füstje,
októberi tájnak rőt barátcsuhája,
mézessütemények fűszeraromája.
Avarszagú esték khakiszín zekéje,
rég eltűnt karácsony gyermekkor-zenéje.
Téli éjszakáknak mélyvörös palástja,
hegedű szavának csendőrző zsarátja.

Pozsgai Györgyi

Misztikus vágy

Vágyó testemre gyöngyök hullnak;
pillantásaid rám borulnak,
szememben lebegsz – alkonyi mámor,
csókok szirmai szállnak a szádról.
Érintésed bársonyos bélyeg,
testem tavasza újra feléled,
örökkön örökké sóhajok szállnak...
Májusi pázsit lesz puha ágyad.

Égitestek

Felhő-barlang ölében
bánat-virágzik.
Csillagok fésűjéből
fény hull a Földre –
azúr-tengerben
ringnak a bolygók.
A Földön
Jupiter szerelmei.
Az égen –
Vénusz kedvesei.
Csillagok, virágok...
Holdbéli tájon járok..

Hullámzó

Az idő lassan lebeg a
remegő vízen,
hársillat balzsamozza a szívem.
Dallamok úsznak;
pendül az alkony,
elenyészik a múltam a parton.
a folyó tehetetlen;
hömpölyög az ár,
vakon vagdalkozik a halál.
Magasba röppent
levél a lelkem,
a fényben önmagam lehettem

Szélvihar

Fekete borulás
gomolygó füstjét
fény koszorúzza.
Vihar-katlanba
hulló madarak.
Hömpölygő víz fölött
nem mozdul a Nap –
szél hajtotta felhők
váltják rajzukat.

Fény – homály

Felhőkön úszó
álmok, emlékfoszlányok
a februári fényben.
Mimózacskor ablakomban;
mosolyom virágnyelve.
Futok a fénnyel
félelmeim elől...
hegy mögé bukó
pillanat az alkony.
Szürkület homálya
takarja a nap tekintetét.

Kizárhatatlan

Szürkeségbe mélyült színek,
mimóza-könnyek a táj arcán.
Sakura-ünnep közeleg...
Távoli harcok moraja kísért.
A régi idill csoda-fényét
nem látni a füstben.
Felborul a rend –
elveszni készül a
világ...
háborgó tengerbe
fullad a szándék.
Rázza a fákat a szél,
vadak horkanása hallik
a képzelet peremén.

Bakacsi Ernő

A levél

Barabás Tibor beregszászi ukrán nyugdíjas úgy érezte, hogy hirtelen megöregedett. Jó, hát nem gyerek már, hetvenhat éves, de eddig jól bírta magát, dolgozgatott a kertben, foglalkozott az unokákkal, és csak ritkán gondolt a halálra. Tudta, hogy eljön az, de minnek szomorítsa ezzel magát, amikor jól esik az a kis fizikai munka és az étel is. Napközben, ha nincs éppen valami tenni való, hallgatja a rádió magyar adását, este tévét néz, olvasgat. Néha tud szerezni egy-egy magyar újságot vagy könyvet, mert ugyan érti a cirill betűt is, de olvasni csak magyarul szokott. Most lett öreg, ebben a másfél-két órában, amíg ezt a levelet írta. Keserű lett a szája, és hihetetlen fáradtság tört rá. Összehajtotta a levelet, beletette a kupertába, leragasztotta. Ellenőrizte, hogy jól zár-e a boríték, aztán ráírta a fia nevét magyarul és ukránul is. Átadom ezt a levelet a szomszédnak, és kész, befejeztem. Befejeztem? – tette fel magának a kérdést. Lehet, hogy már holnap, vagy ma. Az Isten kegyelmére bízom magam, de ha az a szemét még egyszer megüt, megölem. Nem bánom, ha a pokolba jutok is, de megölem, aztán lesz, ami lesz. Utána már sokáig nem élhetek. Előfordulhat, hogy magammal is végezniem kell, mert a hatóságok kezére nem juthatok. Azt a szenvedést nem akarom, még örömet is szereznek vele nekik. Azt már nem. És elég volt a szenvedésből, a megaláztatásból. Értem már nem kár, velem már nem veszít semmit sem a nemzet, de a becsület, a becsületem megmarad. És talán még az unokáim is büszkék lesznek egyszer a nagyapjukra.

Zsebre tette a levelet és lassú léptekkel, kissé görbe háttal elindult a szomszédba.

*

Érezte, hogy hajnal van már, nem tudott aludni, de még nem kelt fel. Nem akarta zavarni a gyerekeket. Itthon van a fia, hadd aludjanak még, vagy hancúrozzanak az asszonnyal, mosolygott magában erre a pajzán gondolatra. Nincs ezen semmi különös, fiatalok még és ritkán van itthon Jani. Már másfél éve „magyarban” dolgozik, ahogyan a Magyarországon dolgozókat nevezik az itteni népek. Elszenderedhetett, mert arra ébredt, hogy Jani azt kiabálta, keljetek fel! Baj van! Kiugrott az ágyból, arra gondolt, hogy ég valami, vagy Janival történt a baj, segítségre szorul. Mire a konyhába ért, már ott volt Aranka is, a menyé. Jani a kávékiöntővel a kezében állt a konyhában, mint akit megbabonáztak.

– Na, mi van? Mi a baj? – szaladt ki a száján.

Jani letette a kiöntőt anélkül, hogy töltött volna a csészébe és azt mondta: háború van.

– Mi van? – kérdezte Aranka, miközben Janika és Tibike is megjelent az ajtóban, álmosan dörgölgetve a szemüket.

– Most mondta a rádió, hogy megtámadtak minket, szóval megtámadták Ukrajnát. Kitört a háború.

– Miféle háború, ki támadott meg? – értetlenkedett az öreg.

– Az oroszok, hát az oroszok.

– Félreértettél valamit, fiam. Miért támadtak volna meg az oroszok? Az ukránok és az oroszok testvérek. Olyasmi lehet, mint a magyar meg a székely. A Szovjetunióban együtt harcoltak a németek ellen. Valami kabarét hallhattál.

– Nem tévedés, apuka. Jól hallottam. Tényleg megtámadtak. Váratlan ez, én legalábbis nem gondoltam, hogy eddig fajul a helyzet, de a Krím elcsatolása óta csak növekedett a feszültség. Nem foglalkozom én a politikával, különösen amióta kint dolgozom, de hát hall néha az ember dolgokat az ukránok húzásairól, amit az oroszok ellen elkövettek. De hát tudnánk erről mi magyarok is beszélni.

– Háború. Istenem, ki gondolt volna erre? Most mi lesz – kérdezte az asszony.

– Üljünk le, beszéljük meg – mondta már higgadtabban Jani –, mert ez mindenkit érint, minket is.

A nappaliban telepedtek le, még a gyerekek is. Janika külön székre ült, Tibike felmászott az anyja ölébe. A kávéról teljesen megfeledkeztek. Jani vitte a szót, már nyugodtnak, megfontoltnak látszott.

– Ez a háború nem tart sokáig. Egy-két hónap. Ha az ukrán vezetésnek van esze, egy-két hétig. Ugyanis az orosz hadsereg sokkal erősebb az ukránnál, legyőz minket, mármint Ukrajnát. Az a logikus, hogy Ukrajna adja meg magát, aztán valahogyan megegyeznek. Ha nem, ha harcol, akkor óriási veszteségek lesznek úgy technikában, épületben, emberéletben. Hogy az ukrán kormány melyiket választja, néhány nap múlva kiderül. Minket, mint kisebbséget nem szívelelnek, minket azonnal a frontra visznek. Én voltam katona, engem, mint hadkötelest nyilván tartanak, azonnal behívhatnak. Nekem azonnal vissza kell mennem Magyarországra, mielőtt a határt lezárnák. Én nem akarok ukrán katona lenni, meghalni Ukrajnáért, ahol ugyan születtem, de én akkor is csak megtűrt vagyok itt, nem érzem hazámnak.

– Hétfőn dolgoznod kell, vasárnap visszamész. Rövid ez a pár nap, amíg itthon vagy, de amit mondtál úgy értem, hogy nem tudod, mikor jöhetsz haza? Istenem, hát mi lesz így velünk – kérdezte Aranka.

– Talán ide nem ér el, vége lesz addig – vetette közbe az apa.

– Fontos, hogy ne essünk pánikba. Gondolkodjunk logikusan, megfontoltan – kotort elő egy cigarettát Jani, rágyújtott, majd folytatta. – Nem tudom, hogy meddig tart és mi lesz a vége, de ha nem adja meg magát Ukrajna, ha nem kér békét, akkor azonnal behívások lesznek. És minket, magyarokat legelsőként visznek. Gondoljatok csak Kis Jósikára és a többiekre, akiket csak a mi ismerőseink közül behívtak, amikor az oroszok bementek a Krimbe. – Az asszony felé fordult. –

Arankám, nekem nem vasárnap kell visszamennem, hanem most. Azonnal. Egy órán belül indulnom kell. Így tudlak csak védeni, megmaradni nektek, akármilyen ellentmondásos is ez. Telefonon tartsuk a kapcsolatot, amíg lehet. Autóval megyek, ha már nem engednék át, visszafordulok. Megtelefonálok, hogy hol hagytam a kocsit, amiért majd elmentek, én meg ez esetben a zöldhatáron keresztül megyek át, de átmegyek.

Beszélgettek még egy ideig, megvitatták a lehetőségeket, de Jani nyolc órákor már Magyarország felé robogott.

Délután már nyugodtabb volt a család, mert Jani telefonált, hogy szerencsésen megérkezett Székesfehérvárra. Másnap már a hadköteles férfiakat nem engedték át a határon. Már Aranka sem duzzogott, hogy Jani ilyen gyorsan elment, magában még büszke is volt, hogy neki milyen okos embere van. És elszabadult az örület. Egy nap alatt kifosztották az üzleteket. Cukor, liszt, olaj, zsír, száraztészták, konzervek másnap már nem voltak a polcokon. Kárpátalját még csak a háború szele csapta meg, de a hangulat már rendkívül ideges volt, az emberek tömegesen menekültek Magyarország felé. Nem lehetett tudni ennek az okát. Az évszázados küzdelmek, a több évtizedes elnyomás, a másodrendűségi érzés, a fenyegetések beváltásától való félelem, a szabadságvágy mind-mind ok lehetett erre. Néhány nap elteltével csillapult a hangulat. Az emberek abban reménykedtek, hogy talán hozzájuk nem ér el a háború, a front messze van. Hamarosan befejezik, majd csak kikoplaljuk azt az időt, csak a férj és a fiú ússza meg, mert a behívók sűrűn jöttek.

Néhány hét elteltével az optimisták hangulata is megváltozott. Amire nem gondoltak, bekövetkezett. A front közeli helységekből, aki tehette, menekült. Sokan elhagyták az országot közülük, de a többség csak beljebb húzódott a nyugodtabb területekre. Akinek nem volt rokona, ismerőse ahová menekülhetett, annak a legmegfelelőbb helynek a Kárpátalja kínálkozott. Ez már messze van, az ország nyugati széle, ha már ezt is eléri a háború, akkor Ukrajnának vége, akkor már nincs Ukrajna. És ami a legfontosabb, itt van szabad hely, üres ház vagy alig lakott, és ott amúgy sem ukránok élnek, ott magyarok vannak. Ez a nekik semmi sem jó, állandóan követelőző, lázadó népség, akiket már régen ki kellett volna irtani.

Ezt a lehetőséget a hatalom is hamar észrevette, és a minél kisebb súrlódások, a zűrzavar elkerülése végett átvette az irányítást. Biztosokat nevezett ki.

Barabásék a szerencsésebbek közé tartoztak, ami az élelem beszerzését illeti. Aranka óvónő volt és az óvodáknak a hatalom igyekezett biztosítani legalább az ebédet. Így a gyerekek nem éheztek, de az öreg Tibornak is jutott néhány falat, még ha ez nem is volt teljesen szabályos. Tibor alig várta az idő enyhülését, hogy megkezdhesse a kertben a munkákat. Fejben már felosztotta a területet, hogy hány ágyás lesz, melyikbe mit vet. Tekintettel a háborús helyzetre, az idén nem lesz virágos ágy, minden helyet ki kell használni, mindenhová haszonnövényt, zöldséget

kell vetni. Még javult is az ellátás, mert a Magyarországról érkező segélyszállítások egy része az óvodába érkezett, itt alakítottak ki egy elosztó központot. A család alkalmazkodott az új élethez, kialakult az új életritmusuk, amikor hirtelen megváltoztak a körülmények. Úgy is mondhatjuk, gyökeres változás történt. Egy este megállt a ház előtt egy terepjáró autó és a vezetője bezörgetett. A belépő férfi középtermű, enyhén túlsúlyos férfi volt, dús szemöldökkel, vastag fekete bajusszal az orra alatt. A lábán bakancs volt és valami egyenruhához hasonló öltözetet viselt, de ez nem volt sem katonai, sem rendőri mundér.

– Olekszandr Basalov vagyok – mondta, de a kezét nem nyújtotta Tibor felé. – Beregovo és környéke kormány megbízottja. Én vagyok a felelős a városba érkező menekültek elhelyezéséért és az adományok elosztásáért. Ezt a házat, a Lisova utca 22-t választottam szállásomul. A házat lefoglalom. A munkámat nem itt végzem, ide csak pihenni jövök, aludni. Önök kötelesek engem kiszolgálni. Nem ételre gondolok, azt én hozok, amit itt fogyasztok el. De meleg legyen és tisztaság.

– De hát, uram... itt nincs hely. Itt négyen lakunk, nem is négyen öten, csak a fiam most nincs itthon. Ugye a menyem, a gyerekek és az én szobám... nincs több szoba – nyögte ki Tibor.

– Itt nincs vita, itt én döntök. Ha akarom, beköltözik ide egy hattagú család. Még ők is elférnek, de ezt a házat én néztem ki magamnak. Itt én lakom.

– Értem én ezt, de ez mégiscsak az én házam. Ön itt csak vendég lehet – érvelt a házigazda.

– Én megértő, jó ember vagyok, de ha sokat jár a szája, kilakoltatom.

– Engem, a saját házamból? Ilyen törvény nincs – erősködött Tibor.

– A fene egye meg az értetlenkedő, betolakodó magyarját! A ház a magáé, de maga egy senki! Ha nem tudná, háború van, rendkívüli helyzet, és a törvény most én vagyok!

Tibor taktikát változtatott, elővette a pálinkás üveget és a végén megegyeztek abban, hogy Basalov kap egy szobát, a másik Arankáé és a gyerekek szobája, a harmadik Tiboré. A többi helység közös, másképpen nem lehet megoldani.

A háziak igyekeztek elkerülni Basalovot, ami a konyhai és a fürdőszobai használatot illeti. Kezdett kialakulni egy napirend. A vendég általában késő este jött meg és a reggelit kivéve ritkán étkezett a lakásban. Egyik este éppen akkor topant be, amikor a háziak vacsoráztak. Az asztalon a kenyéren kívül magyarországi csomagból származó májkrém, szalonna, hagyma kínálta magát, a bögrékben tea gőzölgött.

– Lakmározunk? Jól esik az ukrán kenyér? – kérdezte gúnyosan Basalov.

– Amint látja, vacsorázunk – mondta Tibor. – Tartson velünk, szívesen látjuk, ha még nem vacsorázott. Ami pedig a kenyeret illeti, mi mindig megdolgoztunk a betevő falatért, nem ettük sosem a más kenyerét.

– Nem-e? Lehet, hogy megdolgoztak érte, de ez ukrán föld. Maguk bevándorlók, maguk itt csak megtűrték.

Tibor arca kezdett vörösödni. Aranka ismerte apósát, közbeszólt.

– Jaj, apuka! Ne szóljon, nem szabad.

Az öreg mosolyt erőltetett az arcára. – Foglaljon helyet, biztos úr. Mondok én magának valamit, hallgassa meg.

Basalov leült, és az öregre nézett.

– 1910-ben az Osztrák–Magyar Monarchiába született egy gyermek. Ez a gyerek Magyarországon járt iskolába. Csehszlovákiában volt katona, aztán dolgozott Csehszlovákiában, Magyarországon, majd a Szovjetunióban, végül ukrán nyugdíjas lett. És tudja mi az érdekes? Ez az ember egész életében Beregszászon élt. Ez az ember pedig az apám volt. Tudja, mi évszázadok óta itt lakunk, ezen a földön. Nekem ne mondja, hogy ukrán kenyeret eszünk és hogy mi itt bevándorlók vagyunk. A szó igazi értelmében persze mi is bevándoroltunk, elfoglaltuk ezt a területet, de ezer éve! Ukránok akkor még sehol sem voltak! Egyébként itt sohasem éltek ukránok, a Szovjetunió alatt kezdtek betelepülni.

– Tudom, hogy ez csehszlovák terület volt. A háború után lett a Szovjetunió területe, mert itt főleg ukránok éltek és köztük valamennyi magyar is.

– Igen, de ahogy mondtam, előtte ezer évig Magyarország volt. És rosszul tudod ezt is, mert itt nem ukránok éltek valamennyi magyarral, hanem magyarok és ruszinok. A ruszinok ugyan rokonok az ukránokkal, de mégsem azok. Mi, mármint a magyarok és a ruszinok nagyon jól megvoltunk egymással.

– Ez nem igaz, erről még nem hallottam. Utána nézek majd.

– Nézz csak utána, biztos úr. Minél hamarabb.

Néhány nap eseménytelenül telt el. Egyik este már lefeküdt a család, amikor a biztos megérkezett. Tibor hallotta, hogy mászkál a lakásban, majd néhány perc múlva Aranka kétségbeejtő kiáltását hallotta. Segítségért kiáltott az asszony. Tibor az ajtót feltépvé rohant Aranka szobájába. A szoba sötét volt, idegességében nehezen találta a villanykapcsolót. Gondolta, hogy mi történik, a látvány mégis megdöbbenette. A dulakodásban Aranka hálóinge elszakadt, melle kicsúszott belőle. Basalov egyik kezével igyekezett a nőt lefogni, a másikkal már a nadrágját toltá le. A két kisfiú az ágyukban. Janika már állt és visított, Tibike érthetetlen tekintettel maga elé meredt.

– Te rohadt állat! – ordította Tibor és a férfira vetette magát. Az ukrán erősebb volt, sikerült neki Tibor arcába ütnie. Az öreg hanyatt esett. Idegen szemlélőnek komikus lehetett volna a helyzet, mert miközben Tibor a földön feküdt, Basalov igyekezett a lecsúszott nadrágját felhúzni. Közben Aranka már nem volt a szobában, a két gyerek sírt.

– Kurva magyarok! Majd adok én nektek! Ha még egyszer hozzám mersz nyúlni, lelőlek – üvöltötte Tibor felé.

Tibor látta, hogy a kormánybiztos alig áll a lábán, olyan részeg.

– Ilyenek voltak a háború alatt is. Állat vagy! Így viselkedik egy vendég – morogta az öreg, miközben feltápáskodott. – Gyertek – mondta az unokáinak. A síró Tibikét felvette és elindult a szobája felé.

– Én itt nem vendég vagyok, hanem lakó! És vedd tudomásul, hogy Arankát úgyis megbaszom. Még fiatal, kell neki a fasz – kiáltott utána és röhögött.

Aranka az éjjel a szomszédban aludt. Másnap, miután már az ukrán elhagyta a házat, visszament csomagolni.

– Sikerült beszélnem Janival – mondta az apósának. Nem maradok itthon. Ez a gazember előbb-utóbb megerőszkol. Rákényszerít. Ha apuka védeni próbál, megöli. Én nem leszek becsstelen, kitartója, szeretője egy ilyen senkinek. Elmegyünk Magyarországra a gyerekekkel. Jani is egyetért velem, vár minket. Szerencsére holnap jön egy segélyszállítmány Beregszászra. Velük megyünk, ez a legbiztonságosabb. Apukának maradnia kell, védje meg a házat, a maradék vagyonunkat, ha tudja. Csak vége lesz egyszer a háborúnak, akkor visszajövünk.

Mit lehetett erre mondani. Egyetértett ezzel Tibor is. Sírva búcsúztak. Vajon látlak-e még benneteket – gondolta Tibor unokái fejét simogatva.

Tibor egyedül maradt és nagyon szomorú volt. Hogyne lett volna, hiszen keserűség nyomta szívét minden oldalról. Mi lesz a családjával és mi lesz ezzel a szegény kis országrésszel, amit Kárpátaljának neveznek? Lesz-e itt néhány évtized múlva magyar, vagy még az őseink sírját is feltúrják? Hogy vele mi történik, kevésbé érdekelte, de a becsület... Nagyon sértette az önérzetét, ahogyan Basalov a nemzetéről beszélt, és az a pofon akkor éjszaka... Még hogy lelő, és ekkor bevillant. Eszébe jutott, hogy neki is van fegyvere. Pontosabban Janinak, a fiának. Jani évekkor ezelőtt szerzett valahonnan egy pisztolyt. Ezt nem vitte el Magyarországra. Tudja a rejtekhelyet. Kitűnő állapotban volt a fegyver, mellette öt tár lőszer. Betárazta, csőre töltött és becsúszta a zsebébe. Már csak egy kis mozdulat kell a kibiztosításhoz és meghúzni a ravaszt. Ha használni kell, ennyi ideje biztosan lesz. Még egyszer nem alázza meg ez a szemét biztos. Ha megteszi, azonnal lelövi. Nem akarja, de ha a helyzet úgy alakul, nem habozik.

Ma telefonált Jani, hogy Aranka a gyerekekkel szerencsésen megérkezett. A határon várta őket, együtt a család. Nekiült, megírta a levelet és most átviszi a szomszédba, átadja Margitnak.

*

– Margitka, arra kérlek, ezt a levelet add át Janinak, a fiamnak, ha majd megérkezik. Jól tedd el, fontos levél. Ebben benne van minden, amit tudnia kell.

– Miért, Tibor bácsi is elmegy?

– Nem, de történhet velem bármi. Ha idegenek költöznek be a lakásba, mondd

meg nekik, hogy ennek a háznak van tulajdonosa. Lakjanak benne, de vigyázzanak rá, mert a tulajdonos visszajön.

– Miket beszél! Maga egészséges, jól bírja magát. Sokáig élhet még. Velünk is történhet baj.

– Nektek nem kell innen elmenni. Az uradat nem viszik el katonának. A vasutasokat nem, azokra a vasútnál is szükség van. Csak tedd el azt a levelet, és nem kell tudni róla másnak. Benned megbízom, te rendes, becsületes ember vagy. Egyszer vége lesz a háborúnak, és akkor Jani visszajön. Tudom, hogy visszajön.

Fazekas József

Tabula rasa

Kék izzásban az éjszaka,
csillagok parazsa fűti,
fönn csönd, rend, harmónia,
nincs miért szégyenkezni.
Sötétbe halkul el szobám,
a gond ver tanyát bennem,
mint öreg bakeliten a tű
egyre karcosabb reményem.
Majd holnap, majd holnap
-ahogyan az ördög mondja -
szélnek ereszttem álmaim
s a fény a mocskot kilúgozza.

A ma,
tabula rasa,

A kalap

Nagy kalapban kis gyerek,
néznek rá az emberek.
Egyszer úgyis megnövök,
én leszek a jövőtök!

Kalap, kalap, nagy kerek,
alig vártam, levezlek,
jó magasra földobom,
lássák meg a kobakom.

Új gyerek és új kalap,
így köszönt ránk a holnap.
Mi is voltunk gyerekek,
kalapunk is billegett,
de kár, mára elveszett.

Római út

Minden ember
a mindenség isteni foglalata,
a teljesség égi mása.
A végtelenség vagy,
a múlhatatlan galaxis.

Élj ormok csúcsán
fenséges létben,
légy koldus utca porában:
mégis
a teljesség égi mása vagy.

Dolgomat én is úgy teszem,
a jóra, igazra szövetkezzem
s barátja lehessen neked,
csak akard, tisztelj
s ne mérgezz
kétkedő szavak mámorával.

A holnap a majd,
a talán a lesz,
a teljesség ereje a van:
el nem ereszt,
a holnap s a ma
a római út:

nyúhatetlen
s lelkünkig fut.

És testében

És testében
négyfelől keselyűk vájtak,
vérétől duzzadtak
hírverő folyók,
csontjával kerítkezett
a szent világ
s nem sajnálták,
csak a hollók.

Temették kő alá,
mint a gazt,
bebalzsamozták háborúba,
világrengető
Eretnek volt:
s bűne, hogy
Az Isten is akarta.

Homa János

Agónia

(Piroska édesanyámnak)

Éjszaka van, fojtogat ez a csend.
Ülök még egy kicsit az ágyad mellett,
ahogy te ültél mellettem,
mikor gyerekként beteg lettem,
s nem akart megérkezni a reggel.

Kilencven évesen készülsz az útra.
Arra a nagy útra. A fekete ruha
összekészítve a tükör alatt.
Már indulnál, de még egy kicsit maradj!
Hallod? Most ment el az utolsó vonat.

Anyám, maradj még! Üljünk itt az ágy szélén!
Nemsokára felkel a Nap, hallgasd addig is velem
ezt az őrült csendet! Most még a madár is pihen.
Ne indulj még! Üljünk még így egymás mellett!
Elveszett lelkek.

Nem lehet

Egy nagy cirkuszba csöppentünk,
odafent készül a szereposztás.
Ma te vagy a törpe, de holnap
vagy holnapután talán lehetsz majd
te is óriás. Kapsz gólyalábat, nagy leszel,
csak a varázslóra figyelj!

Ez egy nagy manézs. Mindenki rohan,
ordibál, lohol, elesik. Csak a késdobáló dühöng,
mert nem akar senki mosolyogva elé állni,
ma nincs kit késsel körüldobálni.
A kötél táncos billeg magányosan odafent,
senki nem figyel rá. Onnan fentről integet,
de a nézőtéren a fejét nem emeli fel senki,
mindenki a törpét és az állatidomárokat lesi.

Csak a bohóc sejti, hogy mit jelent:
ha az ég felé nem néz fel senki...

Nem lehet illúziók nélkül élni.

Visszafele

Elvesztettem a fonalat
Életem fonalát vesztettem el
Így hát elindultam visszafele,
a már megjárt utamon.

Szeretném megtalálni
önmagamat, szeretnék visszatalálni
oda, ahol a sorsom elhibáztam,
s kezembe venni életem újra.

Miként Thészeusz Ariadné fonalával,
a labirintusból szeretnék visszatalálni
önmagamhoz. Csak tudnám,
mikor, hol és miért tévedtem el?

Jób imája

Ami elől menekülni próbáltam, minden utolért.
A világosságot kerestem, de sötétségben jártam,
az igazságot követeltem, de hamisságban éltem.
Dicsőség legyen néked, Uram!

Szomjas voltam, víz után kutattam,
de torkom szárazon maradt.
Gazdagságra vágytam, de csak fillérek jutottak.
Dicsőség legyen néked, Uram!

Árnyék nélküli tiszta fényt kerestem,
De árnyékból sokkal több jutott nekem.
A magasba vágytam, de mélybe kerültem.
Dicsőség legyen néked, Uram!

Bölcsességért fohászkoztam, de csak
meggondolatlan tettekre futotta.
Most már csak derűt kérnék,
hogy még egy utolsót mosolyoghassak.

Dicsőség legyen néked, Uram!

Bulla Márta

Rezgés

A személyautó első ülésén ülve figyelmesen kötötte össze a leszerelt ajtó mögött húzódó vezetékeket. A visszapillantó tükörhöz vezető szálakat kellett kicserélnie, hogy újra működhessen az elektronikája. A szikár férfias arcán a szemébe hulló tincseket beidegzett mozdulattal igazgatta meg, mint ahogyan szerelte az autókat is, rutinból. Kamaszkorától kezdve érdekelte a gépek elektronikus működése és már akkor elhatározta, hogy saját egyszemélyes vállalkozása lesz. Döntését nem bánta meg, mert jól ment az üzlet és mindig annyi munkát vállalt, ami szükség-szerű volt és ami még jól esett neki. Talán innen eredt önbizalma, ami világnéze-tét is meghatározta.

A rádióból halkán szólt a zene. Ha hírek következtek és elemző műsorok, akkor lekapcsolta a készüléket. A külvilágból csak annyit engedett be, hogy éppen tudja mi zajlik benne, a hírek ne befolyásolják önálló gondolkodását, legfőképpen ne hangolja le velük magát az életről, mert az élet testközelben is támaszt éppen elég megoldan-dó feladatot. Már abban a korban volt, hogy mérlegelhette eddigi életét. Tudta, hogy miben döntött jól és miben dönthetett volna másképpen. Az önálló független mun-kavégzés és a saját lábón állás remek választásnak bizonyult. A házassága azonban kudarcba fulladt. Az egyszerű közmondás, hogy két emberen áll a vásár, az ő ese-tükben is mélységesen igaznak bizonyult. Az elsőszülött felnőtt fiával jó maradt a kapcsolata, de a két kisebbik gyerek már csak az anyjuk befolyása alatt növekedett fel, de még mekkorákra. Túlsúlyos természetük már túlmutatott minden egészséges, vagy ahhoz közeli állapoton. A közöttük felborult rend a két gyereket védekezésre kényszerítette és a fal, amit maguk köré építettek vaskosra sikerült. A lelkek mélyen visszahúzódtak a hús, az anyag fogságába. A falak egyre nőttek és mint férj és apa az orvosi segítség bevonásával sem tudta megreformálni a helyzetet.

A válást követően stabil életrendet teremtett magának és ehhez kapcsolódott a barátnője, akivel néhány éve összekötötte az életét. Sokat tapasztalt felnőttként mindketten megtartották saját függetlenségüket, nem költöztek össze, de amilyen gyakran tudtak találkozni, hétvégéken, közös nyaralásokon. Igyekeztek minden emberi játszmat elkerülni, hogy az idő, amit együtt töltenek minőségi idő, valódi egymásra figyelés legyen.

Késő délutánra fordult az idő és már az utolsó simításokat végezte az autósze-relésen.

Kipróbálta a visszapillantó tükör működését és az ajtó burkolatát is visszacsava-rozta. Közben Enikőre gondolt, arra, hogy mindjárt felhívja telefonon és megkér-dezi, hogyan telt a napja.

Még végig sem gondolhatta, amikor beindult a jól ismert szignál a mobiltelefonján. Tudta, hogy Enikő lesz a vonal végén.

Nyirkos, hideg napokat tudhattak a hátuk mögött és az előrejelzések a következő időszakra sem jósoltak őszi napsütést. Az esti szürkületben, a szállingózó ködbe lépett ki műhelyének ajtajából és a szmogos levegőből nagyot lélegezve felvette a telefont.

A vonal túlsó végén erőtlén, rekedt hangon Enikő próbálta leírni az állapotát. Egész nap nem érezte jól magát és a torokfájással és végtagfájdalmakkal is járó erős fáradtsága az ágyban maradásra kényszerítette és mivel gyerekek között dolgozik, így el sem indult a munkahelyére.

Ezen a novemberen az ország még javában benne volt a koronavírusnak nevezett járványban. Már nem voltak erős korlátozások, de a cseppfertőzéssel terjedő betegség még hullámokban felütötte a fejét. Egyikőjük sem volt a védőoltásnak nevezett vakcinákkal beoltva. Abban hittek és bíztak, hogy az immunrendszerük legyőzi a kórt, ami kikerülhetetlenül mindenkit érinteni fog így, vagy úgy.

Zoltán még jól érezte magát, de tudta, hogy néhány napja találkoztak és neki is megvolt az esélye arra, hogy elkapja a betegséget. Először arra gondolt, hogy rögtön kocsiba ül és átutózik a közeli kisvárosba, hogy Enikőt ápolja. Aztán megbeszélték, hogy előtte teszteltetik magukat. Enikőnek pozitív, Zoltánnak negatív lett az eredménye, így úgy döntöttek, hogy külön maradnak és távgyógyítással kezelik a helyzetet.

Zoltán mit sem törődve a hideg szemerkélő esővel kerékpárjával elindult, hogy a falu körül a jól bevált utakon hódoljon mozgásigényének. Szenvedélyesen szeretett tekerni. Az évek során, hogy érdeklődését kielégítse a kerékpározáshoz kapcsolódó versenyek szabályait és kialakulásuknak a történetét megismerte és figyelemmel kísérte a profi versenyzők eredményeit is. Hazaérkezéskor a kabátot letéve erős mellkasi szúrást érzett és a karjai sem úgy fájtak, mint amikor fűkaszával a fél utcán lenyeste a fűvet. Elkezdte rázni a hideg és így a kellemes meleg is jól esett neki. Ekkor még elhessegette a betegségtudatot és azt erősítette magában, hogy ő nem beteg, csak túlhajtotta magát.

Másnap reggel, amikor az ágyból sem volt ereje kikelni már egyértelművé vált, hogy nála is kialakultak a tünetek. Kisgyermekként sem félt semmitől, soha semmilyen fortélyos félelemkeltés nem hatott rá, egész egyszerűen halálfélelem nélkül született. Rendíthetetlen nyugalommal fogadta a betegséget és orvosával tartva a kapcsolatot kezelte magát. Teltek a napok és estére mindig visszatért a magas láz. A házi orvos a sokadik napon sort kerített egy testközeli vizsgálatra és kijelentette, hogy néhány óra és a tüdejét birtokba veszi, leroncsolja a vírus. Éppen ideje lenne kórházba mennie, ha túl akarja élni a betegséget. Megnyugtatta az orvost, hogy megy, amint itt lesz az ideje.

Még nem akart kórházba vonulni, mert tudta, hogy dolga van valakivel, aki ott állt mögötte, előtte, felette, alatta, aki kézzel tapinthatóan hőmpölygött körülötte. Formáját folyton változtatta és egyvégtében áradt belőle a sötétség. Nem szólalt meg, de felfogta, hogy kivel áll szemben. A halál sohasem mutatja meg az arcát, nem leplezi le

önmagát, mert lényege egy pillanat, egyfelvonásos előadás. Viszont színrelépése előtt szenvedélyesen kihasználja a próbákat. Tetszeleg, kéjeleg abban, hogy ijesztgetheti az arra fogékony lelkeket. Zoltán nem rettent meg tőle. Olyannak érzékelte, mint valamilyen frekvencián rezdülő tudati állapotot, ami anyagi szinten próbál alakot ölteni, hogy félelmetesebb legyen, de nem ölthet testet, mert természete szerint nem anyag. Az embertől független létező, aki szükségszerűen képes kapcsolódni az élőhöz. Az elektromosságban is a láthatatlan atomi részecskék érintkeznek egymással és információt szállítanak, nem emberi nyelven üzennek, hogy a rájuk szabott dolgok működőképesek legyenek. Mindennel kapcsolatban vagyunk és mi magunk is alakíthatjuk a kapcsolódásokat. Amennyire tudta szemével és agyával felfogta a jelenséget és hangosan kimondta, hogy vigyél, ha annyira számítok, ha most kell átvinned a túlsó partra.

Amikor tisztaság és rend lett önmagában már tudta, hogy egyelőre nem lesz dolguk egymással. Felemelte a telefont és kihívta a mentőket. Még hosszú órák teltek el amíg a folyosón várakozó betegekkel együtt bekerült a Covid-kórterem egyikébe. Nem voltak illúziói, hogy milyen feltételek kellettek ahhoz, hogy helyek szabaduljanak fel.

Egy idősebb ember, a folyosón fekvő betegek egyike mindenképpen szóba akart vele elegyedni. Kereste a kapaszkodókat, biztatásra szorult. Ő nem akarta felvenni vele a kapcsolatot, mert látta, hogy a vállain ott terpeszkedtek a pulzáló fekete felhők, hogy bekerítette a halál. Mint két hatalmas hollószzerű madár karmaikkal kapaszkodtak az öreg vállába, aki kapkodva vette a levegőt. Előre tudta, hogy ez a sötétség a rettegő embert magával fogja rántani. Nem akart hazudni neki, úgy erőt adni, hogy becsapja csak azért, mert a másik a félelemtől nem mert szembenézni vele.

Nem engedte magát abba a kórterembe tolni, ahová az öreget vitték. Így még további órákat várt a kezelés megkezdésére. Abba a betegszobába, ahová bekerült mindenkit lehelet finoman átölelt a szívárványosan derengő fény, úgy, mint amikor a vízre hullott olajos benzin úszkál annak felszínén, játékosan egymáshoz közelítve távolodva alakjukat folyton változtatva rendeződtek körülöttük a színek. Ez a látvány megnyugtatta. Minimum két hét lesz a gyógyulás, így biztatták az orvosok. Aztán a nyolcadik napon megkönnyebbülve a saját lábán sétált ki a kórházból.

Ottléte alatt figyelemmel kísérte az öreg sorsát, aki másnapra átmenetileg jobban lett, de harmadnapra felgyorsultak nála az események és összeomlott a szervezete, a halál magával ragadta, felszabadította a lelkét.

Negyvenezer év, vagy ki tudja mennyi. Az emberi lelkek születnek, halnak és az örökös körforgásban minden megnyilvánulás csak egy pillanat. Ma veled ülök itt, holnap mással. Ma téged szeretlek, a múltban mást szerettem és a jövőben is mást szeretek majd. Minden új régi, mert volt és lesz. Egy biztos, hogy a félelem mindezt nem irányíthatja. Az élet a bátraké, így gondolkodott Zoltán.

Sipos Anna

Halhatatlanság foglyai

Illúziók csendje csodás mágia
kéklő hieroglifák égi könyve
bennük keresem hitem hitelességét
az élet visszaolvadását
a vágyaimmá asszimilálódott
elévülhetetlenség lendületét
... mert hiszek...
mint „amíg a halál el nem választ” kérdésre
a kimondott igeneknek
a délibábok szentségével megesketett
voltunk, vagyunk és leszünk szent háromságában
... hiszen fények vagyunk
érzések sugallatán a nap gyermekei
a dimenziók átsuhanó képzeletén vágyak
rabok – halhatatlanságunk foglyai.

Túlnőttek a magaslaton

Itt mindig idegen voltam
nem várt vendég
mégis egybevegyültem a múlt idővel
Sosem zárkóztam halálos idegenségbe
hálaáramot kapcsolt be
titkos belső templomom
A volt és van szüntelen hullámverések
emlékekként szökkentek szárba
termékeny humuszon
Lelkemben szárnyakat nyitottak
hogyan kívül tartsanak a vést hozó varázslaton
az érintés asztrális torna volt csak
testamentum anyag nélküli vonzalom
Szeretetem érzékeny elszánt szabad-madár lett
még-ha sorsot húzott is a téniszony
láthatatlan köldökzsínórajaim porig égtek
mert Túlnőttek Ők – a magaslaton.

Nyárvégi szélcsend

Többször kihevertelek

ahogy a föld a reggeli harmatot
a csodálkozás a némaságot
a kincskeresők a napokig zuhogó esőt
szántás a hömpölygő áradatot

Többször legyőztelek

mint szeretet a közönyt a közöny az utálatot
a szelidség a sértést mint forrás a sáros vizet
a hallgatás a találgatást a jóváhagyott könnyeket

Még többször elhittedek

mint pogányok a hitetlenséget víz a színes kavicsokat
pillangó a szivárványhidat

ami

sehová sem vezet

a mély érzések önhipnózisa nehéz tükör
nem kell cipelni mindenkinek

Jézus vitte a keresztet

a hitet – előző életünket

karmikus kapcsolatunk megtépázott

keresztlevelét – bizonyosságát

miért is hittetek

Reggeli Gondolatok II.

(Kirakatlan puzzle a szívem)

Milyen módon fűzhetném vissza mindazokat akikkel összeértünk
akikkel az azonosság rezonanciáján megérintett összeölelt a szeretet
eltitkolt volt vagy őszinte más egyszínű kvarckristályok gyűjteménye
öröklét hite pillangó szárnyakon együtt repülés félelem nélküli mosoly
a nagy még nagyobb szerelem erős évekig tartó vágy valakiért értem
Nem érdekel a harc bennem elfogyott - akkortájt minden lendületbe
beleálmodtam valakit magamba véstem mindent mint a barlang rajzokat
azt hittem az emlékek olyanok lesznek mint az újszülött ha megöleled
de sikerült kiválasztanom akikkel nagyon boldog most hiányukkal vagyok
Van aki tudja van aki képtelen felbukkanunk eltűnünk együtt vagy nélkülünk
mindegy – velem vagy nélkülem könnyen vagy nehezen jön még vagy betelt
még vagyunk - magunkba égetett hittel megíródott sorsok törölhetetlenül
mindegy – velem vagy nélkülem könnyen vagy nehezen
a pillanatok kockáit össze-összehúzom – mégis kirakatlan puzzle a szívem.

*Ambrus József***illúzióhajhász**

nyitott illúziók lélekkapujában
kapzsi láthatárt keresek
a várakozás csupa szépség
mégis a fantáziám kesereg
parfümök vezetik bekötött szemem
amazon csókját kérem megtartani
kibeszélnék az érett formák
amíg transzba ejtenek cinkosai
megszálltak a könnyebb hétköznapiak
fennakadsz a látszat-kilincsen
mint az értelem törmeléke
lábamhoz fekszik hogy segítsen

bezárkózom a romos dilemmába
a horizont lebomlik a földig
eladtam magam a homálynak
amíg pengék hasítnak a célig
példás illúzióim bontja le a fényt
zuhan az érték – pusztul a jelen
férgék között csontokkal játszol
amíg csőre tölt Isten a lesen

égi csókjaimat a harangok
formálják át sivatagi köddé
de a kétes illúzió elszivárog
s az életnek nincs minősége többé

percekbe zárt kövek

reggelente könnyeznek a kövek
üdvözletet kelt az önsajnálát –
hamis célt rögtönöz a tömeg
nem értem – különcnek titulálnak
beteg könnyek mázsás percek gyöngyök
bús menyegzők – pompás temetések
tüskés bogáncsok – kagylóba zárt göncök
hallgatják le téves szívverésed
reggelente mosolyoddal ébredek
– takarj be anyám hűségeddel
mert ma is lecsapnak a fényjelek
amíg aranykévét zúdít rám a reggel

giccses jégcsapok – fényből fújt üveg
– óriás szeplőit kibocsátom
szent hallgatás – körém gyűlt rügyek
a végtelenbe nőtt állomásom
ne add magad a hallgatásnak
– jelenléted született értelem
csak fény szivárog friss önvizsgálat
amíg a pikkelyek között létezem

úgy tűnik mintha kövek között élnék
– és a határ egy végtelen tenger
mi lehet több rajtam fény és árnyék
mely összeolvad a végtelennel

Mihályi Molnár László

Nehéz magyar örökség

A Magyar Örökség-díjas Mács József életműve

Amikor a felvidéki magyarok elmúlt évszázadának három kiemelkedő regényíróját szeretnénk felmutatni, bizonyosan köztük lesz Mács József is. Ő az, aki az élet valóságával szülőfalujában, Bátkában ismerkedett meg, hogy aztán Rimaszombatban, Sárospatakon és Miskolcon folytassa. Majd József Attilától azt is megtanulta, hogy a „múltat be kell vallani”, és e múltnak „adósa vagyunk szelíd jövővel”. Mert a hatalmi szóval némaságra és hamis valóságértelmezésre ítélt világ megöli az álmokat, eltorzítja a lelkeket, elrabolja a jövőt.

Nem akart próféta lenni, de hitte, vallotta és remélte, hogy az igazság felmutatása mentőöv lehet a hazugság tengerében fuldokló hajótöröttek számára. Megszerezte hozzá az írói készségeket is: a gömöri palócok sajátos elbeszélő mentalitásából, a magyar irodalom hagyományaiból és a vele született tehetségéből építkezve. Így lett újságíró. Ám ott és abban az időben nem irodalmi feladatokat bízta rá, s amikor az igazmondás területére merészkedett, a hatalmi gépezet máris lecsapott a rebellisre. 1957 elején, hogy vele példát is statuáljanak a magyar forradalommal szimpatizálók számára, kirúgták az Új Szó napilaptól, ahol már korábban is kényelmetlen kérdéseket tett fel a rendszer működése és a csehszlovákiai magyarok helyzete kapcsán.

Először novelláival tapogatta a tűréshatárt a felborult erkölcsi értékrend okait kutatva. Az 1964-ben írt *Adósságtörlesztésben* pedig már a jogfosztás és deportálás sorsrontó vetületét veszi célba. A regény csak négy év múlva, a '68-as enyhülés idején jelenhetett meg, de a reménykedés rövid időszakát a lánctalpakkal kísért visszarendezés követte. A rebellisekre fenyítés, megtorlás, felfüggesztés, elhallgattatás várt. Ürügyként az 1972-ben megírt *Magasság és mélység* című regényét hozták fel (már kiszedve állt a nyomdában, de három folytatás után letiltották közlését a Nő c. hetilapban), mert „*az egyház erkölcsét a párt erkölcse fölé helyezte*”, ám az ítélet valódi oka Mács egész irodalmi, újságírói és közéleti szerepvállalása volt.

Közel egy évtizednyi szilencium után jelenhetnek meg újra írásai a megtűrt kategóriájában. A cenzorok éberségét is megzavarva kódoltan fogalmaz meg olyan témákat, amelyekben egyéni és társadalmi tragédiákhoz vezet vagy önpusztításba menekülő, lelki egészségüket elvesztő sorsokat eredményez a megtörtént események elhallgatása, elfojtása, meghazudtolása vagy az identitás, az anyanyelv és a hit megtagadása. Ilyen regény a *Kétszer harangoztak*, a *Szélfúvásban*, a *Vesztes*, majd a *Temetőkapu*.

Könyvei nagy példányszámban és fenyegetően gyorsan elfogytak, de mielőtt még a pusztulást lezáró temetőkapu ránk csapódott volna, a rendszer omlott össze. És egy kicsit ránk is dőltek a falak, mert a felvidéki magyarok jog- és esélyegyenlőségét nem engedték kibontakozni. Ráadásul a szabadság és a demokrácia haszonelvű értelmezése felgyorsította az önfeladás és a beolvadás folyamatát.

Mács tehát, akit még rehabilitálni is elfelejtettek, folytatta küldetését. Vissza-vonul Páskaházára, apósáék házába, hogy – az arcát vesztő pozsonyi közegből elmenekülve – írhasson. Szinte megtáltosodik, és sorra jelennek meg regényei.

Az Égig érő palatábla, az „Öröködbe, Uram...” tetralógia kötetei (*Apám regénye, A Kos jegyében, A sötétség gyermekei, Az üstökös visszatér*), közben teljes terjedelemben a húsz éve betiltott *Magasság és mélység*, majd a *Trianon harangjai* és a *Bolondok hajóján*. Az „Öröködbe, Uram...” címadó 79. bibliai zsoltár Mács József számára nem csupán helyzetkép, de egy életre szóló feladat is, amelyet még gyermekként kapott útravalóul a tarisznyájába Bátka akkori református lelkipásztorától, akit műveiben gyakran kovászoló pozitív szereplőként ábrázol.

Utolsó regénye halála előtt három évvel, 2014-ben jelent meg. *Az elcsatolt vagon* már a címével is a felvidéki magyarok elmúlt egy évszázadának útvesztőire utal, de azzal a reménységgel néz szembe az elmúlással, hogy a lelkekben segített „helyretolni a kibillent” időt. Munkásságának legnagyobb elismerése az olvasók lelkébe oltott tisztánlátásból fakadó remény dacos vállalása, a kilátástalannak tűnő helyzetek ellenében is.

„A vérzivataros, viszontagságos 20. század története, dédapáink, nagyapáink és apáink regénye is erre tanít: ők sem kívántak továbbjutni saját maguknál, saját életüknél. De nem elégedtek meg kevesebbrel sem. Nem vágyták a lehetetlent, de vállalták, hogy kíméletlen őszinteséggel élénk tárják mindazt a tanulságot, bölcsességet, ami segít nekünk és utódainknak tovább írni a történetet, mindannyiunk történetét.” – mondta 2004. március 30-án Orbán Viktor az „Öröködbe, Uram...” Püski Kiadónál megjelent kötetének budapesti könyvbemutatóján.

Mács József 1931. április 18-án született Bátkában, a hajdani Gömör vármegyében. Elhunyt Pozsonyban 2017. augusztus 31-én. Temetése szeptember 15-én volt Bátkában, református szertartás szerint.

(Elhangzott a Magyar Örökég díjátadón, a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében, Budapesten, 2022. szeptember 24-én)

Ferenczfi János

Hol van a ház?

Hol van a ház, az a csendes,
Hol lassabban jár az idő?
Kis kályhás, tiszta és rendes,
Kertjében hús levegő.

Jó volna morzsolni lassan
A szótlanná vált napokat.
Elhagyni mindent, és halkán
Számolni alkonyokat.

Elhagyni mindenkit, mindent,
Nyugtalan rossz vágyakat,
Nem lenni, úgy lenni mígnem
Elhagyom álmaimat.

Babrálni konyhában, kertben,
Élő, de nem létező,
Kérdés és szó nélkül, csendben,
Itt feled még az idő.

Úgy múlni el, mint az árnyék,
Hol elfogy a fény, fogy a nap.
Milliárd csillag kigyúl még,
Elhagyom alkonyomat.

Jesua

Mint fény az éjben, úgy jön el.
Ha távol vagy is, Ő közel.
Ember, Isten benne egy:
Célod lesz, nem végzeted.

Holnap is felragyog

November mocska már
Messze jár.
December, - bölcs ember,
Béke vár...

Napfényben fürdik a
Hóhatár,
Nem fúj szél, könnyű toll
A madár.

Szobámban kályha áll,
Tűz lobog.
Szikrák közt táncoló
Angyalok.

Harang zúg, messze a
Domb mögül,
Hívása illatként
Vesz körül.

Nincs idő, nincs tér már,
Csak csodák, -
Szótlantul elköltött
Vacsorák.

Kályhámban tűz lobog,
Duruzsol.
Mint a tűz, elalszom
Valahol.

Holnap is felragyog
Majd a nap.
Nyomom se leled a
Hó alatt.

Tél Vándora

(Tisztelettel Weöres Sándor iránt)

Jégtüskét szül a köd, ha leszáll,
Télnek hímpora leplem.
Lassú táncot jár a halál,
Értjük egymást mi ketten.

Roskad a súlytól, elnehezül,
Harsanva roppan az erdő.
Dermed a vackon védtelenül,
Hontalan lélek-kerengő.

Omlik a lélek társtalanul,
Kint is bent is a csend nő.
Súlyos az ég és rám nehezül,
A hajnal már soha nem jó.

Semmi se mozdul, végtelen éj,
Tó szeme veszti a tükrét.
És mikor felkel a rémpofa Hold,
Senki se látja a jöttét.

Rám biccent, a semmibe hív,
Értjük egymást mi ketten.
Ólmos ködben bárhova lép,
Télnek vándora lettem.

Kovács Sándor

A Mátravidék remenyiki színei

Gondolatok Remenyik Zsigmondról

Itthon, Heves, Nógrád tájain...

„Ő írta meg maradandóan a század eleji Heves, Nógrád megyét, annak táját és társadalmát, Egert, Gyöngyöst, Balassagyarmatot. Az ő irodalmi hazája a Mátravidék.” Remenyik Zsigmonddal kapcsolatos emlékeit összegezte e sorokkal Ignác Rózsa az 1964. évi *Kortárs* lapjain. (Ignác Rózsa – Makkai Ádám költő édesanyja – aki színésznőből lett újságíró az 1930-as évektől, majd íróként is jegyzi az irodalomtörténet).

Az említett írásában emlékeztet a „remenyikszínekre”: „Már évek óta, akkor is, míg élt, ha ősszel vagy télen a Mátrában jártam, a tájról, az erdőről mindig menthetetlenül ő jutott eszembe. Az az őszi búsbarna barokkos hajlatú Mátra: remenyikszíni. Télen, a Mátra alján a szélcsendes völgyekben nem hullik le az erdő fáiról a lomb. Még ha hó lepi is el az erdőt, sokáig, roskadatlanul áll a fák ormán a rengeteg száraz levél. Olyanná teszi ez a téli Mátra völgyet, mint valami óriási temetőt, tele új sírokkal, miken áll még, bár porig száradt már a temérdek koszorú. De meddig állhat a régi lomb a szélvédett Mátra-völgyben? Míg kihajt az ágon a tavaszi rügy?

Nos, mennyire vizuális, avagy esztétikai-fogalmi kategória a remenyiki színvilág? Vajon fellelhető-e az írói lét viszontagságait tükröző melankolikus színek? Magam is kerestem a Mátra remenyiki színeit... Aztán jött egy őszi nap, a Mindenszentek napja. Gyöngyös felől előtűntek a Mátra rozsdabarna színei, a völgyek mélybarna tónusai. Az ősz végérvényesen legyőzte az erdőt, ám mintegy kárpótulásul, színességgel öltözteti a jövőerdőhalál előtt. Ó, ezek hát a remenyiki színek!... Mely mögött már magam is az író mélabús, szomorkás arcát és gondolatvilágát véltem meglátni.

Nem túlzás kijelenteni, hogy földink, Remenyik Zsigmond – miközben a fél világot barangolta és hosszú ideig távol élt hazájától – mindig is a Mátraalja táját érezte otthonának. Bizonyosságul néhány regényét veszem kézbe. A Sarjadó fű, visszaemlékezés a gyermekkorra, a két háború közötti Eger utcáira, a városbéli viszonyokra.

A *Por és hamu* című regényének helyszíne többek között Nógrád és Heves megye, egy fejezetében pedig Gyöngyös 1917. évi tűzvész utáni látványt tárja elénk az író. A *Bűntudat* című regényének helyszíne pedig a szülőfaluja, a hevesi kisközség, Dormánd.

Remenyik Zsigmond életéről, munkásságáról

Életművének ismerői igen jól körvonalazták a hatásokat, melyek írói munkásságát meghatározták. Elsőként a származásáról. Az író a Heves megyei Dormándon született 1900-ban, elszegényedett nemesi családban. Egerben járt iskolába, alapvetően a nagymama nevelte, a szünetekben tért haza falujába.

Középiskoláit is Egerben végezte, azaz inkább csak bukdácsolt, hiszen az érettségien is megbukott és pótvizsgáján a második próbálkozásra ment át. Nem az iskolai tananyag, sokkal inkább az irodalom foglalkoztatta, a *Nyugat*, a *Pesti Napló*, a *Huszadik Század*, a *Tett*, a *Ma* folyóiratokból ismerte meg kora irodalmát. Sokat olvasott, Adyt, Mikszáthot, Móriczot, megismerte Babits, Kosztolányi, Szomory, Krúdy és Bródy műveit, míg a világirodalomból Balzac, Zola, Tolsztoj, Wilde és August Forel írásai kötötték le.

Beiratkozott a nagyváradi jogakadémiára. Azonban az őszirózsás forradalom hírére Budapestre ment, ahol Kassák Lajossal és a magyar avantgárd meghatározó alakjaival találkozott. Az expresszionizmus erősen befolyásolta gondolkodását, munkásságát, új irodalmi formákkal kísérletezett. Jászi Oszkár eszméivel azonosult, mint kortársai közül sokan, ő is eljutott a szocializmus igenléséig.

A forradalom bukását követően először Bécsbe ment, majd irány a nagyvilág. Előbb Németországban járt, majd eljutott Dél-Amerikába. A legkülönfélébb és legkalandosabb foglalkozásokat űzte: volt újságíró, fakitermelő és vasútépítő munkás, pincér, tengerész, tisztviselő. Argentínában, Peruban, Chilében járt, expresszionista stílusban és spanyolul írt, szervezője volt egy chilei avantgárd írói csoportnak. Limában élt indián származású élettársával és gyermekével, akik betegségben hunytak el. A tragikus esemény aztán egész életét végigkísérte. Ezen életszakaszban érezte, hogy sorsa megfeneklett, ismét váltania kell.

1926-ban hazatért, Bécsben felelevenítette kapcsolatát Kassákkal. Idehaza a baloldali írókkal megalapította az *Új Föld* című folyóiratot. 1927-ben jelent a *Hetedik hónap* című regénye.

Elszántsággal látott munkához, olyan regények sorozatát tervezte, melyekben korának társadalmi ellentmondásait kívánta bemutatni. Ennek gyűjtőcíme: *Apokalipszis humana*. Végül is 29 önálló regény jelent meg, mely az író munkásságát felöleli. A sorozatban elsőként, 1932-ben a *Bolhacirkusz* című kötete jelent meg, mely miatt perbe fogták vallásgyalázás címen.

Művei nem kaptak nagy visszhangot, azonban az 1937-ben megjelent *Bűntudat* már jelentős elismerést aratott. A mű szociográfiai mélységű elemzés és társadalomkritika a lecsúszó falusi birtokos rétegről, ahonnan az író is származott. A harmincas évek végén a *Korunknak*, majd a *Szép Szónak* is munkatársa lett. Szép, alkotói barátság fűzte József Attilához, halálhírért mély fájdalommal fogadta. En-

nek adott hangot a *Költő és valóság* című nekrológban, majd a *Szép Szó* folyóirat szerkesztőjeként folytatja az együtt elkezdett munkát.

1939-ben Párizsba, Londonba, majd az Egyesült Államokba utazott, ahol a kinti magyaroknak tartott előadásokat a magyarországi irodalomról. Amerikában nem lelte a helyét, 1941-ben érkezett haza. A baloldali elkötelezettségű író úti beszámolóját jobboldali lapok közölték, emiatt sajtóviták, támadások érték, melyeket az irodalomtörténet is felrótt az írónak.

Éppen az amerikai beszámolóinak tudható be, hogy a háborút követően hallgatásra ítéltetett, majd az ötvenes évek második felében jelenhettek meg írásai. Pedig szocialista álláspontját soha nem tagadta meg, humanizmusát nem csak regényeiben képviselte, de a háború alatt zsidó barátainak is oltalmat adott.

Az ötvenes években is folyamatosan írt, a *Különös utazás*, a *Bolond história*, az *Élők és holtak*, a *Por és hamu* című írásai ebben az időben keletkeztek. Remenyik drámaíróként is jelentősei alkotott, az *Atyai ház* gyakran szerepelt a színházak műsorán, de más darabjait is említhetnénk: a *Pokoli disznótor*, az *Akár tetszik, akár nem*, a *romba dőlt bálvány*. A *Kard* és kocka című írását 1959/60-ban megfilmesítették.

Életének utolsó szakaszában a fiataalkori, dél-amerikai kalandot idézte fel regényeiben (*Vándorlások könyve*, *Őserdő*, *A keselyű*, *Az idegen*). A kalandos sorsú világgjáró író folyamatosan távolodott a világtól, magányossá váltan, Budapesten érte a halál 1962-ben.

Ki tartozik Remenyiknek?

Elfelelték volna az írot, Remenyik Zsigmondot? Írónk esetében Egerben utca viseli a nevét, Füzesabonyban a középiskolának a névadója, Dormándon, az egykori kastélyukban több szoba is őrzi az íróhoz kötődő emlékeket.

Inkább arról lehet szó, hogy írói munkásságának, műveinek nincs irodalmi visszhangja. Inkább az ő irodalmi szellemiségének a nélkülözéséről beszélhetünk. Mára eltűnt az irodalom berkeiből: a hatvanas, hetvenes években még felmerült a neve publikációkban, újságcikkekben. Akkoriban jó néhány figyelő emlékezés, tanulmány követte munkásságát, érdemes néhány példát felidézni.

Egyik méltatója, Hegedűs Géza írja róla: „Életműve múlhatatlan értéke irodalmunk kincsestárának, a 20.sz.d. egyik legjobb és az egyik legérdekesebb regényírója volt, nagy felkészültséggel, nagy írói tehetséggel” (*A magyar irodalom arcképcsarnoka*). „Mit mondunk Remenyikről és könyvespolcnyi ciklusáról, az Apocalypsis Humanaról? – írta B. Nagy László 1966-ban. Hova soroljuk, miképp osztályozzuk? Származása: dzsentri. Politikai állásfoglalása: szocialista. Világnézete: polgári. Magatartása: anarchista. Négy ellentmondó szó. Ha egybefűzzük

őket, akkor sem jelentenek semmit, akkor sem mondanak róla semmit. Ennyit érnének a fogalmaink?”

Az írói életmű átfogó értője, kutatója az egri Nagy Sándor így fogalmaz: „gazdag életművének eszmei és esztétikai sokrétősége általában eléggé ismert irodalomtörténeti tény. Ennek ellenére azok közé a huszadik századi írók közé sorolja őt az irodalmi köztudat, akinek munkássága nehezen értelmezhető (...)... máig nincs megnyugtató képünk modern irodalmunk erről a fontos írójáról. Semmilyen irányzathoz nem sorolható, műfaji keretek közé nem sorolható, a káosz és totális tagadás írója... ahány kísérlet, annyi értelmezési lehetőség, és a mű minden egyes kísérletkor új és új arcát mutatja felénk”

Szóval, a fogalmainkkal, használatukkal, az író elhelyezésével van gondunk... Melyik irodalmi fiókba is helyezzük Remenyiket? Mert hiába is próbáljuk betuszkolni, az ő életműve egyik fiókba sem fér! Ma is nehéz kérdés az írói életmű elhelyezése, hiszen egyik irányzathoz sem sorolandó, senki sem érzi magáénak. Az utolsó róla szóló tudósítást az Új Ember hasábjain találtam, amely éppen száz éves születésnapját méltatta, 2000-et írtak akkor... Majd szünet és csend, akár napjainkban is. A drámái kapcsán írta róla Radnóti Zsuzsa egykoron: „Remenyiknek mindenki tartozik...” (*Kortárs*, 1976. 6.) Ebben nincs változás. Azóta sem.

Utam Remenyikhez

Miért is Remenyik, miért is a *Bűntudata*? És hogyan is kerültem vonzáskörébe?

Remenyik *Bűntudat* című regénye otthoni könyveink féltett tett darabja volt. Én örökölttem, kezemben az 1954-es kiadás, a szürkés-fekete borító hátán mélyen belenyomva az ár: 14 Ft. (hm, nem volt olyan olcsó akkoriban, a 3,50-es könyvekhez képest)

Apám szerint ez egy nagyszerű könyv, ahogy mondta „ez jól meg volt írva” azaz, hogy megítélése szerint az író valósághűen írta le a korabeli falusi állapotokat. Tudhatta, hiszen szülőfalujáról volt szó. A regény történéseinek színhelye ugyanis Dormánd, az író és apám szülőfaluja. Annak pedig külön örült, hogy a regény megnevezett szereplői között ismerősökre is akadtak.

Dormánd, ez a szegény kisközség, a Mátra szoknyája szélen, az Alföld tetején, Füzesabony szomszédságában... Mi köt a faluhoz? Emlékek a gyermekkorból, érzelmek, tisztelet az egykori nagyszülők, a falu, az író előtt. Élő rokonságunk nincs már a faluban, ami vár, az a nagyszülők sírja a temetőben, néhány méterre a Remenyik család sírjától. Felmenőim, a rokonok a sírokban, magam is egy rész dormándi lennék.

Emlékek a hatvanas, hetvenes évek Dormándjáról, láttam még néhány utolsó remenyiki vonást a házakról, a portákról, melyekről az író beszámolt. Ilyenformán ismert volt a *Bűntudat* helyszíne.

A *Bűntudat* című regényét választottam a gazdag írói életműből. „Így őriztem meg én a múltat... (...) és ezt az ismeretet kívánom most átadni az utódoknak, hogy tanulsággal ők is továbbadják majd utódaiknak egy értelmetlen és oktalan kor emlékeit és tanulságait. Írónak, költőnek, gondolkodónak kötelessége ez minden korban és az egész világon.” (Remenyik Zsigmond: *Bűntudat*. Előszó és ajánlás.)

A regény keretét egy 1936. évi szülőfalu-látogatás kerete adja meg. A hazatérés azonban alkalom arra is, hogy élénk tárja a falu szociográfiai viszonyait, a családjá múltjának és felelősségének bemutatását.

„Ez a birtokos dzsentri szinte önmagát ítélte halálra: féktelen volt, kultúrátlan, családi kapcsolataiban önző és felületes. Az utódok öröklött teherként hordozták a romlottságot, a végrehajtok, adóhivatalnokok, gazdatisztek és katonatisztek már csak gyenge árnyai voltak a hajdan erős és a nemzetet előre segítő ősöknek. Aki pedig a földnél maradt, az elszegényedve – de talán becsületesebben – tengette életét, kétségbeesett erőfeszítésekkel akarván megőrizni a hajdani dicsfényt. Ha mégis akadt valaki – mert ilyenek is voltak –, aki feltárta a széthullás gazdasági és szellemi okait, azt bolond idealistának, hazaárulónak tartották, és még szűkebb családi körben is elveszettek, szinte halottnak tekintették...”

Nincs ebben a lelkiismeretes számvetésben az irgalomnak parányi jele sem! Féja Géza „az őskeresztények gyónását” említette párhuzamként. S valóban, a bűntudat által kiváltott gyónás ez a könyv, amelyben az író magára vette osztályának bűneit, elégyve, mardosó lázzal tárta a világ elé: „ilyenek voltunk, ezért pusztulunk el, és így vétkeztünk a nép ellen!” – írja a regényről E. Nagy Sándor, az életmű kiváló ismerője.

A regény értékeléséről, szerkezetéről, az író módszeréről pedig így fogalmaz: „A bemutatott „anyagot” az író nem a szociográfus adatszerű szárazságával tárja fel, hanem a jelen szemlélődéséből induló emlékekkel, amelyek gomolyogva törnek elő a lélek mélyéről, miközben megelevenedik a múlt. Hagyja spontán módon áramlani a feltörő indulatokat, szinte a fegyelmetlen rendszerező racionalizmus kikapcsolásával hömpölyögteti mondanivalóját. (...) A szubjektív időben, az emlékezésben lezajló eseményeket határozottan kijelölt objektív idő, a dormándi látogatás egy napja fogja közre, de azért is, mert a jelen, a gyermekkori múlt és a történelmi múlt három idősíkját egyetlen gondolat fordítja egymásba, a vád és figyelmeztetés gondolata. A szerkesztésnek és a határozott gondolatiságnak az egysége adja a *Bűntudat* esztétikai értékét: a prousti időtechnikának és a szürrealista próza vívmányainak e magyar megvalósítója gazdagon szép vállalkozása prózáinknak.

A *Bűntudat* példát ad arra is a magyar epika történetében, hogy a valóságot ábrázoló írónak nem kell egysíkúan leszűkíteni világát. Az ábrázolás hitele csak

nő azáltal, ha bátran él a próza modern eszközeivel. Ha pedig ez így van, akkor ennek a könyvnek ott van helye a két világháború közötti magyar próza máig ható hagyományai mellett...”

Érdekes fordulatnak lehetünk tanúi. A falusi birtokosságból származó író felismerve fajtái bűnét szembefordul sajátjaival! Kortársai is nagyra értékelték a regényt, mely alapján sokan a népi írók között tartották számon. Gaál Gábor a Puszták népe mellé sorolta jelentőségében, Féja Géza is méltatta a regényt, Veres Péter is a népiek közé sorolta az író. Tény azonban, hogy Remenyik is teljes mértékben azonosult a népiek felfogásával, vállalt társadalmi feladataival.

Ferdinandy Györggyel Remenyikről

Néhány éve Ferdinandy Györggyel beszélgettem Remenyikről. Egykoron ugyan is Ferdinandy a doktori értekezését éppen Remenyikről írta Franciaországban, őt „tragikus humanistának” nevezve. Ezzel az író világszemléletére utalt, melyben „egyedül az emberiségért való reménytelen s ezért hősi munkálkodás szükségességében hitt.”

Ferdinandy bevallottan irodalmi példaképének tekintette Remenyik Zsigmondot, ami az azonos élethelyzetből, a magyar hazához, a nyelvhez való erős ragaszkodásból táplálkozik.

Szinte elragadtatással szólt Remenyikről... „Kalandor volt, jó értelemben véve. Gondold el, amikor hazatelepedett, – mert magyar író akart lenni! – ... Tudod mit talált ki magának? Aszfalt tehenészetet nyitott, Pesten, a belvárosban! – hát kinek jutott volna eszébe, hogy hazajön Peruból és aszfalt tehenészetet nyit! Ezek olyan dolgok, amiből látszik, hogy kalandokra, a kalandos életmódra volt kapható, leginkább fiatalkorában...”

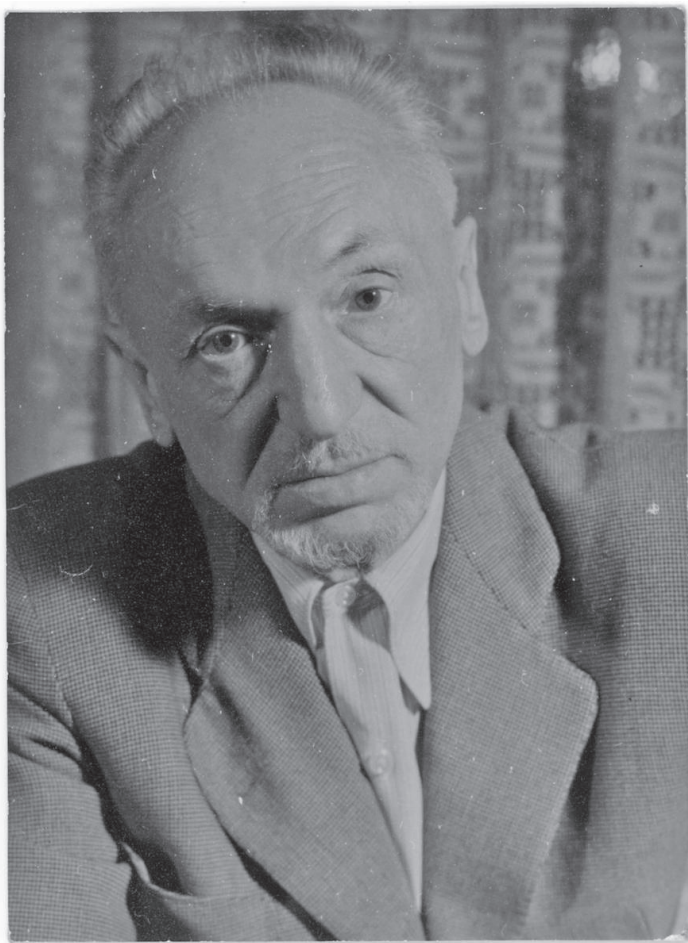
Ferdinandy György véleménye szerint „Remenyik a 20. század első felének prózaírói gárdájához tartozott és ehhez még hozzá lehetne tenni, hogy az idegen nyelvi közegben is próbálkozó írókhoz sorolhatjuk. Róla sokat írtak és a könyvei meg is jelentek a hatvanas évekig. A halála után nagy néma csönd, ami minden írónál így van. Aztán lehet, hogy ismét felfedezik, illetve most az újra felfedezésről lehetne szó...”

Van-e esélye, hogy újra olvasnak Remenyik műveket? Ferdinandy György szerint: „Az kellene, hogy legyen egy olyan kiadó itt nálunk, vagy egy irodalmi társaság, vagy irodalmár, akit az izgatna, hogy van itt egy író, aki nyugatról hazatér és hozza magával, haza hozza a nyugati tapasztalatokat. Ha erre lenne valaki, akkor lenne értelme... Ahhoz fel kellene tűnnie valakinek, akinek ez szívügye lesz, és aki erre ráteszi az életét. Ilyen embert én nem ismerek. Ez másként nem megy. Őt újra felfedezni nagyon nehéz, kemény munka lenne.”

Mire is lehetne vállalkozni az íróval kapcsolatban?

Arra mindenképpen, hogy ne feledjük: van egy érdekes, nyughatatlan világjáró, akinek írói munkássága, a ránk maradt szellemi hagyatéka alig szívárgott át irodalmunkba. Aki szeretné alaposabban megismerni a két háború közötti magyar valóság egy szeletét, bizony jól teszi, ha belelapozni műveibe.

Azt az itt élők, a magyar irodalmat szívükön viselők kötelességének érzem, hogy egy előttünk járt jeles irodalmi alkotóról, a hevesi táj szülőttéről el ne feledkezzünk. Dormádon, az egykori szülői kastélyukban szépen őrzik az íróhoz kötődő emlékeket. Ha arra járnak és tehetik, látogassanak el Remenyikhez!

Remenyik Zsigmond

(forrás: pim.hu)

Wessetzky Dániel

Nyugat harangja

Ez voltam egykor: büszke ércharang.
Toronyban szólt szavam: giling-galang.
Vasárnap összegyűltek emberek:
felnőtt, középkorú, idős, gyerek.
Imára hívtam én, akit lehet,
zenélve, zúgva, lengve föld felett.
Ma múzeumban élek, ott lakom:
üres, kihalt a régi templomom.
De fáj, hogy elkopott a régi rang:
nem száll a szélbe már giling-galang!
Kopár a szív ma, mint a kőhalom:
kinő belőle dudva, léha gyom.
A tárolóban ülve csend honol.
A nyelvem néma: többé nem dalol.
Rohanva jó az új idők szele,
de harcba szállni nem tudok vele.

A Megváltó

A tél fagyos pillangói hullanak az éjen át
Télanyóka bütykös ujja hímezi a zúzmarát.
Ezüst a táj, kismadárkák nem dalolnak cserfesen
Télpillangók szárnya mindent beborít ma csendesesen.
Régen Ő is alászállt egy fagyos, hideg éjszakán
Istállóban, Júdeának hideg, esős évszakán.
Mégis Ő az enyhület, az irgalom, a drága kincs
Zord világban, zord szívekben felolvad a jégbilincs!

Leoninus Endre urunk pincéjéről

Lassan elillan a nyár, aszusodva beérik a szőlő:
megtelik egyre a kád,
s ontja a Nap zamatát.
Endre urunk keze közt alakulgat az őszi varázslat:
csurran a szürkebarát,
csöppje ezernyi karát.
Oltalom itt ez a pince. Beleskel a szürke valóság,
ám tele itt a pohár,
nem jöhet ő ide már!
Sarkából, ha kidől is e tébolyodott, keserű Föld,
vár a hűvös, meg a csend,
és a pohár belecseng!

Kint és bent

Didereg az ágon a feketerigó.
Didereg a fa levele, szemereg a hó.
Dübörög a tájon a hejehuja szél.
Fagy a szeme, fagy a keze: beköszön a tél.
Ha dalol a kályha, a szoba csudajó:
melegít a tea heve, meg a kakaó.
Hideg ül a bokrokon, aluszik a nyár.
De a szoba melege a pihepuha vár!

Bozók Ferenc

Veronika, aki sosem létezett és máig él

*Ha élünk, száll még ránk sok álom,
Még járunk napsütéses tájon,
Ám egy felhő bennünk borong majd.*

*Egy képtől nem lesz maradásunk,
Egy arc ránk mered halaványan,
Kendőnk ha kiterítjük lágyan.*

*Mint Veronika Urunk képét,
Világok véres verejtékét
Mi a lelkünkkel letöröltük.*

(Reményik Sándor: *Veronika kendője*)

Veronika a kedvenc olyan „bibliai szereplő”, aki nem szerepel a Bibliában. Ezt a meglepő kezdőmondatot mindenképp magyaráznom kell. A magyarázat egyszerű. Veronikát a kanonizált négy evangéliumban nem találjuk. Ettől függetlenül kedves szentjeink között tartjuk számon. Olyannyira, hogy ő a fényképészek és festőművészek védőszentje. Meg kell azonban jegyezni, hogy a 6. században keletkezett apokrif irat, a *Pilátus cselekedetei* említi és a Jézus által meggyógyított vérfolyásos asszonnyal azonosítja. A keresztút hatodik stációjában szereplő fiatal lány, Bereniké, vagy „vera icon” („igazi képmás”) azonban olyan szelíd elevénységgel és képszerűen él bennünk, hogy elképzelhetetlennek tartjuk Jézus kálváriáját a szent arcról vért és verejtéket gyengéden letörülő törékeny női alak nélkül. Nem csoda, hisz Veronika ikonográfiai ábrázolása már a 15. században megjelenik. 1410-re datálják azt az ismeretlen festő Veronika-ábrázolását, melyet a müncheni Alte Pinakothek őriz.

Első ismert magyarországi ábrázolása a kiszombori gótikus szárnyasoltár egyik táblaképe. A Krisztus arcképét kendőjén tartó Veronika kedves alakja a történelemben számos festőművészt meghihletett. A modern ábrázolások közül talán legismertebb az osztrák Oskar Kokoscha *Veronika kendője* című festménye 1909-ből. Mi is így szeretnénk volna oda képzelni magunkat Jézus keresztútjához, „ha ott lettünk volna” mint Veronika, a segítő Cirenei Simon, vagy a filmbéli Ben Hur, aki vizet ad a terhei alatt összeroskadó Krisztusnak. Reményik Sándor szerint mi is enyhíthetünk a szenvedő Krisztuson, lelkünkkel törölgetve, enyhíteni próbálva a világ fájdalmát. „*Úgy érezzük, hogy amit tehetünk, csak egy csepp a tengerben,*

anélkül a csepp nélkül azonban sekélyebb lenne a tenger.” – fogalmazott Teréz anyja a mára már aforizma-értékűvé vált mondatával.

Reményik Sándoron kívül természetesen termékeny ihletforrás lett más magyar költők számára is a titokzatos Veronika. Gondoljunk csak Ady Endre *Mária és Veronika* című versére. Ady „máriás és veronikás, anyáskodó” gondoskodást remél szerelmétől. A vers tanúsága szerint magától Lédától. A *holnaputáni asszonykák* című Ady-versben a korábbi, könnyelmű fruskák, („adysan fogalmazva: kis női csukák”) után olyan szerelmesekre vágyik, akik majd érettebben, empatikusabban oda tudnak állni a szenvedő „krisztusi költő” oldalára: „*Süldő istennők, im elereszt/ Vágyó arcom/ Benneteket talán örökre már:/ Veronikákul/ Asszonyibb nőket hív a kereszt.*” Babits Mihály is Krisztust idézi a *Magdolna szeretője* című versében. Különleges párhuzamot von a két vallási női szimbolikus alak, Mária Magdolna, azaz a „Magdalából származó Mirjam” és Veronika közé. A nagyon is emberi Krisztusra hivatkozik, aki a bűnös Magdolnától és a tiszta, hamvas Veronikától egyaránt elfogadja az enyhet adó mirhát és keszkenőt: „*Hadd nyomjam égő arcaimra/ bűnös Magdolnám bús haját:/ hiszen te is arcodra nyomtad/ Veronikának keszkenőjét.*” Külön magyarázatot igényelne a költőink által is gyakran más evangéliumi nőalakokkal özszemosódó Mária Magdolna alakja is, aki sem a bűnös nővel, sem a Krisztus lábát illatos olajjal megkenő és hajával törülő nőalakkal nem azonos.

Ugyanebben az asszociációs koordináta rendszerben helyezhetjük el Tóth Árpád közismert, *Gesztenyefa-pagoda* című versének szelíd, irgalmas, ápolónős – anyás vagy hitvesi kezű Veronikáját: „*Így-így! tedd fömre most szelíd, / Halk Veronika-kezeid.*” Tóth Árpád egyébiránt Albert Samain *Tavaszi est* című versének fordításában is felidézi a férfihomlokot enyhítő Veronika – kendőt. A félmúltból is idézhetünk olyan költőt, akit ma már klasszikusnak tarthatunk és akinek a költészetében gyengéd szeretettel idéződik Veronika gyengéd alakja. Az Istennel egy életen keresztül viaskodó Utassy Józsefet idézem, aki egyik, Istennel hadakozó versének a *Veronikon* (vagyis igazi képmás) címet adta. Ebben a versben Utassy „*én asszonyomnak, kendőcske szentemnek*” nevezi Veronikát. A *Veronikon* című Utassy – vers továbbgondolása a Fölfelé a Koponyák hegyére című Utassy-vers is. Utassy mindkét versében önmagát olyan Krisztusnak nevezi, akit „cserben hagyott” a hatalmas Isten: „*Vállamon az ormótlan keresztfával / haldokolok fölfelé a Koponyák Hegyére, / villámlik nagy szemem, és a / pillanatfényben / átijed Veronika kendőjén arcom. / Hát elárultál, hatalmas Isten!*” Veronika tehát nem szerepel a Bibliában, talán sohasem létezett, de költőink szívében nagyon is és nagyon élénken él.

Hadnagy József

Ördög a híd alatt

Ég az erdő: gyújtózsínór.
Ne tétovázz! Szaladj! Szaladj!
A világ-híd robbanni fog.
Ördög lapul a híd alatt.

Füstölög a föld. Vulkánok
láva-zsinórja fut, szalad.
A világ-híd robbanni fog.
Ördög lapul a híd alatt.

Hova fussak, merre fussak,
a folyó mely partján lelek
tűzálló helyet magunknak?
Gyújtózsínórok a terek,

gyújtózsínórok az utcák,
tér és idő serceg, szakad –
még az állatok is tudják:
ördög lapul a híd alatt...

Hárman vagyunk

Akárhányszor számolom,
mindig hárman vagyunk, s egyek.
Az idő keresztjén függök,
hetvenkét vason vérezek.

Fáj, ahogy csak ítélet fájhat,
de leszállni nem kívánok,
bár hasad alattam a föld,
s az ég-tető
roskadozik, rozsdás bádóg.

Hajsza

Nem kavargok, nem örvénylek,
tükröm egy tó, abba nézek,
órát emel szemem elé
az égen ringó vízfenék.

Saját arcom az az óra,
két szemem a mutatója,
egyik ráncokon szaladgál,
a másik alig-alig jár.

A tó az idő, cimbora,
nem folyik el az sehova,
mi kergetjük, űzzük, hajtjuk,
s hullámain elhanyaglunk...

Előbb-utóbb ketten maradunk,
két fészke vesztett madár
túl a földi láthatáron,

de a remény matematikája
szerint nem fogyunk, mert
ott az egy meg egy is három:

valahol két csillag között
sejtjeimbe hajló ágon
harmadik magamat
– mint éjből a hajnalt –
a föld alól visszavárom...

Forma és tartalom

Úgy belefáradtam a formataglalásba,
hetek telnek el, hogy
írni semmi kedvem;
letöri szárnyamat a forma vonulása
a tartalom ellen.

Mintha elválasztható volna test és lélek,
úgy tüntetnek a nejlón-ingek, -szoknyák;
nézem a balkonról: te jó ég!
ezek cifra fércek,
s szalmával tömött zombik hordják.

Hát persze hogy nem kérnek tűzből, gyertyalángból!
Egyetlen kis szikra,
s mi maradna hátra?

És a vámpírok! Futnak fénytől, napvilágtól
pincébe, padlásra.

Úgy belefáradtam a formataglalásba,
hetek telnek el, míg írni támad kedvem;
csontomig hat a hideg lárma.
Saját ruhát szabok: meztelen a lelkem...

Bérczessy Lajos

Kulturális körrajz

A mögöttünk ballagó esztendő csodálatos kulturális csemegéket adott. A Várkert Bazárban nemrég zárt be egy monstre kiállítás-együttes, (*Új világ született – európai testvérháború 1914–1918*) ezen esztendők vérzivataros időszakának panorámáját mutatta elborzasztó plaszticitással. (Nem mellesleg említendő meg, hogy korábban folyóiratunk is megemlékezett eme eseménysorról!)*

Ha tovább nézzük a kulturális palettát (természetesen a teljesség igénye nélkül) Székesfehérváron a gyönyörűen fölújított Szent István Király Múzeumban *A királyok és szentek az Árpádok kora* nyűgözte le a látogatókat. Ilyen átfogó és hazánk legdicsőbb korszakát megelevenítő kiállítás-együttes még nem volt bemutatva. Ezer tárgyi emlék volt látható, melyek a világ legnevesebb múzeumaiból, többek között Párizsból és a Vatikánból érkeztek a Királyok Városába. Aki csak tehette elzarádokolt, hogy a három hónapig nyitva tartó soha vissza nem térő emlékekben gyönyörködjön.

Egerben az Érseki Palota turisztikai és látogatóközpontjában nemcsak az impozánsan fölújított épület termeiben „élvezkedhettek” az odalátogató hazai és külföldi vendégek, hanem egy nem mindennapi kiállítást megtekinthettek a nézelődők, olvasgatók Gárdonyi Gézaról szolt a kamaratárlat. Az író halálnak 100. évfordulója adta az alkalmat, hogy betekinthesünk az író műhelyébe, olvashassuk gondolatait a világ dolgairól. Folyóiratunk, az *Agria* (2022. ősz) külön számot szentelt Gárdonyinak.

A sok kitűnő írás, sok-sok szubjektív elemet is tartalmaz. Minden bizonnal bekerül a magyar irodalom kánonjába. (Ennyi dicséretet megérdemelnek az alkotók, szerkesztők!) *A fővárosban* két – azaz inkább három – tárlat vonzott sok-sok hazai és külföldi látogatót.

A Szépművészeti Múzeumban Hieronymus Bosch rejtélyes világába nyerhetünk betekintést a Menny és pokol közötti tér-idő távlatban. A késő középkor szellemi és vizuális élményvilágai nyernek különleges dimenziót a képeken fantázia alkotta lények mozdulatain. Azért merem ezt írni, mert szó szerint megmozdultak a képek alakjai.

A Földi gyönyörök kertje triptichonból a *Pokol* szárny leírhatatlan hatását. Ki más tehette ezt a csodát velünk, mint az Oscar-díjas animációs rendező Rófusz Ferenc!

Annyit a méltán világhírű alkotóról – fájdalom, az Oscar-díj átvételére a Ká-

* *Agria* 2016. ősz. *Császármorzsa* (A Nagy Háború emlékezete)

dár-kori kulturális kormányzat nem engedte el... – hogy Kossuth-díjas, a Nemzet Művésze, a Magyar Szent István rend kitüntetettje. Méltán!

S hogy olvasóink se maradjanak le a vizuális élményről ideírom a megnézhetőségét a Bosch-adaptációnak: <https://www.youtube.com/watch?v=mm1totC01eg>
Káprázatos.

Minden kiállítás, fővárosi, vidéki a legmagasabb nívón szolgálja ki a múzeumlátogatókat. A tárgyak, képek aláírása, a megvilágítás, a magyarázat (minimum egy világnyelven is!) teszi élvezhetővé a bemutatott anyagot. Kiváló rendezők, muzeológusok és a kiterjedt nemzetközi kapcsolatok tükrözik azt a munkát melyet pénzzel szinte ki sem lehet fejezni! Ezért *is* népszerűek a külföldiek előtt is a magyar múzeumok.

Még a Szépművészetinél maradván nem mehetünk el egy világhírű képzőművész alkotásait bemutató tárlat mellett sem, mégpedig Henri Matisse *A gondolatok színe* című reprezentatív tárlat megemlézése nélkül.

A több, mint 100 művet bemutató remekművekre épülő első magyarországi bemutatkozás lérejöttét a párizsi Centre Pompidou – Musée national d'art moderne segítette. A részletes tárlatvezetés, művészeti korszakok bemutatása helyett a művész pár gondolatával idézzük föl ars poeticáját: „Minden új képnek egyedi dolognak kell lennie, születésnek, amely egy új alakot hoz a világra az emberi lelkeken keresztül. A művésznak minden energiájára, őszinteségére és a lehető legnagyobb szerénységre van szüksége ahhoz, hogy munkája során meg tudjon szabadulni azoktól a régi kliséktől, melyek oly könnyedén a kezére állnak.”

A harmadik kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában volt látható: *Art deco Budapest Plakátok, tárgyak, terek (1925–1938)* címmel. Ugyanezen címmel jelent meg a kiállítással egyidőben egy csodálatos kiállítási katalógus is nemcsak magyar, hanem angol nyelven is. A reprezentatív kiadvány igencsak elfogadható áron volt hozzáférhető a látogató közönségnek. Fölsorolni is hosszú lenne ki mindenki működött közre a kiállítás megrendezésénél, a kiadvány megszületésénél. Kiváló tanulmányok sora ad eligazítást az egyes tematizált témakörökhöz. Remek munka volt, köszönet érte!

Az első világháborút követő korszak igencsak hektikus volt. Nem hagyhatjuk ki a trianoni óriási terület- és érveszteséget. A nemzet talpra állt. A gazdaság alapját a pénzügyi konszolidáció követte a korona után jött a jó, értékálló pengő. A négy évvel későbbi, gazdasági világválság (1929–33) természetesen nyomot hagyott a magyar gazdaságban is.

Mi most a fent említett 13 év vetületébe próbálunk betekintést nyerni, mégpedig a kultúra, a társadalmi vonulatok tükrében. A korszak nagy találmányai beépültek a mindennapokba, sorrend és teljesség nélkül a rádiózás elterjedése, a kerékpár az autó használata, a hangrögzítés, a kép álló és mozgó változata és a villamossághoz kapcsolódó sok-sok újdonság.

Mindezek megváltoztatták a hétköznapokat, elérhetőek és elérhetetlenek lettek, státuszszimbólumokká váltak unikalizálódtak és popularizálódtak. A szecesszió

generális stílusirányzatát követte az art deco. Maga a kifejezés a francia *art décoratif* (díszítőművészet) rövidítése.

Jóllehet még az első világháború előtt megszületett, de igazi elterjedése a béke-időszakra tehető. Iparművészeti irányzatnak indult, de jobban elterjedt, forma, ízlés- és érzésvilágával, mint a már említett (nálunk) szecesszióknak nevezett „elválás” az előzőektől.

Jobb összefoglalót, mint a katalógus-ajánlói szerkesztettek nehéz lenne találni idézem: „A kiállítás különleges plakátokat, bútorokat, öltözékeket, filmeket, városi tereket bemutatva nyújt átfogó képet a két világháború közötti korszak jellegzetes vizuális kultúrájáról. A tárlat középpontjában a magyar art deco művészet, kiemelten a plakátművészet és a modern nagyvárosi élet áll.”

Száz évvel ezelőtt a húszas évek második felében féktelen vágy jelent meg az élet élvezete iránt, s az ezzel járó csillogás, az olykor dekadenciába átcsapó mohó életvágy volt az egyik meghatározó eleme az art deco ízlésvilágának. Ebben a művészetben sokféle inspiráció keveredett az avantgárd képzőművészet eredményei, a szecessziós stilizálás, a történeti stílusok idézetei, valamint a népművészet, az egzotikus kultúrák vagy éppen az az ókori Egyiptom művészetének újrafelfedezése, és nem utolsósorban a film és a mozi.

Ezen időszak modern plakátjai formálták elsőként képpé a kor új jelenségeit, az új nőideált, a moerd divatot, a sport és az egészség kultuszát, a technikai újdonságokat, valamint a szórakozás olyan új formáit, mint például a mozik, jazzkoncertek, mulatók, revük.

A kiállításon mintegy 130 plakát, valamint számos plakátterv látható a kor leg-Fontosabb tervezőitől, úgymint Berény Róbert, Bottlik József, Irsai István, Kozma Lajos, Lukács Kató, Mallász Gitta és Réz Diamant Tibor.

A témáról eddig még nem született ilyen átfogó kiállítás, amely ennyire komplex módon mutatná be a két világháború közötti, metropolisszá nőtt Budapest világát. A plakátok mellett folyóiratok, reklámok, könyvek, képes magazinok illusztrációi, illetve iparművészeti tárgyak, bútorok, kerámia –és üvegművek, ruhák, cipők, kiegészítők, kották, jelmeztervek, bútortervek, építészeti rajzok is szerepelnek a tárlaton.”

E korban élte virágkorát a bútorgyártás máig is szép darabokkal büszkélkedő, Michael Thonet nevéhez fűződő számos hasznos és ízléses alkalmatosságok sokasága. A „hajlított fa” alapokon szinte minden elkészíthető. Csak úgy zárójelben jegyzem meg, hogy Balatonfüreden a Jókai-villában, komplett gyereksarok van Thonet, gyerekleptékű bútorokkal berendezve. (Hozzáátéve, hogy a nagy írónak nem is volt leszármazottja...)

Ez a hajlítási technológia aztán előrevetítette a későbbi csőbútorok korszakát. Ízlés dolga. Szó volt divatról, ismerkedjünk meg egy nagyszerű *divat* meghatározással, Gadamer, Hans-Georg leírásában: a társadalom, a kulturális élet szellemi

árnyalatait, művészeti irányzatokat, a tömegkultúra jelenségeit, a mindennapi életet és a tárgyak külső formáit, a viselkedés, az öltözködés módját irányító, befolyásoló és időszakonként, koronként változó szokásrend. Társadalmi, kulturális szabályozó és közvetítő rendszer, az azonosulás és különbözőzés látványos eszköze.

Ökológiai szempontból a tárgyak cserélődésének, szimbolikus elértéktelenedésének felgyorsuló folyamata, mint jelenség vált fontossá. A divat (*mode*) nevében is benne van, hogy változásra képes módról (*modus*) van szó a társasági viselkedés egészén belül. Normája, hogy mindenki így teszi. A divat azt szabályozza, amelyek egyaránt lehetnek így vagy másképp. A divat társadalmi függőséget jelent.**

A sporton, a testkultúrán túl az öltözködés is megváltozott. Már divatba jöttek az „uniszex” ruhadarabok, nem tűnt kirívónak, ha egy hölgy nadrágban, nadrágkosztümben jelent meg. (Hozzáteve, hogy mai korunk üzletasszonyainak dressz-kódjában is hivatalosan szerepel eme öltözeti formula.)

S hogyan lehetett legjobban elterjeszteni az éppen aktuális ruhakölteményeket. Ma már egyszerű a válasz: divatbemutatókon, színes újságlapok hasábjain, kirakatokban már kevésbé, inkább a világháló kínál erre lehetőséget. (Bár hozzáteszem: az Esküvő című ruha- és kellékbemutató ma is sokakat vonz!) Itt is említsünk meg egy érdekességet, hasznosságot, ezzel is gyarapítva kultúrtudásunkat:

„A manöken kifejezés a holland manikin szóból származik, eredetileg a képzőművészek által használt fa modellbábút jelentette, szó sem volt még modellt álló hölgyekről. A magyar nyelvben a manöken jelentése próbakisasszony, mindkét kifejezés használatos volt a hazai divatvilágban. Az első manökenek alkalmazását Charles Frederick Worth szalonjához szokás kötni. Állítólag felesége, Marie volt az első próbakisasszony, akit rendszeresen kiküldött a Longchamp-i lóversenyre, hogy legújabb kollekcióját láthassa az úri közönség. Mint élő reklám, igen jól működött és igazi újdonság is lehetett a 19. században, mivel korábban a ruhákat csak készen, magára igazítva láthatta a kedves vevő, egy jobbára rosszul megvilágított helyiségben. Ugyanakkor sokkal valószínűbb, hogy már korábban is alkalmaztak kisasszonyokat az új ruhák bemutatására. Worth egyszerűen belátta, hogy minél több manökent foglalkoztat a szalonjában, annál több kreációt tud bemutatni.”***

Lehetne e témakört tovább fokozni a marketingkommunikációval vagy ezen belül is a reklámmal – de ez már egy másik opusz része.

Örüljünk, hogy ilyen szép és kultúrgazdag ország népe vagyunk és látogassunk minél több tárlatot, színielőadást, hangversenyt, sporteseményt!

** Gadamer, Hans-Georg filozófus, eszmetörténész. Designökológiai Kislexikon. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

*** <https://mandadb.hu/> 2022-10-26.

A világhírű *Orion*-emléma:

A háromdimenzós absztrakció azt sugározza, hogy „*a hang minden irányba terjed.*” Alkotója Bottlik József tervezőgrafikus (1897. május 5., Budapest – 1984. augusztus 3., Budapest)

Deák-Sárosi László

Krétikus tánc

Gáz van, ezt írja pár vak riporter.
Légy nyugodt, nincs már gáz, csak szivárgás.
Szó csobog s jó folyékony kenyérként
Életet cirkulál, áramoltat.

Hogyha több lett a szó, azt ne bánjad,
Szó, kenyér egyre megy, s összegüknek
Ára egy, s szárnyalnak csőbe húzva
Napnyugat s napkelet frontja mentén.

Hogyha nő mégis egy áram ára,
Környezetszennyezést elkerülve
Állj porondra s tekerd körbe-körbe
Cirkuszunk tengelyét víg dalunkra,

Küzdj nekünk eszménkért, csatlakozva,
S hogyha buzgón szaladsz, majd beéred
Önmagad, s véle is harcra kélhetsz,
Lesz belőled megújult feszültség.

Krétikus tánc

Gáz van, ezt írja pár vak rípor- ter.	= U = -- U = -- U -- U
Légy nyugodt, nincs már gáz, csak szivár- gás.	= U -- = -- -- -- U -- --
Szó csobog s jó folyé- kony kenyér- ként	= U -- = U -- -- U -- --
Életet cirkulál, áramoltat.	= U -- = U -- = U -- U
Hogyha több lett a szó, azt ne bánjad,	-- U = -- U - -- U -- U
Szó, kenyér egyre megy, s összegük- nek	= U -- = U - = U -- U
Ára egy, s szárnyalnak csőbe húz- va	= U - = -- -- = U = U
Napnyugat s napkelet frontja men- tén.	= U -- = U -- = U = --
Hogyha nő mégis egy áram á- ra,	-- U = -- U -- = U = U
Környezet- szennyezést elkerül- ve	= U -- -- U -- = U -- U
Állj porond- ra s tekerd körbe-kör- be	= U -- -- U -- = U -- U
Cirkuszunk tengelyét víg dalunk- ra,	= U -- = U -- = U -- U
Küzdj nekünk eszménkért, csatlakoz- va,	= U -- = -- -- = U -- U
S hogyha buz- gón szaladsz, majd beé- red	-- U = -- U -- -- U -- U
Önmagad, s véle is harcra kél- hetsz,	= U -- = U -- = U = --
Lesz belő- led megú- jult feszült- ség.	= U -- -- U -- -- U -- --

Juhos-Kiss János

Mit jelent nekünk Kolozsvár?

Mit jelent nekünk Kolozsvár? Erős, folyamatos zsongást, hogy Kolozsvár visszavár, Kolozsvár hazavár!

Magyarul zsong-bong, zenél velünk a táj, hogy Kolozsvár, Kolozsvár. Magyarul hív és szívből muzsikál, hogy Kolozsvár – amikor egykoron felmentünk a Fellegvárra (napi gondjaink elől menekültünk) szemlélődésbe mélyültünk, időtlenül nézegettünk, te szépséges Kolozsvár – te drága Kolozsvárunk! Minden veszteségek ellenére csodálunk kemény kitartásodért, főleg a téged elnyomni akaró blokkok (panelek) furcsa dzsungelétől féltettünk. A lábunk alatt hevertél, kiszolgáltatottan s mélyen megalázva, de minden percben veled akartunk, akarunk lenni! Veled éreztünk és szenvedtünk, de összeszorított fogakkal tiltakoztunk a rontás ellen. Olyankor te mindig megnyugtattál, titokban hozzánk küldted dicső múltad egy-egy nagy fiát: Bocskai István, Báthory Istvánt, Rákóczit, Bolyai Jánost, Heltait, Apáczait, hogy szóljanak hozzánk, hogy vigasztaljanak, mert nem oda Buda, tartja még magát a szép és erős Kolozsvár! Értünk is hadakozott legnagyobb fiad, a győzhetetlen Mátyás, a babérkoszorús király, büszke lovas, aki minden helyi és reneszánsz fortélyt megtanult, szeretett, de ha kellett, keménykezü uralkodóként oda-oda vágott; hol polgárként gondolkozott, hol egyszerű parasztként mutatkozott, mulatozott, énekelt, de hét nyelven beszélt! Mese nem volt! Láthatatlan, fekete seregével minden éjjel most is visszajár, mint a régi szép időkben, hajdanán! Hányszor de hányszor felverte a kolozsvári út porát, s hányszor de hányszor verte le a legfélelmetesebb ellenségünket: saját kishitűségünket.

Mit jelent nekünk Kolozsvár? Amit a jól látható Szent Mihály templomtornya jelent nekünk: szétvert, szétszórt népünk fölött az egyenes tartást, a büszke felívelést! (Szent István királyunk a gonoszt legyőző Szent Mihály főangyalnak ajánlotta az erdélyi püspöki egyházmegyét, az ő nevét viseli a székesegyház.)

A Szent Mihály templom harangja szívünkben visszhangzik: egyre csak ver tovább, messziről szólít, megjelenésre, seregszemlére hív, zakatol, egyre csak kong-bong, de szívkeservesen bűg!

Mit jelent nekünk Kolozsvár? Amit a sétatéri Magyar Színház előadásai jelentettek telt házas estéken – miután a szecessziós Magyar Színházat és Operát elvették –, túlcsondult lelkünknek a szenvedélyes szerelmet, a szünni nem akaró tapsokat Thália és az Igazság oltára előtt!

Mit jelent nekünk Kolozsvár? Reményik Sándor mennydörgését, hogy:

„Eridj, ha tudsz...

Eridj, ha gondolod,

Hogy valahol, bárhol a nagyvilágban

Könnyebb lesz majd a sorsod hordanod.”

Kolozsváron, Dsida Jenő és Reményik Sándor azt a szívszorító érzést testesítik meg, amit tehetetlen fájdalomukban képesek voltak a gyalázatos trianoni világ fülébe üvöltetni: a vérünket is megremegtető igazságtalanság kibírhatatlan hasogatását!

„Itthon maradok én!

Károgva és sötétben,

Mint téli varjú száraz jegenyén!”

Csontba hasító szózata marasztal, de ha elmentél, mindhalálig remegtet! Méreg sem lettél idegen vérben! Önmagad maradtál?

Mit jelent nekünk Kolozsvár. Ifjú szívünk ott lobbant először szerelemre, nem egyszer, nem kétszer, nem bátortalan nyámnyilaként, hanem életre-halálra szóló kitarással hittél az együvé tartozásban. Szenvedéllyel, tisztasággal, mélységes mély hittel, meggyőződéssel, az erdélyi ember kemény öntudatával úgy éltél, hogy a Gyalui-havasok szinte négykézláb csúsztak felénk, elénk! Amikor mi már nem leszünk, de a belőlünk táplált tűzből törjenek ki a lángok, működő vulkánokként tüzeljenek, közben a Kis-Szamos vize továbbra is békésen fog tovább folydogálni, kanyarodni, a Kolozsvári-dombok derekát simogatva.

Mit jelent nekünk Kolozsvár? Azt, hogy gyönyörűek a nők, ha már a gyönyörű épületek bámulásával beteltünk, és eleget koptattuk a belváros aszfaltját. Egy-egy csinos nő láttán a férfiembernek elmegy az esze, megrándul valami ideg a combja környékén. A bájos, szép nők látványáért sétáltam én is Szamosújvár utcáin, ahol az aszfalt repedéseit is ismertem. Ritkábban jártam Kolozsváron, a Kolozsvárra vezető sztrádán, miközben kukoricatáblák, pipacsos búzatáblák integettek felém a Mezőség minden irányából. Egy-egy tehén békésen legelt, csapkodta a farkát, juhok bégettek, a juhászok nagyokat hallgattak (nagyreszt románok voltak), nem furulyáztak. Az ég madarai daloltak, források, patakok csörgedeztek a völgyekből.

Emlékeink három dimenzióba visznek vissza a Mikó-kerti öreg, göcsörtös fák közé – Kolozsvár – érezni a Botanikus-kert virágainak erős illatozását, ütemesen, ölelve lengedeztek, hol a jó mag mindig a jó talajra hullt, képes volt kisarjadni. A többit sem szórja szerteszt a szél, de mégis került a magból héthatáron túlra, ahol génmanipulációk és veszteségek ellenére is összetartoznak, ugye Xantus Jánosunk, ugye Palocsay Zsigmond kolozsvári nemesítőnk? Ami nem tartozik egy fajtába, nem nő egybe, csak a Teremtő választhatja szét! Nőhetnek belőlünk fenyesek, szakadhat belőlünk sziklaomlás, marad a Törvény a Kárpátok karéja körül, ahol a hun-avar-magyar nyelv annyira dallamos, amennyire logikus a világnyelvekhez és a nem agglutináló (szótagoló) kis nyelvekhez képest, hogy az maga a csoda. A nyelv különbséget tesz a szerelem és a szeretet között, árnyalja, osztja az áldást, leveszi az átkot! Mára már csak a magyar nyelvű könyvekért és lapokért való mindennapi vadászatunk maradt – mindenhol Kolozsvár olvasható! – ahol a

szellem felettünk kering, akár a Föld a Nap körül! Földünk kevés. Vizünk sok van, de nem válik borrá, hacsak a Teremtő nem akarja.

Mit nekünk Olümposz bércei, Kolozsvárról nem is látható, nem is érdekes, de ma sem jelent annyit, mint nekünk a kolozsvári Fellegvár!

Minden csatangolásunk, nemes szemlélődésünk, maradandó ifjúságunk, boldogságunk, szent fővárosa: Kolozsvár!

Minden kiejtett szó, ének, vers, cikk és oxigén: a dús jövőnk ígérétevel minket előre kecsegtetett, minden szennyeződés ellenére minket szolgált – amikor roppant nagy levegővételünk be- és kilégzésével a tordai úton felszállt, a hajnali pacsirták és kései rigók fütyülésével visszahangozta Kolozsvár zsongó dallamát. Valahol mindig nekünk húzták a talpalávalót, jártuk a legényest, a gyors csárdást, a diszkó zene is dívott. A lényeg, hogy nem tunyultunk el, s ha fát vágtak rajtunk, akkor se adtuk fel életünk színterét, életünk értelmét. Összefogtunk, tiszta szívvel sohase voltunk megalkuvók, anyagiasság, elveszett magyarok!

Harangoztak Kolozsváron az égiek, hogy mindenkinek tudomására adassék, már összecődült Mátyás király szobránál mindenki, aki számít, aki testben és lélekben még él, élni akar és örök! Megtelt a tér, szívünk temploma kitarva. Imádkozzunk, aztán együtt vigadjunk.

A kolozsvári ízek (töltött káposzta) vendéglősei sem adták alább, hisz mi igazán csak mostantól élhetünk, kóstolgatva a régi és új ízeket – hogy soha meg ne haljunk, ha dörög, ha megered az ég alja, ha villámok cikáznak is, újra ki fog tisztulni az ég. Kihűl, megkövesedik minden keserűség, kegyetlenség – kemény húst fogunk jóízűen rágni, karakteres enyedi és küüllőmenti borokkal fogjuk lenyomtatni.

Testvéri szemek ragyognak ránk, körülrajong a létező világ, a várva-várt polgáruvak visszajönnek, bevonulna a Főtérré – Kuncz Aladár, Kós Károly és Szabó Dezső társaságában – a kolozsvári nép örömmel várták, fogadják, szónoklatokat, szólásokat szórnak eléjük (a babérleveleket hagyják a görögöknek, pálmaleveleken eleget jártak). A bölcsesség és tapasztalat égi áldásai, és igaz gyöngyeit fognak harmatozni mindnyájuk fejére, vállára. A azúrkék égből búbajos tündérek fognak leereszkeszni, bájosan összeseregleni, vidámságukkal oltják majd be a szomorúakat, hittelt a kicsinyhitűeket. Az angyalok biztatón néznek a polgárok szemébe, szólják és szórják az igét, az égi mannat.

Mi, elérzékenyülve, egymás kezét szorítjuk téridőben – aztán összeszedve életünk szertesztét dobált kincseit, maradéktalanul megőrizve fogjuk Haza vinni olyan könnyedén, olyan természetesen, ahogyan egy kisfiú szokott fürödni a Kis-Szamosban, olyan pontosan, ügyesen, ahogyan egy kislány szokott kövecskézni a járdán. *Ezt jelenti nekünk Kolozsvár.*

Ha angyalok vagy emberek nyelvén is szólnának hozzánk végre valahára, *tisztán, és őszintén a szemünkbe néznének, azt azonnal megéreznénk, azonnal kiöntenénk szívünk-lelkünk minden bánatát, megkönnyebbült boldogságban életünk összes kincseit Kolozsvár lábaihoz tennénk – mert Kincses Kolozsvár volt és lesz is!*

Törő István

Anya és Föld

Kik repesve tudnak szeretni,
s ölelő karjukban az idő vész el,
anya és föld, virágok békéje,
megszül, felnevel, gyakran kér el,

enged lüktető húsába vágni,
felsír gyermeke, csírázó növény,
életet ígér, megmaradni:
holtáig csünghetsz a köldökén,

talán a Föld is tőlük született,
a tökéletest, hogy megmutassa,
ahogy növekszik, megszilárdul:
férfi és nő alakját adja –

jázminillat és golgotavirág,
jajgat, mikor a betont öntik,
ahogy kalászol a búzaszál,
remény és jövő: beléd töltik,

mert aki életet szül, s felnevel,
e látnoki erőt isten adja,
testébe fogad, világba küld,
elképzelt álmod megnyugtatja,

Anya és Föld az induláshoz,
kinek-kinek van benne jussa,
virágként nyílik, örömet cipel,
földjét, magzatát magának tudja.

Ahol felnöttem

Gondolatban mindig öllelek,
mint csecsemő becéző anyját,
virágzó napom, egyetlen szegfűm,
fiú, kinek játékként adják
a folyóvölgyet, az égerfákat,
a sütőtököt, mely homokon futva
keresgélhet vizet magának,
s kitakaródzva várt a határ
a falu szélén, *ahol felnöttem*,
akácfákon a csönd harmatját,
elődjeim mennek előttem,
a dohányföldek régen eltűntek,
krumplibogarat sem kell szedni,
valakinek nyomába szegődnék,
tudom, őseim kell keresni,
csillagfürttől sárguló mezőn,
hol napraforgó forog utánam,
hagyni, hogy végleg elveszsek
az érő almafák illatában,
vagy csak úgy, a parton ülve
nézni, ahogy a fecskék cikáznak,
folyómederben gyalogolva
ujjbegynyi szederét kívántam,
toronyból bámulni falvakat,
ahogy egyenként a múltját őrzi,
kiöntött folyók keresik egymást,
s kiköpött magként a tájba nőni.

A könyv ígérhet

A Költészet Napjára

Könyv hatalma, vésett betűk,
füledbe zúgó mélyhegedűk,

csodát ígér, akár a játék,
lehull vele minden rossz szándék,

a könyv ígérhet szelídséget,
puhít, lágyít, olykor megéget,

régi, új idő benne vész el,
elmének hintett drága ékszer,

feledést hozhat, ha nagy baj van,
a bizalom belőle harsan,

benne az ember felcicomázva,
rútság, közöny csodákra váltva,

fájdalmat vivő megigazulhat,
feledve álmot, feledve múltat,

feledve mily szívós, törekeny,
tisztul a betűk megmosta fényben,

élet és idő mintha repülne,
sóhaj sem harsan könyv mellé ülve,

lehet hártypapírra írva,
benne feltárul Biblia titka,

remény indája szívét befutja
annak, aki szándékát tudja.

Szíki Károly

Éltető forrásunk volt

– *Búcsú Miska Jánostól* –

Aki nem olvasta őt, nem rövidültek meg ettől a napjai, az életét is leélhette anélkül, hogy fellapozta volna Miska János könyveit, de a vesztesége számolatlan. Ha magyar. Mert magyar sorssal foglalkozott minden művében, megírt regényben, novellában, versben, meg nem írt műveiben. Mert azok is voltak és maradtak bőven. Kérdeztem gyakran: Telik-e még? Futja-e még az egészségből és az éveidből?

Miska János, a nyírbélteki egykori szegénylegény ma halt meg, nem sokkal azután, hogy 90. életévét betöltötte. Ez a lelkében 25 éves ember lobogott mindhaláláig, szétterítette a térképet maga előtt és belakta újra azokat a földeket ahol volt és ahol lenni, tenni akart. Mert nem a *lenni vagy nem lenni* Shakespeare-i kérdés foglalkoztatta akkor se, ha beteg volt már, hanem a tenni, tenni!

A magyar nép, nemzet, emigráció kevercse volt benne. Ez igen jó is és szerencsés annak, szkíta–hun–avar–magyar keverék nyírbélteki bőrben, akinek nincs sok félbemaradt útja, ahonnan visszafordult a keresgélésben. Miska János nem hordozta arcán ezeket az útkereséseket, de ha beleolvas az ember a soraiba, akkor nem nehéz lefejtetni a héjakat a novelláiról, mert alatta ott van ő a sorstársakkal és a teljes magyar emigrációs térképpel. Laboratóriumi kísérlet volt az övé: hidat találni múlt és jelen, magyar hon és emigráció, város és vidék között.

Miska János nyomatékositó, létérdek érvényesítő leletei pizskálták elő a nehéz nyomor élő, de mégis nemzettartó pilléreit: szegény emberek Mindszentek napi vándorlásait. És minden indult előlről, Mindszentektől Mindszentekig – Magyarországon. Kékes távolból hozta a példákat közérthetően, de vigyázott arra, hogy ne emelje el az érthetőség hullámtöréseiről. Nagyon is érthető, öblös, közérthető szavakkal írta meg a Mindszentek ország-rianását, ami valamivel összeköt. És azt átsétáltatta a pallókon. Vagy díszlépést verve átmenetelt maga is Mindszentek emlékeivel. Most már mindörökké, felfelé a hídon!

Ő egyszerű kis emberek hétköznapijait faggatta, nyitogatta, porolta és bevitte olvasóit a cserekereskedelembé. Nem tréfálkozott azzal a világgal, amelybe bekopogtatott. Nem ítélkezett a híd túlsó partján rekedt szántó-vető elődjain. Belekanyarított egyet a törvénynek hitt, áltörvény-diktatúra salakkal átítatott történeteikbe, mintha csendélet lenne, rezzenéstelen megkövült idő. De olvasói érezték: alatta pulzál a megtartó mozgólódás.

Tanított, viszonylatok egyszerű mozzanataiban javított valamit rajtunk Miska János.

Az elmenetel, elválás, a búcsú megérinti az embert, örök téma, kiváltképpen ha olyan halálba torkollik, aminek egyedül csak egy ember a nyertese, ő, akit most siratunk. Mások halálán vett szegénység a miénk mindenkor, ha szívünkhöz közelálló ember megy el. De a végén ott a ferdén vágott kolbász zamatja és már feledni tanul az ember, elfogadva a terek és szokások törvényeit. Hiába rimázkodunk, hogy ne így legyen, így lesz! Így lesz Miska János emlékével is? Akik ismerték ott a Nagy vizeken túl alkotó szerény, de kirobbanó tehetségű író, szerkesztőt, irodalomtörténészt, ki a Nyírségből botorkálva, elkeveredve és kiválva talált új hazát Kanadában, annak most igen nehéz sorokat fogalmazni, azokat elolvasni.

Sokak barátja, barátom, olyannak fogadta el az életet, ahogyan gyakorolta: cse-rekereskedelemmel, felvágott kolbásszal, az elvágott történelem egykor ropogós zsömléjével, mely mára összeaszott, kiszáradt, mint az anyaország, mely 10 millió alá fogyott, ahová hazajött pár éve és elfogyott ő is... Eközben a Magyarország-Mindszentben ott tolongtak a kufárok és viszik már az esti nótákat is, ha nem maradt volna más a nemzet polcán. Írásait ki kézbe veszi, elrabolt, kötélén elcibált jószágok jajsikolyaival azonosul, ha messzebb akar látni és hozzá társítja még az ekevasak elszántotta kövér földet, mint nemzeti vagyont. Ez az ő emlékképe mindhalálig kint és itthon, s viszi magával a Teremtő felé.

Sokáig hisszük, vele együtt hittük, hogy a magyar nyakasság elég ahhoz, hogy túléljük. A tudatipar működtető stratégiájában ez is ott van, mint megtévesztő elem, hogy elég a felszíni égés és merés. Hidd, paraszt, hogy nyertes vagy, de végül otthon, vagy már a hazavezető úton észreveszed: vesztes vagy. Megcsapoltak, kiraboltak. Általad egy nemzetet aláznak napra nap. Nem szólt semmit, a beszédes csendben mindenkivel hallgatott. S egy váratlan pillanatban lesöpörte az asztalról a petróleumlámpát. Ezt így írta és hagyományozta nekünk, hogy ne tőrjünk a végtelenségig, hogy idegen hatalmak oktassanak ki demokráciából, belső bomlasztók pedig hazafiasságból. Történetünk ez, Miska János által a magyar történelemnek homályaiból is éles kontúrral kivehető darabok.

Bármennyire szabad, és türelmes ember volt, a múltból örökölt hatásokra a ma indulata is ott feszült benne. A kupecekkel szemben elfojtotta a nemzet a haragot, de mikor felrobbant, akkor összeroppantak a pislákoló lámpák. Ezt az élményt élte át 1956-ban és világított vele, bárhová ment, mindig szóba hozta, virrasztott a vérbe fojtott szabadságharc mellett.

A szegénység ellen küzdő emberek – szemében óriások – megörökítése volt Miska János nagy küldetése. Ezt mindig szívbemarkolóan el is végezte, mi pedig visszük magunkkal őket, az apát, a mindenszenteki gyertyagyújtogatókat, a lán-goló forradalmárokat.

Mindszentek-Magyarországában égnek a gyertyák, valakik virrasztanak a kié-nekeletlen szomorúság felett. Megannyi kirablás, elárulás után, azoknak fájdal-

mas megírása után egy hirtelen rántással új magtár ajtaját nyitotta ki, és lábunk elé ömlött a hazajáró lélek és az emigrációs lét mindenféle terméke, termése. Egészséges, és beteg szemek között válogathattunk, melyben elválaszthatatlanul együtt van az író hazai és otthoni lelke, az egy szíve, mely két hazában dobogott. A mindig elvágynak és nem menekülhet életérzés, melyben valami itteniről az ottani, az ottaniról az itteni fénye, homálya tolaakszik be a képbe. A nem menekülhetsz érzésével élt, világított és sirattatta, neveltette olvasóit. Mert humorban is rendkívül gazdag művész ember volt Miska János. Sajátos, könnyed humor volt az övé, nem rágta le a körmét, hogy rátegyen egy lapáttal még, ha megtalálta az eredetit. Írói leleményének száz kis fodrával kapcsolta, s viszi gyorsvonat sebességgel olvasóit – életének kanadai kezdetétől a szárba szökkenésen át – a mai kemény törzsű, lombját is hullató erdejébe. Nyugodtan mondható, hogy az emigrációs kritikának nagy mestere volt, aki ha kell, odadörzsölt egy pamfletet a könyvet távolról sem kedvelő embertípusnak vagy a „kubikus átképzőből nyugatra érkező” és ugyanezen képzettséggel ott már „urambátyám, kérlek szépen alássan” nagyzó figuráinak, akiket mesterien rajzolt meg.

Mindenkori értelmiségi és írói hivatást teljesített be Miska János Vancouver szigetén, Victóriában élve, de ezt folytatta visszatérve, Budapesten is. Lekottázva olvasható-énekelhető partitúrát rakott a jelenkori magyarság elé. Ezen keresztül kutatni lehet évszázadok múltán is a magyarok lélek-és jellemtanát. A menekültek és kóbormenekültek, a valódi '56-osok és kommunista küldöncök életvitelét, a magyar forradalom sorsát a távoli leképzésben, a zászlók lobogását vagy éppen a baloldal általi kanadai kiűzetését. Átvérzik a kinti történeteken a hazában felerősített rongyon a kiserkenő vér. Ez már nem lesz másként Miska János műveiben, mert megállt a földi óra számára. Irodalmárként, irodalomtörténészként lét dokumentálási lelet, kút az övé, ahová inni járunk. És dokumentumtérkép, ahol valami nyomot hagyott a kiűzött magyarság, de a kalandor magyarok, a megélhetési, gazdasági kivándorlók széllel bélelt magyarsága foltos nemzettérképen is.

Veszely Ferenc

Epigramma Miska Jánosnak

Az ötből nem első.

Dologra született.
Végzett egyetemet.
Mindig munkabíró.
Állandó tanuló.
Szolgálatkész, derék,
kátyúban mozgó kerék.
Két ország hű fia.
Erő, energia.
Ami az ügye lett,
azért mindent megtett.
Türelemmel bíró,
megörökítő író.
(Sosem maradt sáros
ügy sem, mint könyvtáros.)
Zimankós tél vagy hó –
szervező, rendező.
Zöldellő, mint a hárs.
Tudós és munkatárs.
Nyugtalan nyugalom.

Fegyelem, szorgalom.
Széleskörű látás.
Szerény nagyaravágyás.
Adottság, éles ész.
Kellő helyezkedés.
Ortodox Biblia.
Pragmatika maga.
Jó ember és hívő.
Szerette két hős nő.
Akármilyen érte volt –
János mindig dalolt.
Akarat, erények.
Elért eredmények.
Kis ember, nagy tettek.
Legendává lettek.
Elért majd minden célt.
Minden elismerést.
Ínség vagy bőség –
örök dicsőség.
Ötből a legelső.

Csák Gyöngyi

Bűn

Mikor a jelen
mérgeivel csordultig
telnek poharak
Visszanyelni nagy
bűn az életben tartó
igaz szavakat.

Egy darabig még

Történetünk kódolva
talán az első közös
pillanattól fogva

Kiderül-e valamikor
színes légvárainkat
a semmi lakta?

A létidegen valóságdimenziók helyett
csetlenék-botlanék veled
még egy darabig
emberszagú mesékben, mítoszokban.

Töredékek II.

Ópium

Megkönnyezi lázbeszédét
mert érzi már viszont,
halállal gyógyítja szabaddá,
ezért adagolja kímélettel
a lassan öló szérumot.

Mutatvány

Méregfogát vesztett kígyó
tekeredik elő a fakír
megőszült kosarából.

Moszkítók

Ha megkóstolták
és ízlett nekik,
követni fognak
utolsó csepp véredig.

Bumeráng

Megérdemli sorsát
ki veszett ebként csahol,
hóhér nyakán is
szorulhat a hurok.

Mostanság

Zsibbadt lelkekben emelkednek
a gyávaság vakondtúrásai.

Megrendítő élmény

Egyetlen óra alatt is
lehet a senkiből istent faragni.

M. Fehérvári Judit

Egy elpazarolt, de mégis maradandót hátrahagyó élet

Mocsár Gábor (1921. február 24. – 1988. december 3.)

A József Attila-díjas író neve már-már a feledés homályába vészett, emlékezete, munkássága úgy tűnhet, nem élte túl a rendszerváltást. Pedig számtalan legenda vette körül alakját, s valójában az utókor ítélete hibás, hiszen a *Pirostövű nád* című könyvéből készült film ma is a Magyar Képzőművészeti Egyetem alkalmazott látványtervezői szakának tananyagát képezi. Gyanítom, inkább a képi anyagának megformálása miatt, de ez így is tény. A gúthi erdőben, saját bevallása szerint vákáncsos családban született. „A vákáncsos¹ debreceni erdőtelepítő, aki az általa beültetett erdőparcellát (a vákáncsot) a fák felnövekedéséig gondozta és a facseteték között saját szükségletére kapás növényeket termesztett.” Ez az állítás azonban nem valós, mert a családi ház a három fiúé (Gáboré Andrásé és Kálmáné), mindig ugyanaz maradt.

Szeretett azzal is kérkedni, hogy felmenői között romák is voltak, de ezt is csak az irodalmi képzelet szülte. Egy technikumot és a Református Kollégium osztályait is elvégezte, így nem egészen a géplakatosságból jutott el az írásig, hiszen ennél sokkal több tudás birtokában volt. Házasságai nem sikerültek. Az első felesége, Diószegi Irén Jolán elméje 1956-ban érthető módon megzakkant, hiszen akkor egy ideig Pesten éltek abban a házban, amit három napon át lőttek az oroszok. Ekkor a férj nem tudott hazamenni, mert annyi híreket gyűjtött, amennyit csak tudott, miközben a három hónapos csecsemőjük, Mocsár Ágnes az édesanyja karjaiban elhunyt. Annyi bizonyos, hogy csak ebből a házasságból született élő gyermek, ifjabb Mocsár Gábor, akit az édesapja nevelt, miközben az első neje után élete végéig asszonytartást fizetett. A második nász egy volt ezredes özvegyével még ennél is cifrábbra sikerült. Az ugyanis rendszerellenesség miatt feljelentette, s a harmadik, a szegedi nő sem tette boldoggá. Ő is, a fiú is sérültek ezekben a kapcsolatokban, amelyek nem a várva várt boldogságot hozták el. Azt azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a munkások életét szociográfiai eszközökkel először ő térképezte fel, s azt sem, mekkora szerepe volt az 1956-os *Tiszatáj* botrányban, mikor szabadjára engedte Nagy Gáspár *A fiú naplójából* című szabadságot kérő, s a harminc esztendővel azelőtti eseményeket forradalomként definiáló versét. Ez-

¹ <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1116.html>

után került vissza Debrecenbe, s a várostól nem fogadott el egy Piac utcai polgári lakást, inkább vásárolt magának egy lakótelepit a Csapó utcán. És orvosi értelemben is csodának számított, mert Magyarországon először rajta végeztek teljes művéncserét még Szegeden.

Ha Mocsár Gábor jelentőségét szeretnénk megtalálni, akkor azt kell megállapítanunk, hogy helytörténészként nagyszerű munkát végzett. Egyébként éppen olyan hirtelen haragú volt, akárcsak a fia. A Délibábjaim városa című könyvében írottak miatt perbe került a református egyházzal is. Hagyatékának azon része, ami a birtokomban volt, ma is méltatlanul a Debreceni Irodalmi Múzeum pincéjében hever azokkal az 1956-os újságokkal együtt, amelyeket az ország minden pontjáról összegyűjtött, mert pontosan tudta azt, hogy akkor forradalom történt, s ez a tény azonban nem közismert, miképpen az sem, hogyan tört meg egy meggyőződéses kommunista élete abban az esztendőben.

Úgy hiszem, az sem mellékes, ahogyan a fiatal tehetségeket felkarolta, segítette. Ördögh Szilvesztert ő fedezte fel, s élete végéig legendásan jó kapcsolatuk volt. Az utókor Hajdúhadházon is emelt számára egy múzeumot, amelyet egy évtizeddel később felszámoltak, de a megnyitón Kiss Tamás debreceni költőn kívül az akkori magyar íróársadalom jelentős része megjelent, s üdvözölte a kezdeményezést. És az utókor adósa maradt az önéletírása harmadik kötetének kiadásával is, ami már a rendszerváltozás szükségességéről szól szinte a teljes, háromszáz oldalas terjedelmében.

Ha még néhány esztendőt élt volna, felnővén akkori önmagához, Taar Ferenchez hasonlóan sokkal elismertebbé vált volna. Nem mellesleg, Taar Ferencsel közösen írták a Tanyavilág-bomló világ című, szociográfiai témájú könyvet, s halála után a közösen megkezdett kutatásaikat is ő öntötte formába.

Sztaskó Richard

azt mondják

van ez a különös
zsibbadás itt leg-
belül a szegycsont
mögött és nekem
fogalmam sincs
arról ki adja vissza
könnyelműen eltékozolt
napjainkat

azt mondják
amiről nem lehet
arról nem is érdemes –

valóban?

visszabújnék

visszabújnék
önmagamba
de már nincs ott
semmi
csupán a sötét űr
s a falakhoz lapuló
csöndesség

nélkül

elismerem
semmi
elismerésre méltó
nem történik
egyikünkkel sem

ugyanúgy bicegünk
születés és halál közé
ékelődve mint
eleddig tettük ezt
bármikor
mindenféle méltóság
nélkül

nem sok közös

nem sok közös
van bennünk ami
pedig a különbségeket
illeti attól egészen
elfog a szédülés
azt se tudom
mibe kapaszkodjak
merre keressem a
biztos fogódzót
ebben a szüntelen
kavargó spirálban

jobb nekem a
semmit-sem-tudás
örömteli némasága

Jámbor Ildikó

Mindenek előtt

Az ujjaimban maradt,
az érintés,
amit neked szántam.

A kezemben maradt
az ölelés,
ami téged illet.

A szememben maradt
a tekintet,
ami csak neked szól.

Az álmaimban maradt
a végtelen ölelés,
amikor lelkünk összeér.

És nem számít semmi!
Sem a zodiákus jegyek
együtt állása,

Nem értelmezhető
se kor, se tér
se hely, sem idő,

Csak a megtalált,
a soha el nem érhető
Végtelen.

Török Nándor

Süllyedő szavak

(balatoni jambusok)

Ha ring a csónak énvelem,
a fodrok szülte végtelen
körülölel és elhiszem:
Minden vagyok a Semmiben!

Hiszem, hogy óceán e Tó.
Szerelmed volt ily nyugtató,
s ezért éreztem legbelül,
a vér erebben felhevül.

Ebből lehet még költemény:
A hullámok; és köztük én
a Hold fényében úgy úszok,
hogy himbálnak a jambusok.

Feléd úszok és azt hiszem,
majd túljutunk e vad vízen,
mert nem ringat már, csak dobál
s elrejt előlem ködhomály.

Világom hát süllyedni kész,
minden egész a mélybe vész
(parányian pihényi rész):
a *Semmi* néha oly nehéz.

Nehéz a szó. Nehéz veled,
a túl könnyűt nem szívleled
(hideg a víz, s a könny meleg),
nehéz szavak közt süllyedek.

Tajtékba fúl a láthatár.
Hiányod űr, magába zár
s magamba zárom én is Azt.
Mi nyújt e semmiben vigaszt?

Nehéz a szó. Nehéz lehet
annak, ki '*szeret-nemszeret*'
játékot űzve vízbe dob
virágszirmot, de tudja, hogy

a *Semmi* mindig oly nehéz,
örökké mélybe bukni kész.

Sz. Tóth Gyula

Levél a Költőnek, Török Nándornak

Új kötete, az Útról valló útravaló kapcsán

Amikor a tiszteletpéldányt megköszönöm, jó szokásomhoz híven igyekszem visszajelezni a kötetről/hez. Mindezt tanári attitűddel, mondhatni alapos elemző átforgatás után, impressziókkal összefogva az élményt, nyitásokkal hozzájárulva a későbbi felfedező szándékokhoz.

És szól a dal: *Nagy utazás...*, Dés László zenéje, Bereményi Géza szövege. A *Sose halunk* meg című filmben (1993) Presser Gábor énekelte, aki ismeri, dúdolja velünk. (Nekem a Malek Andreával készült eredeti felvétel jobban tetszik.)

Ez is eszembe jutott Török Nándor új verses kötetét forgatva. Török számára ilyen az élet. Közben: tájékozódni, megismerni, meditálni, meg-megállva, értelmezni, érezni, dohogni, továbblendülni, föl-föl, a magasba, magasra, a fény felé: az értelem, a tisztaság ege felé – a Földön. Amíg mozgunk.

A karcsú kis kötet valóságos műtár, a szerző alkotásainak és alkotásközegének teljességét adja. Külön rovat: Művészi előadásban megjelent versek cd-n és a világhálón, címeikkel, előadókkal, megzenésítőkkal. A szerző fényképen is megmutatkozik Törökné Kalász Éva villantásával. A borítót Pereszlényi Helga tervezte. Szóval, gondos anyagkezelés, a termés betakarítva. Ebből a szempontból felvetés: az eddigi versek, kötetekről szóló recenziók, véleményezések is helyet kaphattak volna. Ez 5 év termése, közülük jónéhány vers megjelent korábban, kötetben. A mostani gyűjtemény 8 fejezetben, általában 7-8 db. Aztán megugrik szám: 14..., 28..., 16. Miért? Több lett az élmény.

Művészi darab: szó, gondolat, kép, egyben, megkomponálva: mint a külső borítók, az első a természeté, a hátsó szavaké, mondatoké, idézve a versekből, mintegy díszes úticsomag, jelezve a természet és a gondolkodás egységét: itt erről lesz szó. Nem csalódunk. Az előszó összegzi a szerző szándékát: világosan, pontról pontra, microértekezés. Közben belül, színező megerősítésül, fotók szövik a harmóniát. (A borító és a belső fotók Kopasz László munkái.) Mindez, mintegy hivatalos kancellári pecséttel lezárva rögtön az első oldalon, üde látvány, jelzi, ez munka, kérem, a szerző elérhetőségeivel. Szellemes árukapcsolás, és nem hagy bizonytalanságot: az útvonalak vezető csillaga „nyomja rá bélyegét” a vállalkozásra: Voltaire velünk van. Ez jó ajánlás, biztat, de ennek meg kell felelni.

A természetbe csomagolt ember, izgalmas. Keljünk útra hát, Török Nándor verses útikalauzolásával. Az Előszó megadja az irányt: „Keresni kell a jót, a jó utat, a helyes utat. Az értelmén alapuló helyes irányválasztás lehetőségét.” Kövessük,

nézzük a tájat., figyelve a szerző jeleit, útmutatásait, de nem mellékesen, az olvasó, mint értő utazó, magára nézvést értékeli a látottakat, más nézőpontból, más hatások alatt, másként éli meg a „magaszabta, egyéni útját”.

A levélíró szerényen említi, hogy régóta, folyamatosan követi a szerző verseit, köteteit, hosszabb-rövidebb formában írásban is visszajelzett értékelve a műdarabokat, segítve a szerző ambícióját. (Lásd a szerzőnek eljuttatott kéziratok, publikációk, kötetbemutató.) A korábbi sorozatokból a szerző is beválogat verseket idei gyűjteményébe, hát illően én is hozzáteszem a magam jegyzetét. *Természetjárás a költővel, avagy verses túra* (Török Nándor: Egy Áprilys októberi nap, avagy jelentés a Csanyik-völgyből. Bemutatja: Irodalmi Rádió, Miskolc, 2020.)

A költő áll éber lesben. Az ismerős hangokat figyeli. A baráti sorokat megtoldja, folytatja. Verseket kergetőznek a fák között, rímek, képek, szavak, lírafonal szövődik. A fák utat engednek a lendületnek, befogadnak, terelnek. Az erdő lombja színes szőttest borít a tájra, védve embert, lelket, és inspirálva: a természet szívesen látja azt, aki szeretettel, értőn közelít. A természet és az ember harmóniája versek szálain. A leshelyen puska helyett szóval véd a költő. Nincs egyedül, egy költőtárs jó példa, segít neki. Ő tovább viszi a sorokat, a hallgató, s immár néző vele barangol. A jelentés mint ciklus folytatódik. Minden együtt, az erdő kellékei felfűzve: *Téli fejsze, A csend, Térdig az avarban, Egy csuszka, Csuszka-kaland, Bársonyvánkosok, Az utolsó hegy, A Kecse-lyuk, A barlang, Holdviola, A holdviola még elvirágozott, Holt fák...*

És megidéződik a halhatatlan poéta, újabb találkozás, szinte halljuk a baudelaire-i finom-halk felkiáltást s érezzük igazát: „Templom a természet...” Folytassa hát, aki tudja... vendég, barát, a jelképek erdején...

Természetjárás a költővel – verses túra. Kompozíció született, színek, hangok, ritmusok, dallamok. Nagy ötlet, szép megjelenítésben. Fotók: pixabay.com, Videók: pexels.com, Zene: Robert Farmer. Szerkesztették és felolvasnak: Zsoldos Árpád és Andrienn.

A holt fák a völgyben egy irányba dőlnek... És mégis élnek, éltetnek, teszi hozzá bizton érzéssel a néző. Csak megpihennek. Tavasz, ősz, mindegy, az ég fénye bevilágít a fák közé, s megújít. „Az Élet él és élni akar...” – köszön be Ady is. A költők vigyáznak a strázsán, jó tudni e szeles időkben. Fogadjuk meg mi is az intést. (2020. április 15.)

Tehát most nincs más dolgunk, mint fölülni a hétökrös szekérre, és követni a szerző útját, hallgatva vezetését, tűnődve gondolatain. Ekkora mennyiségnél el kell tekinteni az egyes versek elemzésétől, még verstani sillabuszok felmondását, keresését sem vállaljuk, lévén egy Egészről van szó, így próbálunk közelíteni a műhöz. Jellemzők: tisztelgés nemes, jeles nagyok, példaképek előtt... változatos versformák, szabadvers... (76–86.). parabolák – erkölcsi példabeszédek, ember-

ről embernek. Xénia – többjelentésű, az élet több területére érvényes, játékos ön/fricskázó szellemességgel megírt rövid sorok, aforizmákká rögzülnek, útravaló ajándék, ön/védelmező szándékkal.

A sűrűsödő tartalom továbbgondolásra inspirálja az olvasót. Mert nagy kérdések forognak a verskorongon, mint megismerés, megismerni a lehetetlent tiszta elmével „A valóságot urald odafönt és itt lent, / magadban ismerd meg a nagy ismeretlent” (28–29.). Komoly filozófiai dilemmák, súlyos feladat. (A figyelmes olvasónak több időre van szüksége az értelmezésre, próbálkozik.) Tisztelgés a nagy példaképek előtt, mint Dante, Goethe..., megismerve tanításait, azokat felszívva, új erőkkkel a világ megismerésére. Ezzel segítve az önmegismerést, az identitást. Mi a *feladat* Wass Albert kispapja számára? Megtalálni a *helyet*, a *cselekvést*, amiért a világon van. (Gide a Saint-Exupéry *Éjszakai repüléséhez* (Vol de nuit) írt Előszóban mondja: „Az ember boldogsága nem a szabadságban, hanem egy feladatot elfogadásában van... Az ember nem találhatja meg célját önmagában, hanem alárendeli magát és áldoz valaminek, ami uralkodik rajta és belőle él.”)

Mi a feladat Török Nándor számára? Úgy tűnik: a tanulás, a küzdő megismerés, a vívódó helykeresés. A „descartes-i módszerek” biztonságában (29.). Itt okkal vetődik fel Fehér. M. István fordított tétele: „Vagyok, tehát gondolkodom”. Amit Sartre filozófiára transzponálva, mozgósítja, cselekvéssé teszi a gondolkodást. Ezt alkalmazza József Attila *Eszmélet* című versének elemzése során. (Vonatkozó hivatkozás: Sz. Tóth, *Mélyből a magasba az ESZMÉLET francia fordításával = Eszmélet, A tizenkét legszebb magyar vers 11.*, alkotó szerkesztő: Fűzfa Balázs, Szombathely, Savaria University Press, 2013, 347–365.) Itt Fehér M. József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája kapcsán idézi Gadamert: „aki megért, már mindig is egy történésbe van bevonva, amelynek a révén az értelem érvényesíti magát”, „mint megértők, valamely igazságtörténésbe vagyunk bevonva”. De itt találjuk Alföldy Jenő megállapításait is: *Az eszmevilágot jelképező égre veti tekintetét a költő. A régi, newtoni világképre utalnak a 'fogaskerekek'. Az új törvények azonban éppúgy nem véglegesek és kikezdzhetetlenek, mint a régiek. Az eszmélkedés nem zárható le önkényesen. Az eszmélő ember nemcsak a világ törvényszerűségeit ismeri föl, hanem azokat a kiszámíthatatlan változásokat is, amelyek a törvényeket megbontják”. „A lét a halál tükrében világosodik meg”.)*

Vagyis egyrészt itt gondolkodón cselekvő folyamatról van szó, másrészt a költemény által rajzolódik fel a filozófia. Ez messzire vezet, de haladhatunk ezen a vonalon. Ma a határtalan szabadság gátlástalanságot szül. A honi lakos sem mentes ettől. Mint a jegyzetelésre hajlamos megfigyelő ezt nap mint nap tapasztalom, de lejegyezni sok, hát még kerülgetni, kikerülni, meg- és túlélni! A filozófiát nem könyvek hordozzák, oda van kötve, de a gondolkodás Ég és Föld között az ember fontos kötelessége. Ezért ajánlható meglátogatni a Filozófiai Kertet a

Gellérthegyen (lásd: <http://kepeskronika.blogspot.com/2022/04/zarandoklas-filozofiai-kerthez.html>, 2001-óta áll ott a különös szoborcsoport: „Gyakran tévesen úgy említik, mint a 'filozófusok kertje', holott az alakok között egyetlen filozófus nem található. Másról van tehát szó. Wagner Nándor valami hasonlót alkotott a szobrászat nyelvén, mint Weöres Sándor a költészet szavaival. Ugyanaz érvényes erre az alkotásra is, mint amit a *Teljesség felé* befejező soraiban Weöres Sándor saját művéről ír: 'több mint világnézet és kevesebb, mint vallás'. A mű – mindkét mű – rendeltetése nem az, hogy valamit elhiggyünk, hanem hogy igazi lényünkre, valódi világunkra eszméljünk. A Kert a bölcsességgel történő találkozás helye. Ezért kapta a Filozófia Kertje nevet, hiszen a filozófia nem mást jelent, mint a bölcsesség szeretetét.” (Lombos Antal) E tekintetben példa Tusnády László munkássága, melyben „az értékmentésünk kap kozmikus jelentést, értelmet kap”.

Nem könnyű, mert az ember bonyolult. Sőt, „Az emberben minden ott van.” Ezt „tényként kezeli” a költő, és sorolja, mi minden van ott (61–70.). Az állat is. „La bête humaine” – emberi fenevad, már, többek között, Zola is megírta 1890-ben. (A magyar fordítás enyhébbre veszi: *Az emberi dúvad*, ford. Adorján Sándor, Révai, Bp., 1928.) És hogy Isten is ott lenne az emberben? Kétségtelen, van, aki hajlamost Istent játszani – *Homo Deus*, ahogy Yuval Noah Harari leírja könyvében. (Az ismertetést lásd Sz.Tóth, Partium, 2020/2., tavasz, 100–110.) Ez nagy és érdekfeszítő téma lehet egy nyitott, teológusok részvételével is rendezett tudományos konferencián. A kötetből kitetszik, hogy Török Nándor vallja és követi (noha nem hivatkozik rá) Kantnak az emberről feltett első három filozófiai kérdését. De kívánczik a negyedik: „Mi adatott meg, hogy reméljen?” Török magasra tör, a mindenséggel kívánja mérni magát. És mi van az Égen túl, ami segíthet még? Ez már a hit világa. Ne mondjunk le róla – „minden klerikális felhang nélkül” (6.). Miként Ady Endre is, a fény felé tartva, az erényt, az igazságot követve (amely nem is olyan „egyszerű”) felteszi a kérdést: *Ádám hol vagy?* És válaszol: „És hogyha néha-néha győzök, / Ő járt, az Isten járt előttem. / Kivonta kardját, megelőzött.” És pontosan bejelöli a saját helyét: *Az Isten balján*.

Sorsok, emberek, felelősség, álmok... visszatérő súlyos szavak, árnyékolják a nagyvárosi panelfalat. Ahol az ember álcázva csomagolja reményét. „Álmodnak éberen, álmodnak mámorban. / álmodnak maguknak egy szebb s jobb hazát” (107.). A versekbe ágyazott gondolatmenetből ez is következhet: (az ember) felkel és jár. Mert így csak összetéveszt helyzetet és hazát. És rosszakat álmodik tovább.

De folytassuk. A költő mint útikalauz diktálja a tempót. Országjárás keresztül kasul: Balatonfüred, egy súlyos betegségből való gyógyulás emlékével tisztelgés Tagore fájánál. Ha már erre visz utunk, végigpillantunk a sétányon, sorjáznak az emlékek, szobrok és fák. Ott néz le ránk Kőrösi Csoma Sándor, akit „tudásszomból fakadó nemes kalandozási vágya” Tagore hazájába is elvezette. „Az indiai köl-

tő füredi fája és székely atyánkfia páfrányfenyői mellett még egy kapocs köti össze a két jeles férfit: Kőrösi Csoma Sándor tudományos munkáinak java történetesen éppen Kalkuttában jelent meg, Rabindranáth Tagore szülővárosában! A mai Balatonfüred mindkettejüknek méltó emlékhelye, azt bizonyítva, hogy nincs idegen-ség, nincsenek távolságok, csak hidak vannak, amelyek erőt adnak az emberiséget forgácsoló, nehéz időkben is!” Ozsváth Sándor művelődéstörténész szívet, lelket melengető sorai *Testvérfák* című írásából. (Magyar Nemzet, Lugas, 2022. június 11.) *Testvérfák – életfák*. Mindezek fényében és hatása alatt, az olvasó-utazó azt vallja: „megérkezni nem halál”, mint a kötet kerouaci vezérmottója hirdeti. Ha megérkezel és fát ültetsz, éltetsz. Az élet élni akar, inti az őrzőket Ady Endre.

Futunk az úton: Szigliget, Szentendre, Miskolc, Tokaj. A vidám, kedves tájak lendítik a hangulatot. Ám az izsáki homokháton át Kiskörös felé menet szürkül a kép. (*A Puszta télen*, 2019, Kiskörösi remix 104–105.) Vele tartunk, ismerjük a vidéket, az invitáló költő eddigi verseit és a nemes-nemzeti célszemélyt, annak költészetét. Nem megyünk hát üres kézzel és szívvel. A magunk érzéseit eme úti csomagban visszük magunkkal, a sajátunk ezzel telítődik, de háttérben szunnyad. Izgalmas várakozással vágunk neki, van előképünk, biztató előérzetünk. Nagy a várakozás a házba toppanás előtt: készülök-e mondani valamit, vagy várok valamit? Inkább: várakozás, valami enyhítő a menet közbeni nyomasztó élményhez. A házban nem motivál a nagy költő szelleme, illetve gazdag költészetéből „csak” a „szabadság, szerelem” kerül elő, mint fogalmak. De a betérő utast nem „dobja fel”, inkább lesújtja. A hely szelleme nem fordítja a föld felé: fáradt sas lelke nem szabadul a látványtól, nem izzítja az érzést: lesz még búzatenger, a pálinka már palackban várja, hogy lendítse a vándor hangulatát. Nem idéződik fel a vidék szerelmes költőinek világa, például Dobozi Eszteré, aki Alföldy Jenővel ezen a tájon élt, pár évvel ezelőtti haláláig, aki a kecskeméti Kodály Zoltán művészeti középiskolában igazgatóként vitte tovább Kodály szellemét és gyakorlatát. A haza a magasban marad. Petőfinél a föld, a táj a hazát jelenti, még Adynál is, az ugar szűzi föld, és jó, hogy vagy „Hú Bakony-erdőm”. 1909-ben már ezt vallja: „Föl-földobott kő, földedre hullva, / Kicsi országom, újra meg újra / Hazajön a fiad”. Ország – haza – nemzet... nem csak térkép e táj a tragikus sorsú költőnek, igazán rossz időkben.

Ám, az üvöltő szelek nem szűrik Kodály hangjait, és mit nekem ti zordas ordasoknak vicsorgása! A szent hely, a Petőfi-ház, a vele való találkozás nem löki: ide veled régi kardom! A tájban sem érzi magát otthon. Nagy a távolság közte és a haza között, a mélyen érzett, a vágyott szabadság, a haza szinte elérhetetlen magasban van, szimbólumokkal nem lehet csatát nyerni. Távolodik a nagy költőtől is. Akit „tettekben fogant hangulat” (105.) mozgatott. Mert a tájhazát szerető költő kardot ragadott, csatába ment, halni is kész volt. Török Nándor „újrakeveri” a

történelmi-költői-földrajzi vidéket, a saját, pillanatnyi attitűdjére hangolja az elemeket, az eredetiek „ordasok közt” fájón eltűnnek – szomorú minőség születik. E szüzi földön valami rág? A költőt elragadja a hév, ordasokat vizionál.

Új melódiára vált az olvasó-hallgató, vigasztalja magát: a csúnya látvány egyszeri, volt és van ott még, mi szépség. Még ne temessük az országot. És igen, „elképzél egy jobb hazát”. Tavasszal kihajt a növény, tisztul a táj. A Bács-Kiskun megyei költők, írók sorokat vetnek a papírra, mások a földet művelik, bor is, pálinka is terem. És nincs messze Lakitelek, a Hungarikum Liget éltető motívumokat kínál.

A Kárpát-medencében több erő és szépség van, mi összeköt, például a magyarságot összehozó közös éneklés a Szlovákiát és Magyarországot összekötő komáromi Erzsébet hídon, a nemzeti összetartozás jegyében, vagy a visszatérően erőt mutató Csíksomlyói zarándoklat, ami példa lehet Európa számára is. És ez biztató vigasz és remény a Kárpát-medencében utazó számára. Sok érzékeny kérdés, téma vetődik fel a nagy utazás során. Például van: lakhely, otthon, haza. Mi az egyik, mi a másik, és mi közös bennük? Van-e közös bennük? A költő részéről a dilemma lezárva: „Haza, Bodrogeközbe” (123.).

Bő válogatás, és nem is teljes, a 2017. esztendő előtt is születtek versek, és a mostani kollekció még nem éri el a bűvös 100-at. De lesz még folytatás. Ballag a vándor, hagyja a hétökrös szekeret, tán hintóra is vált. A költő szinte éteri tisztaságot keres és vár el az embertől. De éreznie kell, csikorog a kerék, a sár is húzza. Maga is tudja, az emberben ott van minden...legalábbis sok minden... a „nárcisztikus önimádat” is, tesszük hozzá, amit nyomós elemző érvek alapján állít Kepe Nóra, a fiatal társadalomkutató „*A közösségi média önimádó embere*” című könyvében. A technológiák által fejlesztett, a média által gerjesztett világban nem könnyű rátalálni a józan útirányokra. De az esendő emberben benne van a *lehetőség* és a *felelősség*. A költő ennek szép példáját mutatja, kapaszkodókat kínál. Tehát, rajta ember, műveld magad és kertjeinket.

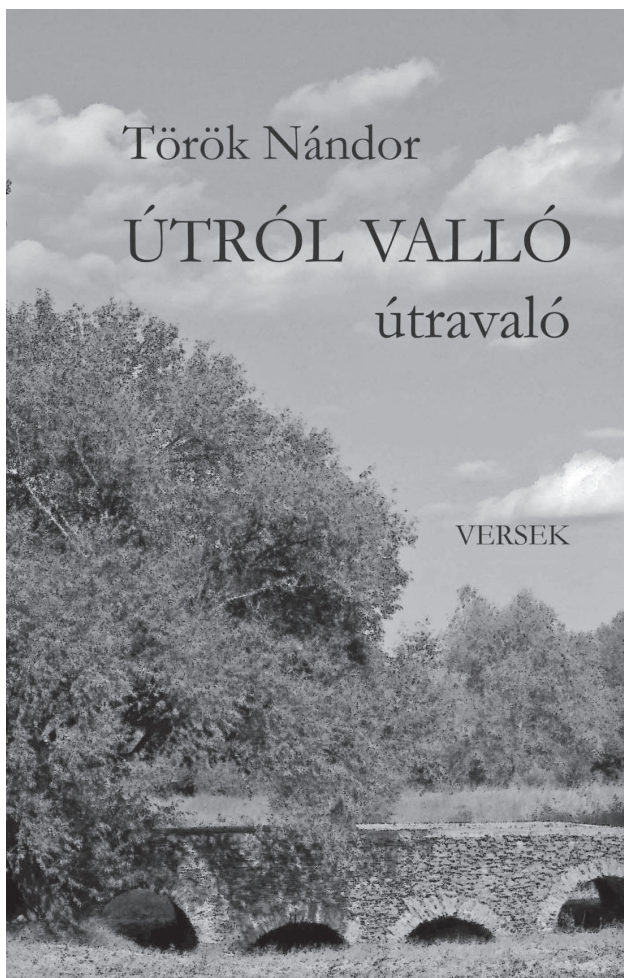
Az új, válogatott gyűjtemény alapján összegzésként mondhatjuk: mennyiségre is nagy produktum, színes, különböző versformákkal, verstani példákkal, érzésekkel, forrongó gondolatokkal, változatos témákkal. Röviden: „bölcseledő” verselés. Versvár, nemes gondolatokkal alapozva, körülbástyázva. Mindez keretet ad a költeményeknek, de egyúttal átfogják azokat, olykor keményen hatnak, kicsit merevítik a költői futamokat. Mintha a versek biztosítására szolgálnának, nem hagyva kétséget az eszmei mezsgyéken való mozgásukról. Az Előszó indítását is ideszámítva: amolyan deduktív metodika hatása érződik. A túlbiztosítás olykor nem engedi levegőzni a költeményeket. Legalábbis terelik szárnyalásukat. A költeményeknek áradásra van szükségük, hogy magukkal ragadhassák az olvasót, s teret nyissanak számára. Mint az első négy fejezet versei, de megjelenik a fanyar önismereti kép (*A költő létrája*, 22.), megcsillan a játékoság, s piciny humor később is (*Egri induló*, 116.).

A címhez méltón útról valló vall a költő, és ezt ajánlja útravalónak. Mondhatnánk: Fejforgató – Felforgató – Tollforgató. Nemesítő, az embert kívánja nemesebbé tenni. Török Nándor nem a Nyegle Madách *Az ember tragédiája* 11. színeéből, aki figyelmeztet: „Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk: Most a valónál mind elámulunk.” Az olvasó a köszönet hangján hozzáteheti a „magaszabta, egyéni útján” szerzett saját benyomásait, érzéseit, gondolatait. Így lesz teljesebb a világ. És születik dialógus... Ehhez kapóra jöhet Németh Pál hatalmas ívű esszé- és tanulmánykötete, ajánlatunk: *Az írás és az olvasás felelőssége*. Czine Mihály szerint a „tudós és tiszteletes a világ dolgait egységes egészként, a világ eseményeit összefüggő folyamatként fogja fel, a Soli Deo Gloria hitében”. (*Mundus*. Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 1998.)

A tárgyalt verseskötetről szólva hangsúlyozzuk: az egészre koncentrálnak formálunk véleményünket, ideje elmélyedni az egyes versek merengető soraiban. Dallal kezdünk, zárunk dallal, a megannyi tanulság közül: „Okosabban kéne élni, annyit mondhatok. (Apostol, ez „csak” egy zenekar neve, de elgondolkodtató.)

Kelt: Budapest, 2022. június végén

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2022*)

Szíki Károly

A reménybe öltöztetett szavak

„Ó, véled gondolok most, tollas jobbkezemmel” – Költők egymáshoz és egymásról (Válogatta, szerkesztette és az előszót írta: Lisztóczy László)

Ó, véled gondolok most, tollas jobbkezemmel – Lisztóczy László legújabb, s talán súlyra is legnehezebb, keménykötéses, 654 oldalas versantológiája – a magyar líratörténet különleges példatára. A különlegességét az adja, hogy a József Attila-díjas irodalomtörténész tanár úr talált egy lényeghitelesítő koncepciót, mely a válogatás gerincét képezve több évszázad verslűktetéseit, szívdobogásait postázza egy-egy címre, ha pontos akarok lenni, esetenként 10-15 verset is postáz egy személynek.

A címzett valamely költő, akihez szól egy másik poéta, többször évszázadokkal későbbi időből vissza, olykor pedig kortársköltőt szólít meg.

Lisztóczy László nem mások nyomában lépkedő irodalomtörténész, nem mások által kitaposott ösvényen susog, ha ezt tenné, akkor is fajsúlyos lenne az alkotása, de ő megálmodik, istenhítével kidolgoz egy koncepciót és azt évekig érleli, míg egy kiadót felkeres. (Ezúttal az Üveghegy kiadót és a Kapitális Nyomdát nyerte meg.)

Ez a könyv harangoz. A lelkek rezdülésének hangja ez, a *Mégis élünk* Bartis Ferenc-féle harangszó hallik és szól a kötetben mindvégig. Tornyok omlottak, hegyek és helyek tűntek el, de van hírmondó: a versek sokasága, mely jelenti, hogy élünk még! Reményik Sándor szavaival: „Nagyon nagyot zuhantunk. / De megmaradt a büszke öntudat, / A Te öntudatod, / A mi öntudatunk: / Ha balsorsverten, ha koldusszegényen: / Vagyunk, vagyunk! / És akarunk még lenni!...”

Harang is e kötet, mely hívja az élőket (Kányádi). Egy ágyú is, mely sok kis harang öntete, nem repedt, nagyon is élces-érces, tiszta hangon szóló harang. Úgy szól, mint Reményik Sándor *Atlantisz* című versében: mélyről és kitartóan, igazságért kiáltva, egykori nagyságunkért kiállva.

Magasba emeli a költészetet Lisztóczy László, pedig lenne oka borúsna lenni elkótyavetyélt autonómiák, országhatár-módosítási lehetőségek elpuskázása miatt, de fejét felemeli és modellszerűen a megmaradás hitét kiáltja ki.

Reménybe öltöztetett szavak gyűjteménye ez az esztétikai külsővel is kivitelezett antológia, ami szép, zöld gúnyával kínálja magát. Milyen jó és menyire kívánatos ez a megnyugvást hozó szín, amikor vérvörös és véres indulatok csapnak

le hátunkon, határunkon kívül és belül. Beleül az ember, szinte teljességgel része a vérvörös világklímának, ezért kedves és mentő, nyugvást teremtő ez a monumentális hársfavirágzásos kötet. Petőfi szavaival: ünnepélyes csönd”, ami beáll a meglátás pillanatában.

A reménység prófétáit hozza ide tanítómestereknek, kik az utolsó pillanatot dolgozzák fel, írják meg, így szellemük, alkotásaik teszik értelmessé az életünket, mert nemesítenek, szépítenek és jobbá teszik búsborongást kínáló, médiatűzben felőrölt napindításunkat, akik Isten töltekezéséből ragadtak tollat. Varázslatos Lisztóczy László válogatása, de a szerkesztést is magára vállalva olyan szituációt teremt, hogy ott és akkor érezzük magunkat, mikor és hol a poéma az utolsó pillanatban, a legtermékenyebb momentumban megszületett.

A Vezéreknél nagyon befújt a szél, nekünk pedig „nagyon befúttá az utat a szél” (Gál Sándor). Ezért mindig takarítani kell, tisztogatni a bűnös korok által ráhordott szeméttől a valódi költészet útjait, úgy, mint most Lisztóczy László teszi, hogy tisztán feltűnjenek a magyar múzsa dongaboltozatai.

Mi ösztönözhetette a könyv megalkotóját arra, hogy korszakos vállalásban olyan verseket gyűjtsön egybe, melyek egy célt szolgálhatnak: párbeszéd és visszhang legyen ezen a nemzeti kereveten. Lisztóczy László, ha nem is ad teljes választ erre, de közelebb visz a szándékhoz: „közel hat évtizeden átívelő magyartanári és irodalomtörténeti pályafutásom ösztönzött erre.”

Hatalmas anyagot kellett áttekintenie, kötetek százait átforgatnia, miközben végigkísérte az alkotót beborító kétség köpenye: képes leszek-e teljes anyagot elkészíteni, hogy a sasszemmel figyelő irodalmároknak megfeleljek, miben tévedek és mivel vívom ki a kritikusok haragját? Lisztóczy László valamit megelőlegez a bevezetőjében: „vállalnom kellett a mulasztás és a tévedés kockázatát.” Ez csak az olyan nagyszerű alkotóra vall, aki önkritikával, de a teljesség igényével munkálkodik, tudván: a tévedés lehetőségével alkot. Eközben ott lebeg feje fölött a szirénhangdominancia: vannak terjedelmi korlátok, kötelező a lényeglátás felett az az elv, hogy mindenkit nem lehet bepréselni egy kötetbe! Ezért is írja pajzsára: „Ezt a munkát befejezni nem lehet, csak megszakítani.”

A könyvbemutatón Lisztóczy tanár úr hangsúlyáthelyezéssel is kimondta: „döntéseimet világnézeti-politikai előítéletek nem befolyásolták.” A megszólított költők alkotásait születésük időrendjében helyezte egymás után. Gyakran idézi mindkét költőt, ha az egymásra reagálás horizontján megjelennek, de abban az estben is lámpást gyújt, ha visszhangtalanul marad a másik reagálása.

Ébren tartja a nemzeti költészet legmitikusabb hagyományait szentekkel és boldokkal, és ebben helyet nyit egri költőinknek is. Kálnoky László sorszerépében tűnik fel, és Apor Elemér, Csorba Győző, Parancs János, Alföldi Jenő rejtélyes visszaszámlálása az emlékezés játékaival, nagytűccserepek összeillesztése, a bezáruló

kör feszegetése nagyszerű próbálkozás, hogy Kálnokyt legalább annyinak lássa meg az utókor, amennyi volt, de láthatná azt is, amennyit ér a magyar lírában. Furcsa helyzet ez a nagyságokkal, akiket saját otthonaikban sem tudtak méltó helyre emelni, pedig váteszi képességük alapján érdemelték volna. A mellékut-cákban színültig töltött színes zsákok duzzadnak, de ha ez kell a plebsznek, meg a nevezett öntelt intelligenciának, hát csoda-e, ha Kálnoky mellett elmennek a szí-nes cafatokkal? Lángvörös dühvel érdemes-e perlekedni akkor, amikor a bámész-kodók a celebek pavilonja előtt csorgatják nyálukat? Látjuk e könyv szerkesztése okán is, látunk általa, de mi értelme az efféle nagyítózásnak? Botorkáljunk talán vissza a nyirkos ágyakhoz, ahonnan ébreszteni elindultunk? Homálylaki Szaniszló ébresztésével próbálkozik Lisztóczy László is és nem hiába teszi. Mert valami talán megkapaszkodik az emberi értelemben, s ha le is maradunk az úszó küzde-lemben, a zsarnokság és a közömbösség megdöntésében még rajtköre állhatunk. Alföldy Jenő ide szerkesztett 3 oldalas verse a magára hagyott líra erére ki van feszítve reménynek és lehetőségnek, vigasz-echónak. Bújjunk be alá és keverjük meg a kávénkat, nincs minden jól, de elveszve sem.

A történelem-eltüntetését, szüneteltetését mindig átkötötte egy-egy vátesz, aki harsonát fújt a harcmező csontig megfáradt küzdőinek és a legjelesebb irodalmi alkotásokkal tett hitet a megújulás és megmaradás mellett. Hallatlan nagy a ma-gyar történelem-irodalomalkotás tábora, melynek tagjai mélyen rezgetik a húrokat egy megfáradt nemzet elfeledettnek és elfedettnek hitt rétegében. Lisztóczy László zsenije az, hogy e zengéseket, megfáradt hiteket érzékeli és odaküldi ezt a kötetet ébresztőnek, reménynek és tárogatót ad kezünkbe, hogy megfújják azt, és álljanak élre újra és újra a lefáradt nemzet dolgaiban.

Nem cicomás ünnep manapság az Ünnepi Könyvhét. Egerben sosem látott sze-rény körülmények nyitottak kaput erre a nemes szellemi tornára. Debrecenben a Csapó utca ünnepbe öltözött ugyan, de a nép elmaradt, ásítóztak a sátrak. Janus elhagyta Páduát. Az emberek is elfordultak Janustól? Három poéta ébresztgeti az ő emlékét e kötetben, Kányádival könnyezik a költő és a költészet. Ó, szép, szabad Isten, viseljük türelemmel Balassi Bálint, Batsányi János, Bessenyei György, Bar-say Ádám ébresztését, Zrínyi győzelembe vetett hitét, Berzsenyi Orczy-koszorú-füzérét.

Döbbenetes érzés, ahogyan az irodalomkedvelő szembesül a csorbaságaival, példának okáért: ki volt Virág Benedek, akihez vershegyeket írt Vörösmarty, Kosztolányi, ki volt Horváth Ádám, s Szentjóni, akit megörökít Batsányi 200 so-ros versben.

Mennyi gond, mennyi nagy találkozás. Milyen ébredés! Ébredés, hogy nincs le-szállás, mert lebegni kell, ha ennyi nagyszerűséggel, veretes szavú költővel találko-zik az ember, akik eltiport, vérbefojtott remények utolsó maradékai voltak s lettek,

kinőttek szavaikkal reménynek, melyek forrásai nemzettöredékeknek és sokadal-
maknak egyaránt, de nem mindnek, ne áltassuk magunkat, és mégis: elégséges
hitébresztőnek, történelmi sorlátónak, nem depresszív elmenekülőnek, hanem
helyben ébresztőnek, tűznek, túsznak, tűzrakónak, hamuból lángot lehelőnek.
Róluk szól Lisztóczy László kötete, az ébresztőkről, a nemzetellenes veszélyek-
kel szemben kiálló szabadságharcosokról, a historikus gondolkodásmóddal fel-
vértezettekről, az emigrációban minőségmegőrző világító lámpásokról, Kányádi
Sándorokról, Farkas Árpádokról, Szilágyi Domokosokról, Ady Endrékről, Arany
Jánosokról, Hervay Gizellákról, Lászlóffy Aladárokról, Dsida Jenőkről, Szabé-
di Lászlókról, Reményik Sándorokról, Páll Lajosokról, és az elmenekültekről az
emigrációban ébresztő, tisztító világképet hazaexportáló Tűz Tamásokról, Tollas
Tiborokról, Határ Győzőkről, Faludy Györgyökről, Márai Sándorokról. Kristályos
életszemléletű megcsonkított lehetőséggel is nagyítóra váló Juhász Ferencsel,
Weöress Sándorral, Csoóri Sándorral, Váci Mihállyal, Sinka István csizmaszárra
írt verseivel, bőrönszenvedett lángolással is Gérecz Attilával, Ratkó József kese-
rű táncával, szivárványszemöldököt bebörtönzött haza fölé húzó Nagy Lászlóval,
Babilon kiszáradt folyómedrénél is vizet fakasztó Pilinszky Jánossal, a forradalom
szent lobogóját rojtosodásig szorongató Utassy Józseffel, hazáját Bori-noteszben
megörökítő Radnóttal.

Mennyi szépség, mennyi fájdalom (és dalom), mennyire óvatosan emelkedő dal-
lam, mert ezt hozta magával ez az antológia.

Az egyetemes művészetalkotás sok részletből tevődik össze, de az ilyen kötetek
megjelenése feltétlenül szolgálói, miniszterei a legmagasabb, az elkötelezett iro-
dalomtörténetnek. Esztétikai minőséget alkotott Lisztóczy László azzal is, hogy
a széttartó *irodalmárkodásban* egy összetartó, értékegyesítő, vigaszt szállító kö-
tetet szerkesztett, hogy az eljelentéktelenedés, a civilizációs leértékelődés, az ér-
téktorpanás-dáridóban értékelvű, sorsvállaló eszmeiség mellett teszi le a garast.

Élmény, káprázatosság sugárzik minden lapról. Afféle letehetetlen mű született.
Csörgedező bűvópatak, aminek hangja felerősíthető, ha minél többen veszik kéz-
be és el is olvassák azt.

(Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2022)

Antal Attila

Átmeneti idők

Mohi Sándor beszélgetései Huszárik Zoltánról

A Balázs Béla-díjas operatőr, rendező és forgatókönyvíró Mohi Sándor a Huszárik Zoltán Alapítvány megbízásából 2017 és 2021 között félszáznál is több visszaemlékező beszélgetést folytatott a magyar filmművészet korán elhunyt, legendás alakjáról. A filmköltő személyiségét, tehetségének megnyilvánulásait lánya, barátai, filmes és színész munkatársai, filmtörténészek, -esztéták és -kritikusok idézték fel Mohi Sándor mikrofonja és kamerája előtt.

Tavaly ősszel a beszélgetések többségének (negyvenhatnak) a nyomtatott változata is napvilágot látott. A könyv a borító hátoldalán található kísérőszöveg szerint „formájával is Huszárik művészete előtt kíván tisztelegni születése kilencvenedik és halála negyvenedik évfordulóján. A *Szindbádról* írta le több méltatója, hogy benne nem dialógusok, hanem egymást követő monológok hallhatók. A rövidített, szerkesztett beszélgetésekből kimaradtak tehát Mohi Sándornak – a válaszokból azért kiolvasható – kérdései, így a dialógusok átadják helyüket a Huszárik Zoltánra emlékező és a művészetét elemző monológoknak.”

A kötet írásai elevenek, monológként is őrzik az interjú légkörét, s a szakmai kérdéseket boncoló részleteik se túl szárazak vagy elvontak. A legelemzőbb írás Gelencsér Gábor filmesztétáé, ki nemcsak áttekinti és jellemzi a Huszárik-életművet, hanem összeveti a neves kortárs magyar és külföldi alkotók teljesítményével is, hogy filmtörténeti jelentőségére rámutasson. Ugyancsak árnyalt, Huszárik alkotói személyiségét és filmjeit esszéisztikus elevenséggel vizsgáló írás a filmszociológus Szilágyi Erzsébeté s a kulisszatitkokkal, munkatársi emlékekkel is szolgáló Mátis Lilla filmrendezőé. A Huszárikkal baráti kapcsolatban állottak közül talán Dobai Péter költő, író és Viczkó Tibor filmrendező érinti meg emlékezésével leginkább az olvasót. Dobai, a *Csontváry* forgatókönyvírója Huszárik e második játékfilmjének kalandos forgatásáról s a film körül bábáskodók alkotói problémáiról számol be, míg Viczkó láttatja tán legközelebről a szakmai gondokkal teli rendezőt s a bohém életű, ám mégis magányos magánembert. A híres barát elvesztéséről, temetéséről szóló részletek érzékletesen idézik az egykori fájdalmat, megrendülést.

A könyv színvonalát jelzi, hogy nincs benne érdektelen emlékezés, a nyilatkozók mindegyike szolgál érdekes és értékes adalékokkal a *Szindbád* rendezőjéről, egyben a korabeli magyar filmes szakma s értelmiségi holdudvara szellemi tájékozódásáról, sajátos világról.

A könyv címe – több emlékező utal rá – a *Szindbádból* való. „Nem szeretem ezt a mai világot. Azt mondják, átmeneti idők. Csakhogy én nem kértem átmeneti időket” – mondja maga elé a címszereplőt alakító Latinovits a bordélyházban. A film alkotói és egykori nézői az „átmeneti idők” megnevezést a saját korukra, a Kádár-rendszer évtizedeire is vonatkoztathatták. A rendező Huszárik bizonyosan tudatában volt a szövszerkezet kétértelműségének. A róla szóló kötet címeként e két szó már elsősorban a szocializmus korára utal. (A könyvben található fekete-fehér fotók ugyancsak korjelzőek.)

Mohi Sándor igen alapos munkát végzett, felkutatott, megszólaltatott mindenkit, akinek köze volt Huszárik Zoltánhoz és életművéhez. Még Bulgáriába is elutazott, hogy a *Csontváry* még élő főszereplőjével, az idős Ichak Finci bolgár színművésszel interjút készíthessen. Sikeréhez nyilván hozzájárult, hogy filmesként nem először foglalkozott Huszárikkal. Operatőrként vett részt az 1980-as években az elhunyt művész édesanyját bemutató filmek készítésében (*Özv. Huszárik Jánosné vagyok*, 1985; *Huszárik néni*, 1987), az *In memoriam Huszárik Zoltán* című 2018-as filmalkotásnak pedig nemcsak az operatőre, hanem a rendezője is ő volt.

A kötet szerkesztője, a nyomtatásban napvilágot látott szövegek gondozója, Pintér Judit igényességével ugyancsak hozzájárult ahhoz, hogy a végeredmény méltó legyen Huszárik Zoltán emlékéhez.

„Amazonas-hosszú filmszalag tekereg üresen/ nem jöttek el kedvező fényviszonyaid...” – szólítja meg a filmköltőt halála alkalmával *Szíve álmodik nekünk* című búcsúztató versében – a korra is utalva – Nagy Gáspár. Az *Átmeneti idők* című könyv azt is érzékelteti az olvasóval, mennyi kiváló filmet alkothatott volna még Huszárik Zoltán, ha „kedvezőbb fényviszonyok” segítik.

(MMA Kiadó, Budapest, 2021)

Domonkos László

Felvidéki ködszurkálás

Jezsó Ákos: Megyek túlra; Mécses a ködben

Messziről kell kezdeni. A több mint távoli 1973-as évben megjelent egy könyv. Magyarország egyik legnagyobb színészenek tollából.

A *Ködszurkáló*, amely egyértelműen vitairatnak készült, napokon belül a Kádár-korszak néhány hasonló rendkívüli művéhez hasonlóan abszolút hiánycikk, eltűnt (eltüntetett) és agyonkeresett könyv lett (több mint tízezer példányban fogyott el, ez akkoriban is fantasztikusnak tűnt), idővel kéziratban, egyféle korai szamizdatként is terjesztették (e sorok írójához is így jutott el először), suttogtak-beszéltek róla – ami pedig mindezt magyarázta: az a kíméletlen őszinteség, az a leplezetlen, kendőzetlen nyíltság, ahogyan – egyszerűen és igényesen egyszerűen – a művészet értelméről, céljáról, a színházművészet, a színészi hivatás alapeszméiről értekeznek. A szeretet színházának, egyféleméltó és boldog, tiszta, nemes és közösségi indíttatású és szellemű színháznak az érdekében és védelmében úgy, ahogyan utána nagy hadakozásaival csak Csurka István tette. Egyben persze nem is akármilyen láttelepet is adva. A szerző, bizonyos Latinovits Zoltán így fogalmazta meg könyvének címét, s ezzel egyúttal egész vállalkozásának célját is: „Köd telepedett a színházra. Ellepte a színpadot, gomolyog a nézőtérben. Jó lenne – ködszurkálóként – fényt hasítani, de legalább agresszív kérdőjeleket véteni ebbe a szélcsendes káoszba.” Fényt hasítani – látjuk – az azóta eltelt közel fél évszázad alatt sem nagyon sikerült, noha Latinovits-hoz hasonlóan máig akadtak és akadnak egypáran (igaz, nagyon kevesen), akik konok egyszerűséggel mondják a magukét – a lényegét, agresszív kérdőjelekként. Vagy csupán kitartó kijelentő mondatokban...

A ködszurkálásra az elszakított területeken, ha lehet, még nagyobb szükség van, mint a csonka országban, mert – amint egy irodalomértő recenzens ki is mondta – végre az anyaországban, a maradék magyar haza köztudatának is égető szükség van a délvidéki, az erdélyi – vagy éppen a felvidéki nemzetrészek görög sorstragédiákat idéző fátumainak drámai, igaz és dokumentarista értékekkel is bíró feldolgozására. Hiszen iszonytató (váltig, még mindig) az ismerethiány és a kellően megalapozott ítéletalkotás éppúgy, mint a hiteles, pontos ábrázolásmód és a mesterségesen-aljasul létrehozott történelmi fehér foltok végleges (és színvonalas!) eltüntetésére való határozott törekvés.

Rendkívüli és egyben igen örömteli irodalmi esemény ily módon egy olyan regényfolyam-vállalkozás ténye, mint Jezsó Ákosé: az 57 éves prózaíró olyan írói

óriás-fába vágta a fejszékét, ami bizony nálánál egy-másfél évtizeddel idősebb pályatársaknak is becsületére válna. (Déry Tibor azt mondta – igen elgondolkodtatóan -, hogy a prózaírónak, ha valóban vinni akarja valamire, sokáig kell élnie.) A 2019-ben napvilágot látott – az Agria 2022 tavaszi számában recenzált - *Megyék túlra* című kötetet követte a felvidéki magyarság XX. századi kálváriáját bemutató regényfolyam második kötete, a *Mécses a ködben* című regény, amely tovább kíséri a felvidéki ikerpár családjának életét, ezen keresztül mutatva be az elszakított észak-magyarországi magyarság sorsát. Míg az első kötet Trianontól 1948-ig – dokumentarista pontossággal – ábrázolja a XX. század eseményeit, a folytatás a cselekmény szálait egészen az 1956-os forradalomig viszi tovább. Csallóközi magyarok a gyűlölet, az elnyomatás és az emberi aljasság viharában – akár így is lehetne summázni a Jezsó által felmutatott életszakasz-modelleket. Közben felsejlik a felvidéki magyarság belső deportálásának pokla, a csehországi Szudéta-vidékre kényszermunkára elhurcoltak életének minden keserve, a Pozsony melletti ligetfalui láger iszonyata vagy éppen a nagyon is valószínű látomás: mit éreztek a hermetikusan elzárt államhatár túlsó oldalán élő magyarok az 1956-os forradalom és szabadságharc idején, hogyan tekintettek ők onnan Budapestre, milyen körülmények között kellett átélniük azokat a csodás napokat...

A szerző azt nyilatkozta munkája, a majdani trilógia első kötetéről, hogy az a hit, remény és a szeretet nehézségeit járja körbe, a második pedig az igazságról szól. Hadd egészítsük ki mondandóját: végig, egyfolytában a csupa nagybetűs Igazságnak hódol művével – makacs kitartással és fölöttébb eredményesen szűr-kálva a felvidéki ködöt.

(Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2017 és 2021)

Csatáné Bartha Irénke

Biztató közelséged

(Fülöp Lajosnak a 90.-re)

Kifeszített fényugárra
teregette Anyád hófehér ruhádat,
lelkedben ebből mind mosoly fakadt,
míg kezére sok bánatránc tapadt,
és könnyek között múlt árvaságod éjszakája.
Ó, áldott 90 év, földi stációid kimagasló állomása,
hány porszemből gyűlt össze,
mennyi öröm, félbemaradt terv, fájó sebek lüktetése,
korjelzőnek tömöttödik benne!...

Hányféle út, mező, virág, sírhant,
szerelmes muzsika, hajnalok, naplementék,
és minden jó, mely szárnyaid felhajtó ereje lett.
Emlékek antik lábnyoma, egy lassan pergő homokóra...
De törekenységednek súlya van, valami finom, megfoghatatlan, fátyolszerű aurád
közöttünk lebeg,
mosolyod biztaton körülölel minket.
Benne a szépség, ártatlanság,
megronthatatlan naivitás,
mely áthatja személyiségedet.

Olyan vagy, mint egy különleges vadvirág,
mely belesimul a mező összes szépségébe.
Minden mozdulatoddal, kedves, baráti szavaiddal,
jó cselekedeteiddel úgy jársz előttünk,
mint, aki tudja, nem Ő a fontos, hanem mindenki más.

Kedves Jó Lajos!
Szükségünk van Rád ebben
a mindenén átgázoló, gyorsuló világban,
mert Te a sok durvaság közül kiválsz,
és lehet finoman, csupa szív jósággal
kiegészítesz minket.
Nélküled a világunk hiányos lenne!

Ha velünk vagy, lényedből nyugalom árad,
valami biztató, vigasztaló varázslat simogat.
Ez lenne az a felhalmozott bölcsélet,
titkokat rejtő, segítő őstapasztalat.
Sok- sok évszak áll mögötted,
erdők, kertek, lugasok színeváltozása,
a Múlt, mely van és nincs,
jön és megy, nyomában nyughatatlan tüzek lobognak.

Téged is külső erők, ismeretlen áramlások mozgatnak,
de tudod a célt, ismered az utat,
és tartod mindig a jó irányt,
akár a víz, a szél és a békés csendek.
A Te példáddal ránk testálódik a tisztaság,
a nemes emberség és a keresztényi jóság.

Hát köszönjük Neked ezeket
a láthatatlan láncszemeket,
melyek összekötnek Veled,
és kívánjuk Drága Lajos,
hogy ez még sokáig így legyen!

Farmosi László

Föld angyala

A fény árad betölt minden teret
erdőket mezőket ember szíveket

Nőttön-nő halványul minden árnyék
mintha a Nap-öléig látnék

Simogat és melegít csillag szikrája
a testem a lelkem egyként megáldja

Békét teremt súlytalan aláömlik
elvezet a csöndön túli csöndig

A fény árad betölt minden teret
Láthatatlan és látható földi istenek

Kitárul és elárad lélegzetbe szóhetem
Gerle bugás tornyokban a VILÁGEGYETEM

Simogat és melegít ég-szirmaival mosolygok
Örökkévalóságig érnek az áldott sorsok

Béke és nem háború mennyei hűsége
Fehérbe mártott szárnyak lélek-lebbenése

Madarász Imre

Lemeztelenített álarcok

Petrás Éva: Álarcok mögött. Nagy Töhötöm életei

Nagy Töhötömről az italianistának szinte szükségszerűen jut eszébe, hogy bizzarr élete nagyon illett volna Pirandello tollára. A Nobel-díjas olasz író talán azzal a címmel írhatta volna meg, amivel utolsó regényét: *Uno, nessuno e centomila*, melyet magyarra úgy fordítottak le: *Az ezerarcú ember*, habár eredetiben azt jelenti: *Egy, senki és száz-ezer*. Vagy mint drámai corpusát: *Meztelen álarcok*. Vajon az individuum mindig „egy én”, egyetlen ego-identitás, ahogyan nyelvünk oly kifejezően érzékelteti? Mit kezdünk akkor egy nagy Töhötöm-féle személyiség (1908–1979) más-más életszakaszaiban merőben különböző, sőt homlokegyenest ellentétes életpályáival, fordulataival, szerepvállalásaival?

Petrás Éva *Álarcok mögött. Nagy Töhötöm életei* című nagy lélegzetű, alapos, pontosan dokumentált könyvének középpontjában nem ilyen filozófiai kérdések állnak. S nem is olyanok, mint a filozófiatörténetész Kaposi Márton monográfiájának fókuszában (*A rejtőzködő egyén arca és álarcai*), ahol szintén elhelyezhető lett volna Nagy Töhötöm. Petrás Éva alapos életrajzot írt fura főhőse-anti-hőse – önbevallása szerint – „öt életéről” (265. o.), amelyek közül maga Nagy Töhötöm emlékirataiban (már címadásával is) kettőt emelt ki (*Jezsuiták és szabadkőművesek*), nem tért ki az elbeszélő-főszereplő harmadik „főszerepére”, arra tudniillik, hogy a magyarországi pártállam titkosszolgálatának ügynöke is volt.

A történész-monográfus olyan tárgyilagossággal dolgozta fel témáját, az „öt él(e)tű” férfi kanyargós élettörténetét, amiért az csak megengedett. Ez persze jóval nehezebb munka volt a rögtönítélő bíraskodásnál, gyors pálcatorésnél. És sokkal hálátlanabb. Nagy „Töhit” (200. o.) következetlen, elvtelen, gerinctelen, erkölcstelen emberként elparentálni kézenfekvő megoldás: örökfogadalmas jezsuita szerzetesből az Egyesült Államok hírszerzésének informátora, majd hazáját és vallását elhagyó emigráns, Dél-Amerikában, Argentínában szabadkőműves „testvér”, végzetül a magyar kommunista belügy fizetett konspirátora... Egykori hittestvére és munkatársa nem alaptalanul nevezte „szélhámosnak” (200. o.). Ráadásul Nagy „Mindszenty kapcsán bizonyos értelemben még a szervek elvárását is túlteljesítette”, nem érte be az intranzigencia és a monarchizmus bírálatával: a „zalai láma” koncepció perét és bebörtönzését is „igazságosnak” minősítette (206–216. o.)...

Avagy inkább elvakult önámító, utat vesztett igazságkereső volt, összebékíthetetlen világnézeti ellentétek (*Egyház és kommunizmus*) között hídverő, akit egy „magánutakat”, különutakat, egyéni megváltás-eszméket, zászlócseréket nem tűrő kétpólusú világ kényszerített álorcák, álnevek, állandó titkolózás mögé? Megérdemelt ennyi jóhiszeműséget? És ekkora bio-monográfiát? Döntsen az olvasó. Döntéséhez Petrás Éva izgalmas és tanulságos, lebilincselő és gondolatébresztő műve megadja a fogódzókat.

(Kronosz Kiadó, Budapest, 2019)

Jámbor Ildikó

Egy örömmel végig vitt tanári pálya mérlege

Gál Ildikó: Életem képei

Egy különleges és egyedi könyvet tartok a kezemben: Gál Ildikó *Életem képei* című kötetét. A könyv négy egyforma füzetből áll, melyek egy színes tokba illeszkednek, és a tok címlapján a szerző (testvére által megörökített) festett portréja látható. Fák és virágok között egy díszkertben a padon ül a tanárnő, körötte színes virágok, előtte különféle díszfácánok. Mintha a festő a lélek és a személyiség sokszínűségét és sokféle irányultságát igyekezett volna megörökíteni! Mögötte egy vaskos piros fazékban színes bokor, mellette piros virágok sokasága. Az ábrázolás hasonlít az eredetire: kalapban, zárt ruhában, kicsit félrebillentett fejjel, ami jellegzetes mozdulata, illedelmesen ül a nőalak – most is, mint mindig, másokra figyelve.

A szerkesztés tudatossága és gondossága is a szerzőt dicséri, hiszen a pontosság, az összeszedettség a tanári pálya sajátja és legalapvetőbb feltétele. Márpedig Gál Ildikó több mint négy évtizedet töltött el nagy részben egri katedrán, középiskolai tanárként a magyar nyelv és irodalom valamint az angol nyelv és irodalom átörökítőjeként.

A könyv egyrészt a memoáriradalomba illeszthető, de esszé is, mely mögött szuverén személyiség áll, aki az évtizedek alatt – mint kagyló az igazgyöngyöt - kitermelte magából azt, amit egységes erkölcsi alapállásnak, világlátásnak nevezhetnénk. Ez a szemlélet nagyon szerethető, személyes és világos, tömör mondatokba öntött.

Mi, akik szemünkkel végig követtük pályáját Egerben a Dobó Gimnáziumtól, a Neumann Szakközépiskolán át a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumig, örülünk ennek a személyes vallomásnak, mint ahogy a szerző gyermeke és tanítványai is örülhetnek. Végül is ezért készült. Mint az előszóból kiderül: lánya és veje ösztönzésére írta meg e vallomássorozatot, s bizonyára, mint igazi kincset vehetik kezükbe azok a szeretett tanítványok, akik immár osztálytalálkozókon keresik fel egykori mentorukat.

Az első füzet *Gyerekvilágom* címmel az egykori paraszti életmód csodálatos miliójét idézi meg; a jánoshidai helyszínt, az unokáját mindig kitörő örömmel fogadó nagymamát és a bölcs nagypapát, akitől annyi mindent lehetett tanulni. A ház körüli jószágok etetésének praktikus teendői élményt jelentettek egy kisgyerek számára, mint ahogy a nagymama remekbe szabott borsólevele, amely egyszerűségében volt olyan csodálatos ízű. S minden, amit ők tettek, mert abban

a világban rend volt, ami egy életre útmutatót adott. Ezt a részt szeretetteli fényképek és rajzok teszik élményszerűvé. A közösen, az árokparton űzött szokásos gyermekjátékok, az első, de drága baba, amit elrontottunk, sokunknak közös élménye, akik az ötvenes-hatvanas években születtünk, de jó rácsodálkozni ezeknek a történeteknek a nagyszerűségére és különleges voltára.

Az *Első kalandozásaim külföldön* című fejezetben a hetvenes évek – ma már hihetetlen – autóstopos mozgalmának élményeit osztja meg velünk. Az a szabadság és könnyelműség, ami ránk tört egy ilyen országhatáron túlra való utazás során, magam is megéltem ezt, ma már ismeretlen a fiatalok számára. Hiszen egy nagyon is zárt világból – ami a szocializmus Magyarországa volt – vakmerően, pénz nélkül kiszakadni a gazdagabb Nyugatra, felkavaró s egyben felszabadító élmény volt. Mint ahogyan megtudni azt, hogy Erdélyben létezik egy székely-magyar kultúra, amit nem ismerünk. A közösen énekelt népdalok, a felpróbált népviselet, ugyancsak katartikus élményt jelentettek akkoriban. Talán nagyobbat is, mint a szintén megtapasztalt Amerika.

Gál Ildikót a nyolcvanas években mint az amatőr színjátszás sikeres művelőjét ismerték sokan Egerben. A híres dobós színpad sok hivatásos színész, újságíró, sikeres humán értelmiségit bocsájtott útjára, s ebben nem kevés része volt Gál Ildikónak. Erről szól az *Életem képei* harmadik kötete, mely a színház és film világát eleveníti fel egy tanár életében „*Film, Színház, Muzsika*” és... címmel. A szülők amatőr színjátszó múltjának méltó követője volt a tanárnő, aki Petőfi *A helység kalapácsa* bemutatójától, a *Lúdas Matyin*, a *Csongor és Tündén* át Tamási *Énekes madár* című vígjátékáig vagy Büchner *Leonce és Lénájáig* jutott el. Mindez – az arany minősítéseken túl – a közönség és a tanítványok szeretetét hozta el a színpadi rendező számára. Későbbi iskoláiban is sikerrel folytatta ezt a munkát, különösen az angol nyelvű drámafesztiválokra készülve, de aztán változott a közeg, s már a tizenévesek számára sem volt olyan vonzó „színhátszani”, hiszen elfoglalta érdeklődésüket a virtuális világ.

Értékhatárokat kijelölve említi azokat a színházi pillanatokat, filmeket (a Vidnyánszky rendezte *Az ember tragédiáját* vagy Huszárik *Szinbádját*), melyek meghatározóak voltak számára. A képző- és iparművészet, a táncművészet sem hagyta érintetlenül, főként, hogy lánya zománcművészeti vagy táncos sikerei bevonták őt is ezekbe a művészeti ágakba. Az *Életem képei* szerzője megosztja velünk a zene világából érkező katartikus pillanatokat is, amelyet a mozgalmi dalokon felnőtt fiatal számára egyszer csak Grieg *Peer Gyntje*, vagy Carl Orff *Carmina Buranája* okozott.

A könyv közel negyven oldalas vallomása a József Attila-i vállalásra utalva *Tanítói* címmel a tanári pálya örömeit és buktatóit összegezi. A karcagi középiskola kivételes angoltanárának köszönhetően a hetvenes években a debreceni

egyetem magyar–angol tanári szakán folytatta tanulmányait Gál Ildikó. Először persze korán megmutatózó előadói képességeitől ösztönözve megpróbálkozott a színművészetivel, de a vidéki kislány bátortalansága és az akkori fővárosi követelményektől való idegenkedése megóvta őt attól, hogy ezen a göröngyös pályán induljon el. A szocializmus éveiben elkezdett pedagógusi pálya sem volt könnyebb. Mégis sikerélményekhez juttatta, de bölcsességhez is. Ebben a fejezetben kifejti, hogy miért volt helytelen egy időben a tanárookra bízni a kötelező olvasmányok kiválasztását, mert ez többnyire az értékek felhígulásához vezetett, s arról is ír, hogy ő hogyan próbálta értékes irodalmi élményekhez juttatni tanítványait. A nyelvi nevelés szempontjából – magyarból és angolból is – hasznos módszertani tanulságokat oszt meg olvasóival. Kár, hogy ezt a tudásanyagot nem oszthatja meg – más körben – a tanári hivatás leendő gyakorlóival!

Az *Életem képei* szívmengető olvasmány és megrendítő korrajz; a mi átmeneti generációnk életpályájának láttelepe, mondhatni, utolsó, kétségbeesett próbálkozás az eltűnt értékek felmutatására.

(Magánkiadás, Eger, 2022)

Gál Ildikó: Balkonon

(forrás: galildiko.eu)

P. Buzogány Árpád

Ismerős világok határán

Bölöni Domokos: A harmadik pohár – Karcolatok, novellák

Az utóbbi években sűrű egymásutánban jelentek meg a marosvásárhelyi Bölöni Domokos novelláskötetei, kivétel a múlt év, amikor, a kerekesebb 75. évfordulóra, kettőt is megjelentetett. Ezek egyikét, a nem évfordulósat forgatva először a címen gondolkodhat el az olvasó: *A harmadik pohár* (alcíme szerint: *Karcolatok, novellák*).

A kötet Elekes Ferenc költő és író, a Súrlott Grádics meg a Vár-lakbéli alkotói társaság legismertebb tagjának ajánlásával jelent meg, a könyvcímre reflektáló címmel (*Előszó gyanánt. Bölöni bora*).

Bölöni Domokos rövidprózai írásait részint humorba mártott tollal írja, másrészt pedig groteszkbe meg abszurdba hajló történetek uralják novelláskönyvei hangulatát. Valóságalapjuk az az erdélyi állapot, melyet a szerző kitűnően ismer. Székelyek és magyarok, néha idegen országokba szakadt és ott már szocializálódott egyedek által képviselve, minket ismerő románok, velünk élő erdélyiek a főszereplők. Lecsúszott egzisztenciák, megnövekedett egójú senkiháziak, vidéki színésznők is akadnak köztük, hogy az egyszer fent, egyszer lent igazsága csorbát ne szenvedjen. És legalább két, netán három nyelv ismeretét feltételezik a Bölöni-kötetek olvasásukkor, aztán elég a legjobbnak tartott saját is, hogy azon értelmezzük a történeteket. Mert ha azzal maradunk, hogy elolvassunk egy-egy történetet és már ki is próbálunk lépni belőle, a magunk világába vissza, az igazság ismerete szenved csorbát.

Zinger apó (Ösmerős ösmeretlenek) is úgy beletornázza magát ebbe a nem eléggé ismert világba, mint a szerző ismerősei, barátai (a néhaiak közül Gyalu, vagyis Gelu Păteanu költő, műfordító vagy Kedei Zoltán festő, Majla Sándor költő), akiket belevegyít ezekbe a furcsa történetekbe. Vagy a Bazsarózsa névtelen hőse, kiről ez a legfontosabb: „Minden éjszakája a halál suta főpróbája”. De éppenséggel nép- meg műdalok is válhatnak ismerőssé ilyen alapon (Mondják meg Petőfinek). Aztán ebben a furcsán keveredő világban vissza-visszatérnek még a hajnali vonatra indulások emlékei is, régi lakodalmak hangulata.

Dicsőségesnek nevezett esztendőket is főlemleget a szerző, ám a világ mulandó dicsőségét példázza vele, elmúlt és már csak az emlékezésben élő rendszereket, időszakokat. Egyik élményréteg, a talán legvékonyabb innen fakad. Vastagabb az arra következő másik, saját gyermekkor, melyben még tovább él a korábbi, ha másként nem, egy-egy furcsa figura történései által, ekkor még

jegyzők (a Jön a bika! Burtosz jegyzője) és már párttitkárok, téeszelnökök irányították a népet.

A mába vezető, már mögöttünk lévő időszak és a tegnapok is benne vannak Bölöni Domokos novelláiban, karcolataiban. Azokkal az elcsavarodott életű túlélőkkel, új életet tervezőkkel, múltban élőkkel, akik már nem köthetők egyetlen környezethez: szülőföldhöz, mert pelyvaként fújja őket a szél, vagy megszenvedett ifjúkoruk színhelyére és vélt biztonságába vágnak vissza.

És közben az is kiderül, hogy némelyik történet jóval régebbi, mint vélnénk, más szóval nem is azé, akitől halljuk. Régi és távoli háború eseményei, megsárgult folyóiratok hírei szivárognak át a mába... Sőt, egy-egy régi, szépirodalomból ismert történet is befészkel magát, a szerző révén, ezekbe az írásokba. Megesik, hogy egy-egy ilyen régi történetet valamilyen módon összekapcsol a jelenrel (A képviselőjelölt kabátjáról), annak kuszaságával keveri el. Ismerős a szerző ennek a világnak minden szege-lyukában.

Kérdés, hová és miért visz magával a szerző ezekben a rövid írásokban? Csupán a saját múltjába? Vagy nemzedéktársaiéba? Honnan hová akar eljutni ezekben a történetekben? Csupán innen oda, vagy nagyapái korából unokái világába? Mert az sem egyértelmű, hogy felfedező úton jár-e a szerző vagy csak barangolni indul, elcsatangol egyik völgyből a másikba, vasúton innenről túlra, városról vissza a nagyszülők falucskájába. Mert a közelmúlt, a kényszerű bezártsággal, ijesztő. Barátságot kötve a magánnyal – jellemzi, másutt ezt a megállapítást olvassuk: „most a legtöbb ember félelemben él, nem figyel másra”.

Nem túl kedvező sem az egyénre, sem a társadalomra nézve. Ezért persze nem kell megvádolni semmivel a szerzőt, nem ő alakította ezt ilyenre, „csupán” megfigyeli, lejegyzi. Ha még nem vettük volna észre, miben élünk.

Ettől eltekintve nem rossz Bölöni Domokos karcolatainak világában élni. Néha fáj az is, hogy olyan volt a múlt, és hogy ilyen lett a jelenünk. Na de a jövőt alakítani azért még lehetne!

(Juventus Kiadó, Budapest, 2021)

Jahoda Sándor

Utazások Idilliában

Lukáts János: Tájak tenyerén

Lukáts Jánosnak, a költőnek, írónak, kritikusnak, rendhagyó „útirajzait” jelentette meg idén a Hungarovox Kiadó, *Tájak tenyerén* címmel. A szerző, vagy ahogy elnevezték: a „pannonföldi peregrinus”, az utóbbi tíz-egynéhány év, magyar kisvárosokban, és külföldi *kalandozásai* által tapasztalt élményeit gyűjtötte egy csokorba, és amelyeket többnyire már publikált előzőleg, különböző folyóiratokban. A fő hangsúly – a legtöbb írás ehhez kapcsolódik – azon a 24 magyar kisvárosban van, amelyeket a szerző felkeresett, és az anyag a kötet első és legbővebb ciklusát teszi ki.

Lukáts, mindjárt az elején fölteszi magának a kérdést, mit is jelent számára a kisváros: „Hogy mi a kisváros, azóta sem fogalmaztam meg magamnak. Talán olyan emberi lakóhely, amely vonz magához, mert adni akar valamit, amellyel egyetlen nap alatt megköthető egy életre szóló barátság.” (5.) Valóban, Lukáts mintha össze akarná barátkoztatni az olvasókat a kisvárosokkal. Egy életre szólóan. Teszi mindezt lelkesen és – lelkesítően.

Az író könyve ráébreszt, hogy nemzeti történelmünk – még mindig – milyen eleven erővel hat – főleg a vidéki településeken. „A templom oldalában, bronzkeretes köralakban Mindszenty bíboros alakja, kitért kezével mintha gyűjtené a híveket, vagy áldását osztja?” (20.) Vagy: „(...) Gyöngyös fölött az 1930-as években egy erdőtelepítés keretében úgy ültették a tölgyfacsemetéket, hogy azok megnöve Nagy-Magyarország térképét és a *Nem, nem, soha!* feliratot körvonalazzák. A növendékerdő fáit 1945 után egytől egyig kivágták...” (27.)

Rengeteg műemlékkel, szoborral; számos legendás csárdáról, borozóról, étteremről, cukrászdáról olvashatunk e kötetben. És mégis, a *Tájak tenyerén*-t elolvasva, az olvasóban némi hiányérzet keletkezhet, mert egy kicsit úgy tűnik, mintha az író, számos utazása során, bejárva – úgymond – Tolnát-Baranyát, nem találkozott volna *emberekkel*. Vagy, mintha nem lenne arcuk. Mutatóba azért előfordulnak (például Balassi szobra körül:) „A nagyszünetben kamasz fiúk és formásodó bakfislányok zsvivajogják körül, Bálint köztük bizonyosan jól érzi magát.” (22.) Vagy: „(...) az autóbusz zsúfolásig tele hazatérő iskolásokkal. Nézegetem az arcéleket, találok-e jellegzetes jász vonást rajzuk. Szépek és markánsak, barnák és feketék meg szőkék. (...) Jászok, magyarok? Gondolnak ilyesmire, természetes nekik?” (33.) Hol vannak a szürke, sötét, és még sötétebb árnyalatú foltok-szeplők „Idillia” színes-szivárványos felületén? – kérdezhetnénk. Olyan paradicsomi

lenne „Idillia”? Ha utazunk – útitársaknak örvendhetünk. Bárhol járunk – emberek vannak. És sok esetben szinte *pokoli* élményekben részesülhetünk. Vidéken is. Budapesten is. Akárhol. Mindenhol. Ezzel együtt nem kívánom „befeketíteni” Lukást János kötetét. Nem tudom, és nem is akarom. Csak annyit szerettem volna fentebb jelezni, hogy bajok – márpedig vannak.

De élmények is. Jócskán. Kellemesen, helyenként szellemesen jegyzi le az író: „(...) hamarosan beköszönünk az erdőbe, olyan szépen idebiccent az Avas tetejéről a kilátó...” (34.) Vagy: Az apró vonat döcög, miközben lélegzetelállító viaduktok ívelnek alatta, egy-egy alagút kitér a száját. Egyszerre elővillan a fák sűrűjéből két torony, amely mintha az égre nyílna, hegyesen, kecsesen. Zirc.” (134.) Vagy: „A vonat kerülget, szinte körbeudvarolja a Badacsonyt.” (109.)

Láthatjuk, hogy sokat zarándokolt, utazgatott ez a „pannonföldi peregrinus”. Vonaton is.

A kötetben gyakran előfordul, szinte jelképként a szerte az országban elültetett, a többszáz éve élő és viruló, és az elpusztított – *platánfák* sora. Valahogy mintha tényleg a megmaradást, a szívósságot, az erőt és szépséget szimbolizálnák.

A sokat járt „peregrinus” járt külhonban is – már ha valaki még mindig külhonnak nevezi, például Erdélyt, vagy a Felvidéket. Szóval járt Velencén (Itáliában), a Tátrában, és Erdélyben is. Amiről a szerző ekképp fogalmaz: „Erdélybe látogatni – hazajárás, világlátás, utazási ajándék.” (289.) És ez, tegyük hozzá, valóban így van.

Lukáts János megint egy hasznos kötetel gyarapította köteteinek számát. A *Tájak tenyerén* megérdemli a figyelmet. És ahogy maga, a „pannonföldi peregrinus” írja, mintegy okulásul, a későbbi korok számára: „(...) a külföldi tanulmányútról hazatérő diákoknak, a peregrinusoknak kötelező volt könyvet hozni magukkal, és a Könyvtárnak ajándékozni.” (132.)

Lukáts János teljesítette ezt. *Itt* van a könyv. Csak olvasni kell.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2022)

Sajgó Szabolcs

Fel nagy örömrre, ma született*

Azon az éjszakán, mely nem tudta még, hogy szent
nem a tenyérynyalók
nem a hízelgők
nem a méltóságokra jelöltek
nem a hivatalnokok
nem a svindlerrek
nem a hengegők hogy „én voltam ott az első”
nem a televíziós riporterek vagy az újságírók
hanem a legközelebbi rokonok
futottak nyugtalanul
az analfabéták szívdobogva
a bölcsek – mert keresők
aggódva hogy megfázott
hogy ijesztette a csillag az utolsó pillanatban
hogy nem volt száraz pelenkája
hogy berekedt a szépen éneklő angyal mellett
hogy karcolta a szalma
hogy sértette fölöttesét - ökök öméltóságát - a rugdosó számár
mikor botránkoztak az ésszerűek
ember gyermeke lett a mindenható Isten
kitárt védtelen karokkal
és a világ nem dőlt össze
hanem elmosolyodott púposságán és elkezdett kiegyenesedni

* Twardowski egy közismert lengyel karácsony ének címét kölcsönözte saját verse címéül: *Bóg się rodzi, moc truchleje – Isten születik, a hatalom megremeg.* A szöveget Franciszek Karpiński 1792 írta, a legelterjedtebb dallamot Karol Kurpiński a lengyel királyok 16. századi koronázási polonézén alapulva szerezte, ez tehát visszamegy a „mi” Báthory Istvánunk lengyel uralkodásának idejére, akit lengyelül „Stefan Batori”-ként ismernek. Az eredetileg 5 szakaszos versből az első kettő és az utolsó szakaszt sok változatban éneklük, minden lengyel ismeri. A magyar cím nem Twardowski címének fordítása, hanem egy, a magyarok számára nagyon ismert karácsonyi ének címe, amit egy magyar költő szerzett Karádon (vagy Devecserben) 19 évesen, kezdő néptanítóként 1882-ben, szövegét is, dallamát is: Gárdonyi Géza. Az ő verse három szakaszból áll, abból kettőt ismernek és énekelnek általában. Gárdonyi egy másik, pár évvel később írt versének refrénje: „Megszületett a Jézus” – mintha csak ismerte volna Karpiński versét, aminek refrénje: És az Ige testté lett / és közöttünk lakott. – Ha Twardowski magyar lett volna, talán Gárdonyitól kölcsönözte volna a címet verséhez...

Vanyó Zsuzsanna

„És felragyog neked a Krisztus”

Felkeltem, éltem és aludtam,
Valaki lopta a békességemet.
Fényben-sötétben egyszerre voltam,
vártam; itt meghalok – Nálad ébredek.
Sírtam, hogy vigyél el! Vigyél el innen! –
keserű pohárból csorduljon életem!
De túl közel-túl messze – tudtam és hittem –
két sereg csatázik értem, s ellenem.
Kikért a Sátán. És megengedted,
hogy szaggassa, tépje, facsarja szívemet!
Szolgálták, akik oltották bennem a Lelket,
de Tőled is jöttek „égi” gyermekek.
S mindig, mikor a Mélységek Kútjában voltam,
s nem volt tér, levegő, ég és föld alatt –
s álmodtam: mindenütt angyalok hevernek holtan –
félragyogtál Uram; megmutattad magad.
Szeretted. Nem hagytál lenni a kút-pokolban;
arcod menny-tiszta tűz – kedves ragyogás!
Ölelted lelkemet – így szürkén, kopottan;
és újra éneklek. Neked. Halleluját!

E számunk szerzői

- Aknay Tibor (1944) Budapest
Almássy Katinka (1943) Balatonföldvár
Ambrus József (1966) Lajosmizse
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
Ács Margit (1941) Budapest
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Baka Györgyi (1951) Érd
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Bérczessy András (1975) Eger
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Biernaczky Szilárd (1944) Érd
Bíró József (1951) Budapest
Bobory Zoltán (1946) Székesfehérvár
Bozók Ferenc (1973) Budapest
Bulla Márta (1965) Eger
Búzás Huba (1935) Veszprém
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csáky Anna (1938) Győr
Cs. Nagy Ibolya (1946) Debrecen
Csonka György (1943) Budapest
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Deák-Sárosi László (1969) Budapest
Demeter József (1947) Ballószög
Dohnál Tibor (1942) Eger
Domonkos László (1951) Budapest
Döbrentei Kornél (1946) Budapest
Druzsín Ferenc (1940) Balatonboglár
Farmosi László (1955) Hatvan
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fellinger Károly (1963) Jóka
Ferenczfai János (1967) Budapest
Gál István (2003) Jászakisér
G. Komoróczy Emőke (1939) Budapest
Gránitz-Pápai Judit (1981) Kápolnásnyék
Győri László (1942) Budapest
Hadnagy József (1950) Debrecen
Homa János (1956) Eger
Jahoda Sándor (1976) Budapest
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Juhos-Kiss János (1959) Budapest
Káliz Sajtos József (1950) Soponya
Kenessei András (1942) Budapest
Konczek József (1942) Pomáz
Kovács Sándor (1951) Gyöngyös
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Lajtos Nóra (1977) Debrecen
Láng Gusztáv (1936) Szombathely
László Zsolt (1963) Székesfehérvár
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczky László (1941) Eger
Löffler Erzsébet (1951) Eger
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Madarász Imre (1962) Üröm
Márkus Béla (1945) Debrecen
Mihályi Molnár László (1953) Szepszi
Nagy Zita (1987) Eger
Németh István Péter (1960) Tapolca
Pataki István (1953) Bihar
P. Buzogány Árpád (1965) Székelyudvarhely
Péntek Imre (1942) Zalaegerszeg
Péter Erika (1947) Békéscsaba
Pozsgai Györgyi (1954) Budapest
Rostás Bea Piros (1979) Eger
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sajgó Szabolcs (1951) Budapest
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Serfőző Simon (1942) Eger–Budapest
Sipos Anna (1956) Miskolc
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Szíki Károly (1954) Eger
Sztaskó Richárd (1987) Budapest
Szuromi Pál (1947) Békés
Tari István (1953) Óbecse
Tell Imre (1966) Kemenesalja
Tornai Xénia (1968) Budapest
Törő István (1949) Diósd
Török Nándor (1965) Budapest
Vadász János (1951) Budapest
Vanyó Zsuzsanna (1968) Noszvaj
Váraljai Szabó László (1951) Bonyhád
Veszely Ferenc (1936) Kamloops, Kanada
Wessetzky Dániel (1997) Veszprém-Kádárta

E számunk illusztrációi Dohnál Tibor festő- és szobrászművész munkái.